

จรรยาพลศึกษา

ของ

น.อ. หลวงศุภชลาศัย ร.น.

อุทิศ

แด่

เจ้าพระคุณผู้บังเกิดเกล้า

วันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๑

วรรยาพลศึกษา

ของ

น.อ. หลวงศุภชลาศัย ร.น.

เจ้าพระคุณผู้ช่วยเกิดเกล้า

วันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๑

၂၈၈၈၁၆၁၆၁၆

၆၆၆

၁၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆

၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆

၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆၆

สารบัญ

คำอรรถาธิ	หน้า	1
อะไรคือจรรยา	„	5
จรรยาของใครของใคร	„	20
เรื่องอะไรดี	„	26
บทที่ ๑ การวางตัว	„	๑
„ ๒ การวางตัวให้เหมาะสมแก่ชุมชน	„	๑๔
„ ๓ การสมาคมต่างประเทศ	„	๔๒
„ ๔ การล้อเลียน การขบขัน	„	๗๗
„ ๕ การบันดาตโทษะ	„	๘๐
„ ๖ การเคารพ	„	๘๕
„ ๗ ความซื่อตรง, ความสัตย์, ความซุติธรรม	„	๙๕
„ ๘ การประกอบกรงานใหญ่	„	๑๐๕
„ ๙ การปฏิบัติตนตามหมู่คณะ	„	๑๑๕
„ ๑๐ การทำตนให้เหมาะสมแก่ฐานะ	„	๑๒๔
„ ๑๑ การคัดสินใจ	„	๑๓๐
„ ๑๒ ใจคอคับแคบ	„	๑๓๖

(๒)

บทที่ ๑๓	ความคิดไม่ตรงกับคนอื่น	หน้า ๑๔๐
„ ๑๔	การระงับใจ	„ ๑๔๔
„ ๑๕	บ้านใกล้เรือนเคียง	„ ๑๕๐
„ ๑๖	ความรู้ สักกิดและชอบ	„ ๑๕๘
„ ๑๗	ดีใจ, เสียใจ, และหนักใจ	„ ๑๖๕
„ ๑๘	การเปลี่ยนสภาพ	„ ๑๖๕
„ ๑๙	การสงบอารมณ์	„ ๑๗๔
„ ๒๐	การทำนายล่วงหน้า	„ ๑๗๕
„ ๒๑	การฟังการบ, การตัดสินใจ	„ ๑๘๒
„ ๒๒	หลักบริหารงาน	„ ๒๒๓
„ ๒๓	รายได้, รายจ่าย, หนี้	„ ๒๒๕

คำอุททิส

ในงานปลงศพเจ้าพระคุณผู้บังเกิดเกล้าทั้ง ๒ ของข้าพเจ้า ซึ่งกำหนด วันที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๘๓ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม ซึ่งแรกจะคิดอन्नกตาคือ เรื่องหนังสือที่จะพิมพ์แจกในคราวงานว่าควรจะเป็นหนังสือประเภทใดชนิดไหนถึงจะดี เนื่องจากตกลงใจกำหนดงานงานกระชั้น ไม่สามารถจะหาเรื่องอันศักดิ์สิทธิ์และเหมาะสมใจนัก ให้ทันวันเวลายานได้ ทั้งก็คอยากจะได้หนังสือแจกคราวงานนั้น เป็นเรื่องที่เกิดจากนาพณาแรงตัวเองด้วย จึงตกลงให้พิมพ์หนังสือ "จรรยาพดศึกษา" เป็นเครื่องอนุสรณ์นิมิตรำลึก ในงานปลงศพของพระคุณเจ้าพระคุณทั้ง ๒ ของข้าพเจ้า.

ความจริง หนังสือจรรยาพดศึกษา ข้าพเจ้าได้ทำการรวบรวมและเรียบเรียงขึ้นสำเร็จรูป ตั้งแต่สมัยเมื่อยังดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมพดศึกษา และได้เคยจัดการให้ตีพิมพ์ออกเป็นเล่มมาหนึ่งครั้ง ถึงกระนั้น เมื่อตกลงใจว่าควรตีพิมพ์แจกในงานคราวนี้อีก ก่อนแต่จะส่งต้นฉบับไปให้โรงพิมพ์ ได้ส่งต้นฉบับไปให้ เสถียรโกเศศ และ ประภาศิริ เป็นต้น ช่วยอ่านพิจารณาติทักเสียก่อน เพื่อมิฉะนั้นจะผิดพลาดหรือเพี้ยนเวลาจะพิมพ์นั้นจะอ่านอย่างไรได้ ยิ่งกว่านั้นในโอกาสเดียวกันนี้ ยังได้ขอให้ท่านช่วยเขียนบทนำคนละบทพิมพ์ลงในคราวนี้ด้วย สัพพะ

เชื่อว่า ถึงแม้ในเนื้อหาจะจัดป็นหลักแบบประการใดบ้าง เมื่อได้อ่าน
 บทนำนั้นแล้ว พอจะบันทึกบทกเป็นแบบฉบับได้ไม่มากนักน้อย เพราะ
 ขันเดิมที่ข้าพเจ้ารับงานอันนั้น เจตนาตั้งหน้าแต่จะปรับปรุงทฤษฎี
 ทางจรรยาให้สำเร็จผลแก่การปฏิบัติของหน่วยราชการส่วนหนึ่ง จริงจัง
 จนเกินไปเอง ถ้าหากเจตนาเดิมของข้าพเจ้าจะกลับมานั่งแกว่งออกและ
 ยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่คนหมู่มากในโอกาสอันคืบ ยิงรู้ผลส่วนหนึ่ง
 ข้าพเจ้าขออ้อมเกล้า ออทิศให้เป็น บพพเปตพล แก่ เจ้าพระคุณ ทั้ง ๒ ของ
 ข้าพเจ้าโดยประการทั้งปวง.

อีกประการหนึ่ง ในการปลงศพเจ้าพระคุณทั้ง ๒ คราวนี้ ซึ่ง
 ดูดวงสำเร็จผลเป็นพิธีบุญอันได้สมปรารถนาทุกประการ จนสามารถ
 ออทิศผลแก่ท่านสมหนันท์ ควรแก่กรณีเช่นนี้ ก็เพราะอาศัยกำลัง ๒ ทาง
 คือ กำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ อันเกิดจากน้ำพักน้ำแรงส่วนตัวเอง
 และครอบครัวประการ ๑ อันเกิดจากมิตรภาพและญาติกรรม ซึ่งมีอยู่
 รอบ ๆ ตัวและครอบครัวอีกประการ ๑ รวมกำลังแรงทั้ง ๒ ทางนั้น เป็น
 หน่วยน้ำพักน้ำแรง กอปรกรรมนิยัตินของพระคุณเจ้าพระคุณทั้ง ๒ ในคราว
 นอกจากกรณีเช่นส่วนนั้นแล้ว สิ่งที่จะดื่มดื่มได้ก็คือ อุปการคุณในงาน
 ปลงศพของพระคุณเจ้าพระคุณทั้ง ๒ ของข้าพเจ้าครั้งนั้น อันอาจกล่าวได้
 เดิมปากว่า ได้สำเร็จผลด้วยเกียรติและความปรารถนาปรารถนา

เป็นข้อสำคัญที่สุดข้อหนึ่ง เพราะข้าพเจ้าถือว่า อันงานการทั้งหลาย
 ของคนเรา มีว่าจะเป็นงานโศกหรืองานมงคล จะเป็นประเภทใดหรือ
 ฐานะไหน ถ้าหากเราทำดังอุปการแห่งไมตรีจิตที่มีมิตรภาพเสียแล้ว ถึง
 แม้จะล้มมารถลาตกลงไปถึงไหนก็ได้ ด้วยประการใด ๆ ก็ตามเกิด
 มักจะไม่ก่อภัยอันตรายและอันตราย เหนืออย่างความจำเริญอันเกิดขึ้น
 ในท่ามกลางนาพภนาแห่งแห่งญาติมิตร ฉะนั้น งานปลงศพเจ้าพระคุณทั้ง
 ของข้าพเจ้าทรงน ข้าพเจ้าจึงขอจากถวายในวาระสุดท้ายนี้ได้เต็มปากว่า
 สมบูรณ์พูนผลและสมบูรณ์จริง ๆ ดังเช่นบริเวณริมงานตลอดมา เพราะ
 รู้ดีว่างานศพอัน ได้ดำเนินเป็นบุญกุศลตั้งอย่างถึงขนาดด้วยนาพ
 นาแห่งของมณีนุญาตมิตรทั้งของ มองทางใดส่วนไหนมีแต่ชวนให้เกิด
 บิณฑบาตตลอดงาน ก็เมื่อตัวเองยังเกิดบิณฑบาตมาจนบัดนี้ ใน
 เต้า เจ้าพระคุณอันเถิดทั้ง ๒ ของข้าพเจ้า เมื่อได้รับทราบกรณีเช่น
 บุตรของท่านทำแล้วด้วยประการอัน จะมีพลอยอนุโมทนาและบันเทิง
 ตามด้วย.

ด้วยนาพภนาแห่ง และ กุศลเจตนา อันเกิด จาก เครือญาติ มิตรภาพ
 และมโนปณิธานของข้าพเจ้านี้ คงวิญญานของเจ้าพระคุณผู้บังเกิดเกล้า
 ทั้ง ๒ ของข้าพเจ้า จะสถิตสถิตย์อยู่ ณ สุคติภพใด ในปรโลกนั้น ๆ
 เมื่อได้รับรู้เห็น กรณีนี้ก็แล้ว ขอจูงพลันเกิดสุขโสมนัส จุติ

บุตรที่รักของท่าน บันเทิงอยู่คนตลอดกาลนาน ขออวยพรให้คุณ
ทั้งมณีนี อันเป็นส่วนเกิดแต่จากภาพหน้าแว่นและกุศโลบาย จงเป็นผล
สัมฤทธิ์ลุล่วงวิบากอันดีแก่เจ้าพระคุณผู้บังเกิดเกล้าของข้าพเจ้า ดมมโนรต
ปณิธานอุทิศนี้ ทูลประการเทอดนุ.

H. O. Lumbomano

๑๕ มีนาคม ๒๔๕๑

อะไรคือจรรยา

ถ้าอยากทำอะไรทำได้ตามชอบใจ ท่านต้องไม่บวชเป็นฤๅช
อยู่ในป่าโดดเดี่ยวแต่คนเดียว ท่านจะ "จำศีลกินวาตา" หรือ "เข้าฌาน"
นานนับเดือน ไม่เขยื้อนเคลื่อนกาย" ก็ทำได้ ถ้าไม่ชอบใจจะหักกระเเมน
เคี้ยวออกก้างกาย หรือทำอะไรก็ได้ทั้งนั้น ไม่เป็นเสียกิริยาหรือ
เสียจรรยามารยาอะไร เพราะไม่เป็นผลกระทบกระเทือนถึงใคร นอก
จากตัวของตนเองเท่านั้น คราวนี้ต่างว่าฤๅชเกษมเมยไปอยู่ด้วย อย่าง
ฤๅชพระรามหรือฤๅชพระเวสสันดร แม้จะมั่งคั่งเขาฌานนานนับเดือน
หรือนานกว่านั้นก็ได้ ถ้าเมยเขายอม ถ้าเขาไม่ยอมด้วยความเต็มใจ
ก็ของขัดใจกัน แล้วจะอยู่ไม่เป็นสุข ว่าทางฝ่ายเขาก็เข้มเขมด้วยกัน เขา
จะทำอะไรก็ได้ถ้าฤๅชเกษม เพราะฉะนั้นฤๅชกตหรือเมยฤๅชกต ต่าง
เป็นคู่ประพฤติกพรหมจรรย์ หรือไม่ประพฤติก็ตามที่ ต้องมีหน้าที่
แต่ละฝ่ายเคารพพิทักษ์ของกันและกัน จึงจะเกษมของรวมห้องรวมหออยู่กัน
ได้ด้วยความผาสุก ถ้าฤๅชหรือเมยฤๅชมั่งคั่งแล้วเกินความพอใช้ หรือ
มีความเสื่อมภาวมากไป ก็กลายเป็นอย่างนี้ เพราะขัดกันและทำให้
ฝ่ายหนึ่งซึ่งมั่งคั่งมากถอยร่นหรือถึงของอีกฝ่ายหนึ่งได้ เพราะไม่พอก
ของตัวทั้งสองข้าง ตรงกันข้ามแล้วจะมีความเสื่อมภาวเท่าเทียมพอกกัน
จะมองอะไรก็ได้ใช้สอยของตัวได้เต็มที่ แต่ทว่าตัวจากศอกเป็นตัวว่า

ตาซ้ายก็ควรเป็นตาซ้าย ดวงผายมหนาทซึ่งจะต้องกระทำ ถ้าตาขวา
แย่งตาซ้ายดู หรือตาซ้ายแย่งตาขวา ดูก็เป็นพาณคฺฉิทธิและหนาท
ของตา ดูอะไรไม่เที่ยงตรงเพราะแก่งแย่งกัน

อยู่อยู่ในน้ำถ้าโดนแทน โทกเทกอยู่โดดเดี่ยว จะทำอะไรก็ทำได้
กรรมเมฆมาช่วยด้วยอีกคนหนึ่ง ดีทั้งและหนาทซึ่งควรประพฤติ
และปฏิบัตินั้นอย่างไรก็สมควรด้วยเป็นเงาตามตัว จะแยกถือดีหรือหน้า
ที่ของคนแต่ฝ่ายเดียว หรือถือมากเกินไปก็เดือดร้อนอยู่ด้วยกัน
ไม่มีความเจริญ เมื่อยี่ด้วยกันได้ก็เป็นที่จําทนจําอยู่ ไม่มีการคิด
เพียงเถียงของหรืออยู่ด้วยกันสองคนเท่านั้น ยังเป็นดังเช่นนี้ ถ้า
มากคนกวาน ดีทั้งและหนาทซึ่งต้องมกกันมากจนตามด้วย นี้
คือคนเหตุที่จะเกิดมั่งคั่งจรรยาชน

สังคมจรรยาได้แก่ความประพฤติชอบหรือไม่ชอบ มีค่าเป็น
ประโยชน์ หรือไม่เป็นประโยชน์ ซึ่งบุคคลกระทำไปในฐานะที่เป็นคน
หนึ่งหนึ่งของสังคม และการกระทำนั้นเป็นผลดีหรือดีไปถึงผู้อื่นด้วย
ถ้าทำแต่เพียงร้องเมื่อไม่ใครเขาได้ยินและรู้ ถึงชอบหรือไม่ชอบด้วย การ
กระทำของท่านก็ยังไม่เป็นจรรยาความประพฤติเกี่ยวกับสังคม ต่อเมื่อใด
มันได้ยินแล้วเกิดความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบขึ้น ก็เป็นจรรยาความประพฤติ
แท้ จะเป็นจรรยาดีหรือไม่ดี แล้วแต่ผลดีหรือโทษไปถึงคนอื่นนั้นเป็น
คุณหรือเป็นโทษโดยตรงหรือโดยทางอ้อมแก่สังคมคือสังคม

ความควรที่จะกำหนดคตินิยมเดียวกันว่า ความประพฤติคือ
 อะไร ความประพฤติคือการกระทำของคน แต่การกระทำทั้งหมดไม่ใช่
 เป็นความประพฤติ ความประพฤติเป็นส่วนหนึ่งของการกระทำเท่านั้น
 เปรียบเหมือนผู้หญิงทุกคนก็เป็นมนุษย์ ใครเลี้ยงไม่ได้ แต่มนุษย์
 ทั้งหมดไม่จำเป็นต้องเป็นผู้หญิงทุกคน การกระทำใดมีเจตนาจะให้เข้ากัน
 ได้กับที่เรามุ่งหมายไว้ เมื่อได้กระทำลงไปแล้วสมควรแก่ประสงค์ของเรา
 นั้นแหละคือความประพฤติ ถ้าความประพฤติใดไม่ถึงคนอื่นด้วย
 ก็เป็นความประพฤติของส่วนรวมคือสังคมจรรยา ถ้าทำนอเพราะกันคือ
 ก็เป็นกรกระทำที่ไม่มีเจตนาอะไร เป็นไปตามธรรมชาติของตนเอง แต่
 ถ้าทำนอ เพราะมีเจตนาจะให้ผู้หญิงเขาได้ยินแล้วเกลียดมาตุท่าน การ
 กระทำของท่านอย่างนั้นเป็นความประพฤติทางสังคมจรรยา เพราะปรับปรุง
 ให้ไปถึงคนอื่นเพื่อหวังผลดังที่มโนเจตนาไว้ เมื่อความประพฤติของสังคม
 เป็นส่วนหนึ่งของการกระทำ จึงควรพิจารณาต่อไปว่าการกระทำนั้นมี
 คตินิยมเป็นมาอย่างไร

ดังทั้งหลายบรรดาทัศนคติอันทรยศประกอบกันเป็นรูปร่าง ย่อม
 พยายามต่อสู้เพื่อรักษาวัดให้คงอยู่ และถ้าจัดหรือคานทานดังที่เป็นภัย
 พิบัติแก่ชีวิตให้สิ้นไป อันทรยศอันใดเป็นคุณเป็นประโยชน์ ช่วยรักษา
 หรือถ้าจัดและคานทานภัยพิบัติเกี่ยวกับชีวิตเพื่อให้ง่ายขึ้น อันทรยศอันนั้น

กับเมล็ดพันธุ์ประกอบที่สำคัญ เพราะช่วยชีวิตส่วนรวมให้คงอยู่ ถ้าจะ
ให้คนอื่นช่วยส่วนประกอบนั้นสมรรถภาพและคงอยู่ตลอดไป ก็ต้องบำรุงและ
ฝึกฝนปรนปรี่อื่นๆ ให้อยู่ได้ต่อไปเสมอ เราถือว่า การฝึกฝน
ออกกำลังหรือใช้การอยู่เสมอ แต่ไม่มากหรือเกินขอบเขตที่สมควรไป
จนจนถึงขาด ย่อมทำให้คนอื่นส่วนนั้นๆ มีความมั่นคงแข็งแรง ถ้า
ไม่ฝึกฝนหรือไม่ใช้การ ก็ทำให้คนอื่นนั้นไม่คงทน แขนของข้างใดหักหรือ
ของนักเดินเท้านั้นล้มลงแข็งแรง เพราะใช้การอยู่เสมอ ส่วนแขนของโยคี
ที่ขี้ใจอ่อนเดินเอื่อยๆ และเหนื่อยหอบใช้การไม่ได้ ก็เพราะขาดใช้หรือ
ขาดฝึกฝนปรนปรี่อ เพราะฉะนั้นดังที่กล่าวถึงถึงชีวิตเป็นดังชาวธรรม
ไม่ว่าเป็นคนแบบใดหรือเป็นอะไร ซึ่งเป็นอยู่อย่างที่เป็นอยู่อย่างนั้น ก็
อยู่ภายใต้กฎธรรมดา ๒ ประการ คือ

(๑) การกระทำตามหน้าที่ของอินทรีย์ส่วนประกอบทุกส่วน ย่อม
เป็นไปในอันที่จะรักษาอินทรีย์ส่วนรวมไว้

(๒) การใช้ หรือ ฝึกฝนการกระทำ ตามหน้าที่ของอินทรีย์ส่วน
ประกอบ ย่อมเป็นดังจำเป็นในอันที่จะรักษาอินทรีย์ส่วนประกอบที่
เป็นของมันไว้

การกระทำของสิ่งมีชีวิตอินทรีย์ซึ่งเป็นส่วนรวม ย่อมอาศัย
อินทรีย์เป็นส่วนประกอบของคน อันมีอยู่เป็นจำนวนมากมาช่วยและสนับสนุน

ซับซ้อนกันใหญ่ชวตอยู่ใต้ บรรดาสิ่งมีชีวิตคอนทรี ย่อมมอย่มากมาย
 หนีไม่พ้น แต่ที่ปรากฏมีลักษณะแห่งการกระทำคล้ายคลึงกับของมนุษย์
 คือมีใจครอง มอยเป็นจำนวนหนึ่งเท่านั้น อะไรคือใจ มีความ
 เกยของกับร่างกายและชีวิตอย่างไร จะยกไว้ไม่กล่าวเพราะไม่รู้ ทั่วได้
 แน่คือใจที่มีความรู้สึกนั้น ย่อมประกอบด้วยลักษณะ ๓ ประการ ซึ่ง
 แยกได้เป็น อารมณ์ ความคิดเห็น และ เจตนาจำนง

อารมณ์ ในที่นี้ไม่ได้ หมายถึงถึง ที่เป็นเครื่อง ยึดห่วงของใจตาม
 หลักทางพุทธศาสนา แต่หมายถึงความเป็นไปของใจในขณะหนึ่ง ซึ่ง
 เป็นเจตนาอารมณ์ หรือเป็นความรู้สึกสะท้อนใจ เช่น โกรธ รัก ยินดี
 ประารถนา ศรัทธา เคียดแค้น และอะไรอื่นอีกมากมาย เป็นไปในทาง
 ชวต ในทางจิต

ความคิดเห็น หมายถึงถึงนึกเห็นเป็นรูปในใจมาเป็นแถวๆ
 ชวตของกันไป

เจตนาจำนง คือความรู้สึกที่เกิดขึ้นทันทีทันใดที่จะกระทำอะไร
 ลงไป

การกระทำของเราผู้มีชีวิตคอนทรี ส่วนมากไม่จำแนกของ
 ความรู้สึกในลักษณะ ๓ ประการนี้แต่อย่างใดก็ได้ เช่นการเดินเป็น
 ประกิติของหัวใจ ก็เป็นการกระทำตามธรรมชาติของมัน ไม่มี

ลักษณะหนึ่งลักษณะใดใน ๓ ประการนี้ แต่การกระทำดังชนิด
เช่นรองให้ ซึ่งมักมีอารมณ์สะเทือนใจและความคิดเห็นตามมาด้วย ส่วน
การกระทำซึ่งเป็นความประพฤติอันจะต่างในที่นี้ ย่อมมีลักษณะความ
รู้ สึกแห่งใจตามมาด้วยทั้ง ๓ ประการ เพราะเป็นการกระทำที่ปรับปรุง
ให้เข้ากับจุดหมายปลายทาง เหตุนี้จึงต้องมีความคิดเห็นเป็นเครื่อง
กำหนดหมาย มีความปรารถนาเกิดจากอารมณ์สะเทือนใจเป็นเหตุ และ
มีเจตนาจนก่อนที่จะกระทำอะไรลงไป ก็เมื่อ การกระทำซึ่งเรียกว่า
ความประพฤติย่อมประกอบด้วยลักษณะ ๓ ประการ ดังนี้ไว้ ก่ออะไร
ได้ที่เป็นกฎแห่งความประพฤติ ต้องพิจารณากันดูเถิด
ในบรรดาอารมณ์ที่สะเทือนใจ มีอยู่สองอย่าง
ที่สมควรพึงตั้งเป็นเหตุ เพราะ คือสุข และทุกข์ ซึ่งต้องมีมาไม่อย่างใดก็
อย่างหนึ่ง กับบรรดาอารมณ์สะเทือนใจอื่น ๆ ทั้งหมด คำว่าสุขและ
ทุกข์สองคำนี้ ไม่ใช่เรียกแก่อารมณ์สะเทือนใจ จนกว่าจะเกิดความ
รู้สึกรุนแรงกลัดกลืนจนจะทำให้เรารู้สึกเรียกว่าสุขหรือทุกข์ได้ แต่
อย่างไรก็ดี ถ้าจะกล่าวว่าสุขและทุกข์ย่อมมีอยู่ในความรู้สึกทั่วไปก็อาจ
กล่าวได้

ลักษณะอันเป็นพิเศษของความรู้สึกเป็นสุข คือเมื่อมันอยู่ใน
เรา เราไม่อยากจะให้หมดไป หรือกลัวว่ามันจะหายไป ชาติความ

๑๑
 ๑๒
 ๑๓
 ๑๔
 ๑๕
 ๑๖
 ๑๗
 ๑๘
 ๑๙
 ๒๐
 ๒๑
 ๒๒
 ๒๓
 ๒๔
 ๒๕
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

บรรดาความประพฤติเกี่ยวกับสังคมแบ่งโดย นัยแห่ง สังคมจรรยา
 คมต้องชนิด กล่าวคือ คติและวัช ซึ่งในทันทันไม่ได้อาจเอื้อมกล่าวไปถึง
 คติและวัชในแง่ของศาสนา ซึ่งต่างดทชและนิกายมีความรู้ ถิ่นกักเห็ดไม่
 ลงรอยเดียวกันทั้งหมด คติในทันทันคือสิ่งใดหรือการกระทำใดก็ได้ คติเปลี่ยนแปลง
 แก่ใจหรือปรับปรุง เพื่อให้เขาคนได้เหมาะกับความตองการและเบบผล
 สัมประสังคังทงมหายใจ ถ้ามผลตรงกันข้ามกเป็นชวเบบไม่ค ถนนค
 คอทเทนได้ดังควสบาย ถาตรงกันข้ามกไม่ค บนคคอทตำมารถดังค
 กระสันไปยังจุดทหมายใดเทยงตรง ถาตรงกันข้ามกไม่ค เพราะฉะนั้น
 จะคหรือไม่ค จงอยทมสังวรภาพหรือไม่ ถ้ากันเป็นเร่องๆ ไป และ
 ในแง่ความเห็นของใคร เช่นไม่เรวอทคเคก ถาไซคได้ คกเบบคใหม่
 ของผู้ค แต่ไม่ค ในแง่ของเคกทกค
 เร่องคหรือไม่ค เมอวถถึงการกระทำเบบคความประพฤติเกี่ยวกับ
 กับสังคม กอนทจจะวจนลงไม่ได้เน จาเบบจจะตองเข้าใจเคยก่อน
 วา ทวคคหรือไม่คเน เขมคความม่งหมายใจจะให้เป็นไปในทางใด
 เมอเขาใจคแถกคจนจลยได้งายวาคคหรือไม่ค คความจรรมคาคความประพฤติ
 เกี่ยวกับสังคม ทวคเบบประมอดจรรยาและศรทาเบบขอมังคบชนใจ
 หรือไม่คตาม กเพื่อให้เป็นคังคคของสังคม สำหรับให้ใครเบบคความ
 ร่มเยนเบบค และบำรุงรักษาคชวคของสังคมไว้ไม่ให้ถงคความคค

แตกสลาย อย่างเห็นเด่นในแง่ของสังคม เพราะฉะนั้นประมอด
จรรยาที่ควรชนไว้ ถ้าจะให้เกิดผลดีมีความหมายแก่ตัวรวม จึง
อยู่ที่การปฏิบัติ โดยรู้จักรวมแรงรวมปัญญาเป็นนาหนึ่งใจเดียวกัน อันเรียก
ว่าสหกรณ์ แปลว่ารวมทำด้วยกันเป็นสามัคคี

มนุษย์แต่ละคน เมื่อกล่าวถึงกำลังอำนาจซึ่งมีอยู่ในตัวเอง ก็
เป็นสัตว์อ่อนแอ ใครก็ได้ แต่อาศัยได้กำลังอำนาจที่ยืนนอกตัว คือ
ธรรมชาติมาเป็นเครื่องช่วยตน จึงสามารถเอาชนะสัตว์อื่นที่ใหญ่
กว่าหรือมีพลังมากกว่าได้สำเร็จ ทั้งนี้เพราะด้วยอาศัยปัญญาความ
สามารถของตน คิดค้นทำความจริงอันเป็นอยู่โดยธรรมชาติของธรรมชาติ
คือที่เรียกกันว่ากฎธรรมชาติหรือกฎธรรมชาติ แม้มีความรู้ถึงอย่างนัก
เมื่อกล่าวถึงตามถ้อยคำ ความมนุษย์ชาติสหกรณ์รวมแรงกำลังและความคิด
กันแล้ว ก็ยังเบาส่งต่อตนเองอยู่คนเดียว ยากขึ้นโดดเดี่ยว เมื่อเรา
เกิดมาคนเดียวคนเดียว ถ้าไม่ได้พบแม่หรือคนอื่นช่วยเหลือ บดขยี้
ให้เป็นอยู่ตามตัวพัง ก็จรรวบรวมเหยี่ยวปากกามาจนเต็มโตหาได้ไม่
ชนชาติบาเลอโนอยู่ในระดับความเจริญขั้นต่ำที่สุด คือตามสภาพอยู่เหนือ
สัตว์บางตัวเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งการรวมมือรวมแรงกันในหมู่ชนที่ต่ำ
ชนชาติที่เจริญสูงส่งด้วยวัฒนธรรมเท่านั้น ทั้งการรวมมือกันในหมู่
โดยกว้างขวาง มนุษย์เป็นสัตว์สังคมยิ่งกว่าสัตว์ใด ๆ ก็ต้องพึ่งพา

อดศึกษาทางสังคมศาสตร์ เพื่อยังชีวิตส่วนรวมให้คงอยู่อย่างชนเผ่าชน
 เหตุการณ์ยังชีวิตให้คงอยู่กลายของชีวิตของคนให้คงอยู่นั่นเอง
 ความประพฤติและความประพฤติตามระดับชั้นที่ช่วยให้บุคคลสามารถอยู่
 กันได้ด้วยความดีในสังคม แต่ถึงมีความประพฤติตามระดับชั้นที่เป็นเครื่องลวงหรือ
 กัดกันสังคมไม่ให้ อยู่ร่วมกันได้ ด้วยความประพฤติ ระดับแรก
 สมรรถภาพแห่งความมุ่งหมายของสังคม จึงเรียกได้ในความหมายทาง
 จรรยาว่า ระดับความประพฤติระดับหนึ่งได้ ชั่วชีวิตหรือไม่ได้ก็เพราะ
 ขาดสมรรถภาพเป็นอุปนิสัยต่อสังคม ความเป็นผู้มีความประพฤติ
 เกี่ยวกับสังคม ย่อมช่วยให้บุคคลมากคนเข้าร่วมกันได้อย่างใกล้ชิด
 ส่วนความเป็นผู้มีความประพฤติชั่วหรือไม่เกี่ยวกับสังคม ย่อมเป็น
 เหตุให้บุคคลเหต่านตห่างออกจากกัน ไม่ทำให้สังคมมีด้านคชกรรม
 เกิดขึ้นได้ ความประพฤติอย่างแรกมีสมรรถภาพกระทำให้ร่วมกันเป็น
 สังคมได้ง่าย ส่วนความประพฤติอย่างหลังขาดสมรรถภาพกระทำ
 ให้ร่วมกันเป็นสังคม ได้ยาก หรือไม่ได้เลย ด้วยเหตุนี้ราคาของ
 คนเกี่ยวกับสังคม จึงไม่ใช่อายุที่เขามั่น แต่ความประพฤติเขาเป็น คือ
 เป็นคนมีความประพฤติอย่างไร
 ประมวลจรรยาแห่งสังคมแบ่งเป็นสองส่วนใหญ่ ส่วนหนึ่งเป็น
 ความประพฤติที่ถือว่าดีเป็นบุญเป็นกุศล อีกส่วนหนึ่งถือว่าชั่วไม่ดี

เป็นบาปเป็นอกุศล ทั้งสองส่วนใหญ่ย่อมมีความหมายในท ไรเป็นตองนย
 นยหนึ่งเกี่ยวกบคน หมายความว่าเรา รู้เห็นหรือรู้ ได้ด้วยตนเองอย่าง
 หนึ่ง เห็นเห็นดวงตะวันชนทุกเรา เห็นโลกวาแบบ แต่รอกนยหนึ่ง
 เกี่ยวกบคนอื่น คนเราจะเห็นหรือรู้ ได้ด้วยตนเองไม่ได้ จะเห็นได้
 หรือรู้ ได้ก็ด้วยการอ้อนมาเอาตามเหตุผลขอเหตุผลจริง เช่นว่าดวงตะวัน
 ไม่ได้ชนทุกเรา โลกไม่ใช่แบบ เพราะฉะนั้นความนยแรกจึงหมายถึง
 ความประพฤติซึ่งสมมุติหรือตั้งคม ได้ออหรือคิดเห็นว่าดวงตะวันเป็นอกุศล
 หรืออกุศล ซึ่งความจริงอาจเป็นจริงหรือไม่เป็นอย่างนั้นก็ได้ ตาม
 นยหลังหมายถึงความประพฤติที่คนละมับคตหรือขอ อยู่ในความตองนยเอง
 หนึ่งเป็นความจริงที่บุคคลจริง โดยแท้ จะเรียกประมวลจรรยาตามนย
 แรกว่าประมวลจรรยาตามหลักเห็น และเรียกประมวลจรรยาความนย
 หนึ่งว่า ประมวลจรรยาตามขอเท็จจริง ประมวลจรรยาทั้งสองนย
 หนึ่งอาจตรงรอยเดียวกันหรือไม่ได้ ยกตัวอย่างตางความเมษคนเคยจกหรือ
 ไม่ดี ถ้าว่าถึงความเห็นโดยนยประมวลจรรยาตามหลักเห็นกับนยหรือ
 ไม่ดีตามที่เขาคือตองนยสมมุติโดยนยประเพณีกันมา ถ้าตามประเพณี
 เขาว่าดีมันก็ ถ้าเขาว่าไม่ดีมันก็ไม่ดี ไม่ได้ ถือเอาเหตุผลขอเท็จจริง
 ว่าเป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์แบบที่ตอง แต่ถาว่าถึงความเห็น
 โดยนยหลัง ถ้าการมีเมษ หลายคนเป็นประโยชน์แก่คนแต่ละตองรวม

เพราะจะทำให้ผู้หญิงหลายคนไม่รักฟัง ทำให้มีจำนวนคนเกิดเพิ่มขึ้น
 จะได้เป็นภักดีของตนและส่วนรวมหรืออะไรอื่น ๆ ในทำนองนั้น การม
 เมียมากก็เป็นจรรยาที่ดี ความรักการเมียมากทำให้เสียหายแก่คนและ
 สังคม เพราะจะทำให้ไม่มีปกติสุขและทำให้เกิดจำนวนคนจนเหลือจน
 ไม่มีจะกิน การเมียมากก็เป็นจรรยาที่ไม่ดี เป็นเรื่องเกียดกับ
 ประมวลจรรยาตามข้อเท็จจริง เป็นไปในทางประโยชน์ได้เสียตามข้อเท็จ
 จริง ผู้หญิงในประเทศิเบตต่างท้องถิ่นมีสามีคราวเดียวได้หลายคน ถ้า
 ว่าในแง่เกียดกับตนคือเรา ก็เป็นความประพฤติชั่ว ถ้าว่าในแง่เกียดกับ
 นอกตนคือเราไม่ใช่เรา ก็เป็นความประพฤติดีของเขา เพราะเขาผู้ชาย
 มากกว่าผู้หญิง แม้ผู้ชายจะไปจรเป็นพระเป็นเจ้าจำนวนมากก็จริง แต่
 กระนั้นในทางท้องถิ่นผู้ชายยังมีจำนวนเหลือมากกว่าผู้หญิงอยู่นั่นเอง ถ้า
 ผู้หญิงมีผิวไคนคนเดียวเป็นอย่างคฤหัสถ์เมีย ชายที่เหลืออยู่ทั้งหมดโอกาสจะ
 มีเมียกับเขาได้ ทนไหวได้ทุกคนหรือ นอกจากผาฉนวนวงศ์ของคณอิน
 หนึ่งเป็นนอชางนทยอมาตราชประโยชน์และเสียหายแก่สังคมในข้อเท็จจริง เหตุนี้
 ผู้หญิงของเขาจึงมีผิวไคนคราวเดียวได้หลายคน ให้มันรู้แล้วรู้รอบคอบไป
 ทนไหวได้คนเดียวไม่ได้ ทนไม่ไหวว่าผู้หญิงของเขาจะมีมากใน
 งามคุณ เพราะเมื่อไปมีผิวไคนต่างชาติซึ่งเป็นแขกอยู่คือแดนซิเบตไปทาง
 ทิศตะวันตก ก็ผิวไคนคนเดียว มีมากกว่านั้นไม่ได้ผู้เขาไม่ยอม

เพราะเห็นว่าไม่ผิด ส่วนผลจากช่องทางประเพณีของเขาไม่ห้ามเรื่องมเมย
มาก ก็มเมยแต่คนเดียวเหมือนกัน เพราะเขยเขาไม่ยอมให้ม ด้วย
มันไม่ดีเป็นเหตุเสียหายแก่เขา เหตุนี้ประมวถจรรยาตามทักคิดเห็นเกี่ยวกับ
ตนและประมวถจรรยาตามข้อเท็จจริง จึงอาจตรงกันหรือไม่ตรงกัน
ก็ได้ หรือตรงกันในสมัยหนึ่งกันหนึ่ง แต่ไม่ตรงกันตลอดสมัยหนึ่งกัน
หนึ่งก็ได้ เรื่องมันเป็นอย่างนั้นจึงได้โต้เถียงทะเลาะกัน เห็นของตนดี
และเห็นของเขาไม่ดี

แท้จริงความประพฤติซึ่งปฏิบัติ กันอยู่ใน เหตุการณ์ ต่าง ประการ
ก็เพื่อจะให้เป็นความมั่นคงแก่ประโยชน์ของส่วนรวม แต่เมื่อเหตุการณ์
นั้นเปลี่ยนแปลงไปแล้ว แต่ไม่เปลี่ยนแปลงความประพฤติและการปฏิบัติ
ให้เข้ากันได้ กับสถานการณ์ ก็อาจเป็นเหตุให้เกิดการเสื่อม โทรมขึ้นแก่
ประโยชน์ส่วนรวมก็ได้ เช่น อาหารและเครื่องนุ่งห่มของหมู่ชนซึ่งอยู่
ในแดนที่มอากาศหนาวเย็นกับเป็นคนประโยชน์แก่หมู่ชนทนน ถ้านามา
ใช้แก่แดนที่มอากาศร้อนจัด ก็กลายเป็นไร้ประโยชน์ ถึงเสียหาย เพราะ
ฉะฉานลักษณะแห่งความประพฤติเกี่ยวกับสังคมจรรยาจึงต้องเปลี่ยนไปตาม
เหตุการณ์และสถานที่ แม้ความประพฤติของเดิมจะดี แต่เมื่อมัน
กลายเป็นไม่ดีก็ต่อไปแล้ว ถ้าว่าตามนัยแห่งข้อเท็จจริง ชนให้คงอยู่
ไม่เปลี่ยนแปลงเสียเลย ก็มันจะทำให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวม
ได้เท่านั้น

คราวนี้จะกล่าวถึงลักษณะ คำเนิการ เพื่อให้คนในหมู่ประพฤติ
ปฏิบัติตามหลักแห่งประมวลสังคมจรรยา อูบายที่จะดำเนินการนี้ย่อมแบ่ง
ออกเป็นสองประเภท อย่างหนึ่งเกี่ยวกับตน อีกอย่างหนึ่งเกี่ยวกับคนอื่น

อย่างที่เกี่ยวข้องกับตนหมายถึงกำลังอำนาจที่จะควบคุมความประพฤติ
แห่งสังคมด้วยการบังคับบัญชาและควบคุมความประพฤติใน ตนของตนเอง
คือประพฤติดนแก่คนอื่นตามสิทธิและหน้าที่ของตน ไม่กล่าวหาหรือทำ
ความเสียหายให้เกิดสิทธิและหน้าที่ของคนอื่น แต่โดยเหตุที่มนุษย์ยังมี
กิเลสเป็นนิสัยเดิมที่เห็นกับตัวอยู่มาก จึงยากแก่ที่จะบังคับบัญชาตน
เองให้ ได้เสมอไป เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงจำเป็นต้องใช้วิธีดำเนินการอย่าง
เกี่ยวข้องกับคนอื่นด้วย คือต้องมีกฎหมายและข้อบังคับสำหรับลงโทษผู้ที่

ฝ่าฝืน

วิธีดำเนินการการเกี่ยวกับคนอื่นแบ่งได้เป็นสองตอน คือมหาชน
และเอกชน อย่างคั้น อาศัย อำนาจ และ กำลังส่วนรวมของสังคมร่วมกันทั้ง
หมดเป็นเครื่อง บังคับ ดำเนินการได้แก่ กฎหมาย ทหาร ตำรวจ ผู้พิพากษา
ตุลาการคุกตรางเป็นคั้น อย่างหลังอาศัยอำนาจและกำลังของบุคคล
หรือชนต่างส่วนในสังคม เช่นครอบครัว องค์การ ห้างร้าน โรงงาน
และสมาคม เป็นต้น อันเป็นส่วนประกอบของส่วนรวม เป็นเครื่อง
บังคับดำเนินการ นี้แหละคือเรื่องอะไรคือจรรยา ซึ่งกล่าวโดยย่อ

ตามหนังสืออยู่ในตำรา สังคมจรรยา ของ ชาวตะวันตก ที่เรียกกันว่า
จริยศาสตร์

ข้าพเจ้าคร่ำเคร่งเขียนเรื่องนอกลู่นอกทางด้วยความเต็มใจ เพราะ
เห็นเป็นกรณียกย่องควรบำเพ็ญ เพื่อเป็นธรรมเนียมบรรณการจากข้าพเจ้า
สำหรับเป็นส่วนประกอบกับหนังสือเรื่องจรรยาพดกึกกษา ของ นาวาเอก
หลวงศุภชลาศัย ซึ่งพิมพ์เพื่อออกแจกเป็นครั้งแรกในงานปลงศพ
บิดามารดาของท่าน อันเป็นกุศลสาธารณประโยชน์ควรอนุโมทนา ขอ
อำนาจบุญกุศลเต็มมจรรยาทั้งปวงที่ นาวาเอก หลวงศุภชลาศัย ได้
บำเพ็ญเป็นส่วนบุพเพศุภผลมาตามบุญฐานธรรมในครั้งนั้น จงเป็น
บุญฤทธิ์ อำนวย หิตถุ์หรือวิบัตินุญผลแก่บิดา มารดา ของ ท่าน ผู้ถวายชนม
ถวัลย์ไป ตามคติวิสัยในสมัยปรายภพทุกประการ เทอญ.

พระยาอนุমানราชชน

จรรยาของใครของใคร

๓. อันว่า เนืองนิตย์ทางความต่อไป บังเกิดขึ้นเพราะได้อ่านหนังสือ “จรรยาพดกัศษา” เป็นมุต ๑ เมื่ออ่านแล้วรู้สึกอย่างไร ก็พูดเอาตามใจชอบ ๑

การพูดตามใจชอบ ใช้หาวัดคุณธรรมประกอบมิได้ ห้ามได้ ๑ หากพูดโดยหาวัดคุณธรรมประกอบมิได้ไซ้ ผู้อ่านจากผู้ฟังย่อมไม่ชื่นชอบกำหนดเป็นอารมณ์ ๑ และคำพูดนั้น ก็ไม่เป็นภาษา เพราะไม่มีสาระแต่มีรภาพความเข้าใจ ๑

กรณีพูดไม่เป็นภาษา ถาฟังไม่เข้าใจ นั้น มี ๒ ประการ
๓. พูดไม่เป็น และ ๒. ฟังไม่ถุก ๑ และมักเป็นปัญหาระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังเสมอ คือผู้ฟังว่า ผู้พูดๆ ไม่ถุก ฝ่ายผู้พูดว่า ผู้ฟังๆ ไม่เป็น ๑ ที่ยิ่งเหยียดแยะยิ่งที่ผู้พูดนั้น ผู้ฟังของการพูดเสียเองไม่ใคร่ยอมให้ผู้พูดได้มีโอกาสพูดต่อไป ๑

๔. ข้าพเจ้าตั้งใจในความคิดเห็นของท่านไปราณาจารย์ สมัยอุปนิษท ซึ่งท่านได้จัดสรรธรรมให้เป็นจรรยาประจำบุคคล ๔ เหล่าไว้ ดังนี้:—

๓ ทาน alms. เป็นธรรมจรรยาประจำคหบดี ๑

๒ ยุติธรรม administering justice. เป็นธรรมจรรยา
ประจำนรบดี ฯ

๓ ศรัทธา piety. เป็นธรรมจรรยาประจำพรหมณ์ ฯ

๔ อุสาหะ courage. เป็นธรรมจรรยาประจำกษัตริย์ ฯ

๓. ความซื่อใจนั้น คือมาคิดเห็นว่า บุคคลทั้งหลายแม่
พระอริยเจ้า ย่อมแสดง "ความเป็นไท" ด้วยกันฉันท์ ฯ ยิ่งพระ
อริยเจ้าด้วยแล้ว แสงใหญ่ ถึงตดถึงทพพณต้นเชิง คงไว้แต่
"ความเป็นไท" อันบริสุทธิ์ ฯ

เมื่อเช่นนั้น ไฉนท่านโบราณจารย์ จึงมาวาดภาพจำกัด
ธรรมจรรยา คัดรอน "ความเป็นไท" ของบุคคล ๔ เหล่า ซึ่ง
อาจมีทั้งและหนาตาแน่นไปตามเหตุการณ์ ฯ ความคิดเห็นของข้าพเจ้า
นี้ ตกจะเป็นปัญหา ๒ ประการซึ่งกล่าวแล้วข้างต้น (ดูหมายเลข ๓) ฯ

เมื่อคิดดังกล่าวนั้น ก็มาคิดได้เองว่า ชะรอยไฟฟ้าหน้าได้
จะร้อนถ้าเคยเพราะบุคคล ๔ เหล่า หากไม่มีธรรมจรรยาอย่างที
กำหนดนั้น ฯ จึงมาลองดำริขยายความเข้าใจ ตามภาพบุคคล อัน
ประกอบด้วยธรรม ๔ เหล่า ให้เป็นอารมณ์ นักคิดนอก ฯ

๔. ทบต นั้น หมายถึงพอบานแม่เรือน คือผู้ครอบครอง
ครองเคหะสถาน ฯ

ท่าน อันเป็นธรรมจรรยาประจำ คหบดี นั้น น่าจะหมายความว่า เมื่อแสงดินได้มา ให้รู้แบ่งสรร บันดาล ให้รู้เสียสละตามสมควร
 ฤๅว่า ให้รู้อุบายรวมทุน สร้างสาธารณวัตถุถาวร ให้เป็น
 ประโยชน์ร่วมกัน ฯ

อันว่า ประโยชน์ร่วมกันนั้น เป็นบ่อเกิดแห่งชาติ “ความเป็นไท”
 ฤๅว่า ยิ่งความเป็นไท ร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่สุด ฯ

อนึ่ง การทำบุญสุนทาน ถวายสิ่งดีจนจบจุลจกแก่ภิกษุสงฆ์ของ
 ชาวเรา ซึ่งกระทำอยู่ทุกวันนี้ ประโยชน์ก็คือให้ธรรมจรรยา รักษา
 “ศรัทธา” ของพราหมณ์ไว้ ฯ ศรัทธาคืออะไร จงทำความเข้าใจ
 ในธรรมจรรยาประจำพราหมณ์ในข้อต่อไป ฯ

๕. นรบดี นั้น คคิครังกรุงสุโขทัย หมายถึง พ่อเมือง มี
 รองหลดลงไปอีก คือ ลูกขุน และทมนทนาย ฯ ถ้าเทียบคคิกับค
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้แก่ นรบดี ฯ ลูกขุน ได้แก่ รัฐภา
 มนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีทั้งหลาย ฯ ทมนทนาย ก็คือ ข้าราชการ
 บริหารฝ่ายหนึ่ง และผู้แทนราษฎรฝ่ายหนึ่ง ฯ บุคคลเหล่านี้คืออธิบดีและ
 ทนาย “เหนือไพร่ฟ้าหน้าใส ฯ

ยุกติธรรม อันเป็นธรรมจรรยา ประจำ นรบดีนั้น น่าจะเป็น
 เพราะฉะนั้น นรบดีนั้น เป็นผู้ครองสิทธิ์หน้าที่บังคับการงานอยู่เหนือ “ความ

เป็นไท” ของไพร่ฟ้าหน้าใส ๆ หากถ้อยคำ ไม่เที่ยงตรง โหม่น้าวไปในทางใด ไม่เป็นตราฐไชร์ ก็จักมีความดำเคืองบังเกิดขึ้น เพราะความเป็นไท ไม่ดำเนินไปตามลำดับที่ถูกต้อง ๆ

ถ้าอย่างนั้น การก้าวกายหน้าทีกัน เช่นอย่างที่ว่า ผู้แทนราษฎรไปทำหน้าที่ราชการบริหาร และให้ข้าราชการบริหารไปหาประโยชน์อย่างไพร่ฟ้าหน้าใส ๆ ยกกิจกรรมก็คือวิถีชีวิตและหน้าที่ “ความเป็นไท” ของกันและกัน ไม่ขัดซึ่งประโยชน์อันเป็นหน้าที่ของแต่ละฝ่าย ซึ่งยกกิจกรรมแท้จริง ๆ

๖. พราหมณ์ นั้น หมายถึง ผู้มีคัมภีร ผู้มีผู้สอน และผู้มประพฤติพรหมจรรย์ ๆ รัฐของพราหมณ์ ก็คือ รัฐความเป็นไทแก่ตน และรัฐความเป็นไท ชวนรณคร กับรัฐบาลอยู่ในความเป็นไทสมบูรณ์ ๆ ศรัทธา อันเป็นธรรมจรรยา ประจำพราหมณ์ นั้น ก็คือ ความเชื่อ ๆ ผู้ศึกษาต้องอาศัยผู้รู้ ถ้าผู้สอน ถ้าไม่เชื่อผู้สอนว่า ผู้สอนเป็นผู้นำไปสู่วิชาความรู้ไชร์ การศึกษาก็ไม่บังเกิดขึ้น ๆ

ภณณ นบถพราหมณ์ กติ นบถพระภิกษุสงฆ์ทุก ๆ คนนั้น ควรนบถ พราหมณ์เป็นนคศึกษา และภิกษุสงฆ์เป็นภิกษุธรรมในพระพุทธเจ้า โดยเชื่อว่า ดำมารจะแจกจ่าย ฐิอันแท้จริงถูกต้อง ซึ่งควรแก่การศึกษา ความเป็นไท นั้นได้ และควรทำนุกบารุให้พราหมณ์

และภิกษุสงฆ์คงอยู่ในฐานะเคารพ เพื่อดำรงความเชื่อ คือ “ศรัทธา” ไว้ด้วยดี ๆ

หากผู้ศึกษาหมัด “ศรัทธา” หมายความว่า ผู้ ผู้สอน
นักพรตพรหมจรรย์ ไม่มีศรัทธาจะปลุกฝังให้ได้แล้ว การศึกษาก็จะสูญสิ้น
มุกตลกจะไม่ประคับประคองธรรม คือ ไม่รู้ความเป็นไทยแท้ ๆ

๗. กษัตริย์ นน หมายถึงนครบาล นครบาลคือคนที่จะรักษาบ้าน

อดุ้หะ อดึนเบ็นธรรมจรรยา ปรำจำกษัตริย์ นน กคคความ
 บำกบณ หมึนเพียร เพอเรียนรู ด้ทธและหนำที่ “คความเบ็นไท” ไมย้อทอ
 และอดทนค่อการงาน ๑ ทำคณให้มึนธรรมภำพ อย่างที่ควำ “ทำคณให้
 ๑๑
 เบ็นคน” นน ๑

เมื่อถูกรบ ไม่ม้พดศึกษา ถาว่า ขาดไม่ซึกซ่อมฝึกฝนฯ นกรบ
ไม่รู้สึทชทนาค่ “ความเป็นไท”ฯ นกรบไม่มีธรรมจรรยา ไม่มี
สมรรถภาพ ขาดความบากบั่นพากเพียรความอดสาห์ อตกน กัจักไม่มีฯ

๘. 'ความเป็นไท' นั้น ได้กล่าวข้างต้นแล้ว แม้พระอริยเจ้า
ย่อมแสดง คือพระอริยเจ้าแสดงความเป็นไท จนตัดเครื่องสังโยชน
พัวพันให้พ้นไป ๑ โฉนเดา บุคคลทั้งหลายจักไม่ประสงค์ 'ความ
เป็นไท' เช่น ๑

อันว่า หนังสือ "จรรยาพดศึกษา" ซึ่งได้อ่านแล้วนั้น เป็นหนังสือ
 สำหรับฝึกสอนกุลบุตร ทำคนให้มั่งมีบรรลพภาพ ทั้งปดกศรัทธา ให้เชื่อ
 ในความเป็นไท สอนให้รู้จักศีลธรรม รู้จักและหน้าที่ รู้ได้รู้ด้วย
 รู้ด้วยดี อันเป็นธรรมจรรยา ในเมื่อบุคคลได้ดังคนแล้วด้วยดี สมควร
 รับมอบหมายให้พิทักษ์ ความเป็นไท ส่วนธรรมได้ ฯ

แต่ถ้าว่า หนังสือ "จรรยาพดศึกษา" นั้น สมควรเป็นสำหรับ
 บารุง ทนถนอมจิตใจของชน ทำคนให้มั่งมีอุสาหะธรรม และดำรงความเป็น
 นกกรม ฐานะนักษัตรยประกอบด้วยธรรม คือไปภายหลัง

ประกาศวิ

กรุงเทพฯ

๓๐ มีนาคม ๒๔๗๓

เรื่องอะไรดี

ข้าพเจ้าขอสารภาพตัวไว้ ณ ที่นี้ว่า ข้าพเจ้ารู้จักตัว รู้จัก
บิดามารดาครอบครัว ภาระกิจของตน รู้จักครูบาอาจารย์ เพื่อน
นักเรียน และโรงเรียน ตลอดจนคำว่า ประเทศชาติ คำสอน พระ
มหากษัตริย์ ความดี ความชั่ว คำของกริยา กาย วาจา ใจ และ
คำว่า ไพร่ ผู้ดี ชั่ว เพราะหนังสือธรรมจริยา เบญจศีล เบญจธรรม
คำโคลงโลกนิติ พุทธจริยา คำมั่งคั่งการศุณานคุณ นิทานธภาษิต
และหนังสือสมมติบุคคล ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ใช้เป็นตำรา
เรียนในโรงเรียนของรัฐบาล ตั้งแต่ประโยคมูลศึกษา ประโยคประถม
และมัธยมศึกษา ในสมัยเมื่อข้าพเจ้าเป็นนักเรียนสอนให้รู้สอนให้คิด
เห็น หนังสือสอน เช่น ตำรากลั่นกลอนใจใดแตกทัพเรือ พงศาวดาร
มอญตอนศึกพระเจ้าฝางมังฆ้อง และประเภทหนังสือกวีนิพนธ์ เช่น
เรื่องรามเกียรติ์ อิเหนา สังข์ทอง และกาพย์เห่เรือ เป็นต้น นั้น สอน
ให้ข้าพเจ้ารู้จักศัพท์คำศัพท์และเหตุการณ์ และวรรณยุกต์ต่างๆ สามารถอ่าน
เขียนหนังสือได้ถูกต้องอ่านรู้ความ

สมัยเมื่อจำเริญ การ ศึกษา ตาม หลักสูตร ของ โรงเรียน กระทรวง
ศึกษาธิการสมัยนั้น ควรถวายและอดศึกษาของตนแล้ว ถึงคราวออก
จากโรงเรียนมาประกอบการทำงานครั้งแรก หนังสือชุดดังกล่าวไว้ข้างต้น

นั่นได้ออนให้ชาวเจ้ารู้จักสิทธิและหน้าที่ของคน คักว่าสมัยเมื่อยังเป็น
 ลูกเดื่อชนออก คือ ได้ออนให้รู้จักค่าของคนกว้างชน สามารถมองดู
 อาการภายในใจ ของคน คิดตนเอง และเตือนตนเองได้ ได้ออน
 ให้รู้จักเคารพหลัก และทำหน้าที่พลเมืองดี รู้จักรับผิดชอบตัวเอง
 ทั้งในส่วนที่เกี่ยวแก่บ้านเจกชนและสังคมยังชนตามฐานะแห่งวัย บางวัน
 ได้ออนให้รู้จักอดกลั้นบันดาลโทษ ในเมื่อนักเรียนในชั้นบางคนหลับในชั้น
 ชุกชนทำผิด ไม่ฟังออกตั้งใจเรียนจริง และเถียงนอกด้นนอกทางตาม
 ประดาเด็กคะนอง รู้จักอดโทษให้ ในเมื่อนักเรียนได้รับโทษตามโทษา
 นุโทษแห่งความผิดแล้วและเสียพัก ยิ่งกว่านั้น ได้ออนให้กล้าหาญให้สิทธิ
 แก่นักเรียนในชั้นซึ่งยอโทษประจำวันในวันรุ่งขึ้นอีกด้วย นอกจากนั้นยังมี
 ชนสำคัญแห่งชีวิตคนนอกชนหนึ่ง ซึ่งชาวเจ้าถือว่าคาหรวเหตตามได้ออน
 มา และสามารถนำมาใช้เผชิญเหตุการณ์ได้ คือ โดยมีได้ตั้งใจ คือ
 ได้ออนให้รู้จักตัวและหน้าที่ของตัวเอง รู้จักนักเรียนทั้งๆ ชั้น มองเห็น
 นิสัยสันดานใจฉลาด ถึงกับสามารถตัดสินใจลงสมัครพรรคประจำเดือน
 ของเธอได้ โดยความเที่ยงธรรมทุกๆ เดือน ด้านนี้รู้และเห็นตัวเองเป็น
 ครู เห็นเด็กในห้องเรียนทั้งชนเป็นศิษย์หรือชนนักเรียนของตน โดยมีได้
 เลอกลั่นวรรณะประการใด ทั้งในโรงเรียนและเวลาดนออกโรงเรียน ซึ่ง
 อาจกล่าวได้ว่าแม้จนกระทั่งบัดนี้ ความโล่ ความฉลาด ความชุกชน

ติดตงตรง ๆ ณา ๆ ซึ่งผ่านจาเจมาแรมเดือนแรมบนัน รุ่งกว่าคดียุท
 ปลายไม้นทก ไม่เรยอ ครนวางไม่ทงไม่เสวกเสวกน มีโคกถาย
 มาเป็นรอยเวรรอยกรรมติดคอกแถมแค่นอย

อาศัยเหตุผลดังกล่าวมานี้ ทำให้กล้าดำริภาพว่า หนังสือตำรา
 เรยนเรื่องศีลธรรมชด้นนุสอนให้ข้าพเจ้าเป็นคนตระรุจักหน้าที่ของตน ทง
 ในส่วนบจเจกรรมและสังคม ข้าพเจ้าจึงรักและบูชาหนังสือชด้นนุมาก
 ถึงกับเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติประจำตัวตลอดจนกระทั่งบัดนี้

ในตอนที่อนาจมีผู้คิดและพูดค้านได้ โดยเข้าใจว่า ข้าพเจ้าพูดยก
 ผลใหม่ไปส่วมเหตุเก่า เพราะประวัติการ ศึกษาทางพระพุทธศาสนา
 ของข้าพเจ้าประกาศประกษอย จึงขอตำราภาพที่ออกทรงหนังสือ กาศ
 ต่อมาสมัยเมื่อเราบวชเรยนและปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาแล้วนั้น ในตอน
 หลังความรู้งึกใหม่ข้อหนึ่งได้พฒนเกิดช่นว่า การเรยนชด้นนุเป็นเพียง
 การเพิ่มทดก เพิ่มอน เปดยน เต้าไม่ แก่นให้เป็นเต้าคอนกรตช่นเทานน
 กล่าวคือ เพิ่มทดกร หดกคค และทดกปฏิบัตให้กระษบคดแนยงชด้น
 แกดยหมจรงจง ยงกวานนบคณทดกเดคมความรู้งึกใหม่ช่นอกประการ
 หนังสือ อนทดกรทได้มาจากโรงเรียนฝายพระพุทธศาสนาณ มา
 แด่คตวเคณเอามอช่ายยงเราดย ๕๐ คราวใดทได้่านกคควาเหตุการณ์
 แห่งชด้นทงมอด ทงชด้นอคคตอนาคคมาปรากฏเป็นมจุมน เชนญ
 หนารองชอการพิศุณอยนเอง

พระพุทธเจ้าสอนให้เรา คาย ความหลง ใน ชีวิต อันผูกพันอยู่ ด้วยกาลทั้ง ๓ คือ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต สอนให้คายความดองดวง ตนเองซึ่งอมไว้ เก็บซ่อนเร้นไว้ในห้วงลึกแห่งจิตใต้สำนึก สอนให้รู้จัก การปลดปล่อยภาระอันหนักยิ่ง คือทุกข์ โทมนัส โศกเศร้า อันเป็นผลดพช ซึ่งสืบเนื่องมาจาก "ภาวะเอหิ" นั้น แล้วก้าวเดินทางไปสู่ "จิตยธรรม" ซึ่งนอกเหนือสิ่งนั้นคือไปอีก

เกิดมาแล้วถ้าไม่ตายเสียก็ต้องเรียน เรียนแล้วต้องปฏิบัติ ให้ สมรู้ รู้แล้วไม่ปฏิบัติ เห็นกันว่า ใช้ไม่ได้ หรือเป็นโมฆะ อีก ประการหนึ่งเล่าว่าชนมกเห็นสืบ ๆ กันมาว่า ถ้า บวช ต้อง แสวงหา มรรคผล อันเป็นจุดหมายปลายทางแห่งพระพุทธธรรมให้ได้ ถ้าได้ ก็คง ครองมรณาคตจะทำหน้าที่ของผู้ครองเรือน จึงควร ขอนจะเท็จจริง ประการใดตามใจท่าน

จะอย่างไรก็ตาม มีเรื่องที่ต้องพูดสนับสนุนข้อความเบื้องต้น คือไปอีกว่า ชนต่อมาเมื่อการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาควร แก้ว และศรัทธาแล้ว ก็ต้องออกจากโรงเรียนพรหมจรรย์ จบตำแหน่งงาน ทำหน้าที่ของผู้จะเดินทางไปสู่ชีวิตครองเรือนต่อไปตามประเพณี • เพราะ ไม่สามารถจะตั้งตัวด้อมแหวกประเพณีนั้นถึงได้สำเร็จไปได้ ตอนนั้นแหละ จักว่าเป็นตอนหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญยิ่งละ ซึ่งใคร ๆ วัณผู้เขียนนอ้อมจะรู้

เห็นเป็นพระยานได้ เพราะอาจจะประดังพามาด้วยกันทุกชนทุกฐานะก็เห็นได้
 ตอนนั้นตกอยู่ในสมัยที่ควรเรียกว่า “สมัยคึกคัก” ภายใต้งาตงคึกคักเต็มท
 ใจก็กำลังคึกคักเต็มที มีการแข่งความคึกคัก ความฮาจนอยู่ในเชิง
 บางคราวกำลังคึกคักทางกายมีระดับสูงกว่าทางใจ บางคราวกำลังคึกคัก
 ทางใจมีระดับสูงกว่าทางกาย บางคราวเข้าพวกบวกลกันคนกำลังให้กาย
 บางคราวเข้าพวกบวกลกันคนกำลังให้ใจ และบางคราวมีกำลังผดกหรือลบ
 กันตะบัน ยากแก่การที่จะปรับปรุงให้ความคึกคักทั้งสองสมดุลกันได้เป็น
 ที่สุด นอกจากคึกภายในอันเกิดจาก “ความคึกคักหรือความฮา”
 ทางกายและใจแข่งกันนั้นแล้ว มีหน้าที่ยังคึกภายนอกมีขนานเส้นทาง
 เส้นแห่งชีวิตของคนอีกได้หนึ่งเท่า รวมใจความว่า ปางนี้แหละเป็น
 ปางที่ทุกหนี่งล้วนต้องเผชิญหน้าด้วยเหตุการณ์จะ ต่างต้องต่อสู้ด้วย
 กำลังกาย กำลังใจ กำลังความคิด และความสามารถตามที่
 เค้าเรียนอบรมฝึกฝนมา เพื่อเอาตัวรอดจึงจะรอดตัว หรือเป็นผู้เป็น
 คนกับเขาได้ ตอนนั้นเป็นตอนคิดถึงถึงความเป็นความตาย ความเป็น
 คนคนชั่ว อันเป็นเครื่องหมายแห่งความต่ำเรวแท้ และความต่ำเรว
 เทียมของชีวิตตอนาคค้อย่างสำคัญยิ่ง ฉะนั้น บรรดาจึงกล่าวเป็นเชิงวาง
 หลีกใจว่า “อัยเบญจเพศ” ทั้งนี้ คงเนื่องจากการที่ท่านได้ พิจารณาเห็น
 ว่า อัยเบญจเพศทั้งห้าของ ทงเป็นสมัยที่ของเผชิญด้วยปัญหาชีวิต

นานาประการซึ่งยังไม่เคยชำนาญมานานเอง เช่น ปัญหาในการที่จะ
 คัดเลือกข้อสอบตัวเองคือสังคม ปัญหาเกี่ยวกับการตัดสินใจในการที่จะ
 คัดเลือกทางใดทางหนึ่งดำเนินชีวิตต่อไป หยดยุติที่ไม่ได้ทุกข้อทุกประเด็น
 และทุกกรณี ซึ่งมีอยู่ประจำวัน ประจำเดือน และปีน

อันเหตุการณ์ทั้งหลายเหล่านี้กล่าวไว้แต่โดยย่อ จากคำ
 ได้ว่าบทพระมหากษัตริย์ เป็นทั้งมิตรเป็นทั้งศัตรู มีทั้งแข็งต่อแข็งชน
 แข็งพลอดหลอนพร้อมอยู่ในตัวเดียว ถึงขนาดเส้นทางแห่งชีวิตประจำ
 วนของเราตลอดสาย ผู้เดินทางมาก่อนเรามาอยู่บ้างถึง ณ ตามถนน
 จำวนมากหลาย ผู้ที่เดินทางมาพร้อมกับเรามาอนอดโรยคอยเงา
 คัดเลือกใจอยู่กับไม่ถวนอก ทางตรงนั้นเป็นทางสองแพร่ง ครั้นซึ่ง
 นับว่าเป็นกตยาณมิตรชน คือ ท่านผู้บังเกิดเกล้า ท่านกษัตริย์
 “เถียงได้แตกาย” เห็นจะจริงของท่าน คำท่านคงจะไม่กล่าวด้วยเจตนา
 เพื่อจะขัดขวางความรับผิดชอบ หรือขัดบาปให้พ้นตัวท่าน เพื่อเอาตัวรอด
 ปางนั้นแหละเป็นปางที่เราต้องพึ่งตัวเอง ตรงกับมติฝ่ายพระพุทธเจ้าสันนา
 ว่า “ตนเป็นที่พึ่งของตน” อย่างชัดเจน บทเรียนคดีธรรมหรือ
 ธรรมจริยาซึ่งเคยได้เล่าเรียนมาได้มาแสดงตัวเด่นที่สุด สอนให้เรารู้จัก
 ความหวังและความรักของพ่อแม่ สอนให้มองเห็นเมตตาภรณ์ และ
 อุปการคุณในหน้าที่บุพการและบุพการีนของท่านเด่นชัด สอนให้

เราจักเกียรติของตระกูลวงศ์ รั้งคำของประเทษชาติและคำของค
 คนยงชน บางคราวเหตุการณ์บางอย่างชักชวนปลุกปลอบและบ้างก็ช
 รุงใจและบังคับให้เราถ่วงและกระทำถึง “ชาติยัยอาธรรม” นิทาน
 ต่ภาษิต เรื่องนางถัดดาด์เตือนใจให้เราเอาชนะจิตชั่วร้าย เดวธรรม
 ชิงธรรมค้ายค่าสูงไป เปลี่ยนทางเดิมเข้าสู่ทางถูกทางชอบ คำโคลง
 โลกนี้ซึ่งจมดิ่งอยู่ในห้วงสันดานลึก กลับฟื้นคืนสู่ความดีอันถ้อยถ่า
 ว่า “เสียสัตย์อย่าเสียตัว ทัพพวยมรณา” โดยประการนี้ก็มี ข้าพเจ้า
 จึ่งกล่าวถ่าว่า เราได้เริ่มเรียนความเป็นผู้เป็นคนมาแต่จากโรงเรียน
 ต่สามัญ โดยได้อาศัยคำร่ำถ่ากันคือธรรมหรือธรรมจรรยา ดังถ่าว่าแต่
 นนเทยว เป็นแต่อาชนนเราเรียนหนักไปทางทฤษฏียิ่งกว่าทางปฏิบัติใช้
 การ ฉะนั้นถ่าเราจึงเป็นตุ่จ่ายบอดหยงถึงความเป็นคนดี คนชั่ว แค่นั้น
 อย่งไรประการหนึ่ง เพราะถ่าไม้มือหรือมือหรือคำหรับคำร่ำถ่าเพียงพอ
 แก่ถ่าถ่มมัยและภูมิถ่านเหตุการณ์แท้จริงแล้ว เราจักยากที่จะถ่ามารถ
 ถ่าฐานะความเป็นผู้เป็นคนของเราจนได้ เว้นไว้แต่จะถ่าถัก “ผู้เกิด”
 ซึ่งเป็นการหาษาอยู่มีน้อย คำร่ำถ่าจึ่งถ่าว่าไว้ว่า “พ่อแม่นายครู
 น ผลิตแล้วใคร่สอน” ฉะนั้น ถ่าจะถ่าถ่า เป็นปฏิโดม นัยว่า
 “ถ่าร่ำผลิต.....” จะเป็นโณน มีได้หรือ ?

ในคราวงานปลงศพเจ้าพระคุณทั้ง ๒ ของสกุลภษดาชัย นาวาเอก
 หดวงศ์ภษดาชัย เจ้าภาพ ได้ยกเรื่องการพิมพ์หนังสือแรกในงานพิน
 ปรารภกับข้าพเจ้าเป็นส่วนคิดว่า ควรจะจัดทำหนังสืออะไรดีพิมพ์แรก
 ถึงจะดี ข้าพเจ้าทวนรำลึกถึงความหลังขอหนังสือ จึงเสนอให้พิมพ์
 หนังสือ "จรรยาพดศึกษา" ซึ่งเห็นว่าเกิดจากอุปาทานแรงของคุณหดวงศ์
 เองขึ้นแรก คุณหดวงศ์ เห็นพ้องตามข้อเสนอนี้และยอมตกลงตามความเห็น
 ของข้าพเจ้าตลอด

อันจริงตามที่ใคร ๆ ได้เห็นมาด้วยตนเอง คุณหดวงศ์ ได้เขียน
 หนังสือให้หลายเรื่องด้วยกัน นอกจากเรื่องจรรยาพดศึกษาซึ่งเคยพิมพ์
 เป็นเล่มมาครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อครั้งยังดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมพดศึกษา
 หนังสือเรื่องอื่น ๆ ยังไม่เคยพิมพ์เลย ฉะนั้นทางที่ถูกต้องควรจะพิมพ์
 เรื่องที่ยังไม่เคยพิมพ์ออกแจกถึงจะดีกว่า เรื่องน่าจะเป็นเช่นนั้นจริง
 แต่ข้าพเจ้าได้เสนอไว้แล้วว่า การที่กล่าวเสนอให้พิมพ์เรื่องนี้ขึ้นแรกนั้น
 เพราะทวนรำลึกถึงความหลังขอหนังสือเป็นเหตุเท่านั้น

การที่จะพูดถึงเรื่องนั้นต่อไป จำต้องพูด ท้าวความ ถึงความหลังอยู่
 บ้าง คือ ทำนบตาของคุณหดวงศ์ ได้ถึงแก่กรรมลงในคืนวันที่ ๔ เดือน
 กันยายน พุทธศักราช ๒๔๗๘ เวลา ๔ นาฬิกาเศษ และรุ่งเช้าจิตพิเศษวิเศษ
 ดึงหีบกันอย่างเงียบ ๆ ตอนเช้าวิเศษบรรทุกรถเรือจ้างไปม้านุ่ฝากไว้ ณ

ผู้ดำเนินวิกรมกฤษฏ์ ใกล้เคียงกับบ้านจุฬารามของท่านมารดาของคุณหลวง ฯ
 ซึ่งได้บ้านจุฬารามไว้ ณ ที่นั้นมาก่อน เมื่อการบ้านจุฬารามว่าเพี้ยนอยู่ค่นผ่านพ้น
 ไปแล้วนั้น ย่อมเป็นกฎธรรมดาสั่งที่เหลื่ออยู่คือความเศร้าโศก โศกถึง
 พ่อซึ่งกำลังคับคูนย์ไปหยก ๆ เฝ้าโศกไปถึงแม่ ซึ่งเป็นเหมือนท่านคอย
 ค้ำค้ำทรกของท่าน และคอยปลงศพพร้อมกัน ซึ่งลูกชายทรกคนเดียว
 ของท่านจะทำให้ จะเป็นเย็นวันใดก็ตามข้าพเจ้าไม่อยากจะนึกทวนหลังให้
 มากกว่านี้ คือน้ำท่านหญิง ฯ และข้าพเจ้าซึ่งกำลังนั่งเหงาหงอยอยู่ใน
 บ้านคำบดบางยี่สิบหนึ่งเอง คุณหลวง ฯ ได้กล่าวปรารภเมื่อคบโศกกันว่า
 “เมื่อคราวแม่เสียกำลังมีบุญ ได้ขึ้นของพระคุณท่านเต็มเม็ดเต็มหน่วย
 คงแต่เริ่มถมเจ็บจนวันตาย ตั้งแต่วันตั้งศพจนกระทั่งวันเชิญศพไปบ้าน
 จุฬารามไว้ ณ ผู้ดำเนินวิกรมกฤษฏ์ พ่อเสีย ประจวบเป็นคราวเคราะห์ร้าย
 ชะตาอันกำลังตกยาก บ้านช่องที่จะอาศัยก็แทบไม่มี ท่านสิ้นใจในกลางคืน
 สว่างรุ่งเช้าก็ต้องรับเชิญศพลงหีบ บันทึกเรือจ้างนำไปฝากวัดทันที ทำ
 ให้เหมือนเมื่อคราวศพแม่ไม่ได้ แต่ได้มีโอกาสได้ขึ้นของพระคุณท่านด้วย
 นานพนาแรงของตัวเองจริง ๆ คงแต่เริ่มถมเจ็บจนวาระสุดท้ายแห่งชีวิต
 ของท่านเป็นพดลกับเศษ ให้อา หยอคนา บ่อนข้าว ซักผ้าผอนเครื่อง
 นุ่งห่ม ประทับคิดด้วยมือเองแทบทุกสิ่งทุกอย่างตลอดมา บัดนี้
 นึกอยากได้เงินอันเกิดจากนาพนาแรงจริง ๆ เช่นนั้น ไม่ว่าจะมากหรือ

น้อยมาทำบุญอุทิศถึงท่านเหมือนอย่างที่เคยปรนนิบัติท่านทุกๆ วันเมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่

ถ้อยคำเหล่านี้ทำให้ข้าพเจ้าและท่านหญิงฯ นั่งอยู่ย่นนาน ภาพเหตุการณ์ วันที่ ๒๓ ตุลาคม พุทธศก ๒๔๗๐ ซึ่งเป็นวันมรณกรรมของท่านมารดาของคุณหลวงฯ ณ บ้านนางแดง นับแต่วันตั้งศพมาเพิกศพในบ้านตลอด ๗ วัน ๗ คืน จนถึงวันเชิญศพไปบ้านจุฬาลงกรณ์ สุสานวัดมกุฏกษัตริย์ และภาพเหตุการณ์ วันที่ ๔ กันยายน พุทธศก ๒๔๗๑ ซึ่งเป็นวันมรณกรรมของท่านบิดาของคุณหลวงฯ ณ บ้าน ตำบลบางยี่ขัน จนกระทั่งในบ่ายวันนั้นพระท้าวสุทนต์ไปบ้านจุฬาลงกรณ์ สุสานวัดมกุฏกษัตริย์ ได้มาปรากฏแก่ความรู้ถึงของข้าพเจ้าอีกครั้งหนึ่งพร้อมกัน ท่านหญิงฯ นามพระเนตรทอดดวงพระเนตร ทรงมองดูมายังข้าพเจ้า คล้ายๆ จะทรงเตือนให้ข้าพเจ้าพูดอะไรหรือแต่คงอะไรจะนึกอย่างหนึ่งในขณะนั้น

ข้าพเจ้าเพิ่งได้เกิดความรู้สึก ๒ ประการ คือทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาใจของคุณหลวงฯ ซึ่งสื่อให้เห็นรากฐานแห่งศีลธรรมอันฝังลึกอยู่ในสันดานตระหนักรู้แน่นอยู่ในหลักของสัตตบพูน คือ กตัญญู และกตเวทิต์ แม้จะได้พบเห็นและเห็นออกเห็นใจมาก่อนสักเท่าไร ๆ ซึ่งแทบจะกล่าวได้ว่าไม่เว้นแต่ละวันตลอดเวลาดับแก้ไข ขณะที่ท่านบิดาของคุณหลวงฯ ถมด้วยเจมียุ่นนั้น บางคราวถึงกับถามว่า ไฉนจึงทำเอง

ไม่ให้คนใช้ทำในกิจการบางอย่าง กลับได้รับคำตอบว่า “การอย่างน
ให้คนอื่นทำ ถอดเขารังเกียจ ทำเองดีกว่า” ดังนั้ม บางคราวถึงกับ
พูดปรับทุกข์ให้ฟังโดยความจริงใจ และกับตัวเองว่า “ผมเองกลัวว่า ถึง
ตัวตัวเองเขาจะทำกิจอย่างที่คุณหลดงฯ ทำไม่ได้” ดังนั้เคยมี แต่
ไม่เคยกระเทือนใจเหมือนอย่างความรูสึกในเย็นวันนั้น

อีกประการหนึ่ง เมื่อมองประการอื่นแล้ว ตามธรรมดาสามัญ
ชน ขอดหันมามองทางด้านชีวิตไม่ได้ การมองทางด้านชีวิตนั้แหละ
มักจะชวนให้เกิดความเศร้าโศกและตั้งเวรใจยิ่งขึ้น แม้จะเคยศึกษาอยู่
ว่า นั้เป็นเครื่องหมายแห่ง ปริณาม วิปริณาส และแสดงถึงวินาศกรรม
แห่งวัฏฏธรรมทั้งหลดยักจริง แต่ทว่า คุณหลดงฯ ก็ตาม แม้ผู้เขียนนั้
ตาม ย่อมตกอยู่ในอ้อมแขนแห่งหลดก คือ ลัทธิคุณ ราชคุณ และคมคุณ
อันเป็นของคาพยพแห่งอณูญาณ ฉะนั้น จิตตบ้างคราวก็ผ่องใส บางคราว
มืดหมองเพราะลุดย้อม และบางคราวก็มืดมัว อันมีวิปโยคณั้มีรสเป็น
ในนั้ก็ตาม แต่เป็นกรุยประจำทาง เป็นทศกัณฑ์ประจำชีวิตมนุษย์ทุกรูป
ทุกนาม ทุกขณั้วรรณะก็ว่าได้ บัดนี้ คุณหลดงฯ ตกอยู่ในภพแห่งคุณทั้ง ๓
นั้ กำลังมีองค์เจ้าพระคุณทั้ง ๒ ด้วยฐานะ “บิษัฎโยค หรือวิโยครต”
และมองถึงหนาทของคุณหลดงเอง ซึ่งจะต้องเป็นผู้ส่นของพระคุณท่าน
ให้ส่นรักและเคารพจริง ๆ แต่ถึงถึงหลดก “ศีลธรรม หรือธรรมรต”

ซึ่งทรง ๒ ประการนั้นแหละกำลังประกาศให้ประจักษ์ว่า ชีวิตคุณหลวงฯ
กำลังผ่านกรุยและทพัสก ขนกล้าบุญยังขนหน่ง ฉะนั้น บุราณจึงได้กล่าวไว้ว่า

“พอตายคือฉัตรทอง หักหาย
แม่พางสองดวงจัก— ษัตริย์”

คำกล่าวเพียงเท่านั้น พอแก่คำว่า “รัก” ซึ่งบุรุษมีต้นตางม่นกระซิบ
แน่นอยู่ในหลักกตัญญูกตเวที ยกขนทูนหัวน้อมบูชาเจ้าพระคุณทรง ๒ หรือ
ไม่นานนี้ สุดแต่ท่านจะวินิจฉัย

จะอย่างไรก็ตาม มุ่งเพื่อจะช่วยประคับประคองจิตใจของ
คุณหลวงซึ่งตกอยู่ในความเศร้าโศก กลับได้สดับมีปัญญะแจ่มใสมอง
เห็นเหตุผลในแง่ดีต่อไป ข้าพเจ้าจึงคุยถึงเรื่องพุทธจริตปางต่าง ๆ และ
เทียบกับดวงพระชะตาของพระพุทธองค์ให้ฟัง ปางหนึ่งทรงเป็นกัฬรา
พระราชมารดา ปางหนึ่งทรงวิโยคจากพระราชบิดา พระชายา โอรัส และ
ราชสมบัติ เล็ดจระลอนแรมไปแต่พระองค์เดียวในแดนทุรกันดาร ปางหนึ่ง
เมื่อได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว โลกต้อนรับพระเกียรติ
ของพระองค์ว่าเบน “สัมมาสัมพุทธเจ้า” พระบารมีบ้านเต็มดวง ปาง
หนึ่งพระเทวทัตเบียดเบียนคิดลอบปลงพระชนมชีพ จนถึงกับกลังก้อนหิน
ทับพระบาทเป็น “โลหิตุปบาท” ปางหนึ่งนางจิญจมาณวาณกาได้ความ
ปางหนึ่งเล็ดจระลอนจากบริษัท ๕ ประทับแรมอยู่ในป่าอรัญประเทศกับด้วย

สัตว์ทั้ง ๒ คือช้างและลิง ปางต่าง ๆ นี้ถ้าจะวางดวงพระชะตาตามหลัก
โหราศาสตร์ จะปรากฏผลทางคำพยากรณ์เป็นไปใน นหฺมวตฺตํหนงฺขิง
แสดงว่าดวงพระชะตาของพระพุทธองค์ก็มักเป็นได้ถึงปานนั้น

อีกได้คหนึ่งเล่า ปางหนึ่งเล่าจุฬาทศคาถาเนนพร้อมด้วยบริษัท ๔ และ
พร้อมด้วยพระประยูรญาติ ไปรดพระพุทธชัมภิวคานกรูกับพิณพิศุราชสถาน
ทรงประกาศมีบุญฐานธรรมพุทฺธจริยาพิสัย การเสด็จคราวนมัสการ
และเกียรตินิเวศนาเพียงไร สมเด็จพระชนกนาคย่อมจะทรงตระหนักใน
น้ำพระทัย เพราะไม่เคยปรากฏว่ามีกษัตริย์พระองค์ใดมีพระราชโอรส
ผู้ทรงพระเกียรติดังนี้ ปางหนึ่งสมเด็จพระพุทธองค์เสด็จแต่พระองค์
โดดเดี่ยว มีแต่บริวาร ๔ และคำภีร์พระอภิธรรม ๘ คำภีร์ คิดพระองค์ไป
ไปรดพระพุทธมวตา ณ ถ้ำจตุตถศีลวรรค ทรงประกาศมาบุญฐาน
ธรรมพุทฺธจริยาพิสัย พุทฺธจริยทมนกคณเพอจะแสดงดวงพระชะตาของ
บุพการี แม่องค์พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงสมบูรณ์แล้วด้วยทศ
บาปม กุญยมการแสดงถึงคำว่า “โศกชะตา” พุทฺธจริยทมนกคณ ๒ เพื่อ
จะแสดงให้เห็นว่า แม้พระพุทธองค์ผู้ครมหาบุรุษ ก็ไม่ทรงสามารถ
ที่จะประกาศ “พระกตัญญูกตเวทิตาธรรม” ให้สมบูรณ์ด้วยรูป
การและพิธีกรรมได้ แต่ถ้ากล่าวถึงอรรถรสย่อมดำรงอยู่เป็นเอกฉันท
คือ แม้พระพุทธองค์ทรงดำรงอยู่ในหลักกตัญญูกตเวทิตา และทรง

สัตว์เลื้อยคลานด้วยกันว่า “การอุปฐากบำรุงบิดามารดาเป็นมงคล”
 ถึงกับทรงอนุญาตให้พระภิกษุแบ่งบิณฑบาตรเลี้ยงมารดาบิดาได้ โดย
 มีข้ออาบต ๕ ประการ เมื่อจบแล้วเห็นว่าท่านหญิงไม่อยู่ ข้าพเจ้า
 แกล้งกระซิบว่า ยังอีกทัพหนึ่งนะ คุณหลวง ๑ ส่งสัณถามว่า “ทัพอะไรกัน”
 ข้าพเจ้าจึงตอบว่า ทัพผดกัณฑ์แดนไตรภูมิ “เมี่ยมังตายวายม้วย
 ผดกัณฑ์แดนไตร” ซึ่งเป็นบาทสุดท้ายของบทโคลงที่กล่าวข้างต้นนั้น
 แหะละครับ คุณหลวง ๑ ยิ้มออกนิดหน่อย

เรื่องเป็นมาอย่างนั้น ฉะนั้น เมื่อถึงคราวที่คุณหลวง ๑ ขอความคิด
 ความเห็นถึงเรื่องหนังสือทศกัณฑ์มณีคุณ ข้าพเจ้าจึงเสนอให้ ตพิมพ์หนังสือ
 “จรรยาพลศึกษา” ๒๕๕๕ เพราะประการหนึ่ง หนังสือนี้เกิดขึ้นจาก
 นวัตกรรมแรงของคุณหลวง ๑ และเกิดจากเจตนาอันเป็นบุญกุศล เพราะ
 เป็นไปเพื่อสร้างคนให้เป็นคน ยิ่งกว่าทำลาย และอีกประการหนึ่ง
 ถ้าดวงวิญญาณทั้ง ๒ ของท่าน ผู้ที่จะได้รับ คำอุทิศ หัยทั้งรามาโดยญาณ
 วิถีใดๆ ก็เกิดโสมนัส เพราะได้เคยรู้เคยเห็นงานนี้มาตั้งแต่ท่านยัง
 ดำรงชีวิตอยู่ก่อนแล้ว จึงเห็นว่าพอจะใช้แทนจำนวนเงินที่คุณหลวง ๑ เคย
 อยากได้ด้วยนวัตกรรมแรง เพื่อทำบุญอุทิศ แก่ ท่านเจ้าพระคุณ พง ๒ ดังที่
 เคยปรารถนาไว้แล้วได้กระมัง และแม้ว่าถ้าปราชญ์ไม่คู่คิด จะยอมให้
 อนุโลมจารึกพุทธจริต ปางเสด็จไปโปรดพระพุทธมารดา พระพุทธองค์

ได้ถวายพระอภิธรรม ๘ คัมภีร์แก่พระพุทธมารดา ด้วยแล้วไซ้ ความ
 ระทมทุกข์ได้กาตุรที่เคยมีในรัชที่ว่า การส่งของพระคุณท่านเจ้าพระคุณ
 ทั้ง ๒ มีโอกาสและฐานะไม่เสมอกันมานาน ก็พินิจจะศดายลง เพราะ
 คิดถึงปางโปรดพุทธบิดาและโปรดพุทธมารดาแล้ว และคิดถึงนาพกนาแรงที่
 ได้น้อมบูชาท่านทั้ง ๒ ด้วยนาพกนาแรงอันจารึกอยู่ในหนังสือ “จรรยา
 พลศึกษา” น้แ.

วงศ์ เชาวนะกวี

๓๒ มี.ค. ๘๓

บทที่ ๑

การวางตัว

ธรรมดาคนเรา ตั้งแต่กำเนิดมาจนกระทั่งมีชีวิต ผ่านความเป็นอยู่ จากวัยเด็ก หนุ่มสาว ผู้ใหญ่ ที่สุดจนกระทั่งแก่เฒ่า และถึงแก่ความตาย หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เมื่อมีชาติ, ชรา, พยาธิแล้ว ก็มีมรณะ ในบันทึกนั้น มนุษย์ทุกคน ย่อมผ่านความเป็นไปของโลกมาแต่หทัย ร้อยหลายพันอย่าง แต่จะอย่างไรก็ตาม ย่อมต้องการความพอดีพองามในตัวเอง ความเป็นจริง เป็นการ เน้นหนัก เหลือเกิน ความพอดีพองาม ใน เรื่องนี้ เกี่ยวกับการวางตัวของบุคคลนั้น ๆ และบุคคลนั้น ๆ จะพึงวางตัวให้อยู่ใน ระยะหรือระดับใดย่อมแล้วแต่สภาพที่จะเป็นสำคัญ

ในการวางตัว แบ่งแยกออกเป็น ๓ อย่าง คือ

๑. ท่วงที

๒. กิริยา

๓. วาจา

ก่อนอื่น จักได้กล่าว ถึง การวาง ตัว ก่อนว่า การวางตัวนั้น คือ อย่างไร การวางตัวนั้นเป็นของกิจวิสัยสัมปตอย่างหนึ่งของบุคคล บุคคล

พึงรู้จักตนอย่างที่เราเรียกว่า “อัตตญาณ” เมื่อเป็นผู้รู้จักตนดีแล้ว ย่อม
 รู้จักกาลเทศะนั้น ๆ ว่า คนเพียงเท่านี้จะเหมาะกับกาลเทศะนั้นหรือไม่
 พิจารณาดูให้ลุ่มหลุ่มผลแล้วประพฤติบาเพญฺญให้พอเหมาะพอควร อย่า
 น้อยหรือมากเกินไปกว่าฐานะ ความพอประมาณปานกลางนี้เป็นคุณธรรม
 อันวิเศษที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ ผู้ใดไม่รู้จากการ
 วางตัว เท่ากับว่าผู้นั้นเป็นผู้ที่ไร้ความสามารถในการปกครองตนเอง
 การวางตัวเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เป็นที่มาของความล้มเหลวและ
 การประสพไม่ตรงกันและกันแห่งสังคมนั้น ๆ แต่พึงทำความเข้าใจ
 ไว้ให้ดีว่า การวางตัวนั้นต้องวินิจฉัยให้ถูกที่แน่นอนเสียก่อน กล่าวคือ
 อย่าให้พลาด ถ้าจะการวางตัวพลาด โทษก็เกิดขึ้นทันที คือ ทำให้สังคม
 หรือสังคมนั้นเกิดแตกแยกถกเถียง ตรงกับคำสามัญที่กล่าวกันว่า “เขา
 ที่ไหนบ่อนแตกไหน” ทั้งนี้เป็นเพราะเหตุใด ก็เพราะว่าผู้นั้นวางตัวไม่ถูก
 กับสังคมและสังคม ผู้ที่วางตัวถูกแล้วไม่ว่ากาลไหน ๆ โทษย่อมไม่
 เกิดเลย นี่เป็นอุดมคติสำคัญในการวางตัวของคนทั่ว ๆ ไป พึงฝึก
 และประพฤติไว้จนเป็นอุปนิสัยสัณยประจำสันดาน

๑. ท่วงที

ท่วงทีเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการวางตัว และมีข้อควร
 สังเกตได้ ๒ สถาน

๓. ท่วงที่สูงเกินฐานะและภูมิ

๔. ท่วงที่ต่ำกว่าฐานะและภูมิ

กล่าวคือ มีท่วงที่ผิดไปจากความเป็นจริงของคน อาจพิสดาร

ได้ด้วยคำโคลงใดกนิคบทที่กล่าวไว้

นาคัมพิณเพียง

ตรีโย

เลียบทำเคโซ

เข้มชา

พิน้อยหยิ่งโยโส

แมลงบอง

บุแต่หางเองอา

อวดอ้างฤทธิ

ผู้มีความรู้รอบรู้ มีฐานะตามกวดขันตนเองเช่นเดียวกับแมลง
บองอวดพิษททาง กล่าวคืออวดอ้างฤทธิศักดิ์ตามภาพจนเกินตัว ตรงกัน
ข้ามพยานาค ที่มีพิษ ตาเล็ก แต่กลับ ปรากฏจาก เขียวหิ่ง จงทอง ไม่ว่าใน
สถานที่ใด เรื่องท่วงตน เป็นเรื่องสำคัญต้องแล้วแต่ตัวประพฤติเอง
ต้องพิจารณาพิจารณาว่าตนควรจะทำท่วงท้อย่างไร คำที่ไม่เหมาะสมอันใด
วางไว้ ตายตัวต้องแล้วแต่ ตนจะพิจารณาเพราะให้ ถือเอาให้ เหมาะสมกับอัตต
ภาพแห่งตน

ขอทศควรคิดคำนึงอยู่ อีกประการหนึ่ง คือ มนุษย์ทุกคนย่อมไม่
ทราบเหตุการณ์ ในอนาคตที่จักบังเกิดขึ้นแก่ตน ทั้งนี้เพราะจรรยาวราชา
กลายเป็นนาค และนาคจากกลายเป็นราชาได้โดยความเปลี่ยนแปลง
ของโลก ฉะนั้น เกิดเป็นมนุษย์แล้ว ความเห็นอกเห็นใจกันเป็นของ

สำคัญที่สุด อย่าดุดดห่มกันแต่อย่าประมาทต่อเหตุการณ์ทั้งปวง จำ
ไว้ว่าผู้ที่ประมาทคือผู้ที่ตายแล้ว อย่าตระหนกหรือ ตราคาดนว่าวิเศษ
กว่าผู้อื่น วิสัยคนที่เกิดมาแล้วนั้น ย่อมประสพได้ทั้งเหตุการณ์ที่ดี
และชั่ว แต่แต่กรรมที่กระทำไว้ และวิสัยแห่งกรรมนั้น ย่อมแก้ไข
ด้วยประกอบกรรมดี ฉะนั้นข้อสำคัญก็คือว่า “ไม้มันข้ามเถิด คนมัน
อย่าเพ่งข้าม”

“ไม่ล้มควมคำมได้” โดยหมาย

คนล้มจักข้ามกราบ ห่อนได้

ทำขอบขอบห่อนหาบ ขอบกลับ ส่นองนา

ทำผิดผิดจักให้ โทษแท้ ถึงตน

อนึ่ง การที่กล่าวไว้ว่า อย่าตราคาดนไว้วิเศษกว่าผู้อื่น “ราคา”
ในทนมความหมาย ๓ สถาน คือ

๑. ความรู้

๒. ความมั่งมี

๓. ชำนาญวิชา

ทั้ง ๓ สถานนี้ ผู้ที่ทรงชื่อว่า มัชชาความรู้ ความมั่งมี ชำนาญ
วิชามากหรือเหนือกว่า อาจเหยียดหยามผู้ที่ด้อยกว่า เป็นที่มาของ
ความแตกฉานระหว่างกัน และผู้ที่สมบุรณด้วย โภคสมบัติและทรัพย์สมบัติ

ผู้ทบทวนจึงคิดเป็นหนังสือขึ้นด้านในเขต ๓ ล้านนั้น ยังมีหนทาง
พอแก้ไขได้ เพราะตั้งสถานที่เดิมก่อนกับอีกสักทีตามมาระทบหนังสือ
เท่านั้น หากใช้แบบนั้นลงอยู่ในด้านที่เดียวไม่ หนทางที่แก้ไขได้ก็ข้อ

๓. ทรัพยากรทดแทนของผืนดิน

๒. ทรัพยากรตกเคอนตนเอง

๑. เกิดวกับการตกเดือนของผูน หมายถึงบุคคลที่หลง
ผิดนั้น มบตามารดาคนาญาติและเพื่อนฝูง เมื่อคนเหตานั้นเห็นวา
ผูนหลงกคผิดทาศดกตกเดือน กวเขาทางหลายคตกเดือนมานพงเขาไป
ตรวรองควา เขาเดือนผดหรือกก ถาเมววาคนผดกควรถบควเศยใหม่
อยาถอทษวุดคคนไปกบความหลงผดของคคน การคคคทวงในควม
เห็นผดนั้น ไมม่ประโยชน์ไดนอกจากจะเกิดผวรายกบคนภายหลง
บรตามูทเคยตกเดือนน ควันเหตวผูนไมยอมรบคาคเดือน เขา
กไมอาจคตกเดือนออกคไป เมื่อไมม่ใครเคยนเลยมแดงไปคตามอวรมน
ทหลงผด เบนจคคาคนุทระเพระนถ่ยชวเกิดชน ในตงผูน หรือ
แกบคคคคคคทอยกคชคคค

[illegible][illegible][illegible]

๒๕๖๓
๒๕๖๔
๒๕๖๕
๒๕๖๖
๒๕๖๗
๒๕๖๘
๒๕๖๙
๒๕๗๐
๒๕๗๑
๒๕๗๒
๒๕๗๓
๒๕๗๔
๒๕๗๕
๒๕๗๖
๒๕๗๗
๒๕๗๘
๒๕๗๙
๒๕๘๐
๒๕๘๑
๒๕๘๒
๒๕๘๓
๒๕๘๔
๒๕๘๕
๒๕๘๖
๒๕๘๗
๒๕๘๘
๒๕๘๙
๒๕๙๐
๒๕๙๑
๒๕๙๒
๒๕๙๓
๒๕๙๔
๒๕๙๕
๒๕๙๖
๒๕๙๗
๒๕๙๘
๒๕๙๙
๒๖๐๐

[illegible]

ตั้งใจว่าจะเข้าสู่นิพพาน ณ ขณะนั้นเป็นขณะที่ดวงจิตกำลังแจ่มใส สดชื่น เบิกบาน ดวงของความคิดทั้งปวงย่อมผ่านและแว่นมาใหม่ในวิมุตตนิมิตตญาณ จึงเป็นกาดที่เหมาะสมสำหรับพิจารณาตนเองเห็นตนได้กาดหนึ่ง

ตอนเช้า หมายถึงตอนปัจจุสมย์ใกล้รุ่ง ก่อนพระอาทิตย์ขึ้น กล่าวคือนับแต่แตกแสงเงินแสงทอง เวลานั้นเป็นเวลาสำคัญที่สุดของเวลา ทั้งหลาย สมเด็จพระบรมศาสดาเสด็จมาสัมผัสพุทธเจ้าของเราที่ทรงตรัสรู้ อริยสัจจ์ในเวลานั้น เป็นเวลาที่สรรพสิ่งทั้งหลายกำลังอยู่ในภาวะอันสดชื่น เจริญรุ่งเรือง ท่วงทวนคนตลอดจนห้วงเวหา ดวงจิตในเวลานั้นปราศจาก อวิชชาารมณใด ๆ มาแล้วพาน ขรรณจิตต์เมื่อปราศจากอุปกิเลส ย่อมแล้ว ย่อมคิดเห็น กล่าวคือพิจารณาไตรตรองใคร่ครวญในทุกสิ่ง ทุกอย่างทะลุตลอดปลอดโปร่งไปหมด เหตุและผลทั้งดีและชั่วที่กระทำแล้ว จะปรากฏแก่จิตต์ในกาดทั้ง ๒ นี้ได้ง่าย.

๒. กิริยา

“กิริยา” นี้ หมายถึงการเคลื่อนไหวอริยาบถของร่างกาย และ เป็นปัจจุสมย์ของท่วงท ซึ่งคำทั้ง ๒ คำนี้แยกกันไม่ได้ กล่าวคือเมื่อมี “ท่วงท” แล้วจะต้องมี “กิริยา” ตามมาด้วย เช่น คำกาดนอนบทเพลง ปลาทอง ซึ่งแต่งไว้แต่โบราณกาลมีว่า

“ดอกเอ๋ยดอกกรัก รูปทรงวงพักตร์ข้างงามสม
ทั่วทั้งที่กรียาก็น่าชม ดังล่องลมลอยฟ้ามาสู่ดิน”

๕.๕ ๗ ๒
ดังนี้เป็นคน

กรียาเป็นเครื่องพิสูจน์สำคัญที่พระโขนง ๒ ที่ได้พบเห็นหรือมา
สันทนาปราศรัยด้วย รูปร่างลักษณะที่แปลกประหลาดอย่างไร จะมีลักษณะที่
ว่า “ตำแหน่งบนสกลภาษากกรียาบอกตระกูล” ชั่วแต่ตำแหน่งที่พูดกรียาที่
แต่งตั้ง ทำให้พระโขนง ๒ อ้วนถึงชาติตระกูลดวงศ์ออกอย่างชัดเจนเหมือน
อ่านหนังสือ ฉะนั้นการกรียาเป็นผลดี จึงเป็นองค์สำคัญอีกองค์หนึ่งใน
การวางตัว

เช่นไรเรียกว่าเป็นผู้กรียาดี คำอธิบายในข้อก่อนข้างจะกล่าว
ขวงและพิสดารมากอยู่ แต่เพียงย่อพอควรแล้วก็จะสรุปได้ดังนี้

ดังได้กล่าวแล้ว กรียาเป็นการแต่งการเคลื่อนไหวของร่างกาย
ในอริยาบถ และในอริยาบถนั้นแบ่งออกเป็น ๔ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน ทั้ง
๔ ประการนี้ ต้องเป็นไปด้วยที่ด้วยงาม ไม่ใช่หยาบคายกระด้างกระเดื่อง
ขาดความมั่งคั่งงามสุภาพ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ท่าทักทวนเดินนั่งนอน ต้อง
เป็นไปตามขนบธรรมเนียมและประเพณี

นอกจากการยืนเดินนั่งนอน ที่จะต้องให้เหมาะสมกับองค์สภาพแล้ว
อวัยวะส่วนอื่นๆ ของร่างกาย ก็เป็น สิ่งประกอบในกรียาไม่น้อย เหมือนกัน

เช่น หน้าตา แขนขา ลำตัว เป็นต้น พึงสังวรและสำรวมในเรื่องหน้าตา และแขนขาลำตัวดังต่อไปนี้

หน้าตา หน้าตาเป็นสิ่งที่แสดงความเป็นอยู่ของคนได้อย่างดี จะตั้งใจเสียใจไม่พอใจหรือโกรธ หน้าตาย่อมแสดงอาการต่าง ๆ ออกมาให้เห็น เมื่อจิตใจหน้าตาก็เบิกบานชื่นเต้น เมื่อเสียใจหน้าตาหม่นหมอง ไม่สดใส มีใบหน้าที่ดำคล้ำและดวงตาหม่นหมองระหุ่ย บางคนเวลาโกรธหน้าก็แสดงกิริยาต่าง ๆ กัน แต่งบางเขี้ยวบางเหล่านั่น เป็นต้น สิ่งที่ได้กล่าวมานี้เกิดจากวิสัยสันดานของคนทั้งสิ้น ซึ่งได้ประพฤตินามาเคยชินเป็นสิ่งที่ไม่ค่อยมาก ผู้อบรมควรระแวดระวังในสิ่งเหล่านี้เสีย ควรวางหน้าตาให้เป็นปกติในเมื่อประสบเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ในทุกกรณี จะตั้งใจเสียใจไม่พอใจหรือโกรธประการใดก็ตาม ให้พยายามแต่งใบหน้าที่อย่าให้ผิดปกติ เช่นนั้นแล้วใบหน้าที่จะไม่บอกถึงความเปลี่ยนแปลงในตัวได้โดย

อนึ่ง เวลาพูดจากับใครอย่าคิดเสียงหรือบนปากจัมปาก ตาต้องมองให้ตรงกับผู้ที่พูดนั้น ตาเป็นเครื่องแสดงความบริสุทธิ์ของตน และอาจจะพ้องกันได้เมื่อคนทำทุจริต เช่น เด็ก ๆ ที่ทำผิดจะหลบสายตาผู้ใหญ่เสมอ

แขนขา ก็เป็นเครื่องแสดงกิริยาของบุคคลและเป็นเครื่องแสดงการระแวดระวังระหว่างบุคคลด้วย

แขน ต้องปล่อยให้ยู่ในระดับเดิมตามธรรมชาติอย่าฝืน
เวลาจะนั่ง ยืน เดิน แขนต้องอยู่ตามปกติไม่
คดแปลง เช่น ในเวลาเดินต้องไม่แกว่งแขนเกิน
กว่าธรรมชาติ และอย่างอแขนอย่างที่เราเรียกกันว่า
วางข้อหรือกางข้อ

ขา ลักษณะ การ วาง ขา เป็น ประเพณี อัน สำคัญ ยิ่ง
สำหรับประเพณีไทย จะเดิน ยืน นั่ง นอนต้อง
รู้จักที่สูงที่ต่ำ ไม่กระดิกเท้าหรือนั่งเหยียดเท้า
ในเวลาสนทนากับผู้ใหญ่ ถ้าผู้น้อยพบกับผู้ใหญ่
ต้องนั่งพับเพียบ หรือนั่งให้ตรงคอยรับบัญชา

ลำตัว การวางลำตัวเป็นของที่ควรระวังให้มาก ท่วงท่า
ที่ดีต้องประกอบด้วยลำตัวตรงอกผายไหล่ผึ่ง

๓. วาจา

วาจาเป็นสิ่งสำคัญของสาธุชน ผู้ที่หมกมุ่นทักทายดีแล้ว หาก
วาจาที่กล่าวออกมาปราศจากความไพเราะ และขาดความสุภาพนุ่มนวล
ก็เท่ากับเป็นเครื่องคอยประหารใจประหารท่วงทักทายให้เสื่อมลง เพราะ
เหตุใดจึงกล่าวกันว่า วาจาเป็นสิ่งสำคัญของสาธุชน เพราะวาจาเป็น
เครื่องวัดภูมิธรรมของผู้กล่าว เรื่องของวาจาเป็นเรื่องสำคัญไม่น้อยไป

กว่าท่วงทีกริยา ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น มีอุปมาซึ่งเกี่ยวกับวาจาอยู่มาก ที่เตือนให้สังวรในการพูด เช่น พุทธศาสนสุภาษิตบทหนึ่งกล่าวไว้ว่า

“สนฺหํ คีรํ อตฺตวตฺตํ ปมฺญฺเจ”

“ควรเปล่งวาจาไพเราะที่มีประโยชน์”

จารึกแผ่นศิลาในวัดพระเชตุพนมณีว่า

“งาสาธฤาเหยนท่อน หตคิน
คำกล่าวสาธุชนบัน เขยงนัน
ทรชนกล่าวคำฝน คำเล่า
หัวเต่ายาวแล้วสั้น เล่ห์หลิ้นทรชน”

พระสุนทรโวหาร (ภู่) กล่าวไว้ว่า

“ถึงบางพูดพูดคมศรีสุกต
มีคณกรสถอยอรรอยจิตต์
แม่นพูดชั่วตัวตายทำลายมิตต์
จะชอบผิดในมนุษย์เพราะพูดจา”

ฉันทโมราธนกถาว่าไว้ว่า

“พูดดีก็เป็นศรีสวัสดิ์— คติพัฒนาการ”

“วาจาสุระพะพจมาน— บรรลัทธิประจักษ์—

—ผล” ฯลฯ

เพียงส่วนน้อยเท่านั้นก็เห็นแล้วว่า วาจาเป็นสิ่งสำคัญเพียงไร
 ชยาคัมภีร์วรรณาชาติได้สร้างปากมาให้พูด เพื่อพูดแต่สิ่งที่เป็นแก่นสาร
 หาใช่ให้มาพูดในเรื่องอันไร้สาระประโยชน์ไม่ วาจาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น
 ที่มนุษย์ทั้งหลายต่างอาศัยช่วยกันเป็นหมู่เป็นเหล่าได้อย่างผาสุก การ
 กล่าววาจาดีเป็นมงคลอันอุดม และเป็นสิ่งควรตักเตือนยึดเหนี่ยวหัวใจ
 ของผู้อื่น และในกรณีตรงกันข้าม วาจาเพียงคำเดียวอาจพินิจแผ่นดิน
 ได้โดยไม่ยาก ขณินหารของวาจา ขาดยี่สิบเพียง ๒ นิ้ว วาจาได้ฆ่าคน
 ของโลกมาแต่ฉบับไม่ถ้วน

โดยสามัญลักษณะ การกล่าววาจาหนึ่งพึงกล่าวให้สัมพันธ์กับกาล
 เทศะ การเปล่งเสียงสมควรพิจารณาว่า ต้องหนักเบาเพียงไร ในที่
 เช่นนั้นควรกล่าวสุนทรพจน์แก่ไหน และในที่แห่งใดจักใช้คำขนาดใด
 เรื่องนี้สำคัญมากอยู่

พึงพูดโดยเรียบ ๆ ปราศจากการดัดจริต ปราศจากการตบแต่ง
 คำพูด ในทันทีที่จะเห็นผลความวิเศษของวรรณาชาติ เป็นยามเสิร์ฟโคก
 วาจาย่อมต้องเสิร์ฟตามไปเอง โดยไม่ฝืน ถ้าไปแสร้งแสดงเป็นท่าว่าเสิร์ฟโคก
 เข้า ย่อมเคอะเขิน นี่แสดงให้เห็นชัดว่า “วาจา” เป็นองค์สำคัญ
 ในทางพิธีกรรมเพียงใด

นอกจากการกล่าววาจาโดยปกติวิสัยแล้ว การกล่าววาจาเท็จ
 ชนิดที่เรียกว่า “มุธวาจา” นั้น ก็เป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาเช่นกัน ไม่

มีความเลวทราม อันใดที่จะเลวไปกว่าอวด กล่าววาจาเท็จ ให้คนหลงเชื่อ
 เป็นการทำลายศีลธรรมอันดีของตนเองและของปวงชนอย่างน่าละอายที่สุด
 ผู้พูดเท็จเป็นผู้ปราศจากศรัทธามิ่งผล และเป็นผู้มีอนาคตภายหน้าไม่แจ่มใส
 และมีทุกข์ระทมเป็นเบืองหน้าจตเป็นคณชราตที่สุด ไม่ว่ากาลใด ๆ คำ
 เท็จไม่ช่วยประโยชน์อันไพศาลและยั่งยืนเลย .. อาจมีบ้างก็เพียงชั่วครู่ชั่ว
 ขณะ นอกจากนั้นเหตุผลย่อมเกิดขึ้นให้เห็นเองว่า สิ่งนั้น ๆ คือความเท็จ
 และความหลงคลวง

รวมความว่า การวางตัวให้เหมาะสมกับอัคตภาพนั้น ต้องพร้อม
 ด้วยองค์ ๓ คือ ท่วงท่า ๓ ภริยา ๓ และวาจา ๓ ทั้ง ๓ ประการนี้ จะขาด
 เสียแม้แต่อย่างหนึ่งอย่างใดหาได้ไม่ เพราะเป็นองค์คุณที่จะทำให้ผู้นั้น
 รู้จักวางตัวถูกต้องกับอัคตภาพและกาลเทศะ มีผลแต่ถ้ายึดมั่นจนเกิด
 จากการปฏิบัติของครบองค์ ๓ นี้ คือ ความเป็นผู้จะสำเร็จในสิ่งที่
 มุ่งหมายและเป็นพลเมืองดีของประเทศไทยในที่สุด

บทที่ ๒

การวางตัวให้เหมาะแก่ชุมนุม

คำว่า “ชุมนุม” หมายความว่า มีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป
รวมอยู่ในสถานที่เดียวกัน เพื่อกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดร่วมกัน
เช่น นักเรียนกำลังอยู่ในห้องประชุม เพื่อฟังโอวาทหรืองานของโรงเรียน
จัดขึ้นเพื่อให้ศิษย์เก่าและศิษย์ใหม่พบปะรู้จักกัน เรียกว่า “ชุมนุม”

การวางตัวให้เหมาะแก่ชุมนุมเป็นของสำคัญมาก ถ้าวางตัว
ไม่ดีหรือไม่ถูกต้องจะเคอะเขิน หรืออาจจะเป็นที่รังเกียจ แก่งัดคน หรือชุมนุม
นั้นได้

“ชุมนุม” ที่หมายถึงนี้ ได้แบ่งแยกออกเป็น ๗ อย่างคือ

๑. ในที่ประชุมใหญ่ หมายความว่า มีตั้งแต่ชนผู้ใหญ่และผู้น้อย
ในที่ประชุม หรือมีตั้งแต่ชนผู้ใหญ่ เป็นส่วน
มาก หรือมีผู้ใหญ่เป็นประธาน การวางตัวใน
ที่ประชุมเช่นนี้ ต้องระวังในเรื่องกิริยามรรยาท
และวาจาให้ถูกต้องตามสภาพของคน

๒. ในที่ประชุมเพื่อน หมายความว่า ในสโมสร, สโมสร, เพื่อน
บ้าน ประชุมกันเพื่อรื่นเริงหรือเพื่อหา
กิจการ เช่น พักค้ำมาพร้อมกันประชุมเพื่อ

ปรึกษากิจการค้าของตน หรือ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งกันและกัน หรือในหมู่บ้าน
หนึ่งประชุมปรึกษากัน เพื่อจะปรานปรามโจร
ผู้ร้าย, ปรานโรคภัย, ปรานสิ่งวิาอาณู เช่น
เป็นต้น . . .

๓. ในที่ประชุมครอบครัว หมายความว่า ในระหว่างครอบครัว
ของตน ในระหว่างเครือญาติประชุมปรึกษา
เกี่ยวกับกิจการภายในครอบครัวของตน เช่น
จะมีการทำบุญวันเกิดบิดา พี่น้องทั้งหลาย
ในเครือญาติมาประชุมกัน เพื่อปรึกษากันว่า
จะทำอย่างไรกันบ้าง และจะจัดการให้มีอะไร
บ้าง เหล่านี้เป็นต้น

๔. ในที่ประชุมราชการ หมายความว่า ในที่ราชการมีการประชุม
เพื่อปรึกษากิจการงานของหน่วยราชการ ต้อง
การความคิดเห็น เพื่อจะดำเนินงาน
ให้เจริญก้าวหน้า ฉะนั้นการจะพูดหรือคัดค้าน
ประการใดก็ตาม จงพยายามทำเหตุผล
หรือฟังเหตุผลให้ถี่ถ้วน เพราะจะ
ต้องติดต่อกับผู้ใหญ่และผู้ใหญ่มาก . . . อย่า

คำหรือพูดข้าง ๆ คู ๆ โดยไม่มีเหตุผลประกอบ
ต้องรู้จักอ่อนตัวตาม เข้าไหนเข้าได้

๔. ในที่ประชุมเรี

หมายความว่า ในที่ประชุมการมงคล ใน
ที่ประชุมงานกลาง เช่น งานวันชาติ, งาน
รัฐธรรมนูญ, งานวัด, งานแห่, คุ่มหรือศพ,
เยี่ยมการกลดอศบุตร, พิธีสมรส, เป็นต้น
เป็นต้น “เรี” คำนี้หมายถึง “ร่าเรี”
แปลว่า “เบิกบานใจ” ในการประชุมเรีนี้ห้าม
แสดงกิริยาอาการที่จะนำไปในทางอับมงคล หรือ
การเดินวิบัติการซึ่งเป็นภัยต่อคนส่วนมาก เพื่อ
ความสันถวไมตรีของกัน เช่น เอาก้อนอิฐ
ปาตงไปในหมู่คนที่ชุมนุมกันอยู่ เป็นต้น
การพูดจาก็ต้องดูให้เหมาะสม กับ ภาวเทศะ
เช่น ในการไปเยี่ยมการกลดอศบุตรต้องดูให้
เหมาะสมกับสมัยของบุคคลนั้น ๆ การไป
เยี่ยมการกลดอศบุตรเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ถ้า
เราแต่งตัวก็มักจะได้รับความชมชอบ แต่ถ้า
ผิดแผก ย่อม เป็น ทาง เสียด และ เป็น ภัย แก่ ตัวได้

ฉะนั้นควรระวังให้มากในเรื่องนี้ คนบางคน
ถือประเพณี ผิด ผก กันในเรื่อง การ เยี่ยม การ
คลอเคลิบเคลิ้ม เช่นบางคนชอบเมื่อเวลาไปเยี่ยม
ชมเด็กว่า น่ารักน่าเอ็นดู, ตาดีด้วย, จมูกงาม
เหล่านี้ ย่อมเป็นที่พอใจแก่ผู้ที่เป็นบิดามารดา
ส่วนบางคนยังมีการถือผิดถือต่างอยู่ การ
ชมเด็กอย่างที่ชมพวกสมัยใหม่นั้นไม่ได้ ต้อง
พูดตรงกันข้าม เช่น น่าเกลียดน่าชัง หรือ
ไม่น่าเอ็นดูเลย เพราะเขาถือว่า ถ้าชมเด็ก
แล้ว ผู้จะเอาไปเลี้ยง ฉะนั้นการดูภาคทะเลาะ
และสมัยนิยมอันฉวยผลดีให้เราได้เป็นอย่างดี

๖. ในที่ประชุมโสภณสภา หมายความว่า ในที่ประชุมเกี่ยวแก่การ
เยี่ยมคนเจ็บ เยี่ยมศพ, ฉายาปณิก ฯลฯ การ
ประชุม โสภณสภา ตรงข้ามกับ การ ประชุม เริง
คำพูดควรเตือนใช้ให้เหมาะสม ไม่ควรใช้
คำพูดที่ตลกคนอง หรือ แสดงกิริยา ตึงตัง โกรธ
ความหรือหัวเราะเอ็ดตะโร เพราะเป็นสถานที่

ประชุมอันเกี่ยวกับเรื่องโสกสลด หรือต้องการ
 ความเจ็บ อย่าลืมนำเข้าไปในสถานที่เช่น
 นั้น มรรยาทในเรื่องนี้เป็นของสำคัญอันหนึ่ง
 เหมือนกัน ควรทำให้เหมาะสมกับเหตุการณ์
 เช่น ไปเยี่ยมคนไข้ พอไปถึงนายแพทย์ออก
 มาบอกว่า เวลานี้ห้ามเยี่ยม ทางที่ดีควร
 กลับ ไม่ควรขี้ขลาดหรือพดจาดูแลประการ
 ใด ๆ หรือเมื่อได้เข้าไปเยี่ยมแล้ว ก็
 พยายามพูดหรือถามอาการของคนไข้ หรือ
 พุดปลุกปลอบใจเพื่อให้คนไข้สบายใจขึ้น เวลา
 เยี่ยมคนไข้ห้ามนั่งใกล้คนไข้จนเกินไป หรือ
 หายใจรดคนไข้ นอกจากจะนำมาซึ่งเชื้อโรค
 แล้ว จะเต็มมรรยาทอันดีด้วย และห้าม
 ลืมบุหรณ์ในสถานที่นั้นเป็นอันขาด และสังเกต
 อาการของคนไข้ว่านอนกริบหรือไม่ เพราะ
 คนไข้ย่อมเกรงใจคนเยี่ยม

๑. ในที่ประชุมศาสนา หมายความว่า ในที่ประชุมแห่งศาสน
 ์ใดคนหนึ่ง พิจารณาไม่ว่าศาสนาใด ศาสนา

เป็นหลักฐานสำคัญ ที่ทุก ๆ ชาติยึดถือ เป็นสิ่งที่
 เคารพสักการะบูชา บุคคลใดอาจจะตกไป
 อยู่ในหมู่คำสอนอื่น ๆ ก็ได้ เมื่ออาจเป็นไปได้
 ไฉนเห็นแล้ว ควรวางตัวให้เข้ากับเขาได้
 คือ ต้องอ่อนตัวลงหรืออย่างที่เราเรียกว่า “เข้า
 เมืองคาหัดต้องหลัดคะตาม” หมายความว่า
 เมื่อตกไปอยู่ในที่ใดเขานิยมกันอย่างไร อย่า
 ได้ไปขัดขืนเขา เพราะยอมเป็นเหตุที่จะนำ
 ผลเสียมาได้ ฉะนั้นการที่อยู่รวมในหมู่
 คนต่างศาสนา ควรแสดงกิริยาว่าทำให้
 เขากับเขาได้ อย่าทำสิ่งทขัดคือศาสนาของ
 เขาเป็นอันขาด ส่วนการจะเลื่อมใสหรือไม่นับถือ
 ในศาสนาอื่น ไม่จำเป็น เพราะสิ่งสำคัญอยู่
 ที่ใจของตน อย่าเปรียบเทียบเรื่องศาสนาว่า
 ดีหรือชั่วแตกต่างกัน หรือยกศาสนาของตน
 มานวดอย่างว่าดีเลิศ เช่นเป็นคน เมื่อเขา
 ไปในโบสถ์วิหารของศาสนาใด ๆ ก็ตาม ต้อง
 เคารพถือ ศาสนาอื่น อย่าถือว่า ศาสนาอื่น

ไม่ นึกถึง แล้วไม่ไหวไม่ เคารพ ต่อ สถานที่ ที่ นั้น
 การไหว้ หรือการเคารพ ต่อสถานที่นั้นไม่ เป็นสิ่ง
 ที่เสียหายอะไรเลย และเป็นช่องทางที่จะนำไป
 เข้าพบ เข้าหู่ เข้าคณะ กับเขาได้ สะดวก ด้วย
 ฉะนั้นในที่ประชุมศาสนา ควรระมัดระวัง
 ที่ทำให้มากสักหน่อย หลักสำคัญของการ
 วางตัวให้เหมาะต่อชุมชนนี้ อยู่ที่การรู้จัก
 ทำตนของคนให้เหมาะเจาะ รู้จักกาลเทศะดี
 งามเป็นลักษณะที่ควรอย่างยิ่ง เป็นเส้นที่เก
 ดนี้ ย่อมมีอำนาจที่จะตรึงใจผู้อื่นให้นิยม
 หรือพอใจในตัวคน ส่วนเรื่องกาลเทศะนั้นเป็น
 สิ่งที่ต้องนึกได้ยาก เพราะเป็นคนสัมผัส
 หนึ่งนั้นมาแต่กำเนิด บางคนก็บางคนก็
 ไม่มี แต่ถึงกระนั้นก็ตามยังอาจสามารถ
 ที่จะปลูกฝังนิสัยรู้จักกาลเทศะขึ้นได้ โดย
 การใช้ ความสังเกต และ หมั่นจดจำ รวบรวมสิ่ง
 ที่ได้จากความสังเกตนั้น ๆ ไว้ แล้วจัดการ
 ปฏิบัติตามก็จะดีขึ้นได้เป็นลำดับ นอกจาก

เมื่อครูเห็นเราส่งตังกริยาออกมาว่า ไม่ประสงค์ที่จะเข้าไปในห้อง เมื่อ
 เบนเขนนกจะรู้ดีกว่า ไม่ต้องด้วยความประสงค์ของครู อันนี้เรียกว่า
 ความรู้ลึก แต่ก็ไม่ได้เข้าไปในห้องหรือออกไปเสียจากที่นั้น อันนี้
 เรียกว่า การกระทำ

อารมณ์

อารมณ์เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกด้วยเหมือนกัน เพราะ
 อารมณ์อาจจะทำให้การสมาธิได้ เช่น ในขณะที่ได้รับการกระทบ
 กระเทือนจากสิ่งที่ไม่พอใจ ทำให้อารมณ์เสีย ถ้าหากนิสัยเคยชิน
 คืออารมณ์ที่เสียแล้ว ย่อมทำให้การสมาธิขาดไปได้ ฉะนั้นการ
 ควบคุมอารมณ์ย่อมต้องระวัง เวลาที่เข้าสมาธิอย่าแสดงอารมณ์ออก
 มากเกินไป ต้องอดอมขมกลืน

การเข้าสมาธิต้องเตรียมตัวไว้ให้พร้อมตั้งแต่แรก พยายาม
 ผูกพันตนเองให้เคยชินต่อสมาธิ ในเวลาเข้าสมาธิต้องรักษา
 จิตใจของตนให้เป็นปกติอยู่เสมอ ไม่คิดเหินหรือสับสนทั้งที่ หดึก
 สำคัญในการเตรียมตัวเพื่อการสมาธิมีอยู่ ๖ ประการ คือ

๑. เคาหนา

๒. กริยาทำทาง

๓. การหายใจ

๔. หัวใจเต้น (ชีพจร)

๕. กำลังของประสาท

๖. ความดันของโลหิต

๑. เคาหน้า

เคาหน้า เป็นของ สำคัญ มาก ดัง ที่ ได้ แดง มา แล้ว เคาหน้าเป็นเครื่องแต่งอารมณ์ คือ เวลา ได้รับ ความ กระทบ กระเทือนใจ จาก สิ่ง ภายนอกก็จะเกิดอารมณ์ขึ้น ถ้าหากการ กระทบกระเทือนนั้นเป็นสิ่งที่พอใจคน ก็มักจะเกิดอารมณ์ที่ดี และจะเกิดอารมณ์ที่ดีได้ เมื่อคนได้รับ ความ กระทบกระเทือนจิตใจที่ คนไม่พอใจ เคาหน้าย่อมเปลี่ยนไปตาม อารมณ์ที่ดีที่ชั่ว เช่น มีหน้าเบิกบานในเวลา อารมณ์ดี หน้าบึ้งในเวลาอารมณ์เสีย เหล่านี้ เป็นอาการแสดงถึงอารมณ์ ที่ออก ทางฝ่าย กาย ที่เคาหน้าทางอื่น

บุคคลที่จะ เข้าสมาคม กับ คนหม่มาก จำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องหัดการระวังอารมณ์ที่

จะแสดงออกมาทางเคาหน้า เช่น ใบหน้าต้อง

มีอาการขมขื่น หรือขมพอสสมควร อากา

เหล่านี้น่ามารถที่จะฝึกหัดจากกระจกได้ บาง

คนที่ไม่เคยเข้าสมาคม เคาหน้าขมจะ

เปลี่ยนไปจากปกติได้ ตัวอย่างนั้นจะเห็นได้

จากบางคน ที่เก็บตัว อยู่กับบ้านไม่สมาคม กับ

ใคร เวลาเข้าสมาคมเคาหน้าจะตื้น ๆ ณะนั้น

เรื่องเคาหน้า เป็น ของ สำคัญ มาก สำหรับการ

สมาคม

๒. กิริยาท่าทาง

อารมณ์ อัน เกี่ยว กับ กิริยา ท่าทาง ย่อม เห็นได้

ชัดเจนเช่นเดียวกับเคาหน้า คนที่มีอารมณ์

ดีท่าทาง ก็เย็น ปกติ หรือ มีกิริยา ท่าทาง ว่าเรวัง

ส่วนคน ที่มี อารมณ์ ไม่ดี ท่าทาง ซึ่ง ซึ่ง ตั้ง ตั้ง

ขมขืน ไม่ ออกท่า ออกทาง ต่าง ๆ หรือ เวลาเข้า

สมาคมย่อมมีอกกับกิริยาเคอะ ๆ เหมิน ๆ ขอบ

กต ณะนั้นกิริยาท่าทางเวลาเข้าสมาคม จึง

ควรระวังให้ดี ต้องมีกิริยาท่าทางอ่อนโยน

ไม่คั่งคั่ง ต้องรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ร้อย หลักสำคัญของกิริยาท่าทางอยู่ที่การ
รู้จักถึงเกิดถึงความคิด, ความรู้ถึง และ
การกระทำจากบรูณ ที่ต้องของเราให้ดีขึ้นก่อน
เพราะหลัก ๓ ประการนี้เป็น เครื่องช่วยนำทาง
ที่จะให้เข้าสมาคมได้สะดวกยิ่งขึ้น

๓. การหายใจ

บุคคลที่ไม่เคยเข้าสมาคม ย่อมมีการตื้นตัน
ในการหายใจผิดไปจากปกติ มีลักษณะการณ
ต่าง ๆ แต่ถ้านคนที่เคยต่อสมาคมนิดเดียว
การหายใจย่อมเป็นปกติ การสมาคมต้อง
ระมัดระวังให้มาก อย่าหายใจแรงจนมีเสียง
บังเกิดจนเป็นทรงเกียรหรือถอนใจใหญ่เกินไป
จนเราควรหัด หายใจให้สม่ำเสมอ ในเวลา
เข้าสมาคม

๔. หัวใจเต้น

(ข้อควร) หัวใจจะเต้นแรงผิดจากปกติ เมื่อเกิด
อารมณ์ที่ตื้นตันต่อสมาคมนั้น มีเสียงดังกระซ
ซาขึ้น ข้อควรเตือนไม่เป็นระเบียบกบ้างทางบาง
เมื่อบุคคลใดที่อารมณ์เช่นนั้นอยู่ ย่อมเป็น

เหตุให้การสมาคมของคนด้อยลงไป ทำให้
ขาดความนับถือ ถึงระมัดระวังความรุดกยอมทำ
ให้คน ไม่เลื่อมใส สรรพวิชาในความรู้ คนของตน
จะรู้สึกหนักใจ หรือเหนื่อยใจ เมื่อมีเหตุการณ์
ที่บังเกิดขึ้นแก่ตน เช่น เวลาถูกเชิญให้พูด
ในสมาคมเป็นต้น จึงยังคงระวังอย่างที่จะเสีย
หัตถ์ถึงบรรณารวมชนคนด้อย เพราะอาจจะ
ต้องไปร่วมสมาคมกับคนหมู่มาก ถ้าหาก
มีอารมณ์เช่นอยู่แล้ว ย่อมเสื่อมเสียเกียรติ
ของตนเองอย่างมาก

๕. กำลังของประสาท อาการระทกระถัน อารมณ์อันบังเกิด
จากกำลังประสาท มีอาการใจสั่นเนื้อเต้น
วิก ๗ พุดจาอะไรไม่ค่อยจะออกหรือพูดมาก
ไม่ค่อยจะได้ใจความ เหล่านี้เป็นต้น

๖. ความคันของโลหิต เวลาคนที่มีความโกรธ คือ เกิดอารมณ์
ไม่คัน ความคันของโลหิตย่อมคันแรง เช่น
หน้าแดง, หูแดง แสดงว่าอารมณ์เสียเข้า

ครอบงายอยู่ในดวงจิตต์แล้ว เห็นโลกิตต่าง ๆ
 พองควมณุนเห็นได้ชัด อาการเหต่านยอม
 ม้อย ใน บุคคลทตนั้น คอการธมาคม ด้วยเหมอน
 กัน จะเห็นได้จากนักเรียนเวดาทเขาไปรับ
 ประกาศนียบัตร ถ้ามอธมนคนคอการ
 ธมาคมอย ย่อมธำแดงอาการดังได้กล่าวมา
 แล้วนออกมำให้เห่น ฉะนั้นจำเป็นอย่างยิ่ง
 ที่ควรฝึกฝนอบรมตัวไว้ให้เคยชินอยู่ เสมอ

หลักที่ ๖ ประการที่ได้กล่าวมาข้างค่น ผู้ที่จะเข้าธมาคมต้อง
 ตรีเตรียมตัวไว้ให้พรักพร้อม อย่าให้ขาดแม้แต่ข้อหนึ่งข้อใด เพราะ
 เป็นหลักที่จะให้การธมาคมคชน และเป็นสิ่งจำแก่ค่น บางคนมักจะเห่น
 การธมาคมเป็นเหตุให้เสียทรัพย์ เสียเวลา ซึ่งเป็นความคดทถันไป
 หน้อย การธมาคมเป็นดังค่มาก ถ้าวางตัวถูกตามหลักเกณฑ์ที่ค
 ดำรงไว้จะช่วยเหลือกิจการงานให้ดำเนินได้อย่างดี และเป็นเครื่อง
 เบ็ดหละเปิดตาในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดซึ่งกันและกัน

ได้กล่าวมาแล้วว่า การธมาคมคือการร่วมจิตต์ใจของคนหลาย ๆ
 คนให้เป็นรูปเป็นหมู่ไปในทางแนวเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ก็ยอม

๗ ๗ ๗ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะต้องศึกษามุคตลักษณะ คือ อุนิสสัย
ใจคอของบุคคล เพื่อจะรู้ได้ว่า บุคคลนั้น ๆ มีจิตใจหนักไปทางไหน
บุคคลลักษณะของ บุคคลสามารถ ที่จะแบ่งแยกออกเป็นข้อใหญ่ ๆ ได้
๒ พวก คือ

๑. พวกแวมใส่ คือ มีจิตใจชอบคิดต่อกับสิ่งภายนอกอยาก
รื้อซากเห็น ชอบคิดต่อกับคนอื่น ๆ ชอบการสมาคม มีนิสัยใจคอเป็นคน
ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นปกติ โอบอ้อมอารีไม่เอาดีเอาเปรียบ
เพื่อนฝูง มีใบหน้าอันยิ้มแย้มแจ่มใส สามารถที่จะเข้าไหนเข้าได้ มี
อารมณ์อันเยือกเย็น

๒. พวกมุตมว คือ ไม่ชอบยุ่งกับใคร ไม่ชอบคิดต่อกับใคร
ยังแผนการสมาคมด้วยแล้ว พวกนี้เกลียดที่สุด หรือถูกบังคับให้เข้า
สมาคมก็จำใจทั่วไปเช่นนั้นเอง ดังนั้นจิตใจหาได้ชอบไม่ บุคคลจำพวก
นี้เป็นคนที่นิสัยใจคอแคบ ชอบเอาดีเอาเปรียบ เช่น ถ้าคนเห็น
ทำได้ดีก็เอา แต่ถึงคราวเสียบ้างก็ไม่ยอมเสียแล้วไม่ยอมลงใครง่าย ๆ
จะผิดหรือถูกไม่รู้ ไม่ซกซ้น เมื่อบุคคลประพฤติเช่นนั้นจนเป็นนิสัย
แล้ว ก็จะกลายเป็นโรคจิตอย่างหนึ่งเรียกว่า “โรคมืดปาก” คือ
ไม่พูดไม่จากับใคร มุ่งเกิดความอิจฉาริษยา ไม่ต้องการจะให้ใครได้ดี
ได้ดีเกินหน้าเกินตาตน แต่มักจะเข้าใจไปว่า คนอื่น ๆ อิจฉาริษยาตนอยู่

เสมอ เมื่อความเห็นเกิดมากเข้าก็กลายเป็นโรคอีกอย่างหนึ่ง เรียกว่า “โรคระแวง” พวกหมกมุ่นจิตวิตรระแวงอยู่เสมอ คิดว่าผู้อื่นไม่มีเจตนาต่อตนหรือเห็นผู้อื่นเป็นศัตรูของตนไปหมด หรือเมื่อผู้อื่นทำอะไรก็มักจะคิดระแวงไปว่า มีความหมายถึงตนด้วย รวมความว่าบุคคลที่เป็นโรคระแวงเห็นผู้อื่นเป็นศัตรูของตน ใครจะทำดีกับตนหรือมุ่งหวังดีแก่ตน หาวาไมตรีหรือหาไม่เจตนาที่แสดงกริยาดีกับตน ตนเห็นเขาคิดระแวงสงสัยไป

ได้กล่าวถึงลักษณะประจำตัวบุคคลที่เข้าสมาคมข้างต้นแล้วอย่างกว้าง ๆ บุคคลที่ไม่เข้าสมาคมย่อมมีการวิจาดระพบปะคุยกัน และยอมแสดงอาการออกมาพอสมควรตามลักษณะจิตของตน แบ่งออกได้เป็น ๔ พวก

๑. พวกอยากเด่น บุคคลจำพวกนี้ต้องการเด่นในการสมาคม เพื่อให้คนอื่นเห็นว่าตนเป็นคนใหญ่คนโตหรือต้องการให้คนอื่นชมเชยตน นิสัยของพวกนี้ชอบทำตัวให้เด่นกว่าคนอื่น การแต่งเนื้อแต่งตัวก็มักจะทำเป็นพิเศษ เป็นการโอ้อวดคนอื่น ชอบคุยอวดมั่งอวดมีให้คนอื่น ๆ ฟัง หรือคุยเชื่องแสดงให้คนอื่นเห็นว่าตนเป็นใหญ่ ลักษณะจิตที่เห็นเด่นชัดเข้ามาก ๆ ก็มักจะกลายเป็นเหตังไป ถึงกับแสดงกริยาอาการด่าถ่มถ้านอกมา เพื่อประสงค์ให้คนอื่นเขาดูตน

ไม่กี่หาพระยานอั้งอิง คนจำพวกนี้เขียวก คำพูดจะหาความจริงได้น้อย ความจริงเรื่องมีเพียงเล็กน้อยก็ขยายเป็นเรื่องราวที่ใหญ่โต การที่จะทำตัวให้เด่นต่อการสมาคมนั้น จะต้องอาศัยอุปนิสัยใจคอและสันดานประจำตัวบุคคล อุปนิสัยใจคอและสันดานนี้แหละจะเป็นเครื่องแสดงให้ผู้อื่นเห็นได้ว่า จะเป็นผู้นำหรือผู้ใหญ่ได้หรือไม่

๒. พวกจ้อง ได้แก่บุคคลจำพวกที่มีลักษณะจ้องหรือที่เรียกว่า เบียด่าง, โกงด่าง, ก็ได้ เวลาเขาสมาคมมีจิตใจยอมจำนนเขาหมดไม่ว่าในทางใด ๆ ใครจะว่าอย่างไรก็ว่าอย่างนั้นด้วย เป็นพวกที่มีใจอคติกับแค้น การวางท่าทางก็จะแสดงหัวแค้นเต็มมือ จะพูดจาเป็น ๆ ไม่รู้จักกาลเทศะว่าการนั้นควรจะทำหรือไม่ จะพูดอะไรก็อ้อมอ้อม

๓. พวกเลียง ได้แก่พวก "ที่ขอไปที" "เดี๋ยวนี้" "ครึกคองก่อน" บุคคลจำพวกนี้มีลักษณะจิตใจชอบในทางขอและได้ ไม่มีความจริงอะไรเลย จะพูดเป็นการเป็นงานเขาเรื่องอะไรไม่ได้ ไม่รักหรือชอบใครจริง เมื่อมีเรื่องมีราวอะไรก็มักจะหาหนทางหลีกเลียงเสีย แต่ถ้าหากเป็นเรื่องที่ตนเห็นว่า ตนมีส่วนที่จะได้ประโยชน์แล้ว ก็มักจะเอออวยด้วย เช่น ถ้าเพื่อนชวนตนไปเลี้ยงตนมักจะเต็มใจไปด้วย แต่ถ้าหากเพื่อนชวนร้องไห้ตนเลียงบ้าง ตนก็จะพูดว่า "ฉัน

หลังกระเพาะ “นิมมธรร” เป็นคน พวกนี้ไม่ทำอะไรกับ “เพื่อนคำดาอาศัย
มิตรเทียม” บุคคลจำพวกนี้จะหาความแน่นอนในตัวเขาไม่ได้เลย

๔. พวกนักเลง พวกนี้จิตใจโอบอ้อมอารี เห็นความ
ทุกข์ลำบากของเพื่อน ทำอะไรแล้วมักจะทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ เห็น
ประโยชน์ของหมู่คณะเป็นที่สุด จะช่วยเพื่อนฝูงด้วยความจริงใจ ถึง
แม้ความคับขันเกิดขึ้นก็ไม่หวั่นเกรงถึงเพื่อนไปเสีย หรือตามที่เรียก
กันว่า “เพื่อนตาย” บุคคลจำพวกนี้นาคบค้าสมาคมมาก

๕. การประชุมเลี้ยงอาหาร

ในการเลี้ยงอาหารทุกชาติทุกภาษา ย่อมมีชนบทร่วมเนียมแตกต่างกัน แล้วแต่ความนิยมของชาติหนึ่ง ๆ ฉะนั้นผู้ที่ถูกเชิญไปใน
งานเลี้ยงอาหาร จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาในเรื่องมารยาทและชนบ
ธรรมเนียมของชนเหล่านั้น ให้มาสมนัย เสียก่อนว่า เขาทำกันอย่างไร
มิฉะนั้นบ้าง ฉะเพาะเรื่องขอให้ท่านที่สนใจไปค้นหาเอาเอง จะ
ไม่ลำบากเท่าใดในทันที

การเลี้ยงอาหารแยกออกได้เป็นระยะ ๆ ดังนี้

๑. การรับประทานอาหาร

การรับประทานอาหารทุก ๆ ชาติ ย่อมมีชนบทร่วมเนียมแตกต่างกัน
กัน ตั้งแต่แต่ความนิยมของชาติหนึ่ง ๆ ก็ริยาทำทางบาง

ชาติถือว่าเป็นมรรยาทที่ไม่ดี แต่บางชาตินิยมกันว่าดี เมื่อความผิด
 แผลงของการรับประทานอาหารในการเลี้ยงเป็นเช่นนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่
 จะต้องรู้ถึงอริยาบถของผู้เชิญหรือผู้มาคนนั้นว่า เขาปฏิบัติกันอย่างไร
 มัธยมของอย่างไรบ้าง อย่าทำให้ผิดต่อการสมาคมหรือความนิยม
 ของเขา การแต่งกายไปในงานเลี้ยงต้องระวังให้มากเหมือนกัน ต้องดู
 ให้เหมาะสมกับกาลเทศะและให้สัมพันธ์กับภาพของตน บางชาติมีขนบ
 ธรรมเนียมเกี่ยวกับการแต่งกายได้ นอกจากนั้นก็ต้องระวังในเรื่องกริยา
 มรรยาทด้วย

๒. การรับประทานสุรา

สุรามักใช้ในการเลี้ยงด้วยเสมอ เว้นแต่บางชาติที่ศาสนาห้าม
 มิให้ดื่มสุราจึงต้องงด การรับประทานสุราต้องพึงระวังให้ถูกต้องกับ
 ขนบธรรมเนียมนิยมของชาตินั้น ๆ เพราะสุราได้จัดแบ่งออกเป็นหลาย
 ชนิดด้วยกัน ชนิดรับประทานกับอะไร ชนิดรับประทาน
 กับอะไร เหล่านี้ต้องศึกษาไว้ให้รู้ อย่าถือว่าเป็นสุราจะดื่ม
 ได้ มรรยาทอันหนึ่งที่ต้องจำไว้ คือเมื่อหมดแก้วอย่าได้เรียกเติม
 เป็นอันขาด เมื่อรับประทานเข้าไปแล้วจึงพยายามควบคุมสติให้ได้
 อย่าให้ขาดความยับยั้ง หรือถ้าผู้มีอายุว่า “เรากินสุรา” ไม่ใช่ “สุรา
 กินเรา” ผู้ที่รับประทานสุราโดยมากมักจะขาดความยับยั้ง, ควบคุมความ

ดังนั้น ทุกคนย่อมทราบแล้วว่า สยามมีโทษหลายประการ แต่ถึง
กระนั้นสยามยังมีคุณอยู่เหมือนกัน ถ้ารู้จักบริหารให้ถูกส่วนดี
ก็สามารถบำบัดโรคบางชนิดให้หายได้

การเลี้ยงกต, การส่งมาคมกต บุคคลใดปล่อยให้สยามอำนาจ
เหนือตัว บุคคลนั้นย่อมตกอยู่ในสภาพที่น่าท้อแท้และเบนหนทางอัน
หนึ่งจะทำให้คนอ่อนแอจนนิยมนิยมความนับถือได้

ฤทธิ์ของสยามทำให้จิตใจผิดไปจากปกติได้ คือ

๑. สติปัญญาเสื่อม

๒. อารมณ์เปลี่ยนแปลง

๓. ความประพฤติมรรยาทเปลี่ยนไป

๑. สติปัญญาเสื่อม

ลักษณะของสติปัญญาเสื่อมมีอาการดังต่อไปนี้

ก. จับความสำคัญของการสนทนาเสียไป

คือเสียอำนาจของการฟังขอความ . จับความสำคัญของการ
สนทนาเสีย หมายความว่าผู้ใดจะพูดอะไร ก็ตามไม่ได้ยิน จับ
ความสำคัญของเราเองไม่ได้ หรือถ้าตนเป็นผู้พูดมักจะพูดวนไปก็วนมา
ซ้ำๆ ซากๆ พูดเรื่องนั้นไม่ทันจบก็ไปจับเรื่องอื่นมาพูด

ข. อำนาจของการนึกคิด, พิจารณาสั่งละเอียดเชื่อมโยงไป

หมายความว่า ในเวลาปกติที่ไม่ได้รับประทานสุรา ความ
นึกคิดการพิจารณาและความละเอียดถี่ถ้วนเป็นคนที่จัดว่าดี แต่ถ้าวิน
เข้าไปถึงสภาวะในตน สิ่งเหล่านี้จะเสื่อมทรามไปได้ จากคนที่ละเอียดถี่
ถ้วนกลายเป็นคนหยาบ

ค. รู้จักสิ่งรอบตัวง่าย ๆ เลี้ยวไป

หมายความว่า สิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวที่เคยเห็นอยู่ทุก ๆ วัน ถม
หรือจำสิ่งนั้นไม่ได้ เช่น ถมวันเดือนปี ถมบุคคลหรือญาติที่สนิท
เชื้อ หรือถมกระทั่งบุคลกรรยาของตน ตลอดจนสถานที่อยู่ก็จำ
ไม่ได้

ง. นับ ๑ ถึง ๒๐ ไม่ได้ ไม่รู้ว่าเมื่อก่อนทำอะไรอยู่

คนที่ถูกรังแกมามาก ถ้าจะนับอะไรก็ตาม มักจะนับไม่ถูก บาง
ทีนับ ๓-๒-๕-๘-๓๐ เป็นต้น งานที่ตนทำอยู่หยก ๆ ก็ถม
ไม่รู้ว่าตนได้ทำอะไรไปแล้ว

จ. ความจำเสื่อมชาไม่ใคร่ดังออกคังใจ หรือไม่รู้สึกถึงต่อเหตุ
การณ์

คนบางคนกลัวต่อการทะเลาะวิวาท แต่พอได้พสุธาอันดีสัน
ก็เปลี่ยนกลับเป็นตรงข้าม คือไม่กลัวหรือไม่รู้สึกถึงต่อเหตุการณ์นั้น ๆ
จำใครต่อใครไม่ได้ จะเป็นผู้บังคับบัญชาที่ดี หรือผู้ปกครองที่
ดี ย่อมจำไม่ได้ทั้งสิ้น

เมื่อทราบถึงโทษอันร้ายแรงของสุราเช่นนั้นแล้ว ควรระวังในเวลา
เข้าดื่มมากให้มาก อย่าได้ปล่อยคนให้ตกอยู่ในอำนาจของสุรา ต้อง
พยายามระงับสติให้ดี อย่าดื่มว่าสุราอาจจะทำให้คนดี ๆ เสียได้ การ
รับประทานต้องรู้จักประมาณให้พอเหมาะสมควร และต้องดูกาลเทศะด้วย
ไม่ใช่จะเอาแค่หนึ่งดื่มสุราเรื่อย ๆ ใครจะทำอะไรก็ช่าง สุราจะทำให้
คนอื่นขาดความเคารพนับถือได้ ควรคำนึงในข้อนี้ให้มาก

๒. อารมณ์เปลี่ยนแปลง

ฤทธิ์ของสุราสามารถเปลี่ยนแปลงอารมณ์ได้ คือจากอารมณ์
เยือกเย็นกลับเป็นอุณหภูมิร้อน ให้อารมณ์ที่ชั่วร้ายของคนอื่น ๆ เป็นสิ่งที่
ขวางหูและมักจะโกรธได้ง่าย ๆ บางทีเรองหนึ่งเดียวก็กลายเป็นเรื่อง
เป็นราวใหญ่โต บางคนอยู่ ๆ ก็หัวเราะหรือร้องไห้ได้ อาการ
เหล่านี้เนื่องมาจากอารมณ์เปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น ถ้ามีการพยายามบังคับกับ
หยั่งรากกัน

๓. ความประพฤติมีรบบาเปลี่ยนไป

คนที่เคยมีความประพฤติเรียบร้อยจากชาติปางก่อน ถึงไหนควรและ
ไม่ควร เปลี่ยนไปเป็นคนพุ่มพดาม ทรยศตนไม่เคยตั้งใจดี
ออกมา เสร็จของแต่งกายที่เรียบร้อยก็กลายเป็นรุงรังไป บางครั้งถึง
กับเสียสิ่งหายาก ๆ ถูกขโมยกลายเป็นถูกขโมย เคยเป็นคนดีเคย

ถัดวันก็กลายเป็นคนหยาบไป ไม่รู้จักวางตัวให้เหมาะแก่ตำแหน่งของตน
 มักจะแสดง กิริยา ขาการที่ ผิดปรก อย่างที่ศัพท์ นักสุรา เรียกว่า "คายน
 แก้ว" ถัดมาตายไม่เป็นที่ เป็นทางอย่างกระดุมที่ ไหนก็ล้มไป โดยไม่
 ได้คำนึงถึง กิริยามรรยาท คนที่ ขอดยก็กลายเป็นคนหนาตา หืดหรือ
 ขอบตักเล็ก ขะโมยน้อย จิตใจของที่ได้ ไปนั้นเป็นของที่ระลึก โดยคิด
 ว่าคนอื่นเขาไม่รู้ ไม่เห็น หมดขางอวย

๔. การพูดหลังอาหาร

การพูดในงานเลี้ยงมีดังต่อไปนี้ คือ
 ก. ดมอวยพร การดมอวยพรในงานเลี้ยง เจ้าภาพมัก
 จัดหรือมอบการให้กับ ผู้ใหญ่หรือผู้เป็นประธาน เป็นผู้พูดไว้เสร็จแล้ว
 เวลาที่พูดนั้นมักเป็นเวลาเริ่มต้นรับประทานของหวาน เมื่อจบการดม
 อวยพรเช่นนั้น แยกทุก ๆ คนจะคอยยืนขึ้น และพูดถวายพรเพียงหน้า
 ผาก หรือถึงเห็นหน้าผากเล็กน้อย ดังได้กล่าวไว้ในเรื่องมรรยาทของ
 ผู้ชุมนุมในการเลี้ยงแล้ว ในขณะนั้นต้องอยู่ในลักษณะที่สงบเสียง
 ที่สุด ระงับในเรื่องกิริยามรรยาทให้มาก ขอดยหรือพูดขึ้นในขณะ
 ที่ผู้พูดอยู่เป็นอันตราย

ข. กล่าวสุนทรพจน์ เมื่อจบการดมอวยพรเสร็จแล้ว อาจจะ
 มีการกล่าวสุนทรพจน์ในงานเลี้ยงที่ใหญ่ ๆ มักจะเตรียมแต่งไว้เสร็จ

เรียบร้อยแล้ว และฉันก็กล่าวสุนทรพจน์ไว้เสร็จแล้ว แต่สำหรับการ
 เฝ้ายงกรรมตามก็ไม่ได้ตั้งใจไว้ ให้ออกมคิดในขณะนั้น โดยการตระ
 เตรียมไว้ในใจ และเมื่อถูกเจ้าภาพหรือประธานเชิญให้พูด จะ
 ได้พูดไปตามแนวของคนตนที่คิดไว้ ถ้าเกี่ยวกับกรรมมาคมมักจะจัดผู้
 กล่าวสุนทรพจน์ไว้เสร็จ ก่อนที่จะกล่าวสุนทรพจน์ ผู้กล่าวสุนทรพจน์
 ต้องเคาะโต๊ะเสียก่อน เพื่อเป็นการเตือนให้บรรดาแขกหรือผู้มาชิกทั้ง
 หาดายคอยฟัง หน้าที่ของแขกหรือผู้มาชิกก็คือ หันหน้าไปทางผู้กล่าว
 สุนทรพจน์ อย่าพูดหรือทำอะไรในขณะกำลังพูดอยู่หรือจะเริ่มพูด ส่วน
 ผู้กล่าวสุนทรพจน์ก็ต้องแสดงหน้าตาอันยิ้มแย้มแจ่มใส และหันไปรอบ ๆ
 ที่แขกหรือผู้มาชิกอันหนึ่งอยู่ อย่าได้ก้มหน้าในเวลาพูดเป็นอันขาด

หลักและมรรยาทของผู้กล่าวสุนทรพจน์ไม่พึงควรกระทำ คือ

๓. กล่าวข้อความยืดยาวจนลงเหยยไม่ได้ ทำให้แขกเบื่อหน่าย

๔. กล่าวเป็นเชิงเสียดสีบุคคลหรือวัตถุ

๕. กล่าวประวัติของบุคคลที่ประวัติหน้าอาย เพราะเป็นเครื่อง
 บาดหมางนาใจกัน หรือทำให้ผู้ที่ถูกกล่าวประวัติคน
 นั้นอาย

๖. กล่าวถึงคนองงานเกินไป

๗. ออกท่าทางจนเป็นที่น่ารำคาญ

๕. ๖. ถอดสิ่งของไว้ในมือ เช่น บุหรี่หรือแก้วสุรา

๗. แต่งตั้งอาคาร โกรทหรือศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือ

ถูกตอเตียนในขณะที่คนพูดอยู่

การเลี้ยง โดยมากต้องประกอบด้วยเหตุผล มิใช่ได้แก่ความรู้สึกเพียง

กนเปื่อย ๆ ไป หรือตามความพอใจ พ ขี้เถียงกันขมขมตึง

๕.๖๓๒๗๔๑๐๘๙๐๙๑๐๙๑๑๑๒๑๓๑๔๑๕๑๖๑๗๑๘๑๙๒๐๒๑๒๒๒๓๒๔๒๕๒๖๒๗๒๘๒๙๓๐๓๑๓๒๓๓๓๔๓๕๓๖๓๗๓๘๓๙๔๐๔๑๔๒๔๓๔๔๔๕๔๖๔๗๔๘๔๙๕๐๕๑๕๒๕๓๕๔๕๕๕๖๕๗๕๘๕๙๖๐๖๑๖๒๖๓๖๔๖๕๖๖๖๗๖๘๖๙๗๐๗๑๗๒๗๓๗๔๗๕๗๖๗๗๗๘๗๙๘๐๘๑๘๒๘๓๘๔๘๕๘๖๘๗๘๘๘๙๙๐๙๑๙๒๙๓๙๔๙๕๙๖๙๗๙๘๙๙

๘) ได้รับทราบข้อเท็จจริง

៣. លទ្ធផល

๔. วิทยาสถาบัน

๕. วันเกิด

๖. ชนบ้านใหม่ เปิดกิจการใหม่

๗. ฉบับใหม่

๘. ทางการจัดโดย

๘. วันเริ่มต้นของการทำงาน หรือปีการศึกษา หรือหมดสมัย

החלטות

มรรยาทของผู้ที่ไปร่วมในงานเลี้ยง

๓. ต้องนั่งเรยบร้อยในเวลาที่เขาวิ่งได้กะบักคนอื่น ๆ มีใบ

หมายมยมยมใจคือแหกข้างเคียงแตรตรงข้าม ไม่แต่งกิริยาตั้ง

ทั้งโครมครามหรือนั่งอยู่ไม่สุข อันจะเป็นเหตุให้แขกข้างเคียงเกิดความรำคาญ อย่าแสดงกิริยาใดก่เหตุรำคาญ เพราะจะทำให้ความไม่สงบเกิดขึ้น เป็นการผิดมรรยาทในการประชุมเรื่อง

๒. การสนทนากับแขกข้างเคียง เลี่ยงที่สนทนาให้ดังพอได้ยินไม่ดังจนเกินไป ต้องนึกถึงคนอื่น ๆ บ้าง * คำเรื่องที่สนทนาต้องชวนให้เพ็ดเพิ่นเกิดความสนทน * อย่านำเรื่องของคนอื่นฟังแล้วไม่รู้เรื่องหรือถึงกับต้องแปลกใจ การสนทนาเป็นสิ่งที่ยากอยู่สักหน่อย จำต้องอาศัยปัญญาของตนเอง ว่าควรหาเรื่องอะไรพูดจึงจะเหมาะ กิริยาอาการในเวลาดสนทนาต้องระวัง * อย่านำเรื่องที่ใดก่เหตุรำคาญมาเป็นสนทนา

๓. อย่าสำละวงอยู่กับอาหาร ต้องหาโอกาสสนทนากับผู้อยู่ข้างเคียง * อย่าถือเอาการรับประทานอาหารเป็นเหตุ * เพราะจะดูเป็นคนที่ไม่เคยพบเคยเห็น * ข้อที่สมควรระวังก็คือ * อย่าชวนผู้อื่นสนทนาในขณะที่อาหารอยู่ในปาก หรือในขณะที่คนอื่นกำลังนำอาหารเข้าปากเป็นสนทนา

๔. ระวังกิริยาในการรับประทานอาหาร * ในขณะรับประทานอาหารอยู่ควรระวังอาการเหล่านาคอ * เลี้ยง, การเคี้ยว, ไอ, จาม, * ตูบ * และ

ตั้ง คือพยายามอย่างยั้งที่จะไม่ให้บังเกิดอาการเหล่านี้ได้ เดี๋ยวซึ่งเกิด
จากการรับประทานที่ดี จากการเคี้ยวที่ดี เป็นสิ่งที่เต็มมรรยาทมาก ส่วน
ไอ, จาม, ลูบและสิ่งอื่นเช่นเดียวกัน

๕. เมื่อหมดอาหารแล้ว เริ่มอาหารหวาน ควรระวังการ
ค้มอวยพร ต้องระวังอย่าเผลออย่าเป็นห่วงรับประทานเสีย

๖. เวลาค้มอวยพร ต้องยืนจนแล้วแล้วเท่านั้น
หรือสูงจนเหนือหน้าผากเล็กน้อย อย่าขู่เกราะเกรณอื่น เมื่อเสร็จการ
ค้มอวยพรแล้ว เวลาจะนั่งลงต้องระวังคนที่อยู่ข้างเคียงให้มาก และ
ต้องนั่งให้เรียบร้อย

๗. ขณะที่กำลังสนทนา ให้หันหน้าไปทางผู้กล่าวด้วยอาการ
อันสงบเสียงมากที่สุด ห้ามการพูดสอดขึ้น เช่น "ดั่งๆ ห่อหอย, ไม่
ได้ยิน" เพราะเป็นการเลียมมรรยาทและเป็นการไม่เหมาะสม ห้าม
สูบบุหรี่หรือการสูบบุหรี่อยู่ใกล้เขาตงเสียใด โต๊ะหรือไม้ค้ำคืบเสีย

๘. ถ้าตนมิได้อัญเชิญให้กล่าวสุนทรพจน์ อย่าได้ลุกขึ้น
กล่าวเป็นอันขาด

การ คม หว ส้มาคม เพื่อให้สนิท สนม แน่น แน่น กตม เกิดยว ค น
ย่อมต้องอาศัยการผูกด้วยไมตรีจิตและอาศัยหลักธรรมอีกอันหนึ่ง คือ
สังกหาคติ ๕ ธรรมข้อนี้จะทำให้เกิดความกลมเกลียวด้วยใจเสมอ แยก
ออกได้เป็นดังนี้

๑. ทาน ให้บนสิ่งของ ๆ คนแก่ผู้อื่นที่ควรให้บน

๒. บิยวาจา เจริญด้วยวาจาที่อ่อนหวาน

๓. อคฺคจริยา ประพฤติสิ่งที่ประโยชน์แก่ผู้อื่น

๔. สมันตคตา ความเป็นผี ทมตนสม่ำเสมอ ไม่ถือตัว

ความรักความสามัคคีจะให้นั่นคงสันติอันแน่นแฟ้น จำต้อง

ผูกด้วยไมตรีจิต ดังคำกลอนต่อไปนี้

ผูกสนิทชิดเชือนเหลือซาก

ถึงเหล็กฟากรัดไว้ก็ไม่มัน

จะผูกด้วยมนต์เสกลงเลขยันต์

ไม่มันเหมือนผูกไว้ด้วยไมตรี ฯ

บทที่ ๓

การสมาคมต่างประเทศ

การสมาคมต่างประเทศ นั้นได้ หมายความว่า การคบหาสมาคม
กันตามธรรมดาเท่านั้น ย่อมหมายความว่าไม่ถึงการที่จะอยู่รวมเป็นสาม
ภรรยาด้วยกัน การสมาคมต่างประเทศนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญของผู้ที่จะต้อง
เข้าสมาคมในลักษณะที่บุคคลต่างประเทศประกอบขึ้น ขนบธรรมเนียม
กิริยามรรยาทและจิตใจของวัฒนธรรมต่างประเทศเป็นพิเศษซึ่งชน
ต่างประเทศออกได้เป็น ๓ ตอน

๑. การมารวมกัน

๒. การสมัคร

๓. ชีวิตสมัคร

การมารวมกันความเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ซึ่งทุกคนควรต้องรู้ และควร
สนใจทราบโดยละเอียด มนุษย์น้อยคนที่สุดที่จะหลีกเลี่ยงการมารวมกัน
ได้ ไม่ว่าชายหญิงต้องเกี่ยวพันในการมารวมกันทุกประเภทในโลก
ที่จะอยู่ได้ก็ต้องเกี่ยวข้องกับมารวมกัน ถ้าขาดการมารวมกันเสียแล้ว
โลกก็จะเป็นไม่โลก มนุษย์จะลดจำนวนน้อยลงทุกที ๆ ดังนั้น
พ้นๆไป การศึกษาเกี่ยวกับการมารวมกัน นักปราชญ์ทางจิตต์

วิทยาศาสตร์ได้ หักสำคัญ อันเป็นดัง จำเนียร ของชีวิตมนุษย์ใน โลกนี้ ๓
ประการ

๑. การหาเลี้ยงชีพ
๒. การเกี่ยวข้องกับคนเพื่อสังคม
๓. การสมาคม

๑. การหาเลี้ยงชีพ มนุษย์เราทุกคนย่อมต้องหมกมุ่นใน
เรื่องหาอาหารได้ปากใส่ท้อง ทุกๆ คนที่ทำงานทำการถึงกับอดตายหิว
หิวตายอด พยายามกักขฬหาความร่ำรวย เพื่อหาอาหารมาได้ปากใส่ท้อง
เชื่อฟังเป็นของจำเป็นสำหรับเครื่องจักรยนต์ อาหารก็เป็นสิ่งจำเป็น
สำหรับมนุษย์นั่นเอง ถาเราขาดอาหารเสียแล้ว ชีวิตจะดำรงอยู่ไม่
ได้อาหารไม่พอกับความต้องการ ความสุขก็จะลดน้อยถอย
ไปตามส่วน จะเห็นได้จากการสงคราม ฝ่ายใดที่ตกอยู่ในหิวอด
แล้วขาดแคลนอาหาร กำลังใจของทหารฝ่ายนั้นจะเสียไปทันที ไม่
มีกำลังใจจะต่อสู้ต้านทานข้าศึก ผลที่สุดก็ถึงกับยอมแพ้ ฉะนั้นจะ
เห็นได้ว่าอาหารเป็นหัวใจอันสำคัญ การสงครามจะแพ้ชนะ, ครอบครัว
จะอยู่เย็นเป็นสุข ก็ต้องเกี่ยวข้องกับอาหารเป็นอันหนึ่งอันใด บุคคล
ที่ประพฤติตนเป็นโจรหรือคนชิงฉวยรางวัล ก็เพื่อการดำรงชีพของเขา
เอง แต่การกระทำของเขานั้นเป็นการที่กระทำไปในทางผิด ไม่

ควรเขาเยี่ยงอย่าง ต้องหาเลี้ยงชีพด้วยสติใจ ไม่คิดโกงเขา
จะทำให้จิตใจบริสุทธิ์หรือที่เรียกกันว่า “สู่กายสบายใจ”

๒. การเกี้ยวของกับกามคุณเพื่อสัพพัญญู การคบแต่ง
ร่างกาย เช่น ผิดหน้า, หิดผม, ทาปาก, เข็มคิ้ว ฯลฯ เหล่านี้
เป็นการเกี้ยวของกับกามคุณเพื่อสัพพัญญูทั้งสิ้น เพราะการคบแต่ง
เป็นเครื่องก่อให้เกิดกามารมณ์ขึ้น ร่างกายและการแต่งกายของผู้
หญิง ก่อให้เกิดกามารมณ์ได้ง่ายและรวดเร็วที่สุด เพราะธรรมชาติ
ได้สร้างสรรให้หญิงเป็นฝ่ายก่อให้เกิดการขยอชวน

๓. การสมาคม เรื่องการสมาคมได้กล่าวมาแล้วในบทที่ ๓
และบทที่ ๒ แล้ว ฉะนั้นจะไม่ขอนำมากล่าวในที่นี้อีก

๑. กามารมณ์

กามารมณ์เป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่ง (สัญชาติแปลว่าเกิดในตัวเอง
ญาณ แปลว่า ความรอบรู้ แปลรวมกันว่า ความรอบรู้ยังเกิดขึ้นในตัวเอง คือ รู้เอง
เห็นเอง เป็นเอง เกิดเอง) สัญชาตญาณต่าง ๆ มีฝังอยู่ภายในตัวคนทุกคน
แล้ว นับตั้งแต่แรกเกิดได้คัดลอกออกมาจากกรรมมารดา เช่นเด็ก
ร้องไห้เมื่อขาดอกออกมา การร้องของเด็กเป็นสัญชาตญาณเหมือนกัน
กัน สัญชาตญาณของมนุษย์มีหลายอย่างด้วยกัน เช่น สัญชาต
ญาณหิณภัย, สัญชาตญาณสัพพัญญู ฯลฯ เป็นต้น

กามารมณ์จัดเป็นความรู้ที่สอนยากสำหรับเรา แต่มีผู้แต่งเป็น
 คำรับคำราวไว้มากหลาย ด้วยความไม่สนใจตัวเอง จึงเป็นเหตุให้ชาย
 หญิงในวัยหนุ่มสาวขาดความยำเกรง มักจะทำการอันเกี่ยวข้องกับกามารมณ์
 ไปตามอำเภอใจของคนโดยมีความรู้ไม่พอ จึงหาได้ตรึตรองหรือ
 ปรึกษาหารือผู้รอบรู้หรือไม่ เมื่อการพัวพันของจิตใจใน
 เรื่องกามารมณ์มากเข้าๆ คนก็ปล่อยให้อ่านาจทางฝ่ายต่ำคับคั่งคับแค้น
 แน่นอยู่เต็มอ้อ อ่านาจจิตต์ก็วิ่งไปในทางที่ต่ำทางที่มั่งคั่งร่อยรั่วไป ผล
 ที่คนได้รับก็คือความทุกข์ ความทุกข์ห้ามใครทำให้เราไม่ ขยำโทษคนอื่น
 เพราะตัวของตนเองแหละทั้งตัวเอง นั้นมันไม่ทำอะไรกิจการอันใดๆ ทั้งสิ้น
 จึงใช้ความรอบคอบตรึตรองเหตุผลว่าเป็นมาอย่างไร แล้วหาหนทาง
 ขจัดเสียให้หมดสิ้นหรือเบาบางลง คนที่ทาสหรือชาวเดวรู้ดีกว่าคน
 ผิด และจัดการแก้ไข ดีกว่าผู้ผิดแล้วปล่อยให้ผิดเรื่อยๆ ไป พระ
 พุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติศีล ๕ ไว้ เพื่อให้มนุษย์เราเว้นเสียซึ่งสิ่งชั่วร้าย
 อันนำมาซึ่งความทุกข์ จะได้ทำให้ใจเป็นสุข ชั่วคนมนุษย์จะสุขได้ก็
 ด้วยหลัก ๓ ประการที่ใดกล่าวแล้ว คือ มีการหาเลี้ยงชีพพอกับความ
 ต้องการ (เงินไทย) ไม่ถึงกับเบียดเบียนตนใคร หรือหาในทางผิด
 คีฏกรรม การเกี่ยวข้องกับกามิคุณเพื่อสืบพันธุ์ รู้จักประมาณในทาง

การารมณไม่หมกมุ่นจนเป็นภัยแก่ตนหรือคนอื่น ๆ ไม่การ่งมาคมกับคน
ทั่วไปได้ดี ชีวิตมนุษย์จะขาดหลัก ๓ ประการนี้ไม่ได้โดย

สัญญาติญาณของกามารมณ

สัญญาติญาณของกามารมณแบ่งออกเป็น ๓ ระยะ คือ

๑. ระยะแรกรักตัวเอง

๒. ระยะสองรักเพศเดียวกัน

๓. ระยะสามรักเพศตรงข้าม

๑. ระยะแรกรักตัวเอง

นับตั้งแต่คลอดออกมาจนถึง

ถึงประมาณ ๓ หรือ ๒ ขวบ

ในวัยนี้เด็กมักจะแสดงอาการรักตัวเอง

มากกว่าอะไรทั้งนั้น เช่น มือการดูดนมอม, ดุนิ้วเท้า หรือยกเท้า

ขึ้นมากัดบ้าง ซึ่งเหล่านี้เป็นอาการแสดงถึงสัญญาติญาณของกามารมณ

ทั้งนี้ (ตามภาษาสามัญเรียกเด็กในวัยนี้ว่า "เด็กอมมือ")

๒. ระยะสองรักเพศเดียวกัน

นับตั้งแต่ ๓ ขวบขึ้นไป

ถึง ๓๐ ขวบ

ในวัยนี้เด็กมักจะเปลี่ยนจิตใจเป็นรักเพศเดียวกัน

ถ้าเป็นเด็กทั้งสองเพศมารวมกันเป็นหมู่ให้คิดกัน

แล้วปล่อยให้เล่น

หัวกันตามใจพอใจ

เด็กชายก็จะไปอยู่แต่ในหมู่เด็กชาย

และเด็ก

หญิงก็แยกไปเล่นในหมู่เด็กหญิง

ทั้งนี้ก็เป็นเพราะสัญญาติญาณของ

กามารมณของเด็กในวัยนี้แตกต่างกัน

เด็กชายมีอารมณ์หนักไปทาง

โอดโณ โจนทะยาน เช่น ชอบเดินตำราวจาญผู้ร้าย หรือพวกพระเอก
 พวกระ ไม่ยอต่อผู้คนบาง บางคนก็ชอบเดินเครื่องขบถก่อกวน ชอบ
 เล่นอาวตาร เช่น เด็กหญิงมอธรรมตรงข้ามกับเด็กชายชอบเล่นดังที่ไม่
 โอดโณ เช่น เล่นขายข้าวขายแกง ขายขนมหรือเดินเบียดกร
 ติ๊กม เด็กชายหญิงในระยะนี้จะอยู่รวมกันไม่ได้เลย ถ้าอยู่รวมกัน
 เมื่อใด เด็กชายมักจะเป็นฝ่ายตรงแก่เด็กหญิงหรือทำให้บ่นแค้น เด็ก
 หญิงเมื่อเห็นเด็กชายเข้ามาวุ่นวาย ก็มักจะไมชอบใจหรือรังเกียจ
 ที่เดียว นี่แสดงให้เห็นว่าในระยะนี้จะไม่มีความรักในเพศตรงข้าม
 (ตามทฤษฎีของนักจิตวิทยาว่า "เด็กไม่เคื่องศา")

๓. ระยะสามรักเพศตรงข้าม ระยะนี้เป็นระยะที่ลำดับมาก
 ขวดยุคจะดหรือจะชวดยุคอยู่ในระยะนี้ ไม่ว่าชายหรือหญิงมักจะเสีย
 ชวดยุคในระยะเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เป็นเพราะไม่วิเศษผลของกามารมณ์
 ว่าเป็นมาอย่างไรนั่นเอง สัมเด็จพระสันตปาปาที่ ๑๓ แห่งกรุงโรมได้ทรง
 ครั่งรื่องกามารมณ์เป็นอย่างดี และทราบบ้างถึงโทษที่จะนำมาสู่คน
 พระองค์ได้ทรงบัญญัติไว้ในแบบฉบับไว้ข้อหนึ่งว่า ให้เว้นเสียจากการ
 ประพฤติผิดในกาม คือ กามารมณ์นั่นเอง พระองค์ทรงเห็นแล้วว่า
 กามารมณ์เป็นกองแห่งทุกข์ มนุษย์และสัตว์น้อยนุกจะเว้นเสียจาก
 กามารมณ์ได้ แต่ถึงกระนั้นก็มีความจำเป็นที่จะต้องมี ในระยะ

ผู้ชายหญิงควรมีดวงใจให้มาก อย่างน้อยก็ดวงตามองใจ ผู้ชายใน
ระยะสามรักเพศตรงข้าม มักจะรักหญิงแต่ในคอนต้น ๆ เท่านั้น ถ้าฝ่าย
หญิงต้องการอะไรหรือให้ทำอะไรก็มักจะช่วยอย่างเต็มที่เต็มมือ ถึงแม้
ถึงนั้นตนไม่เคยทำตนก็พยายามทำ เพราะอยากอยู่ใกล้ ๆ หญิง คู่กับ
หญิงที่ตนรักหรือพอใจ ที่เป็นเช่นนั้นก็เนื่องมาจากกามารมณ์ ตาม
ความคิดเห็นของคนคิดเห็นไปว่า กามารมณ์นั้นเป็นวิมานอันบรมสุข

สัญญาติญาณทั้งสามระยะนี้ จะต้องเกิดเป็นลำดับกันมา บุคคล
ใดที่สัญญาติญาณไม่เรียงเป็นระยะดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ย่อมได้ชื่อว่า
“ลักเพศ” คือกามารมณ์ถ้าเรืบนอกไปนอกเรื่องนอกทาง เช่น ผู้หญิง
รักผู้หญิง ผู้ชายรักผู้ชาย ฯ

วัยหนุ่มสาว

เริ่มตั้งแต่อายุ ๑๒ - ๑๓ - ๑๔ ปีให้หลัง

เมื่อเริ่มเข้าในวัยหนุ่มสาวแล้ว จะแสดงอาการทางฝ่ายกายให้ปรากฏ

เพศ ดึง

ชายเมื่อเข้าในวัยหนุ่ม มักมี อาการแสดง ออกมา ทางฝ่ายกายดังนี้

คือ มีหนวดขึ้น เสียงแตก ฟันขึ้น ส่วนหญิงมักแสดงอาการฝ่ายกาย

ดังนี้ มีประจำเดือน เนือเตโปกและอวัยวะอื่น ๆ ตนตัวขึ้น

หญิงคนใดที่เป็นสาวดำ มักเกี่ยวกับกรรมพญูหรือโรคภัยเบียดเบียน

ในระยะหนึ่ง ทั้งเพศหญิงและเพศชายต่างก็พยายามที่จะก่อให้เกิดเครื่องยวดยวนขึ้น คือ ก่อให้เกิดเครื่องเราอารมณ์ เครื่องเราอารมณ์นั้นในเพศหญิงมากกว่าเพศชาย

คำว่า “กามารมณ์” ความจริงไม่เป็นของหยามโง่คนเดียว การที่ตกใจ ในเมื่อครุ่นคิด, ผู้ใหญ่ที่มีความรู้สึกผิด, หรือนำมาปราชญ์กามารมณ์เป็นของธรรมดา เป็นธรรมชาติของมนุษย์แต่ละตัว ไม่ว่าใคร ๆ จะตระเวนเสียซึ่งกามารมณ์ไม่ได้เลย กามารมณ์เป็นเครื่องชักจูงทั้งความสุขและความทุกข์ ถ้าทำไปตามท่านองคตของธรรมถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณีผลดีก็จะบังเกิดขึ้น ความสุขที่คนปรารถนาก็จะสัมฤทธิ์ แต่ถ้าผิดท่านองคตของธรรมแล้ว ความทุกข์ก็จะมีแก่ตนได้ ข้อสำคัญอยู่ที่การตัดสินใจตนเองว่าสิ่งใดถูกต้องสิ่งใดผิด สิ่งไหนไม่ควร สิ่งไหนควร กับความรู้สึกนึกเห็นในทางที่ชั่ว อย่าปล่อยให้หึงหึงถึงดังคำเปรียบเทียบที่ว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” คือ การเห็นผิดเป็นชอบนั่นเอง อันตรายที่เกี่ยวกับกามารมณ์ไม่ว่าเพศหญิงหรือเพศชาย มักชอบบ่มักมีผู้ใหญ่ ทำไปโดยอำนาจจิตใจของตน หาได้ปรึกษาหารือผู้ใหญ่ไม่ บางคนถึงกับต้องดื่มหมอนอนหลับ ๆ

ประเทศจะเจริญหรือเสื่อมอยู่ที่อำนาจกามารมณ์ ประชาชนพลเมืองจะเป็นคนดีมีบรรณหรือไม่ขึ้นกับองค์ของอภัยกามารมณ์ทั้งสิ้น พด—

เมืองในประเทศใดลุ่มหลงด้วยกามารมณ์ไปในทางผิด ประเทศนั้นก็จะ
ไม่เจริญรุ่งเรืองหรือที่เจริญอยู่เดี๋ยวก็จะเสื่อมลงมาเป็นลำดับ ถ้าคนใน
ประเทศสำคัญของไทยเราดูแล้วจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยเราต้องล่มจม
เพราะกามารมณ์เป็นเหตุครึ่งหนึ่ง ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากผู้ทรง
ใจซึ่งอำนาจในครั้งนั้นหมกมุ่นอยู่กับกามารมณ์ จนไม่เอาใจใส่ต่อการบ้าน
เมือง แม้แต่ประวัตค้ำศกรต่างประเทศก็เหมือนกัน เช่น ชีซาร์ใน
ประวัตค้ำศกรโรมันถูกฆ่าตายเนื่องจากกามารมณ์เป็นเหตุ ท่านจะเห็น
ได้ว่าอำนาจของกามารมณ์ไม่แตกต่างกันเลย ในส่วนบุคคลแล้วกามารมณ์
เป็นเครื่องบั่นทอนชีวิตและสติปัญญา ประเทศที่จะได้ชื่อว่า อารยประเทศ
ต้องประกอบด้วยพลเมืองเป็นอารยชนด้วย มิฉะนั้นประเทศชาติจะเจริญ
ไม่ได้ เราผู้เป็นทนายหนึ่งของชาติควรทำตนของคนให้เป็นอารยชน
อย่าทำตนให้เป็นคนรกรอกเกิดมาเสียชาติเกิด ถ่วงความเจริญของ
ประเทศชาติเปล่า ๆ อารมณ์อันเกิดจากกามสามารถเปลี่ยนนิสัย
คนได้ คือ คนที่ละอายกตัญญูกลายเป็นคนหน้าด้าน คนที่อารมณ์เยือกเย็น,
ใจเข้มแข็ง กลายเป็นคนฉุนเฉียว, ใจอ่อนแอ ทารุณ ได้

ความรกระหว่างหญิงและชาย

ความรกระหว่างหญิงและชายเกิดขึ้นในระยะสาม คือ รักเพศ
ตรงกันข้าม ได้กล่าวมาแล้วว่า คนจะชั่วหรือจะดีก็อยู่ในระยะนี้ ฉะนั้น

ควรพึงระวังในเรื่องความรักให้มาก ก่อนอื่นใคร่ขอเตือนไว้ว่า อย่า
 คิดสั้นต้องรอบคอบไตร่ตรองเหตุผล ความรักส่วนความรัก หน้าที่ส่วน
 หน้าที่ อย่าปะปนกัน หนุ่มสาวในวัยกระนองมักจะประพฤติดนเป็นคนที่
 มักชอบคนมักยินดี เห็นใคร ๆ ก็ชอบ เห็นใครก็ยินดี ปล่อยความรัก
 ของตนให้พริ้วเฟื่อง การกระทำเช่นกล่าวมานั้นเป็นกับเพศชายมากกว่า
 เพศหญิง หญิงควรระวังชายเจ้าพดกที่พูดต้อง ใส่วาจาเป็นเครื่อง
 ถลอลง ซึ่งมีลักษณะจิตใจเป็นพวกอยากเด่น คือ ชอบทำเด่นหรือคุย
 โอ้อวด ดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ ๒

การตกลงใจรักและการเลือกคู่เป็นเรื่องยาก เป็นสิ่งสำคัญ
 ดำหรับชีวิต ยิ่งเป็นหญิงด้วยแล้วยิ่งสำคัญมากกว่าเพศชายหลายเท่า
 ก่อนที่จะตกลงใจควรใช้คำถาม ถามตัวเองเสียก่อนว่า ฐานะเป็น
 อย่างไร ถ้าพอที่จะเลี้ยงดูกันได้ไหม จะอยู่กันได้ถาวรไหม นิสัยใจคอ
 เขาและครอบครัวเป็นอย่างไร ดับคู่เดียวก่อน เมื่อแก้ปัญหาเหล่านี้
 ไม่ตก ก็ควรระวังและหักห้ามจิตใจเสีย ชีวิตของหญิงชาย
 มักจะเกิดอันตรายในตอนที่ ถึงกับทำลายชีวิตตัวเองหรือชีวิตคนอื่นได้
 ดังมีภาษิตโบราณบทหนึ่งว่า “ปลูกเรือนผิดคิดคนเรือนทรนายน มีผลผิด
 กิดจนตัวตาย”

การระบายอารมณ์

ชายสามารถที่จะระบายอารมณ์ อันเกิดขึ้นจากอารมณ์เป็นเหตุ
ได้มาก เช่น ไปเที่ยวหย่อนใจเสียบ้าง ดื่มตราเสียบ้าง เกี้ยวหาความ
เพลิดเพลินตามแต่ใจตนต้องการ ทั้งนี้เพราะชายไม่ได้ถูกควบคุม
หรือถูกประเพณี, ขรรณนิยมบังคับเหมือนหญิง หญิงมีทางระบายอารมณ์
น้อยกว่าชาย เพราะธรรมชาติได้สร้างกายใจไว้ให้หญิงอย่างมากมาย
เมื่อคนมีเรื่องอะไรก็เก็บไว้ในใจไม่ระบายออกไป เมื่อความคับแค้น
ของอารมณ์มากเข้าไม่สามารถที่จะทนเก็บอยู่ได้แล้ว ก็คิดหาทาง
ระบายโดยทางลับด้วยประการต่าง ๆ แล้วแต่จะค้นพบ ทางตนเอง
เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์เวทนาอย่างแสนสาหัส ถ้าเคราะห์ดีก็รูด
ปากเหยี่ยวปากกาได้ แต่เท่าที่ปรากฏคือความลับแทบมักจะเป็นความ
ทุกข์มากกว่า

ส่วนฝ่ายชายอย่าเป็นคนทึบเห็นแก่แต่ได้ฝ่ายเดียว เพราะเป็นฝ่าย
ได้เปรียบฝ่ายหญิงอยู่โดยธรรมชาติ ดังคำเปรียบเทียบที่ว่า “ชาย
ข้าวเปลือกหญิงข้าวสาร” ต้องนึกและต้องให้เปรียบแก่หญิงมากที่สุด
จะทำอะไรลงไปต้องนึกถึงอกเขาอกเราบ้าง อย่าทำคนตงจวงเห็นแก่บุญ
ชั่วเห็นแก่เงิน ควรมีใจเป็นนักสงพอกที่จะให้เปรียบแก่หญิงได้ ต้อง
นึกว่าถ้าตนเองเป็นบิดามารดาหรือญาติ จะคิดอย่างไรถ้าเกิดเรื่องที่ไม่

ดีไม่มากนัก จะได้รับความสุขใจไหม? เพราะฉะนั้นก่อนที่จะตกลงใจทำอะไรลงไป ควรถามตัวเองก่อนเสมอว่า จะเป็นอย่างไร เสียทีเดียวไหม จะตลอดรอดฝั่งไหม การถามตัวเองเป็นหนทางที่จะเห็นความจริงดี ไม่ยอมให้อารมณ์พาไปสู่ทางผิด

๒. การสมรส

ทุกประเทศทุกชาติ มีพิธีครองในเรือนการสมรสเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีวางไว้ ไทยเราในโบราณก็มีพิธีกันอย่างมากมาย เช่น มีการยกขันหมากมาสู่ขอ มีเพื่อนเจ้าบ่าวเจ้าสาวมาเป็นพระยานรู้เห็นในพิธีด้วย มีการคอยห่อ มาลัยมาพรมศีรษะของไทยคดีเห็นอย่างโดยความนิยม การปล่อยให้หญิงและชายหาคู่ครองเองนั้น ย่อมมีทั้งคุณและโทษก้ำกึ่งกัน แต่หญิงเป็นฝ่ายเสียเปรียบมาก หญิงมีกำลังใจอ่อน ถ้าเกิดความซอกซาใจจนเมื่อใดแล้ว ความน้อยอกน้อยใจก็จะบังเกิดขึ้น อันนั้นแหละเป็นกองทุกข์ที่ติดอยู่ในจิตใจของหญิงอย่างแน่นหนา ได้กล่าวมาแล้วว่า หญิงเป็นสาวอยู่ได้เพียงครึ่งเดียว ถ้าผิดพลาดลงไปจะเรียกกลับคืนมาออกไม่ได้ ส่วนชายหนุ่มหนุ่มอยู่ได้ตลอดชีพ ถึงแม้จะได้ผ่านการสมรสมาแล้วก็ยังจะทำหนุ่มอยู่ได้อีก เมื่อการใดเปรียบของชายมีอยู่เช่น ชายไม่ควรเห็นหญิงเป็นเครื่องเล่นเพื่อหย่อนอารมณ์

หวัระเขาะ หรือประณามหญิง ที่คนใช้ เดให้กะเทห์ ดั่งดวงให้ เขา หงเฮือ
 ควรจะนั่งถึงอกเขาอกเรามาบ้าง ก่อให้ใจเขาเป็นทุกข์แต่เราได้รับความสุข
 เช่นนั้นควรจะหรือ อย่าถามว่าผลกรรมที่เราสร้างไว้อย่างไร มันย่อม
 จะบังเกิดแก่ตัวเราอย่างนั้น

มีชายออกจำพวกหนึ่งที่ได้ชื่อว่า “ชายเมงดา” ใช้หญิง
 เป็นเครื่องมือหาเลี้ยงชีพ โดยการบังคับให้หญิงปฏิบัติชายเพื่อเงิน
 พวกนี้สามารถใช้ปาก เป็นเครื่องล่อให้หญิงมาตกในกองทุกข์ได้อย่างง่าย
 ดาย หญิงใดหลงเชื่อความหลอมนั้นก็จะบังเกิดชน และสุดท้ายจะเรียกกัน
 มาได้อีก หญิงที่ถูกชายเมงดาต่อตวงมานั้นมักจะเป็นผู้ที่ขาดการศึกษ
 หรือเป็นคนคนเงินคนทอง หรือพอกระบายอารมณ์ในทางดับ ชาย
 เมงดาเป็นพวกที่มันด้อยใจคอให้ร้ายทารุณและเล็ดเข่น มิได้มี
 ความเอ็นดูหรือสงสารต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเลย คิดแต่ประโยชน์
 ส่วนตนเป็นใหญ่

หลักการสมรส

ก่อนที่จะทำความตกลงใจในการสมรส ไม่ว่าชายหรือหญิง
 จำจะต้องยึดหลัก ๖ ประการที่จะได้กล่าวต่อไปนี้เป็นเครื่องพิสูจน์เสียให้ด้
 ก่อน คือ

๓. ดื่บประวัติ

๔. เห็นอกเห็นใจ

๕. ไม่เคยเท็จหรือดื้อดอง

๖. ไม่เคยดวนดามหรือข่มขู่

๗. อธิษาศัยหรือความประพฤติ

๘. มีฐานะพอเพียงกันได้

ทั้ง ๖ ประการนี้ เป็นส่วนมากทั้งชายและหญิงมักจะไม่เอาใจใส่ หรือปล่อยปละละเลย ตามทางที่ควรแล้วทั้งสองข้างจะต้องสืบสวนซึ่งกันและกัน ชายมีเล่ห์กระป๋องกับการสืบของฝ่ายหญิง เพื่อปกปิดความจริง ไม่อยากให้ฝ่ายหญิงได้ทราบความจริง หรือเพื่อให้หญิงเข้าใจผิดว่าตนเป็นคนดี, เรียบร้อย, มั่งมี โดยการใช้แม่สื่อคอยรับหน้าผู้สืบของฝ่ายหญิง หญิงเมื่อได้สืบแล้วได้ความเป็นอย่างไรก็มักจะเชื่อเอาง่าย ๆ มีอารมณ์คล้อยตามไปด้วยว่า ชายคนนั้นดีจริง ๆ มั่งมีจริง ๆ ดังที่แม่สื่อได้บอกเล่าแก่ตน หญิงมักจะเชื่อง่าย เมื่อตนได้ทราบอย่างไรแล้วก็จะเชื่ออย่างจริงจัง ใครจะพูดว่าอย่างไรก็ไม่ฟังเลยทั้งต้น

๑. การสืบประวัติ

การสืบประวัตินี้ จะต้องสืบถอยหลังไปตลอดจนกระทั่งเครือญาติว่าเป็นคนชนิดไร มีอุปนิสัยเป็นอย่างไร ไม่ควรสืบด้วยตนเอง

เพราะใจหญิงเอนเอียงไปทางฝ่ายชายเสียเกือบครึ่งหนึ่งแล้ว แต่มัก
 จะไม่ได้ความจริงเท่าใดนัก ผู้ที่จะสืบควรเป็นญาติผู้ใหญ่ บิดามารดา
 หรือเพื่อนฝูงที่ไว้วางใจได้ คนอื่นๆ ที่ยังไม่สนิทสนมหรือเชื่อ
 ใจได้แล้ว ไม่ควรใช้ให้ทำการสืบอันขาด ถ้าผิดพลาดจะ
 ต้องชอกช้ำใจตนเองจนตาย แต่ที่เห็นต่าง ๆ มีอยู่มากมายหลายแห่ง
 ในข้อนี้เป็นพิเศษสำหรับหญิงพึงระวังให้มาก โอกาสความเป็นสาวของ
 หญิงมีเพียงครั้งเดียวเท่านั้น โบราณท่านกล่าวไว้ว่า “ผีหลอกยังไม่ร้าย
 เท่าคนหลอก” คนหลอกเป็นภัยถึงกับชีวิต เจ็บใจไม่รู้หายและเป็นปม
 เกาะติดในดวงจิตอยู่อย่างตรึงแน่นหาจะลืมได้ ฉะนั้น เรื่องการสืบ
 ส่วนเกี่ยวกับการสมรสไม่ควรไว้วางใจคนอื่นให้มาก เพราะภัยทั้งหลาย
 จะเกิดแก่ตัวเรา คนอื่นๆ หารช่วยเราได้ไม่

๒. เห็นอกเห็นใจ

ข้อนี้เป็นหน้าที่ที่จะต้องใช้ความพินิจพิจารณาเอง การเห็น
 อกเห็นใจอาจเกิดจากการร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน การช่วยเหลือเจือจาน
 กัน การให้ความเห็นตักเตือนกันในเมื่อเห็นอกฝ่ายหนึ่งกำลังก้าวไปสู่
 หนทางเสื่อมเหตตามเป็นตน ควรพึงระวังชายที่ขันอาสาทำกิจการต่าง ๆ
 เพราะบุคคลจำพวกขันอาสาเพื่อเป็นเครื่องล่อให้ ออกจากหนึ่งตายใจ แต่
 เมื่อได้ถึงความประสงค์ของตนแล้ว การขันอาสาจะเพลาลง งานที่เคย

ช่วยกันละเลย งานที่เคยทำก็ไม่ทำ ถ้าหวั่นซ่อนต้องไข่ความดังเกิด
ความพิจารณาให้มากที่สุด อย่าดูเพียงผิว ๆ ประเพณีไทยในโบราณ
ชายที่จรดมีคร คนเรา เป็นดกเขยบ้าน ใครจะต้อง ไปรับทางบ้น ผู้หญิงที่
งานสารพัด (อาสาเมีย) ถึงกับต้องออกเขยต่างน และทำอยเช่นแบบ
เวรจนา ๆ ประเพณีนั้นบว่าดี เพราะบิตามราคาสายหญิงจะได้ส่วน
คปรวดคของชายเป็นการส่วนตัวได้อย่างแจ่มแจ้งว่า ผู้ที่จะมาเป็นดกเขยมี
นิสัยใจคอเป็นอย่างไร วิทยนชั้นแจ้งใหม่ เหล่านี้เป็นต้น

๓. ไม่เคยเหงาหรือหกลดวง

ผู้ขายบางคนมีนิสัยชอบถกถาวราคาแพงตลอดจนต่าง ๆ หมงทม
ไหวพริบดขอมจับพริตได้ง่าย ในเมื่อฝ่ายขายแสดงอาการพรอดออกมา
ระยะนี้เป็นเหตุให้แตกแยกกันได้ ถ้าเป็นผู้ตระแวงเก่ง ขอตหญิงควรระวัง
คชอย่าจุใจเกินไป อย่าชมเขาเกินไป คชถอยทีถอยวาคัยซงกันแต่กัน
อย่าคชอยจับเล็กจับน้อย จะทำให้เกิดความรำคาญใจกันขึ้น

๔. ไม่เคยลงนามหรือเซ็นชื่อ

รายนี้จะชอบจนตามค้ายกตเม็ดต่าง ๆ ในครั้งแรกก็เพียงเล็กน้อยก่อน ถ้าเห็นผ่ายหมิงไม่ว่าอะไร ก็ค่อย ๆ เข้มแรงจนทุก ๆ ที่ หมิงคงจะรังอาการกิริยาเหล่านี้ อย่างด้อยให้รายตนตาม

เมื่อเห็นท่วงท่าไม่สมควรรับจัดการแก้ไขเสีย การถวญตามของชายตามมาก
เข้าทุกที ๆ ก็คงกลายเป็นปลุกปล้ำใช้อาการข่มขู่หรือพูดจาเพื่อให้หญิง
ตามใจ ขอได้พึงระวัง

๕. อหยาสัยหรือความประพฤติ

ชายหญิงที่จะร่วมเป็นคู่เคียงกันจะต้องรู้รหยาสัย ความประพฤตินิสัยใจคอว่าเป็นอย่างไร คนเราไม่ว่าหญิงหรือชายถนัดสิ่งใดกันไม่
ต้องกัน ย่อมจะอยู่กันไม่ได้ เพราะมักจะขัดกันเสมอ เรื่องการรู้นิสัย
ใจคอซึ่งกันและกันเป็นของดียิ่ง จะได้รู้จักผ่อนผันผ่อนยาวกันได้

๖. มีฐานะพอเลี้ยงกันได้

มิได้หมายความว่า ต้องมีทรัพย์สินเงินทองหรือมีเงินใหญ่โต
ความฐานะพอหาเลี้ยงกันได้ หมายความว่า ถ้าหากได้อยู่กันแล้ว
สามารถที่จะเลี้ยงครอบครัวให้พอได้รับความดีของฐานะ ไม่ถึงกับขัด
สนต้องไปเที่ยวกู้หนี้ยืมสินเขามาใช้ เพราะการกู้หนี้ยืมสินเป็นบ่อเกิด
แห่งความทุกข์ที่จะนำมาสู่ครอบครัวได้ ต้องนึกถึงว่าถ้าอยู่กันบิตามารดา
ค่าใช้จ่ายลดน้อยลง แต่ถ้าต้องแยกครัวจากท่านแล้วค่าใช้จ่ายจะต้องเพิ่ม
ขึ้นเพราะฉะนั้นต้องเตรียมตัวไว้ให้พร้อมเพื่อเหตุการณ์ที่จะบังเกิดขึ้น
ในภายหน้า ตามภรรยาผู้ที่อยู่กันโดยไม่ถูกต้องประเพณี ไม่ถูกต้อง
ตามความประสงค์ของผู้เป็นบิดามารดาแล้ว ย่อมทำให้ฐานะในครอบครัว
คล่องตัวยาก หรืออยู่ในฐานะรันทด เพราะบิดามารดาหรือญาติพี่น้อง

ก็คิดว่าไม่คบหาสมาคมด้วยคน ทั้งชายและหญิงก็อนท้ะตกลงปลงใจ
กันควรคำนึงถึงฐานะที่จะเคยงครอบครองให้ ดี ถ้ายิ่งคิดขัดประการใด ๆ
ก็ควรระวังใจไว้ อย่าปล่อยให้อำนาจการมณเฑาะพจนเจาเรอพอ ไม่
คำนึง ความเคียดหยานที่จะบัง เกิดขึ้น ในกาตภายในหน้าแก่ ครอบ ครอง หรือ
แก่ตนเอง ชายหญิงที่สมรสกันด้วยอำนาจแห่งการมณเฑาะพจนใดก็ตาม
ถึงการมณเฑาะพจนไม่ เมื่อมณเฑาะพจนมาแล้ว คนก็ต้องเพิ่มภาระในการใช้จ่าย
มากขึ้นอีก ถ้าอยู่ในฐานะที่ลำบากอยู่แล้วก็จะลำบากหนักขึ้น ทำให้
เกิดความทุกข์ทวักคุณ ขาดการบำรุงรักษาบุตรให้ได้รับความสะดวกสบาย
เต็มที่ ความสุขของครอบครัวก็จะไม่มั่งคั่งจนมากชายหญิงมักขาด
การนึกคิดในเรื่องนี้

ทั้ง ๖ หลดทกถาวมาน ชายและหญิงควรยึดเป็นหลดการ
ที่จะใช้ พิจารณาเพื่อการตกลงใจในการสมรส เมื่อเห็นว่าเขาด้วยหลด
เกณฑ์ทั้ง ๖ ขอนี้แล้ว ควรนำความไปแจ้งให้ ผู้ปกครองหรือบิดามารดา
ทราบ แลอย่าได้แจ้งให้เกินความจริง เพื่อให้ ผู้ใหญ่หลงเชื่อ ฝ่ายผู้
ปกครองหรือบิดามารดาเมื่อเห็นว่า เป็นการสมควร ก็จะได้อุดการ ตามประ
เพณี ผู้ใหญ่เมื่อได้รับทราบจากบุตรหลานของตนแล้ว ก็อย่าฟัง
กตกลงใจง่าย ๆ ก็จงจัดการสืบสวนดูให้ถี่ เพื่อเป็นการสอยทอด
ดูอีกที

การดำรงตนในวิถีประเพณีอันดีของกษัตริย์ การารมณเป็นเหตุ
 ถ้าหากชนบรรมนิยมประเพณีด้วยกันทั้งต้องผายแดง ไตชอวาเป็น
 คนดีวางชาติ กษัตริย์ของทั้งต้องผายยอมมีความดี ถ้าผิดประเพณี
 ย่อมก่อให้เกิดความทุกข์ การดำรงตนที่ปราศจากระเบียบชนบรรมนิยม
 ประเพณีเม่นายแก่ประเทศ... ทำให้พลเมืองของประเทศเสื่อมเสียศีลธรรม
 เป็นคนเลวทราม การทำให้เด็กไม่ประพฤติตนเป็นกษัตริย์
 ถ้ามตมการดำริของเทกน... การทำการดำรงตนอย่างถูกต้องตามท่านของ
 กษัตริย์... บุตรของตนย่อมรู้ถึงเกียรติยศอันสูงส่งในตน... เทกน
 ความภาคภูมิใจเมื่อมตมการดำริของตนของพระกษัตริย์... ประเทศชาติ
 ที่เจริญแล้ว มตมการดำรงตนที่ถูกต้อง... เพียบพร้อมกันชนเกิด
 จากความมั่งคั่ง... ชายรักต้องเป็นชายให้สมใจ... เมื่อการใดได้กระทำ
 ลงไปแล้ว... ต้องเห็นอกเห็นใจ... นักกษัตริย์ของประเทศชาติ
 ประเทศชาติต้องการพลเมืองที่ดีมีคุณงามความดี... คนเราต้องมี
 ความเมตตาซึ่งกันและกัน... อย่าเห็นแก่ตนใคร่เห็นผู้อื่นเป็นเครื่อง
 หย่อนอารมณ์... ผู้หญิงที่พึงระวังบุคคลที่เป็นคนชั่ว... วางกายกาย
 นอนหลับอย่างมั่งคั่งมั่งมี... แต่จิตใจเป็นสุข... ลูกของกันแท้ ๆ...
 ยังไม่รักไม่เทอดยวดี... บางคนกลับหัวเราะเยาะเย้ยเย้ยอก... ดีความ
 ขงมจกใจกตัญญูของมจก... เราเป็นมนุษย์กันบ่ว่าประเสริฐกว่าสัตว์มาก

ยังกระทำเช่นนั้นได้ มีรายไปกล่าวถึงด้วยหรือ หญิงบางคนก็ได้รับความโหดร้าย ของชายที่ ก่อให้เกิดบุตร แล้วไม่รับว่า เป็นบุตร ของคน นั้น ทำให้จิตใจของหญิงมีปมด้อยจนด้วยความเจ็บช้ำน้ำใจ เมื่อไม่สามารถที่จะแก้แค้นชายได้โดยวิธีใด ก็ตั้งชื่อบุตรของตน โดยใช้ชื่อของชายผู้เป็นบิดาเด็กนั้น ผลที่สุดเด็กก็กลายเป็นคนอกตัญญูไป

ความเสียหายที่เกิดจากการสมรส

ขอเสียหายอันเกิดจากการสมรสมีดังต่อไปนี้

๑. ตกลงยินยอมโดยพลการ ปลดอำนาจอามารมณเข้าครอบงำ

๒. โดยถูกบังคับโดยยินยอม

๓. โดยถูกหลอกลวงจนหลงเชื่อ

๑. ตกลงยินยอมกันโดยพลการ ปลดอำนาจอามารมณเข้าครอบงำ การทำไปโดยพลการที่เกี่ยวกับกามารมณเป็นโทษอย่างมหันต์ เมื่อใดเรยนรู้ถึงขอเสียหายเช่นนี้แล้ว ควรที่จะนำไปเผยแพร่แก่ญาติพี่น้องต่อไป มนุษย์ทุกบุพการทุกนามหวังความสุขเป็นทุกข์ดังยถาภพกันทั้งนั้น แต่ถ้าวการถกถนกันแล้วจะรู้จิตใจคอหดหู่ อารมณ์ไม่ตกเกิดจน ทางขอเสียหายเมื่อชายเด็กวางห่างไปไม่ตอบโต้

๖. ต้องทำมาหาเลี้ยงชีพเพื่อเลี้ยงบุตร เมื่อทำ
 ไปตามพละการของตนเองแล้ว ความเต็มใจของ
 คนย่อมคลไปลงบีบคั้นความยากจน เป็นเหตุ
 ให้ท้อแท้ถวิลโศกเศร้าและเกลียดชัง ทอดทิ้ง
 ไม่เอาใจใส่ดูแล เนื่องจากความจำเป็นตนเอง
 บังคับให้ ต้อง กระทำ การหาเลี้ยงชีพเพื่อตนเอง และ
 ภาระอันหนักอึ้งกับลูกเมียผู้ซึ่งต้อง
 เพียรตรากดากของตนด้วย เพราะความรักบุตร
 ย่อมเกิดความทุกข์หรือเกิดปมด้อยจน ความ
 ห่วงครั้งแรกของตนต้องเหวี่ยงเหวี่ยงไปหมด จะ
 ห็นหน้าเข้าหาใครก็ไม่ได้ เพราะกระดากอายต่อ
 เพื่อนฝูงและญาติพี่น้อง ด้วยความกดดัน
 และ ซอกซาใจตนเอง เป็นเหตุหนึ่ง ที่หญิงชาย ทำลาย
 ชีวิตตนเองเสียมากต่อมาก โดยคิดเบียดเบียน
 ในชีวิต

๗. เกิดบุตรในเวลาอันไม่สมควร ทำให้ร่างกาย
 ทรุดโทรม บุตรมักไม่เต็มประกอบ ความเจริญ
 ของเด็กมีน้อย ทำให้เด็กอดแอตไข้โรค เหตุอัน
 ย่อมทำให้คนเป็นทุกข์

ค. พลตรีก ไม่สู้จะร้ายแรงเท่าชอ ก. ซึ่งพอที่จะลบ
ล้างความผิดนั้นได้บ้าง ดังคำโบราณที่ว่า "ได้
ตะกราดังน้ำ"

๒. โดยถูกบังคับให้ยินยอม เหตุเนื่องมาจากผู้ใหญ่
บังคับให้ตกลงยินยอมหรือเหตุแวดล้อมภายนอกบังคับ หญิงที่มีความ
กตัญญู กตเวทีก็จะทำตามความประสงค์ของบิดามารดา ซึ่งโดย
น้ำใสใจจริงแล้ว หาได้ยินยอมพร้อมใจด้วยไม่ แต่โดยที่ชด
บิดามารดาไม่ได้จึงต้องจำใจ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ย่อมเกิดความทุกข์
ขุ่นในใจ

๓. โดยถูกหลอกลวงจนหลงเชื่อ มักจะเป็นผู้ที่ขาดการ
ศึกษาเป็นส่วนมาก หรือผู้ที่ระบายนามทางดบ ถ้าเช่นผู้ที่ได้รับ
การศึกษาแล้ว จะไม่ยอมให้หลอกลวงง่าย ๆ การหลอกลวงของชาย
มีต่าง ๆ กัน เช่น แสดงตัวเป็นคนมีศรัทธาบรรดาหัดหรือมั่งมีเงิน
ทองเหล่านเป็นต้น หญิงใดที่หลงเชื่อก็ยอมแต่งงานไปตกอยู่ในวังวนทุกข์
ชายเม่งดามักจะใช้วิธีนี้ เป็นเครื่องประหัตประหาร ความบริสุทธิ์ของหญิง
เพื่อจะนำหญิงไปบำรุงบำเรอความสุขของตนและคนทั่วไป หญิงที่ถูก
หลอกลวง โดยมากไม่รู้ลึกคิดจึกคิดใจที่จะได้รับความสุข แต่หาว่า ไม่อาจได้
เข้ามาใกล้ตนแล้ว ผลที่ได้รับก็คือ ถูกหลอกลวงให้ไปเป็นหญิง

มาเรือขายทั่วไป เมื่อรู้ถึงกลัวได้ก็ตายเสียแล้ว ผลที่สุดก็เลยปล่อย
 ปล่อยตามเลย

“กามารมณ” เป็นสัญญาติญาณทัมที่ประจำอยู่ในตัวแล้ว
 สัญญาติญาณของกามารมณจะแรงขึ้นด้วยการสัมผัสทั้ง ๖ มี ตา ห
 จมก ลิ้น กาย ใจ ส่วนกำลังหนุนให้กามารมณแรงยิ่งขึ้นหรือมกาดัง
 แรงคงอยู่ได้นานต้องประกอบไปด้วยสิ่งแวดล้อม ๒ อย่างรวมกัน หรือ
 อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็

๑. เงิน

๒. อำนาจ

๓. ชีวิตสมรส

๑. บินยอมอยู่รวม เมื่อทั้งสองฝ่ายยินยอมที่จะอยู่ร่วมกัน
 ด้วยสุจริตใจแล้ว ก็จะอยู่กันด้วยความปกติสุข

๒. ฐนีสถยใจของญาติและจำนวนของญาติแต่ละฝ่าย
 การรู้ นิสถยใจของญาติแต่ละฝ่ายเป็นดังสำคัญอันหนึ่ง ที่จะอยู่
 ร่วมกันต้องเรียนรู้ นิสถยใจของซึ่งกันและกัน ถ้า นิสถยใจคอไม่ต้องกัน
 ก็อยู่ร่วมกันไม่ได้ การเรียนรู้ นิสถยของญาติแต่ละฝ่ายได้หมดเป็น
 เครื่องช่วยให้ทราบคบหาสมาคมด้วย เกิดความรักใคร่เอ็นดูหรือเคารพ
 ยำเกรง ยำเกรง การเห็นจริง การเคารพยำเกรงคู่สามีภรรยา มักจะเบียด

๓. มีเรื่องขนบางเรื่องตกลงกันได้ยาก ในระหว่างที่อยู่กันใหม่ ๆ คือระยะที่เรียกว่า “ชาวใหม่ปลามัน” การตกลงในเรื่องค้าง ๆ หรือการปรึกษาหารือ มักจะลงรอยกันด้วยความเรียบร้อย ความคิดความเห็นของกัน เพราะต่างฝ่ายต่างพยายามที่จะเอาอกเอาใจซึ่งกันและกัน แต่พอนานเข้าความระแวงจึงลดลง ความเอาอกเอาใจก็อ่อนลงตามลำดับ เมื่อเป็นเช่นนี้ความคิดเห็นในบางเรื่องมักจะแตกต่างกันขึ้น เรื่องที่พูดตกลงกันได้ ก็กลับเป็นตกลงกันได้ไม่ได้หรือตกลงกันได้ยาก

การสมรสระหว่างเครือญาติ

การสมรสระหว่างเครือญาติ คือ คู่สมรสเป็นญาติหรือเครือเดียวกัน โดยการสืบสายโลหิตเดียวกันมา ตามความนิยมของคนทั่วไป เห็นว่า การสมรสระหว่างเครือญาติเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม บุตรที่เกิดจากคู่สมรสระหว่างเครือญาตินั้นมักจะมามีจิตพิการ

เหตุของการหย่าร้าง

เหตุที่จะก่อให้เกิดการหย่าร้างระหว่างคู่สามีภรรยา มี ๓ ประการ

๑. การขาดความรู้ในทางปฏิบัติ ขาดความรู้ในทางปฏิบัติ คือ

ก. การสนทนา ต้องรู้จักเทศะ รู้ถึงอารมณ์ของสามีว่าเป็นอย่างไร แล้วเก็บเอาเรื่องที่ต้องด้วยอารมณ์มาสนทนาด้วย เช่น ยานำเรื่องราวมาเล่าให้สามีฟัง ในเมื่อสามีกำลังกลับมาจากทำงานเหนื่อยๆ ควรพูดจาด้วยวาจาอันไพเราะ เพื่อให้สามีผ่อนคลายรู้จักการผ่อนสั้นผ่อนยาว การรู้จักใจสามีย่อมเป็นเสน่ห์แก่คนอย่างยิ่ง เป็นเครื่องผูกนาใจสามีได้อย่างดี การพูด การถาม การตอบต้องรู้จักใช้คำหนักคำเบาตามที่ใดกล่าวมาแต่ในบทที่ ๓ คำพูดสามีอาจเปลี่ยนอารมณ์ได้ ฉะนั้นการสนทนาจึงเป็นหน้าที่อันสำคัญของการรักษาที่จะต้องปฏิบัติให้เหมาะสมกับกาตเทศะและอารมณ์ของสามี

ข. อาหาร แม้เรื่องที่ต้องรู้จักการปรุงอาหารรับประทาน รู้จักการจับจ่ายใช้สอยในเรื่องเครื่องอุปโภคและบริโภค ตลอดจนการรู้จักประหยัด ต้องรู้จักว่าสามีของตนชอบรับประทานอะไร ชอบรับประทานอย่างไร ชอบของสิ่งไร แล้วปฏิบัติให้ถูกต้อง เช่น พอสามีกลับมาจากทำงานหามาให้ดื่ม สามีอาบมาแล้วต้องเตรียมอาหารไว้คอย เหล่านี้เป็นกรเอาอกเอาใจสามี อย่าตั้งครีวในกระเป๋ (หมายความว่า ใจจัดหรืออาหารที่ทำสำเร็จแล้วเป็นเนื้อนิ่ม ไม่ได้จัดทำหรือปรุงขึ้นเอง)

ค. สถานที่ เอาใจได้คือการบ้านการเรือน ไม่ปล่อยให้รกรุงรัง ตลอดจนกระทั่งการปกครองภายในบ้าน

ทั้ง ๓ ข้อ ทักทายทางคนเป็นเครื่องที่จะขจัดการหยาร้างให้
 ดน้อยลงได้ บิสามารถาคัดคุมกณณอบรมบุตรหลานของคนให้เข้า
 ความแฉฉ เพราะเป็นชนคณของการปกครองคน ยังเป็นหญิง
 ด้วยแล้วยอมสำคัญมาก เป็นหน้าทของคนโดยตรง ในสมัยโบราณก่อน
 นก ถ้าหญิงใดไม่รู้ในเรื่องเช่นกถาฉฉ ย่อมไฉฉว่าเป็นคนไม่ดี เป็น
 ทร้งเกยฉของเครือญาติฝ่ายผู้ชาย

๒. ต่างฝ่ายต่างพยายามเป็นไฉฉ

ต่างฝ่ายต่างก็หวังที่จะฉฉอำนาจเหนือกัน พยายามที่จะเอาชนะ
 กัน ฉฉฉฉอย่างไรไม่พึงเหตุพึงผล ความฉฉความเห็นคฉฉจะแย่ง
 ไม่ยอมฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ เมื่อเป็นเช่นกถาฉฉฉฉฉฉ
 หยาร้างก็จะบังเกิดฉฉ บุคคฉฉได้รับการฉฉฉฉฉฉ ย่อมกฉฉฉฉฉฉ
 ได้ โดยการปล่อยให้เป็นไฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ
 ใหม่ ตามฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ปรรยจะคฉฉฉฉฉฉ
 อำนาจของฉฉฉ แต่ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ เกินกว่าเหตุที่
 ควรจะเป็นไป การฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ได้เป็นฉฉฉฉฉฉ

๓. พิพาทในเรื่องทรัพย์สินสมบัติ

การหยาร้างน เนื่องมาจาก การฉฉฉฉ ที่ฉฉฉ มรดก หรือ ทรัพย์สิน
 สมบัติฉฉฉฉฉฉ ถ้าความฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ก็เกิดพิพาทกัน หรือ

ข้อกรณีหนึ่งเนื่องมาจาก ขาดความไว้วางใจในเรื่อง การเงินระหว่างคู่สามี ภรรยา การพิพาทกันในเรื่องทรัพย์สิน โดยมากเกิดจากความเป็นผู้สนับสนุนของต่อเสียด

สิ่งที่พึงสังเกตภายหลังการสมรส

เมื่อการสมรสได้ผ่านพ้นไปแล้ว คู่สามีภรรยาต้องพึงสังเกตอาการต่อกัน มุตกเหตุแห่งการหย่าร้างเนื่องมาจากความไม่สัมพันธ์กันที่ตนได้คิดไว้เมื่อก่อนแต่งงาน สิ่งที่พึงสังเกตมีดังต่อไปนี้

๑. การเงิน
๒. ความประพฤติ
๓. ขำนาญของญาติ
๔. ไม่ยอมอดงกัน
๕. คิดนอกใจ
๖. เมื่อนำมาในรูป

๑. การเงิน

ในระยะชั่ววูใหม่ปลตามัน ชายมักจะเอาใจใส่ต่อกันดังที่กล่าวมาแต่จ ถึงแม้จะไม่รักไม่ชิต พุทธอะไรเป็นนั้น เงินได้มาเท่าไรให้หมดไม่มืเหตุอเคย แสดงความบริสุทธิ์ใจทุก ๆ อย่าง เพื่อแสดงตนว่ารักด้วยความบริสุทธิ์ใจ ฝ่ายหญิงอย่าได้พึ่งเชื่อง่าย ๆ จงสังเกตให้จริง

หนักว่า มรดกจริงหรือเปล่าหรือเป็นเครื่องล่อใจในครั้งแรก พอหนัก ๆ
เขาการที่เคยปฏิบัติมาแต่ก่อนจะลดน้อยลงหรือไม่ เช่นเคยให้เค็มเม็ด
เค็มหนวยกตกตายเป็นครั้ง ๆ บ้าง หรือไม่ให้บ้าง อย่างเหตุต่าง ๆ จน
มาบงเคี้ยง ถ้าชกถามก็พาดหาเรื่อง เช่นนั้นบนตน

๒. ความประพฤติ

ความประพฤติที่ควรสังเกตก็คือ สังเกตเวลาไปแตะถัมของตัว
มีว่าเต็มมือเต็มมือปดตายหรือไม่ การถัมมาด้วยอาการอย่างไร ความ
ประพฤติย่อมมีความสัมพันธ์กับข้อที่ ๑ "การเงิน" เช่น ถ้ามีของตัว
ยักยอกเงินไว้ไว้เที่ยวเตร่หรือเที่ยวหย่อนใจ ควรจะสังเกตตลอดไป
จนถึงอารมณ์ของตัวด้วยว่า เมื่อถัมมาแล้วอารมณ์ผิดไปจากปกติ
หรือไม่

๓. อำนาจของญาติ

ความเกี่ยวของระหว่างเพศจะต้องเป็นเพศที่ ตรงกันข้ามกัน จึงจะ
สนิทสนมกัน ถ้าเป็นเพศเดียวกันมักจะหลัดกัน อำนาจของญาติเป็นสิ่ง
สำคัญที่จะก่อให้เกิดการหย่าร้างได้โดยการยุยงส่งเสริม หรือหาเรื่องใส่
ร้ายกัน ฉะนั้นควรมีใจหนักแน่น อย่าหยาบ คริครองเหตุผลให้ดี

๓. ไม่ยอมลงกัน

ทั้งสองฝ่ายต้องการที่จะเป็นไก่อบน ไม่ยอมที่จะผ่อนผันผ่อนนวด
ให้กัน ชายก็จะเอาชนะนะ หญิงก็จะเอาชนะนะ ต่างก็ถือถืออำนาจ

เข้าหากัน ที่สุดก็ไม่ว่าใครผิดใครถูก การที่ไม่ลงกันนั้นเนื่องมาจากการสัมผัสที่หวังทรัพย์สินเงินทอง หรือต่างฝ่ายต่างถือความผิดด้วยกันทั้งคู่ ไม่จำจะต้องง้องอนกันได้ ต่างก็คิดนอกใจซึ่งกันและกัน

๕. การนอกใจ

การคิดนอกใจ ของคู่สมรสมีภรรยาเนื่อง จากความประสังสรรค์ครั้งแรก ไม่เป็นไปตามความมุ่งหมายของตน หรือเห็นคนอื่นดีกว่าภรรยาของตนหรือสามีตน

๖. เบื่อหน่ายในรูป

เกิดเบื่อหน่ายในรูปร่างเช่น รูปร่างหน้าตาเปลี่ยนสภาพไปจากเดิม เช่น จากสวยเป็นไม่สวย

เกิดเบื่อหน่ายในสิ่งแวดล้อม เช่น ฝนตก เนื่องจากลูกของตน ไม่สมบูรณ์หรือโรคภัยเบียดเบียนบ่อย ๆ หรือเกิดเบื่อหน่ายฝ่ายเครื่องญาติ ๆ เมื่อเกิดการเบื่อหน่ายเช่นแล้ว ย่อมเป็นเหตุให้การแตกร้างเข้าแทรกในอารมณ์ ต่างฝ่ายต่างก็เปลี่ยนแปลงไป

ทั้ง ๖ ข้อที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ควรรู้จักใช้ความสังเกต อย่าสังเกตจนเกินไป อย่างนำสาเหตุเล็ก ๆ น้อย ๆ ขึ้นมาต่อว่าต่อขาน หรืออย่างต่อว่าต่อขานในเวลาเหนื่อย ควรปล่อยให้อารมณ์เป็นปกติเสียก่อน แล้วจึงค่อยพูดจากันด้วยดี

หัวข้อที่น่าสนใจ

ก. สามเบือหน้ายกรรยาคิดนอกใจ

จะแสดงอาการก่อกรรยาคิดดังต่อไปนี้

๑. ไปและกลับไม่ตรงเวลา ออกเที่ยวเตร่ ภรรยาต้อง
สังเกตให้ดูจนอย่าผละสายตา เพราะบางทีอาจมีเหตุ
จำเป็นได้ เช่น นาน ๆ มีครั้ง ไม่ถึงกับผิดปกติไป
การเที่ยวเตร่ ของสามี ต้องสังเกต ให้สัมพันธ์กับ สภาพ ที่เป็น
อยู่ตามปกติ
๒. ดวงหน้าตาเฉย เหมือนไม่ใยดีอะไร
๓. ไม่ใยดีหรือพอใจสิ่งของ, วัตถุ, เงิน, คนในบ้าน
๔. รู้ดีกับอาว, มิด, คับแคบ, รุงรัง, เกะกะ
๕. ไม่พอใจเครื่องแต่งกายที่ทำได้
๖. คีอาหารไม่ถูกปาก หรือมากไปบ้างน้อยไปบ้าง
๗. ทำสิ่งของเสียหายแตกหัก จับโน้นชนนี้ตั้งตั้ง
๘. ไม่ค่อยลง รอยกันกับ คนในบ้านตลอดทั้ง เครื่องมือของ
ภรรยา
๙. หายใจอึดอัด ถอนใจใหญ่เสมอ
๑๐. นอนไม่หลับ เมื่อหลับต้องให้ปลุก

๓๑. กิริยาวาจาขัดกัน คิดกัน ทวาด
๓๒. เจ็บ, บ่วย เกินความจริงหรือเถลไถลทำ ไม่พอใจ
- การพยายาม
๓๓. งดการหยอกถอบุตรภรรยา
๓๔. ไม่ชอบของผิด
๓๕. กวดขันในเรื่องใช้จ่าย
๓๖. ไม่ชอบไปไหนร่วมกัน
๓๗. ขาดการเคารพและตั้งมากับผู้ใหญ่ฝ่ายภรรยา
๓๘. ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย
๓๙. กลับบ้านเมาเถือบไม่เป็นคน
๔๐. ชอบพูดขัดคอให้ขวางหู
๔๑. ไม่ถามถึงทุกข์สุขภรรยาและบุตร
๔๒. งดไม่ทำงานบ้าน
๔๓. ชอบพูดถึงผู้อื่น หรือตั้ง ต่ภรรยาและญาติ ของ ภรรยา ไม่พอใจ
๔๔. บ่นพึมพำ แดงไม่รู้จักแดง
๔๕. หดองถอง ถ้าจับได้ได้ทันทีพาดหัวเรื่อง
๔๖. เล่นการพนัน กับเพื่อนฝูงทั้งหญิงและชาย

๒๗. ออกนอกบ้านแสดงอาการประหลาดไปมาบนถนนคน

๒๘. พูดกับภรรยาจนพูดเพี้ยนที่จริงใจจนเขาเข้าใจไม่ได้

๒๙. ไม่สนใจหัวภรรยาเลย เหมือนคนตาบอด

๓๐. บิดบังเงินทอง คิดคำนวณตงน้อยกว่าตามที่เคยให้

๓๑. หาเรื่องทุบตีว่าเป็นของน้า

๖. อาการของโรคประสาท

อาการที่น่าสังเกตของสามีตามที่ได้กล่าวมาข้างนี้ บางคน
อาจจะมีการแปลกไปจากปกติได้ตลอดเวลา เช่น ๒๗-๒๘
ฝ่ายหญิงที่จะต้องใจความสังเกตเอาเองว่า อาการที่สามีคนปฏิบัติ
กรรมเดิมเนื่องมาจากอะไรเป็นเหตุ อย่าใจความสังเกตของคนให้
พริ้งเพรื่อ การติตรองเหตุผลเป็นของสำคัญมากสำหรับหญิง

ข. ภรรยาเบื่อหน่ายสามีคิดนอกใจ

จะแสดงอาการต่อสามีตนดังต่อไปนี้

๑. ตามใจสามีผิดธรรมดา บางทีทวงภรรยาใหม่ให้สามี

๒. ไม่เอาธุระในงานบ้าน

๓. ไม่เอาธุระในการเลี้ยงบุตร หรือปกครองคนในบ้าน

๔. ให้รางวัลทรัพย์สินแก่คนในบ้านผิดธรรมดา

๕. รับประทานอาหารภายในใจเต็มอิ่ม

๖. เอาใจคนในบ้าน คนในปกครองรักความยำเกรง

๗. ชอบออกนอกบ้าน คนในบ้านไม่ทราบว่าเป็นไหน

๘. ปฏิบัติต่อสามีภักดีพลาคณะ

๙. พดมากที่เรียกว่า พดจวบ เรื่องไม่เป็นเรื่องจับ
เรื่อง โน่นชนเรื่องน

๑๐. ปกป้องเงินทองและหนี้สิน ใช้จ่ายรู้ด้วย

๑๑. แต่งตัวดูดี หรือแต่งเก๋อาย หรือตัวละวมแต่

๑๒. การแต่งตัว หรือแต่งเก๋อาย หรือตัวละวมแต่

๑๓. ชอบการปฏิบัติต่อคนต่างด้าว

๑๔. ชอบการปฏิบัติต่อคนต่างด้าว

๑๕. ชอบการปฏิบัติต่อคนต่างด้าว

๑๖. แสดงความจำเป็นหรือระมัดระวังคนต่างด้าว

๑๗. ชอบการปฏิบัติต่อคนต่างด้าว

๑๘. ชอบการปฏิบัติต่อคนต่างด้าว

๑๙. ชอบการปฏิบัติต่อคนต่างด้าว

๒๐. ชอบการปฏิบัติต่อคนต่างด้าว

๒๑. ชอบการปฏิบัติต่อคนต่างด้าว

ตัวเขา มักจะแต่งรองเท้าสีดำชั้นบน ตามไม่ค่อยพุด
หรือบอกออกมา บางทีทาสก็ทักงอ หรือผเขา
เจ้าตั้ง หรือทาลมเจ็บ

๒๑. ใจคอหงุดหงิด ขาดการตีความในคำพูดของสามี
๒๒. อาหารเคยหุงหารับประทาน มักเปลี่ยนเป็นซอรับ

ประจักษ์

๒๑. รมเร่าร้อนให้ ซื่อหาเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับกาย
หรือพาหนะ ถ้าทำการรับเร่าคองการอะไรมักจะได้
กิริยาอ่อนโยนผัดสังเกตุ
๒๒. ไม่ขยักไปไหนร่วมกับสามีนอกจากจำเป็น
๒๓. ตั้งของในบ้าน เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับกาย
เงินทอง มักหาขบ้อยๆ โดยจับไม่ได้ มักแก้แค้น
แถมทำเสียตาย

๑๓

การสังเกตความเมื่อน่าย คิตนอกใจระหว่างคู่สามีภรรยาตั้ง
ที่ใดก็ตามมาเดอน ต้องให้เหมาะสมกับเหตุและผล มีฉันท
จะทำให้ต่างฝ่ายต่างเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจจนว่า ไม่ไว้ใจกัน ต่าง

ฝ่ายวางกติการะหว่างกบฏใหญ่กับพระขรรค์และกษัตริย์ ในที่สุด
 ความทุกข์อยู่ในใจด้วยกษัตริย์ ดังที่เรียกกันว่า "หึง"
 (แปลว่า "หวง") "หึง" เป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์อันหนึ่งของมนุษย์
 จะเห็นได้ว่าไม่ว่าชายใดเลยที่จะยินยอมให้ภรรยาของตนตก
 เป็นเหยื่อของผู้อื่น ถ้าความรักของตนแน่นอน ส่วนหญิงก็เช่นกัน

หัวข้ออันพึงต้องปฏิบัติต่อกัน

๑. ยอมรับสารภาพ เมื่อตนรู้ผิด
 ๒. แก้ไข, ละเว้น ในข้อที่ทั้งสองฝ่ายไม่พึงประสงค์อย่าง
 เด็ดขาด
 ๓. ถ้อยทีถ้อยอาศัยแก่กันและกัน
 ๔. เห็นอกเห็นใจความเมตตาการุณา
 ๕. หนีภัยวิบัติภัยพิบัติซึ่งกันและกัน
- ทั้งสองฝ่ายได้ปฏิบัติต่อกันโดยเคร่งครัดแล้ว ความสุขความ
 เจริญจะเกิดขึ้นเป็นลำดับไม่มัวสงสัย

บทที่ ๔

การล้อเลียน และ ขบขัน

การล้อเลียนและการขบขัน ย่อมจะมีขึ้นในวงการสมาคม เพราะ
เป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิดความครึกครื้น, ความเบิกบานใจในอารมณ์สมาคม
ของบรรดาเหล่าสมาชิกที่ได้พบปะวิสาสะกัน แต่การล้อเลียนการขบขัน
ของทำนองเหมาะพอควรไม่ปราศพร้องอาศัยกาตเทศะเป็นหลัก ถ้าขาด
กาตเทศะก็ย่อมเป็นเหตุให้เกิดการวิวาทกันขึ้น คือเกิดการแตกความ
สามัคคี เกิดปากเสียงวิวาทกัน การล้อเลียนการขบขันทั้งคุณและโทษ
ถ้าหยิบยกมาใช้ให้ถูกกาตเทศะ ย่อมเป็นคุณ แต่ถ้าผิดยืมให้ โทษเป็น
ธรรมดา การล้อเลียนการขบขันจะทำให้เกิดความครึกครื้นเบิกบาน
อยู่ทั้งปวงหรือความไหวพริบของผู้คน

การล้อเลียน

การล้อเลียน เกิดจากเหตุ เพื่อแสดง ความคุ้นเคย และ สนิทสนม กัน
เป็นสิ่งที่นามาซึ่งความสามัคคีและความครึกครื้นของสมาคม. แต่ข้อ
สำคัญอยู่ที่การรู้จักล้อเลียนให้พอเหมาะพอควร โดยไม่นำเอาสิ่ง
ที่เคารพนับถือหรือเรื่องซึ่งควรนับถือมาล้อเลียน

การโต้เถียงกันของปฏิกิริยาในลกกลางทะเล วัตถุที่ดำที่ตื้น ขยาย
 ต่อหน้าผืนใหญ่ในเรื่องที่ไม่สมควร เพราะอาจเป็นภัยแก่ผู้ที่ถูกชักได้
 หรือต่อหน้าเพื่อกองทัพเรือ ข้อมติทำให้ฝ่ายที่ถูกชักเกิดความอายหรือ
 อย่างที่เรียกว่า "ฉลนหน้ากัน" เป็นการไม่สมควรอย่างยิ่ง

การขบขัน

การขบขัน คือการโต้เถียงหรือตบตบแรงของชนหนึ่ง กับ
 จากความตื้นตันกันเคยกันมาจน หรือโต้เถียงกันจนจน ทั้งชาย
 ติงจากการโต้เถียงมาเป็นการขบขัน ฉะนั้นการขบขัน จึงต้อง
 ระวังระวังของชนกว่าการโต้เถียง คือ ต้องพิจารณาถึงอารมณ์ผู้ที่ถูก
 ขบเป็นสำคัญเข้าประกอบด้วย โดยเหตุว่าความคันเคี้ยวก็ใคร่กัน
 มากทีเดียว เมื่อเกิดจิตใจหรือไม่พอใจอารมณ์ชน มักจะถือโทษ
 หรือโกรธอย่างตลกซึ่งมากจนเพี้ยน เมื่อโกรธเคืองกันจนแล้ว ภาย
 หลังจะประสานความสามัคคีให้ คติเดิมนั้นยากนัก เพราะดุจดังของ
 ที่แตกแต่นำมาประสานกันก็จะต้องปรากฏรอยอยู่เสมอ ถึงหากจะ
 มีผู้เชี่ยวชาญในการประสานหรือลดหย่อนความเคี้ยวไว้ก็ตาม ก็ย่อม
 ต้องปรากฏรอย จะเป็นรอยอยู่ภายนอกหรือภายใน แปลว่าต้อง
 มีรอยอยู่เสมอทุกถาดวนแบบตะเพียงวัตถุที่ไม่สมบูรณ์ ด้วเป็นมนุษย์

จะมีรอยยักกว่าวัตถุที่ถาวร ด้วยเหตุนี้เองจึงเป็นดังจำแนกจะคง
ระมัดระวังอย่างยิ่งในเรื่องด้อยเด่นหรือขบขัน

เรื่องที่เกิดขึ้นกับเด็กโดยเหตุนี้ การด้อยเด่น หรือขบขันที่

เกิดขึ้นมา มักจะเกิดจากผู้ด้อยหรือขบขัน คือเด็กด้อยหรือขบขัน

ด้อยเด่น ก. ขาดความขบขันหรือเผด็จไม่" ก. ขาดความขบขัน

ด้อยเด่น ข. ขาดความขบขันหรือเผด็จไม่" ข. ขาดความขบขัน

ด้อยเด่น ค. ขาดความขบขันหรือเผด็จไม่" ค. ขาดความขบขัน

ด้อยเด่น ง. ขาดความขบขันหรือเผด็จไม่" ง. ขาดความขบขัน

ด้อยเด่น จ. ขาดความขบขันหรือเผด็จไม่" จ. ขาดความขบขัน

ด้อยเด่น ฉ. ขาดความขบขันหรือเผด็จไม่" ฉ. ขาดความขบขัน

ด้อยเด่น ช. ขาดความขบขันหรือเผด็จไม่" ช. ขาดความขบขัน

ด้อยเด่น ซ. ขาดความขบขันหรือเผด็จไม่" ซ. ขาดความขบขัน

ด้อยเด่น ฅ. ขาดความขบขันหรือเผด็จไม่" ฅ. ขาดความขบขัน

ด้อยเด่น ฉ. ขาดความขบขันหรือเผด็จไม่" ฉ. ขาดความขบขัน

ด้อยเด่น ช. ขาดความขบขันหรือเผด็จไม่" ช. ขาดความขบขัน

ด้อยเด่น ซ. ขาดความขบขันหรือเผด็จไม่" ซ. ขาดความขบขัน

ด้อยเด่น ฅ. ขาดความขบขันหรือเผด็จไม่" ฅ. ขาดความขบขัน

ด้อยเด่น ฉ. ขาดความขบขันหรือเผด็จไม่" ฉ. ขาดความขบขัน

ด้อยเด่น ช. ขาดความขบขันหรือเผด็จไม่" ช. ขาดความขบขัน

ด้อยเด่น ซ. ขาดความขบขันหรือเผด็จไม่" ซ. ขาดความขบขัน

บทที่ ๕

การบันดาลโทษ

การบันดาลโทษ คำที่กล่าวนี้ว่าความชั่วอีกชัรบ่แปลว่า “ทำให้
เกิดโทษขึ้น” คำว่า “โทษ” แปลว่า “ความประทุษร้าย, ความผิด
ความร้าย, ความบาป” ขึ้นชื่อว่า “โทษ” แล้ว มนุษย์ทุกคนย่อม
พยายามหลีกเลี่ยงหรือเกลียดชังเป็นที่สุด เพราะเป็นเหตุแห่งความ
มาซึ่งผลที่ได้รับก็คือความทุกข์ แต่ทำไมมนุษย์จึงหลีกเลี่ยง คำว่า
“โทษ” นี้ไม่พ้นเล่า? ที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นนั้นเกิดจากอารมณ์ที่
มนุษย์บังคับไม่ได้หรือไม่บังคับอารมณ์ซึ่งมีประจำตัวอยู่ อารมณ์
เปรียบประดุจสัตว์เดรัจฉานเปรียบ บางคนเหมือนบันดาลโทษขึ้น ต่อมา
ถึงความผิดที่ตนได้กระทำความผิดนั้น—เกิดสติใจขึ้นทันที ที่เป็นเช่นนั้น
โดยเหตุที่ว่าอารมณ์คล้ายสัตว์เดรัจฉาน เมื่อหลุดไป ก็ตามจับมาได้ แต่เพียง
คู่กันต่อไป เช่น บิดามารดาหรือผู้ปกครองที่เขินต่อบุตร โดยบันดาล
โทษ เมื่อเขินต่อดีแล้วเห็นว่า เกินหรือหนักไปก็เกิดความสงสาร
บุตรของตนจนมาจึงไปสนใจไต่ถาม ประคบประหงมที่ถูกเขินหรือห้ามเด็ด
รอยแผลที่แตก บางคนใจอ่อนถึงกับนำตาชั่งชั่งสงสารบุตรของตน เมื่อ

พิจารณาตามตัวอย่างที่ยกมานี้แล้ว ก็จะเห็นได้ว่าตัวโทษะนั้นคล้าย ๆ กับตัวผลหรือมารร้ายที่เขาจับอารมณ์คนโดยไม่รู้ตัว ขณะที่เวลาตัวโทษะจับอารมณ์อยู่นั้น มีอาการนำซึ่งก่อกวนด้วยคดีของหาสิ่งทีเปรียบยาก หนามัดตัวเองไม่รู้ตัวถึงตัวของตัวเอง หนาแดงกำ เดี๋ยวควาตรหรือร้อง ออกมาจากจุดเสียง หมดความขยับ หมดความก่อกวนเกรง แสดงกิริยาอาการเดือดร้อน กัดฟันหายใจ ถอนหายใจชั่วขณะนั้น เมื่อเสร็จสิ้นฤทธิ์โทษะแล้ว มีอาการเหนื่อยหอบ คิดถึงตัวขึ้นมาได้ บางคนถึงกับพูดออกมาหรือสัญญากับตนเองว่า ต่อไปจะไม่ทำหรือประพฤติเช่นนั้นอีก

ตามที่กล่าวมานี้ ทำให้เห็นชัด ๆ ว่าตัวโทษะนั้น คือ ตัวมารร้าย กายที่สุด เมื่อเขาจับอารมณ์ผู้ใดเข้า ย่อมเสียหายมากมายหรือบางทีถึงกับควาตร ก็อาจเป็นไปได้

เพราะฉะนั้นผู้ที่เบญญูชนแล้ว จำต้องระมัดระวังอารมณ์อย่างกวดขันที่สุด คือ บังคับอารมณ์ให้อยู่ในบังคับให้จงได้ เมื่อบังคับให้อารมณ์เชื่องได้แล้ว ความสับสนกายสับสนใจก็เกิดเป็นเงาตามตัวขึ้นมาทันที ไม่ต้องชวนฉวยหรือคนหาหนทางใดให้เหนื่อยยากเลย มีประจำอยู่ในตนเองแล้ว สัมผัสด้วยพุทธศาสน์สภาวะนี้คือมีอยู่ว่า

“นำความโกรธได้อยู่เป็นสุข”

หรือ

“จิตต์ฝึกแล้วนำสุขมาให้”

อนึ่ง พระสุนทรโวหาร (ภู่) ได้แต่งกลอนสอนไว้ดังนี้

“จะเดินทางต่างประเทศพินิจก่อน

ที่นั่งนอนน้ำทำอาหาร

ทั้งความโกรธห่างเหือดอย่าแต่อดตาล

อย่านอนนานหมั่นนั่งระวังภัย”

อารมณ์ที่จรรับเอาโทษเข้ามานั้น เกิดจากเหตุ ๓ ประการคือ

๑. เสียดบเคือง, สงสัย

๒. กตัญญู, เกรง

๓. ผูกโกรธไว้

ลักษณะการของอารมณ์ที่จรรับโทษะ มักเกิดจากเหตุ ๓ ประการ
ดังกล่าวแล้วข้างต้นเป็นอันดับ เมื่อได้ส่วนครบทั้ง ๓ ประการหรือแม้

ส่วนใดส่วนหนึ่ง โดยที่บังคับอารมณ์นั้นไม่ได้แล้ว จึงเกิดโทษะ

ขึ้นในทันทีทันใด

การที่จะหักให้พ้นโทษที่จะเข้ามาจำอาวมณจะต้องปฏิบัติตามข้อ

ก. เมื่อเกิดการเคลือบแคลง, สงสัย ให้พยายามคุมสติ
อาวมณพิจารณาเหตุผลโดยรอบคอบแต่ละทันที อย่าปล่อยทิ้งค้างไว้ ถ้า
เห็นว่าไม่จำเป็นก็ตัดเรื่องทิ้งเสีย

ข. ถ้าคิดทงไม่ได้ ก็จำต้องพิจารณาเหตุอันเกิดจากความ
กตัญเเกรง ให้พยายามสอบสวนเรื่องราวหรือไต่ถามผู้ใหญ่ที่แท้ที่ตน
นับถือหรือผู้ ที่ตนเชื่อว่าจะให้ความสว่างได้

ค. ถ้าได้ จัดแล้วตามใน ก. และ ข. ก็ยังไม่ได้เหตุผลสมใจ
เกิดการผูกโกรธขึ้นได้ในอาวมณ ในตอนหนึ่งเป็นตอนสำคัญ ในชั้น
ต่อไป จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องช่วยตัวเองอย่างเต็มที่ คือคิดนา
คิดหลังเสียให้แน่นอนโดยเอาหลักธรรมเข้าประกอบพิจารณา เรื่องก็พอ
จะระงับลงได้

พระสุนทรโวหาร (ภู่) กล่าวว่าเป็นสุภาษิตว่า ความโกรธนั้น
เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ย่อมหักให้หายได้ด้วยความรัก เช่น

“เป็นนิสัยในประเทสทุกเขตต์แคว้น
ถึงโกรธแค้นความรักย่อมหักหาย”

อันชื่อว่า “ความโกรธ” หรือ “การบั่นทอนโทษะ” แล้ว
ไม่ว่าในกาลไหน ย่อมไม่เป็นที่นิยมชมชอบแก่ใครเลย โทษะย่อมเป็น
มลทินจับใจ และเป็นที่มาของความประมาท ทุกคนควรบังคับ
จิตใจให้มั่นคง อย่าให้อารมณ์เป็นไปด้วยอำนาจความโกรธมาครอบงำได้
เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วก็จะพ้นด้วยทุกข์คำสอนภาษิตบทซึ่งกล่าวไว้

“ฆ่าความโกรธได้ย่อมอยู่เป็นสุข”

การเคารพ

๑. การเคารพสิทธิ เกิดจาก

- ก. แต่งไม่ครบคัตตอกัน
- ข. ว่าตลกขบขันการจะคุณ
- ค. วิก

ง. นักร้อง

จ. ศรัทธา

๒. การเคารพที่ไม่บริสุทธิ์ เกิดจาก

ก. ถูกบังคับ

ข. กตเวทิตา

ค. ทำตาม

ง. แกล้งทำ

๑. ต้องการดังตอบแทน

การเคารพที่ไม่บริสุทธิ์ ต้องพร้อมด้วยองค์ ๓ คือ ภาย
จากใจ ตามที่เรียกกันว่า ครอบไตรทวาร ได้แก่กายแสดงกิริยาท่าทาง
เคารพ วาจาอ่อนหวาน ใจว่าดั่งถึงการเคารพ เช่น เพียรรัก, นักร้อง,
ศรัทธา, ซอปปอกัน ๆ ดังนั้นคน การเคารพที่บริสุทธิ์ ย่อมแสดง
ให้ถึงรากฐานของผู้เคารพว่า ผู้นั้นเป็นผู้เจริญแล้วด้วยธรรม
คนที่เจริญอยู่ในที่แห่งใด ทำให้ที่แห่งนั้นเจริญตาม การ
เคารพเป็นต้นมัตถของบุคคลผู้เจริญ

๑. การเคารพที่บริสุทธิ์

ก. แสดงไมตรีจิตต่อกัน การแสดงความเคารพเป็น
วิสัยของผู้เจริญ และผู้เจริญแล้วย่อมถือว่าการเคารพควรกระทำซึ่งกันและกัน

เป็นสำคัญที่สุด การแสดงความรักเป็นเครื่องหมายของความ
 ตามคตินั้นแน่นแฟ้นระหว่างกัน ถ้าหามีใครขาดความรัก หมั่น
 พยายามรักษาความสามัคคี การขาดความสามัคคีผลเป็นอย่างเดียวคือ
 ความพินาศ ตัวอย่างของการแตกสามัคคีจะเห็นได้โดยไม่ยากทั้ง
 ในปัจจุบันและอดีตกาล

ผู้แสดงความรักไม่จำเป็นต้องเกรงใจว่า จะได้รับความเกื้อหนุน
 หรืออุปถัมภ์ช่วยหน้าในการเคารพผู้หนึ่งผู้ใด วิสัยผู้เจริญด้วยยอมถือว่า
 ผู้บงการยอมได้รับการบูชา ไหว้ยอมได้ไหว้ตอบ เป็นหลักตั้งภานิตโลกนี้
 มานี้

ให้ท่านท่านจักให้ ตอบสนอง
 นบท่านท่านจักปอง นอบไหว้
 รักท่านท่านควรครอง ความรัก เรามา
 สามสังนเวนไว้ แต่ผู้เดียวรับงาน"

ข. ว่าถึงอุปการะคุณ ผู้ใดมีอุปการะคุณแก่เรา เรา
 จำต้องเคารพนอบนบถนอท่านผู้นั้น การว่าถึงอุปการะคุณ แล้ว
 ทำการเคารพ นั้นเป็นวิสัยของผู้เจริญ ผู้ใดไม่มีความกตัญญูกตเวที
 ไม่รู้จักว่าถึงอุปการะคุณ ผู้นั้นไม่เจริญและเป็นผู้ไม่เจริญ คือเป็น
 อมนุษย์นอกด้วย อย่าถือว่าความว่าถึงอุปการะคุณนั้น เป็นธรรมดา
 ของบุคคล ฉะนั้นควรจะถือว่าถึงใจเสมอ

ค. รัก รักในคุณสมบัติทั้งสามของคนผู้นั้น แล้วเคารพใน

ผู้หนึ่ง การเคารพในลักษณะเช่นนี้เป็นการเคารพด้วยความรัก และ
พึงเข้าใจได้ด้วยว่า " รัก " คำนี้ ในที่นี้หาใช้รักอันเกี่ยวกับกามารมณ์ไม่

ง. กับถือ การเคารพด้วยความนับถือในฐานะที่ผู้หนึ่งเป็นผู้ที่ทรง
ไว้ซึ่งความเป็นผู้ใหญ่ จะเป็นโดยชาติ โดยวัยหรือโดยคุณก็ตาม

จ. ศรัทธา การเคารพด้วยความเชื่อมั่นและเลื่อมใส การ
เคารพด้วยศรัทธาเป็นการเคารพที่สูงสุดเหนือการเคารพใดๆ เพราะ
ว่า ศรัทธา นั้น ย่อมเกิดจากจิตใจเป็นรากฐาน เมื่อมีศรัทธา
ในผู้ใดหรือวัตถุใด อาจเคารพผู้หนึ่งหรือวัตถุหนึ่งได้ แม้ท่านนั้นจะเป็น
ใครก็ตาม ความศรัทธาทำให้พร้อมเคารพลง เจ้าพ่ามหากษัตริย์
เคารพผู้น้อย และสาธุชนเคารพภิกษุในพระพุทธศาสนาเป็นอาทิ หรือ
อภินยหนึ่งเมื่อมีการศรัทธาเกิดขึ้นแล้วในผู้ใด ผู้หนึ่งย่อมเคารพได้แม้
แต่รูปนหรือรูปปฏิมาใดๆ ก็ตาม

๒. การเคารพที่ไม่บริสุทธิ์

ก. ถูกบังคับ ถูกบังคับให้กระทำความเคารพ ไม่ใช่เคารพ
ด้วยน้ำใจจริง เคารพอย่างเลี้ยไม่ได้ เพื่อให้พ้นตัวไปคราว
หนึ่งๆ การเคารพเช่นนี้เป็นการเคารพที่เลวและขาดประโยชน์ทางจิต
ใจทั้งฝ่ายรับและฝ่ายทำ เพราะผู้เคารพจิตใจไม่ตั้ง ย่อมมีกิริยา
อาการกระด้างกระเดื่องสั่งออกมาให้เห็น เมื่อเป็นการเช่นนี้ผู้รับการ
เคารพย่อมรู้ได้ว่า หาใช่เป็นการเคารพที่แท้จริงใจไม่

๖. กลัวเกรง การเคารพด้วยความกลัวเกรง เป็นการ
 เคารพที่ไม่ แตกต่าง อะไรกับการ เคารพที่ต้องทำ ด้วยการถูกบังคับ เพราะว่า
 ถ้าไม่ทำไม่ได้ กลัวจะถูกลงโทษหรือถ้าตัวเป็นผู้ยอมในราชการ ถ้า
 ไม่เคารพผู้ใหญ่ที่ตัวอยู่ใต้มงคบบัญชาที่กลัวเกรงไปว่า ผู้ใหญ่จะ
 ตั้งข้อรังเกียจ จึงกระทำการเคารพเพื่อให้พ้นตัวหรือเพื่ออาศัยการงาน
 ไปอื่นหนึ่ง ๆ การเคารพเช่นนั้นไม่เกี่ยวกับจิตใจเหมือนรูปหุ่นทำไป
 โดยขาดความรู้สึกนึกคิด • เช่นในโรประโยชน์ เสียเวลา อย่าทำ
 เสียเลยดีกว่า เพราะไม่ได้ผลอะไรทั้งสองฝ่าย หาใช่เป็นการ
 แสดงความที่เกิด จาการ เคารพนบนอบ หรือนับถือสักการะ อย่างไรอย่าง
 หนึ่งไม่

๗. ทำตาม ทำความเคารพส่งไปโดยตนเองหาว่าไม่ว่า ทำไม
 จึงต้องเคารพ เคารพอะไรกัน เห็นเขาไหวพระที่ไหวบ้าง เห็นเขา
 ไหวโบสถ์ที่ไหวบ้าง เห็นเขาเคารพรูปพระพุทธรูปมากก็เคารพบ้าง
 เช่นนี้เรียกว่า เคารพโดยทำตาม โดยตัวเองไม่รู้เลยว่าที่ตองเคารพ
 นั้นเพราะเหตุใด การเคารพเช่นนั้นไม่มีประโยชน์เสียเลย การ
 เคารพต้องมีหลักคงได้กล่าวแล้วข้างต้น ที่ว่าต้องเคารพด้วยบริสุทธิ์ใจ

หรือการเคารพที่บริสุทธิ์ ถ้าทำตามใจเหมือนดังที่ลูกสอนให้ยกมือ
ไหว้ โดยตัวมันเองไม่รู้เลยว่า การที่มันยกมือจนเขม่นนั้นคืออะไร

ง. แกล้งทำ ละเพระชวนแถวที่ดี เพราะเป็นการเคารพ
เต็มไปด้วยความหลอกลวง บางทีมากจนเกินไปหรือน้อยจนเกินไป

ไม่มีความพอคพอควร เช่นแถวทำพอเป็นกิริยาเพียงนึกเฉยพอให้
เห็นว่าเคารพแถวก็พอ หรือบางทีก็เกินงามจนแทบกลายเป็นเล่นตลก

ให้ดูเหมือนเป็นการเคารพที่ไม่บริสุทธิ์ คนที่เจริญแถวเขาไม่ทักกัน การ
เคารพที่แท้จริงเป็นการเคารพที่ सम्บริคฺคํ เคารพแบบ และประเพณี แห่งชาติ

ตน ต้องพร้อมด้วยไตรทวาร ต้องเคารพด้วยความรู้เท่า ถ้าวัด
ต้องเคารพด้วยญาณสัมประยค ไม่ใช่ว่าเคารพด้วยญาณวิปลายุค

จ. ต้องการสิ่งตอบแทน เคารพพระนาคทเรียกว่า มอเป็นผก
ถัก ไหว้พระมันไป ไม่ควรไหว้ถักไหว้ ถู ๆ ก็เหมือนคนขอทานที่มุ่งหวัง

จะได้สักสิ่งหนึ่งเพียงอันเดียว หรือชาวต่างชาติก็ยกมือทัก ไหว้แล้ว
ไหว้แล้ว การเคารพเช่นนี้รับเคารพรู้ได้ทันทีว่า ผู้ไหว้ประสงค์

อย่างไร ไม่เป็นที่เจริญอริยาสัยแก่ผู้เห็นเลย เพราะใจของผู้ ไหว้นั้น
ไม่เคยตั้งกณิดเดียวที่จะนึกเคารพผู้อื่นด้วยความจริงใจของตัว

พอเห็นได้แจ้งว่า การเคารพที่บริสุทธและไม่มีบริสุทธ คือ
อะไรบ้างคงได้กล่าวมา โดยปกติด้วยการเคารพเป็นวินัยสำคัญอย่างยิ่ง
สำหรับหมู่คณะตลอดไปจนถึงประเทศชาติ หมู่ใดคณะใดอยู่อย่างไม่มี
ระเบียบวินัย หมู่ไหนคณะไหนไม่ผิดอะไรกับกองโจรที่นรกแล้ว การเคารพ
เป็นวินัยสำคัญหรือยกธงให้ชนหมู่ไหนงาม ให้ชนหมู่ไหนมีระเบียบ ให้
ประเทศชาติไหนเจริญและมีอำนาจภาพ เรื่องของการเคารพเป็นเรื่อง
ใหญ่โตมาก ทุกประเทศ ทุกชาติ ย่อมถือการเคารพเป็นอุดมคติ ทั้งนี้
เพราะอะไร ก็เพราะว่าการเคารพมีผลคล้ายเดียวกับความดีเสีย
ไม่ว่าในที่แห่งใด ถ้ามีความเคารพแล้วเหมือนหนึ่งมีคุณธรรมพิเศษที่
จะทำให้บรรลุลูกความดีที่เราได้เสนอไป การเคารพโบราณเปรียบเป็น
วิชาคมอนต์ก็ดัดจริตอย่างหนึ่งที่จะหาอะไรก็ได้ อย่างง่ายดาย จึง
ขอยกตกถกในชั้นมนสิการมาให้เห็นเป็นปทัสถาน ดังนี้

“ พงษะนะคนชั้นสูงด้วยการยกมือไหว ”

“ พงษะนะคนเยอหยิ่งด้วยอ่อนน้อม ”

บางแห่งจัดให้การเคารพเป็นมงคลอันอุดม คือที่ได้มีการเคารพ
กันเป็นบรรทัดฐานอันมั่นคง จะเห็นได้จากพุทธวจนะที่ทรงกล่าวไว้ ใน
อัคคัมภการแห่งมงคลสูตรว่า •

ความเคารพ ๑ ความไม่ลำพอง ๑

ความสันโดษ ๑ ความกตัญญู ๑

ลำดับธรรมตามโอกาส ๑

ทั้ง ๕ ขอน้อมมรดกของตน

การเคารพเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ แม้ผู้นั้นจะเป็นผู้เกิดแล้ว

ด้วยยศศักดิ์ต่อครูบา หรือตำแหน่งหน้าที่ชนสูงก็ตาม ก็ยังต้องเคารพ

ในสิ่งที่ควรเคารพ เช่น ในกถาพุทธมณเฑียร กล่าวไว้ว่า

“ผู้ที่ใดดำรงอยู่ในตำแหน่งชั้นสูงสุดแล้วก็ต
ก็หาสมควรลบหลู่ผู้ที่ควรจะเคารพบูชาไม”

“ตระกูลตนจึงคำนับ.....”

หลังจากที่กล่าวถึงพระร่วง

“จงโอบอ้อมถ่อมถดพระยศศักดิ์

ถ้าสูงนักแล้วก็เขาเขาไม่ถึง

ครั้นต่ำนักมักจะผิดคิดริพึง

พอกำลังกลางนั้นขยั่นนัก.....”

เพลงยาวลาวเอ โอวาทของสุนทรภู่

“ไกรนบนอบกอบพลันอัญชลี

อย่าถืออดตวนตงอหังการ.....”

จารึกสยามนิลไทย

และข้อสำคัญที่สุดในการเคารพก็คือ จงมีมโนปณิธานไว้เป็น
นิจรัตนตรัยว่า

“อนึ่ง เล่าเขาที่สร้อยยาสน์
อย่าประมาทหมั่นคำนับลงกับหมอน
เป็นนิรันดร์สรรเสริญเจริญพร
คุณบิตร มารดา คุณอาจารย์”

ราก สวัสดิรักษา

การเคารพเช่นไร จงจงจำเป็นการเคารพที่งาม ศักดิ์ของ
สหายชนบวชหม่อมและพระเพณีนั่น ๆ เท่าที่จับใจรักศรัทธาและมโน
๓๔. อย่าง ดึงน

๑. กราบ	๒. ไหว้
๓. คำนับ	๔. เบ็ดหมวก
๕. วันทยาหัตถ์	๖. วันทยาอุช
๗. ทำท่าตรง	๘. แดงวา แดงซ้าย
๙. นั่งถง	๑๐. นั่งถงพนมมือ
๑๑. ยืนถง	๑๒. ถงตรง
๑๓. ถงตรง	๑๔. ถนตรี

กราบ สำหรับใช้กับพระและบุคคล แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

ก. กราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ครบองค์ ๕ คือพร้อมด้วยเข่าทั้งสอง มือทั้งสอง หน้าผากหลัง ดงจดพื้น เช่น นเรยกเบญจางคประดิษฐ์ ใช้สำหรับกราบพระดังของพระเจ้าหรือรูปพุทธปฏิมา

ข. กราบบุคคล นั่งพับเพียบแล้วโน้มตัวลงกราบฝ่ามือไม่ต้องกราบกับพื้น ฝ่ามือตงประสานไว้ดงจดพื้น เช่นนเรยกว่า กราบบุคคล

ไหว้ พนมมือประสานนิ้วทั้งสองรวมกันให้เป็นระเบียบ ยกขึ้นเต็มอ หน้าผากหรือบางที่เต็มอกมูก ตามแต่ลำดับยศ ศักดิ์ ขาวุโส หรือชาติ วัยและวุฒิ

ค่านับ แบ่งเป็นสองสถาน ๑. เป็นบุคคลหรือวัตถุที่ควรเคารพ ค่านับขึ้นตรงแล้วโน้มก้มศีรษะลงพองาม ไม่เกินกว่า ๔๕ องศา และไม่น้อยจนเกินไปเป็นเพียงแค่งมศีรษะ

เปิดหมวก แบ่งเป็นสองสถานเหมือนกัน ถ้าผู้น้อยเคารพผู้ใหญ่ เมื่อเปิดหมวกต้องก้มศีรษะลงต่ำลงจนจรดปลายพองาม

วันอาทิตย์

วันพฤหัสบดี

เลขวาไร

ทำทำตรง

สำหรับทหาร

นั่งลง คือ การนั่งลงเท้าขวาซ้าย ก้าวเท้าขวาด้านหน้าตามควรแก่

โดยเท้าเท้าหรือส้นเท้าของมือ ไม่ควรยกมือขึ้นพนมไหว

ด้วย เช่น ยกมือขึ้นเท้าขวาซ้ายเหมือนนก

นั่งลงพนมมือ เช่น ยกมือขึ้นเท้าขวาซ้ายเหมือนนก

ในท่าสำหรับผู้ ลูกคนเท้าขวาซ้ายอย่างสูงสุด เช่น กับพระกับ

เจ้าพามาหาคนรับ หรือกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางหลายทางเคารพ

คือการเอียงตัว

ยังสลับ สำหรับทหาร

สลับตรง คือ ถัดข้างถึงเมื่อเรอโดยนัยเป็นการแสดงความเคารพด้วย

ของ ในท่าหนึ่งพองทราบดีด้วยว่า เรอเมตคองเคารพเรอรับ

ก่อน ในฐานเป็นผู้ใหญ่ทมิฬกิดเถระอนาญ ไหว้ด้วยเก

ผู้ ทดลองดี

ดนตรี คือ การบรรเลงดนตรีเป็นการแสดงความเคารพ เช่น บรรเลง

เพลงสรรเสริญพระบารมี เพลงชาติ หรือเพลงมหาฤกษ์

มหาชัย เป็นต้น

ชนบทรวมเนยม อันเป็น ประเพณี แสดง ความ เคารพของไทยเรา
 เท้าที่คนแถวรูปได้คงบรรยายมานั้น เป็นหลักที่ได้ประพฤติกฎปฏิบัติกัน
 มาในระหว่างผู้ ที่เรียกตนเองว่าเจริญด้วยอารยธรรม ไม่ใช่การเคารพ
 หรือทักทาย ปราศรัย กันอย่าง ราบคาบ ถอดเถื่อน ที่น่าสังเวชใน เวทีงานนั้น
 ผลของการเคารพและปฏิสัมพันธ์ที่ต่าง ๆ คือ ก่อให้เกิดสามัคคี
 มโนภักดี และแสดงให้พหุวัฒนธรรมประจักษ์ว่า เป็นผู้เจริญแล้ว
 ด้วยวัฒนธรรมที่ปอง เหล่านี้เป็นผลที่ได้รับมาจากการเคารพทั้งสิ้น
 ข้อควรจารึกก็คือ การเคารพเป็นสัญลักษณ์ประจำตัวมาตั้งแต่
 กำเนิดของคนแต่ละตัว ฉะนั้นควรเป็นผู้มีเหตุผล ถ้าวัดคืออยู่ภายใต้
 อำนาจแห่งเหตุ พึงใช้การเคารพให้เหมาะสม ให้เป็นประโยชน์แก่ตน
 แก่หมู่คณะ ตลอดจนประเทศชาติเป็นที่สุด และน้อมอยู่เสมอว่า
 การเคารพเป็นระเบียบหรือฉันทะของทุกคนผู้เจริญแล้ว ชาติที่ม
 วัฒนธรรม ชาติที่ก้าวหน้าเจริญแล้วด้วยประการทั้งปวง จะชาติจากคุณ
 ธรรมอันนี้ (คือการเคารพ) เสียไม่ได้เลย

บทที่ ๗

ความซื่อตรง ความสัตย์ ความยุติธรรม

ความซื่อตรงคืออะไร ความสัตย์คืออะไร ความยุติธรรมคืออะไร ทั้ง ๓ อย่างนี้ดูเหมือนจะทราบกันอยู่แล้วโดยทั่วไป เพราะเป็นถ้อยคำที่แจ่มแจ้งชัดเจน หน้าที่ที่กล่าวกันว่ากระจำต้องบรรลุนั้น พยายาม แต่เพื่อให้คำสอนนั้นสมบูรณ์ตามหลักการ จะอธิบายลักษณะนามทั้ง ๓ นั้น เพื่อความเข้าใจอันดีพอสมควร

ความซื่อตรง คือความมีใจทำงานในตนหมั่นอยู่อย่างไม่ทรยศคิดโกงหรือหลอกลวงแม้แต่ประการใด ๆ มีความซื่อตรงทั้งต่อหน้าและลับหลัง ไม่มีบาปจิตคิดประทุษร้ายแก่ใคร ๆ และมีน้ำใจเที่ยงตรงต่อกัน

ความสัตย์ คำนี้จะแปลเป็นไทยว่าความจริงของความจริง ความซื่อตรง ถ้าจะแปลตามลักษณะนามแล้วก็ได้ความจริงแท้แน่นอน หรือจะให้เป็นการยืนยันต่อกันก็ได้ ความสัตย์เป็นความจริงแท้หนึ่งหนึ่งของโลกอันไม่มีสิ้นสุด คือแม้แต่โลกจะหายไป ความสัตย์ก็ไม่เปลี่ยนแปลง นี่คือลักษณะของความสัตย์

ความยุติธรรม ความสลับต่อเนื่องมาจากความสัตย์ ณ ที่แห่งใดมีความสัตย์ที่แห่งนั้นจำเป็นต้องมีความยุติธรรมอยู่ด้วย จะแยกจากกัน

เต็มได้ ความยุติธรรมนั้นคือ ความเที่ยงตรงปราศจากอคติ ความ
ชอบธรรมตามหลักธรรมอันปวงชนเคารพขนบธรรมเนียมเป็นประเพณีคือ
ความยุติธรรม

คนเราทุกคนที่เกิดมามีชีวิตอยู่ในโลก ย่อมต้องการความซื่อ
ตรงความสัตย์และความยุติธรรมด้วยกันทั้งนั้น แต่เป็นเรื่องที่น่าเศร้า
ใจอย่างใด กล่าวคือ คนเราโดยมากมีสันดานชั่ว เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว
ชอบให้คนอื่นให้ความซื่อตรง ความสัตย์และความยุติธรรมแก่ตน แต่
ตัวหาได้ให้ความซื่อตรง ความสัตย์และความยุติธรรมตอบแทนไม่ ทั้ง
เพราะมัวเมาใจอันเห็นแก่ตัวดังได้กล่าวแล้ว ประกอบกับขาดการอบรม
ชีวิตจิตใจ ให้เห็นคุณค่าของความซื่อตรง ความสัตย์และความ
ยุติธรรม อีกประการหนึ่งด้วย โดยปกติวิสัยคุณธรรมทั้ง ๓ อย่างนั้น
เป็นสมบัติดั้งเดิมของมนุษย์ทุกคนตั้งแต่แรกเกิดมา เป็นสัญชาติญาณ
ที่ประจำอยู่ในสันดาน แต่ทำไมไม่ใช่คุณธรรมทั้ง ๓ อย่างให้เป็นประโยชน์
ถูกต้องตามกาลเทศะนั้น เป็นเรื่องชวร้ายที่ปล่อยให้อารมณ์ฝ่ายต่ำเข้า
ครอบงำจนเสียสันดาน

ทุกคนทุกหนทุกแห่งต้องการความซื่อตรง ต้องการความสัตย์
และต้องการความยุติธรรม คุณธรรมทั้ง ๓ อย่างนี้ไม่เคยมีสูญหายไป
จากโลกเลย เป็นของคู่โลก ครังใดที่คนใดคนหนึ่งร้องแรกแหก

กระเชอฉันว่าคนไม่ได้รับความยุติธรรม ไม่ได้รับความซื่อตรง และ
ไม่ได้รับความดีความชอบ ก็คงจะเป็นเพราะตัวเขาแค่ได้ฝ่ายเดียว หรือ
เขาเปรียบเขา เมื่อเขารู้เท่าทันกรอแงว่าไม่ยุติธรรม ไม่ซื่อตรง และ
ไม่มีความดีความชอบ

ขอได้โปรดใช้คุณธรรมอันเลิศทั้ง ๓ อย่างนี้ให้ถูกต้องตามกา
เทศะและพึงเข้าใจไว้ด้วยว่า คุณธรรมทั้ง ๓ อย่างนี้ไม่ใช่รูปธรรมเป็นนาม
ธรรม คือไม่มีตัวตน รู้อย่างไรถึงทางคาทางจุมุกถนและกาย แล้ว
ได้ด้วยใจเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ฉะนั้นถ้าใครจะรู้ว่าคุณธรรมทั้ง ๓ อย่าง
คืออะไร ก็พึงทำใจให้สะอาดและซื่อตรง มีความดี และความ
ยุติธรรมเสียก่อนแล้วจะรู้ได้ทันทีว่า คุณธรรมทั้ง ๓ อย่างนี้ คือ ธรรม
อันมีคุณค่าประเสริฐของโลกที่ควรแสวงหาให้มั่นในตนอย่างยิ่ง

การที่จะนำเพื่อบุคคลให้เป็นคนมีความซื่อตรง ความซื่อสัตย์ และ
ความยุติธรรมนั้น ต้องทำใจให้สะอาดปราศจากมดทินเป็นอันดับแรก แต่
นั้นแหละใจคนเราเป็นของที่ขบถยาก เขาเปรียบว่า ความขบถของ
หัวใจ ที่ถูกบังคับให้อยู่ในระเบียบ เหมือน ท้อง จับปลา โยน ขน มา บนบก
ปลาจะขบถดิ้นรนเพื่อหาทางลงน้ำฉันใด ใจที่ถูกบังคับก็ฉันนั้น

“โอบุญบุญมีกรู” เร็วทำ
โอบาปทำบาปกรรม ง่ายแท้
โอบุญก่อบาปล้ำ มากยาก จิตคั่น
โอบาปทำบุญแก้ ยั้งนเห็นแสนทวิ” (ศิลาจารึก)

อาศัยเหตุดังกล่าวนั้น มีกล่าวโดยทั่วไปว่า การชำระใจนั้นเป็นของประเสริฐ เมื่อชำระใจได้แล้ว ความซื่อตรง ความสัตย์ และ ยุกติธรรมย่อมมีมาเอง ไม่จำเป็นต้องไปแสวงหาที่ไหน ภายในใจของเราแหละ

หนึ่ง ความซื่อตรง ความสัตย์ และความยุกติธรรมนั้น มีแต่ เกิดเป็น ๒ สถาน คือ

๑. เกิดจากนิสัยสันดานเดิม ธรรมชาติได้สร้างมาแต่ดวงแก้วกำเนิด มีความเป็นมนุษย์ครบลักษณะ ๓๒ ประการ และธรรมชาติ จดสั่งรมาให้เสร็จว่า ความซื่อตรง และความสัตย์ ความยุกติธรรม คืออะไร ก็มีมาด้วยเสร็จแล้ว อันเป็นอุปนิสัยประจำสันดานเดิม

๒. เกิดจากสิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่แวดล้อมอยู่ นั้นเป็นไปด้วยความยุกติธรรม เป็นไปด้วยความซื่อตรงและดำรงดีับการใดถ้าไปถูกสิ่งใดที่ไม่เป็นไปตามคุณธรรมทั้งสามนั้นเขา ก็ทำให้เกิด

เรียกร่องขอความยุติธรรม ความสัตย์ ความซื่อตรงขึ้นทันทีก็เกิด
จากสิ่งแวดลอม

อนึ่ง ความซื่อตรง ความสัตย์ และความยุติธรรมทุกคน
พึงต้องมี

๓. คอตัวของตนเอง

๔. คอญาติ

๕. คอเพื่อน

๖. คอหน้าที่

๗. คอพวกหรือคอทบธรรม

๘. คอเวลา

๑. คอตัวของตนเอง คนใดไม่ตรงคอตัวของตนเอง อย่า
คบคนนบนอนคนชาติ บุคคลผู้เป็นคนเลวมาก คนที่เชื่อตนเอง นับถือ
ตัวเอง และตรงคอตัวเองเป็นคนสำคัญ เป็นคนที่มีใจมั่นคงควรคบ

๒. คอญาติ ญาติพี่น้องท่านเปรียบเสมือนส่วนหนึ่งของตัว
เราเอง ซื่อตรงคอญาติก็เหมือนกับซื่อตรงคอตัวเอง ฉะนั้น คอญาติ
แล้ว เราควรบำรุงบำเพ็ญคุณธรรมทั้ง ๓ นั้นให้เต็มมาเสมอ อย่าให้บก
พร่องแม้แต่ประการหนึ่งประการใด

๓. **ต่อเพื่อน** คนเราเมื่อเป็นเพื่อนกัน นอกจากจะเป็นกัลยาณมิตรแล้ว ยังต้องซื่อตรงจงรัก มีความสัตย์ และยุติธรรมต่อกัน ออกด้วยใจจะรักของ พึงไม่พยายามเป็นมิตรปฏิรูป ซึ่งจะนำความสุขเข้ามาตามยมาสู่กายเดียว

๔. **ต่อหน้าที่** ตรงต่อการทำงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำ ไม่บกพร่องหรือหลีกเลียงแม้แต่อย่างใด พยายามทำงานด้วยความตั้งใจดีกว่าการทำงานที่ท้อแท้จะสำเร็จ

๕. **ต่อที่ประชุม** ไม่พยายามให้ที่ประชุม ต้อง เสียหายลง เพราะตน ควรเตือนคนที่ประชุมได้รับความเจริญจากคำข้อตรง

๖. **ต่อเวลา** รักษาเวลา คำพูดที่พูดไว้ การกระทำตนเป็นคนไม่ตรงต่อเวลา อาจนำความเสื่อมมาสู่ได้ภายในเวลาอันไม่สู้ช้า

เมื่อประพฤติ คน เป็นคน ที่ตรงไว้ ด้วย คุณธรรม ดัง กล่าว มาแล้ว เบื้องตน ก็จะเป็นคนที่มีค่าความดีที่กายสละบายใจเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพราะ อันสิ่งดีของการบำเพ็ญธรรมอันเลิศนั้นบรรดาดี อันง่่าจนชื่อว่าความสัตย์แล้ว ไม่ว่าในการใด ๆ ย่อมไม่เปลี่ยนแปลง จะเห็นได้จากกสิณจารึกคำโคลงโบราณบทหนึ่งกล่าวไว้ว่า

“บางคาบภาณุมาตชน ทางลง กัม
บางคาบเมรุบ่ตรง อ่อนแปล้
ไฟอมดับเย็นบง กชงอก ฝานา
ยืนสัตย์สาธุชนแล ห่อนเพ็งสัปปาง”

ส่วนความซื่อตรงนั้นแล้ว สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงมีมหาราช
ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า

“เป็นหญิงสัต์ซื่อด้วยสาม
สิ่งขัดแคลงราคี ก่อนห้อง
ความลับรับว่าที่ ข่มแครง พรายนา
การชั่วช่วยบัตบอง ปกเหียงจำเรือน
สมณนับว่าเชื่อ ชินบุตร
ประพฤตซื่อบริสุทธิ์ สบตอง
จำแนกแจ้งธรรมพท— โสวาท สอนแฮ
แก้หมูสาธุชนพรอง สดับร้อมศีลธรรม”
ฯลฯ

จากพระราชนิพนธ์ทรงไฉน เป็นถ้อยคำที่ขียนขึ้นให้เห็นถึงความ
ความซื่อตรงคืออะไร ความซื่อตรงเป็นของคู่กับความสัตย์ และส่วน
ความยุติธรรมนั้น เมื่อมีความซื่อตรงและความสัตย์แล้ว ความยุติ
ธรรมย่อมเกิดตามดังพระราชนิพนธ์สมเด็จพระมัยมหาราชทรงไว้ว่า

“ยุติธรรมคำออกอ้าง เอาจริง โฉนด
ไซ้เพราะพล่อยพล่อยพึง พาดอ้าง
ธรรมจริงจะต้องอิง คำอวด ไบเฮย
เห็นทวนบ่อต้องอ้าง จำให้ใครฤฯ

บุตติธรรมสำหรับผู้

อัมหม่า

อัมขอัมมทรัพย์สำ-

เร็จแล้ว

อคติหอนชักน้ำ

จิตต์หนัก นักแฮ

จึงอาจจะรู้แล้ว

ผ่องแท่บุตติธรรม

บุตติธรรมสำหรับท่อง

ธำชครี

ใครจะว่าไปมี

ไปได้

แม่ชาตจะกระลี้

ลูกใหญ่ หลวงแฮ

คนต่างคนอยากไท

แต่ล้วนตนดี

ผู้ใหญ่ไร่ไร่สร้าง

บุตติธรรม

ห่อนใหญ่อยู่นานวัน

มักลุ่ม

ผู้น้อยประพฤตผัน

ผิดจาก ธรรมแฮ

มักจะไม่วุ่นกม

เกษเจ้าคาขาว"

บทที่ ๘

การประกอบการทำงานใหญ่

การประกอบการทำงานใหญ่ คือ การกระทำการงานสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
ขึ้นให้ประจักษ์แก่ตาสาธารณชน . และโดยเฉพาะคำว่าการทำงานใหญ่ใน
ที่นี้หมายถึง การงานที่ใหญ่โตมโหฬารผุดจากการกระทำเล็กๆ น้อยๆ
โดยฉกฉกทีละทีละไป . จะประกอบการทำงานอะไรขึ้นก็ตาม ถ้ามีโครง
การที่ได้คิดไว้ว่า จะทำตามวัตถุประสงค์เป็นขั้น ๆ เป็นระยะ ๆ
แล้ว สิ่งเหล่านั้นจะจัดเข้าอยู่ในการประกอบการทำงานใหญ่ใดทั้งสิ้น อาทิ
เช่น คิดจัดตั้งโรงงานถลุงแร่ โรงงานทำยางรถ และโรงงานอุตสาหกรรม
ต่าง ๆ ตลอดจนการจัดตั้งโรงเรียน หรือตั้งร้านค้าขาย เป็น
เช่นนั้น ครั้นถึงขั้นคำอะไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้เข้าอยู่ในการประกอบการทำงาน
ใหญ่ได้ทั้งหมด หรือแม้จะอนุโลมการบวช การแต่งงาน หรือการตั้งมีคร
เป็นผู้แทนราษฎร เข้าอยู่ในการประกอบการทำงานใหญ่ที่กล่าวมาด้วยก็ได้
เพราะได้กล่าวมาแล้วว่าการประกอบการทำงานใหญ่ คือการกระทำสิ่งหนึ่ง
สิ่งใดให้ประจักษ์แก่ตามหาชน นั่นคือ การประกอบการทำงานใหญ่ที่หมายถึง
ถึงไหน

เมื่อได้ทราบแล้วว่า การประกอบกรงานใหญ่คืออะไร ก็ควร
ทราบในขั้นต่อไปอีกว่า การที่จักประกอบกรงานใหญ่ให้สำเร็จดัง
นั้น ก่อนอื่นจะต้องมีอะไรเป็นรากฐานในการประกอบงานใหญ่นั้น ๆ บ้าง

ขั้นแรก จำเป็นเหลือเกินที่ผู้ประกอบกรงานใหญ่จักต้องทราบ
ซึ่งถึงกิจการที่ตนจักประกอบลงไป ว่ามีความสำคัญอย่างไร เมื่อทราบถึง
จุดสำคัญ ตนเองต้องรู้ด้วยว่ามีความรู้ความชำนาญในการงานนั้น ๆ หรือ
มีคุณวุฒิหรือกำลังกาย กำลังใจ กำลังสติปัญญาและกำลังทรัพย์ เพียง
พอที่จะประกอบกรงานนั้นได้หรือยัง ไม่ใช่จะพิจารณาตนเองแต่เพียง
เท่านั้น ยังจะต้องดูให้ลึกซึ้งต่อไปอีกถึงผู้ ที่มาร่วมประกอบกรงานด้วย
ว่า เป็นคนมีอหยาภัยใจคือเป็นไหน ชื่อตรงคือกันและต่อกรงานเพียงใด
ภูมิประเทศบ้านเมืองตลอดจนเวลาที่ประกอบกรงานใหญ่นั้น สมควร
แล้วหรือยัง เรื่องภูมิประเทศและเวลาที่เรียกกันว่า “กาลเทศะ” นั้น
สำคัญไม่น้อยไปกว่าความสำคัญทั้งหลายที่ได้กล่าวมาแล้ว แม้ว่าทุกสิ่ง
ทุกอย่างพร้อมพร้อมแล้ว แต่กาลเทศะไม่อำนวยยอมไว้ประโยชน์ และมี
แต่ทางหายหนะอย่างเดียว โดยย่อนคือความสำคัญที่จักต้องรู้ไว้เป็นขั้นแรก

ขั้นสอง ต้องทำความเข้าใจไว้ให้แจ่มหนักว่า หลักวิชากับหลัก
ปฏิบัติคนละกัน ผู้ประกอบกรงานใหญ่อาจสำเร็จวิชาแต่ละประเภท
ได้ศึกษามาเป็นอย่างดี แต่เมื่อนำมาใช้ในทางปฏิบัติย่อมไม่สัมฤทธิ์ผล

คงหลักก็ได้ ศึกษา นี่เป็นของสำคัญมาก เป็นอุปสรรคอันใหญ่หลวง
 ที่การประกอบการทำงานใหญ่ต้องประสพอยู่ในเวลานี้ และเป็นปัญหาที่แก้
 ไม่ตก โรงงานอุตสาหกรรมและกิจการต่าง ๆ ที่ต้องเลิกตั้งไปแล้วไม่
 น้อย เพราะเหตุนี้เขาแซกแซงอยู่ด้วยหลายเปอร์เซ็นต์ ถึงเหตุนั้นพอจะ
 อนุโลมเข้าเป็นความสำคัญขึ้นสองได้

ชั้นสาม นับว่าเป็นชั้นสำคัญที่สุด เป็นขั้นที่ทุกองค์การจะ
 เว้นเสียมิได้ คือ ความทรหดอดทน และความอุตสาหะพิริยะในการ
 ประกอบการทำงานใหญ่ ๆ บริษัท ห้างร้าน การประกอบการทำงานใหญ่
 และตลอดจนถึงของผู้ประกอบการงานใหญ่ ๆ เมื่อขาดความทรหด
 อดทน และความอุตสาหะพิริยะเสียแล้ว กิจการนั้นย่อมมีความเสื่อม
 ทรามทรุดโทรมลงเป็นลำดับ จนกระทั่งถึงความคับคูนยเป็นที่สุด พุค
 ง่าย ๆ ถึงสำคัญทั้ง ๒ นี้ เกือบจะเป็นหัวใจของการประกอบการทำงานใหญ่
 กว่าได้ ความทรหดอดทน และอุตสาหะพิริยะในการทำงานที่กระทำให้เป็น
 บ้างจึงสำคัญที่พอกพูนความเจริญในการทำงานให้แก่ตน ความทรหดอดทน
 และความอุตสาหะพิริยะเป็นทางนำมาซึ่งความสำเร็จ อย่าตะเถยใน
 สิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ในการประกอบการทำงานใหญ่ อย่าตั้งว่าการทำงานใหญ่
 ต้องเริ่มด้วยเด็กก่อน แล้วไปใหญ่ภายหลัง เปรียบเสมือนกับการก้าว
 บนบันไดขั้นแรก หรือการเริ่มเรียนหนังสือ จำเป็นต้องเริ่มด้วยตัว ก. ก่อน

เป็นไปได้และเป็นการเปล่าประโยชน์
ใดสิ่งหนึ่งด้วย

พร้อมทั้งเสียเวลาอันมีค่าอีก

การประกอบการทำงานใหญ่ไม่ใช่เป็นของง่ายเลย ไม่ใช่สิ่งที่เดิน
ไปดังหลักวิชา ไม่ใช่ง่ายชนิดที่เรียกว่า “ปอกกล้วยใส่ปาก” การประกอบ
การทำงานใหญ่จำต้องพร้อมบริบูรณ์ด้วย กำลังกาย กำลังความคิด กำลัง
ทรัพย์ และความรู้ โดยรอบคอบนั้นๆ ด้วย เมื่อพร้อมบริบูรณ์ด้วยหลักเช่น
นี้แล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างที่ประกอบขึ้นอาจสำเร็จได้ ในเมื่อสิ่งนั้นๆ ไม่
เป็นการสุดวิสัยจนเกินไป

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การประกอบการทำงานใหญ่เป็นลักษณะสำคัญ
และอุปนิสัยขั้นต้นด้านของมนุษย์ที่ขอบเขตแบบเขาอย่างกัน ทุกแห่ง
ทุกหนเต็มไปด้วยการเขาอย่างแทบทั้งสิ้น เช่น เขาเบนพอค้ายเขาจารย์
ก็เป็นอย่าง เห็นเขาชายฉานก็อย่างนั้น เห็นเขาตั้งโรงงานทำขนมก็
อย่าง เห็นเขาเลี้ยงไก่ก็เลี้ยงอย่างนั้น เป็นไปด้วยการเลียนแบบ และ
เขาอย่างทั้งสิ้น ส่วนที่กิดขึ้นด้วยคนนั้นก็มีบางตัวอันอยู่เต็มๆ ในลักษณะ
การเขาอย่างและเลียนแบบกัน ตามหลักการเท่าที่ได้สอบสวนกันแล้ว
แล้ว พอจะสรุปได้ดังนี้

๑. เห็นเขาทำอย่างทำบ้าง

๒. โดยจิตที่ชวนด้วยตนเอง

๓. โดยอยากเหมือนผู้อื่นที่เขาทำ
๔. โดยอยากให้ผู้อื่นรู้ว่าตนทำได้
๕. โดยคิดเพื่อเหตุ

ทั้ง๕ข้อเป็นหลักสำคัญที่มนุษย์รอบประพฤติก็นอยู่ เป็นส่วนมาก
ในการประกอบกรงานใหญ่

ปัญหาว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ทั้งนี้เพราะว่าการที่

๑. เห็นเขาทำอยากทำบ้าง นั้นคิด เป็นการกระทำที่ขาดหลัก
ขาดการสืบเสาะค้นคว้า พินิจพิจารณา เห็นแต่รูปการภายนอกที่เขาทำ ก็
ทะนงตนว่าทำได้เช่นเขา ครั้นกระทำลงไปจริง การหาได้เป็นไปเช่นที่มุ่ง
หวังได้ไม่ อุปสรรคนานัปการก็บังเกิดขึ้น ทำต่อไปไม่ได้ ผลที่สุดต้อง
เลิกกันไป ทั้งนี้เพราะขาดการพินิจพิจารณา ตรงกับสัจภาษิตข้อที่ว่า
“ใคร่ควรดูเสียก่อนแล้วค่อยทำดีกว่า”

๒. โดยคิดจนด้วยตนเอง ฉะนั้น ถ้าเป็นการถูกต้อง
ด้วยกาลเทศะแล้ว ย่อมอำนวยความสะดวกจำเริญมาให้ กล่าวคือ จะทำสิ่งใด
ขึ้นด้วยความคิดตนเอง สิ่งนั้นเหมาะสมด้วยคราว ด้วยยุค ด้วยสมัย
และรอบรู้ด้วยประเทศ ทั้งนี้เป็นมงคลอันอุดม เพราะการประกอบกร
งานถูกต้องตามกาลเทศะนั้น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงยกย่องว่า
เป็นมงคลตามนัยแห่งมงคลสูตร แต่การประกอบกรงานใหญ่ ๆ โดย

คิดด้วยตนเอง ย้ำกระทำให้ผลกาดเทศ์ ถ้ากระทำผลกาดเทศ์
แล้วไรผล น้ำความพินาศมาสู่เหมือนกัน ตัวอย่างของการกระทำที่ผล
กาดเทศ์พอจะยกอุทาหรณ์ง่าย ๆ มาให้เห็นก็คือ เช่นสมัยนั้นเขานิยมผ้าไทย
แต่เรากลับตั้งผ้าต่างประเทศมาจำหน่ายเช่นนี้เรียกว่าผลกาดเทศ์ ส่วนการ
ผลกาดเทศ์นั้น เปรียบเหมือนเงินถุงแดงไปช่วยเมืองแขก หรือเอา
มะพร้าวไปขายส่วนเป็นคน เช่นนี้ เรียกว่าไม่คงด้วยเทศ์ พึงอย่าให้
เป็นเช่นนั้นเลย

๓. โดยขอปากให้เหมือนผู้อื่นที่เขาทำ ขอนกตายกับขอ
แรก ผู้กระทำเช่นนี้โดยมากมักจะปรารภตนเองว่า มีอำนาจ มีทรัพย์ มี
ผู้คนข้าทาสพอเพียง อาจจะทำเช่นผู้อื่นที่เขาทำตัวเรได้ด้วยดีแล้วให้
เหมือนเช่นเขาเท่านั้นบ้าง เป็นธรรมดากิจการทุกอย่างที่กระทำถูกต้อง
ตามหลักเกณฑ์ย่อมอำนาจประโยชน์ตนตาม เช่นพอคำเมื่อกล่าว
ทางกตปรักด้วยความรู้ ย่อมได้รับความดีความเจริญจากการงาน ผู้ที่
รู้ คอยอมได้ผลดีจากการงาน ดังนั้นเป็นเครื่องดีให้รู้เท่าไม่ถึงการ
กระทำบาง ผลที่สุดคือความล้มเหลว เพราะคนขาดความรู้ในการงาน
นั้นเสียเป็นชนแรกแล้ว

๔. โดยขอปากให้ผู้อื่นรู้ว่าตนทำได้ เพราะฉะนั้น ย่อม
คงเป็นอนาถ ถ้าถามควหรือเมื่อใดก็สัมผัสปัญญะในขณะนั้น เปรียบ

เหมือนตายอดคอตัน ทั้งนี้เพราะอะไร ก็เพราะว่าการอดอ้างอิทธิฤทธิ์
 ว่าจะทำกรำใหญ่ได้ให้คนอื่นรู้ว่าตนทำได้นั้น ถ้าตนเองขาดองค์คุณ
 สมบัติดังได้กล่าวมาแล้ว ย่อมไม่สำเร็จประโยชน์ และสิ่งที่ย่อมกอบปร
 ด้วยกาลเทศะเป็นสำคัญเหมือนกัน แม้ตนจะเป็นคนมีเงิน มีอำนาจ
 และมีพวกพ้องมาก ถ้ามีเหตุผลและกาลเทศะไม่อำนวยด้วย ไม่
 สำเร็จเลย อย่าทำ อย่าผลอ เป็นโทษเปล่า เปรียบเสมือนกม่นาตายรดฟ้า
 ผลกคือ เติระหนัาตนเอง

๕. โดยคิดเพื่อเหตุ ข้อนก่อนจะจัดได้ว่าเป็นเหตุที่สุดกว่าข้อใด ๆ
 การกระทำเช่นนั้นไม่ใช่เพื่อส่วนรวม ไม่ใช่เพื่อประเทศชาติศาสน์กษัตริย์
 อะไรทั้งหมด เป็นการกระทำเพื่อตน เป็นการกระทำเพื่อหวังอามิสปฏิการ
 เหตุด้วยการกระทำเช่นนั้น ไม่เป็นการกระทำที่บริสุทธิ์ใจ จึงไม่มีผลอัน
 รวมเป็นเกิดชนแมกาดใด ๆ ที่สุดจนกระทั่งตนเอง เมื่อได้กระทำไปแล้ว
 รออามิสปฏิการตอบแทน ใจของคนกลับเดือดร้อน เป็นปฏิฆะ วิปฏิฆาร
 และอุปายาสในการหวังผลตอบแทนนั้นเสียอีกได้คหนึ่งด้วย ถ้าหรับขอน
 ถ้าจะพูดอย่างง่าย ๆ ก็คือ หว่านพืชหวังผลนั้นเอง ไม่ใช่เป็นการกระทำ
 เพื่อมาเพื่อบุเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ไม่ใช่เป็นการกระทำเพื่อมุ่งหวัง
 ความดีงามแก่ส่วนรวม ทำเพื่อคนเท่านั้น ลักษณะของคนเช่นนั้น ตรง
 กับคัมภีร์เรียกว่า เสียไปน้อยแต่อยากได้กลับมามาก ดังนั้นเป็นคน

เรื่องการประกอบกรงานใหญ่ เป็นเรื่องสำคัญ และเป็นเรื่องใหญ่
มาก เป็นเรื่องที่คว่าใช้ความพินิจพิเคราะห์ ไม่ใช่ดุ่มดุ่มห่า มีเรื่องที่
พอจะยกมาเทียบเคียงให้เห็นได้ว่า การประกอบกรงานใหญ่ที่ใคร่ครวญ
รอบคอบแล้วบรรลุผลสำเร็จอันงดงามยิ่ง โดยหาผลสำเร็จสิ่งใด ของ
ใครเปรียบเทียบกับได้นั้น คือ การเสด็จออกมหาภิเนษกรมของพระ
สิทธิชคต ซึ่งสมัยนั้นเรียกกันว่าสมเด็จพระมหาบุรุษ ทรงพินิจพิเคราะห์
และใคร่ครวญรอบคอบแล้วว่า “ขราวดำลยนั้นเป็นเครื่องร้อยรัดให้พระองค์
ติดแน่นอยู่ในวิญญูสงสาร” จึงทรงเสด็จสมทบมหาจักรเสด็จออกบรรพชา
เพื่อแสวงหาความหลุดพ้นจากภพนี้ ผลที่ทรงค้นคว้าด้วยพระอุตสาหะ
พิริยภาพอย่างแรงกล้าได้สำเร็จแล้วแต่พระองค์ จึงทรง สัพพัญญู ในสิ่ง ทั้ง
ปวง ทรงแจ้งโลกด้วยพระโลกุตระญาณ เป็นตัวอย่างของการประกอบ
กรงานใหญ่ที่บริสุทธิ์หมดจดงดงามด้วยประการทั้งปวง จะหาตัวอย่าง
อื่นใดมาเทียบเคียงกันมิได้เลย

ดังได้กล่าวมาแล้ว “การประกอบกรงานใหญ่” เป็นเรื่องใหญ่
เป็นเรื่องสำคัญและเป็นหัวใจในการ อบรมประชากรของชาติให้ทุกคนเป็น
ผู้ที่มีประสิทธิภาพในการงาน เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องสอนให้ทุกคนรู้ว่
การประกอบกรงานใหญ่ จักต้องประกอบด้วยองค์การใดบ้าง และ

การประกอบกิจการใหญ่จะขึ้นต้นด้วยอาการอย่างไร ต้องมีหลักสำคัญ
ที่หลักในการดำเนินงาน และต้องเหมาะสมแก่กาลเทศะอย่างไร หัวใจ
ในการประกอบกิจการใหญ่^๕นั้นคือความเพียร ความทรหดอดทน และความ
รอบรู้ ที่สุดทุนทรัพย์ ถ้าถึงกาย ใจ และความรัก ความสนใจในการทำงานที่
ทำนั้นด้วย สิ่งเหล่านี้เหมือนมนต์ก่อนขจัดที่อาจคิดนั้นคาดให้การทำงานที่
กระทำสำเร็จลุล่วงไปได้ ถ้าการทำงานเหล่านั้นไม่ใช่สิ่งที่เกิดอวิสัยจนเกิน
ไป หาใช่ปรารถนาเหตุที่ทำงานด้วยเหตุอื่นไม่สัมผล ดังได้กล่าวมาแล้ว
นั้นเลย ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีเหตุเป็นแดนเกิด ถ้าเมื่อเหตุดี ผลก็
เกิดดี ย่อมดี ถ้าเหตุไม่ดีเสียแล้ว ผลที่บังเกิดจะเป็นผลชั่วชานั่น ก็เป็น
อันโดยที่ไม่ควรคิด ผลย่อมไม่ดีเป็นแน่แท้ ฉะนั้นพึงมีมนต์การไว้ในใจ
เสมอให้สัมพันธ์กับเกิดมาเป็นมนุษย์ว่า “กรรมทั้งหลายมีเหตุเป็นแดนเกิด
สัตว์โลกมีมนุษย์เท่านั้นที่อยู่ภายใต้อำนาจแห่งเหตุ” โดยนัยนี้ ก่อนที่
จะประกอบกิจการใหญ่ ๆ ลงไป พึงพิจารณาพิจารณาเหตุในเหตุผลที่จะบังเกิด
ให้ถี่ถ้วนเสียก่อน อย่างประมาณในการงานทั้งปวงให้สัมพันธ์กับหลักกรรม
ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงสรรเสริญความไม่ประมาณไว้
เป็นปัจฉิมพทโฆวาท ว่า

“ท่านทั้งหลายจงยังความไม่ประมาณให้ถึงพร้อม ผู้
ไม่ประมาณพินิจอยู่เสมอถึงสุขอันไพบูรณ์”

ดังนั้นจะสัมฤทธิ์ด้วยความเป็นมนุษย์ ผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจแห่งเหตุ
ด้วยประการทั้งปวง

บทที่ ๔

การปฏิบัติตนตามหมู่คณะ

ทุกหมู่, ทุกคณะ, ทุกสมาคม และทุกประเทศชาติ ย่อมมีมนุษย์
แต่ละคนเป็นหน่วยหนึ่ง ๆ อยู่ในนามที่กล่าวนั้น ด้วยกิริยาอาการ ความเป็น
อยู่ในการครองชีพ และระเบียบวินัย ตลอดจนความประพฤติปฏิบัติ
กันโดยธรรมชาติเป็นปกติด้วยเช่นเดียวกันหมด ด้วยการที่มนุษย์ทุกคน
ต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะจึงเป็นเหตุธรรมชาติเช่นกล่าวนี้ จึงมีคำ ๆ
หนึ่งกล่าวถึงเหตุธรรมชาติที่เกี่ยวกับคนในเรื่องนี้ว่า “คนเราอยู่คนเดียว
ในโลกไม่ได้” เกิดขึ้น

“คนเราจะอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้” “โลก” คำนี้หมายถึง
“หมู่คน” เมื่อต้องมีความเป็นอยู่ด้วยการอาศัยอยู่ในหมู่คนเช่นนี้แล้ว
จำเป็นอยู่เองที่จะต้องมีการคบค้าสมาคมกันต่อไป เมื่อการคบค้าสมาคม
เกิดขึ้น การปฏิบัติตนตามหมู่คณะย่อมเกิดตามขึ้นมาด้วยเป็นธรรมดา
การที่จะอยู่ในโลกคนเดียว ซึ่งหมายถึงการไม่คบค้าสมาคมกับใครเลย
นั้นไม่ได้ เป็นการผิดหลักธรรมชาติและผิดด้วยมนุษย์อย่างยิ่ง เพราะ
การคบค้าสมาคมนี้ ย่อมว่าจะมีแต่เฉพาะในหมู่มนุษย์เลย แม้ในหมู่สัตว์
ก็วิจิกขานก็ยังอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นฝูง คนเราเป็นมนุษย์ผู้มีใจสูง

เป็นวิเศษสัตว์ ในจะอยู่ในโลกคนเดียวด้วยการไม่คบค้าสมาคมหรือ
อยู่ร่วมกับหมู่คนเดา

เมื่อการอยู่รวมเป็น หมู่คณะ เป็นหลัก ขรรษาคี ของ มนุษย์ เช่นนี้
แล้ว ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า การอยู่รวมในหมู่คณะนั้นจะมีผลอันใดบ้าง
ในที่นี้ พอลจะจำแนกผลซึ่งเกิดจากการอยู่รวมกันให้เห็นอย่าง
ง่าย ๆ ๒ ประการ คือ

- ก. ผลดี การอยู่รวมกันโดยมีสามัคคีธรรม ย่อมนำสุขมาให้
- ข. ผลชั่ว การอยู่รวมกันโดยปราศจากสามัคคีธรรม ย่อมนำ
ทุกข์มาให้

คนเราทุกคนย่อมรักสุขชังทุกข์ ที่ใคร่ความสุขก็
อยากนำตนเองเข้าไปสู่ที่แห่งนั้น และโดยนัยตรงกันข้าม ย่อมนำตน
ออกห่างในเมื่อที่แห่งใดเป็นที่ซึ่งจะนำความทุกข์มาให้

แต่ยังมีข้อแม้บางอย่างเหมือนกัน ที่เราท่านทั้งหลายอย่าพึงสำคัญ
ผิดคิดไปว่า ทุกหมู่ ทุกคณะ ทุกหน ทุกแห่ง จะเป็นสถานที่นำแต่ความ
ทุกข์มาให้เสียหมด อย่าพึงตำหนิตนหมู่คณะนั้น ๆ ก่อนที่จะได้ตรวจ
สังเกตแวดล้อมตลอดจนตนเองเสียก่อนอย่างถี่ถ้วน อาจจะมีสิ่งหนึ่งสิ่งใด
ในตน อยู่บ้าง กระมัง ที่เนืองปัดสรรและ ขาดตกบกพร่องต่อการ เข้าสู่หมู่
คณะหรือสมาคมนั้น ๆ ถ้าเมื่อใดตรวจดูโดยเที่ยงธรรมและพบแน่ชัดว่า

หมื่คนะเหล่านั้ไม้นำเอาความเจริญมาสู่ได้อย่างแท้จริง ก็ควรนำตน
 ออกจากหมื่คนะเหล่านั้ เพราะเป็นสถานที่ที่เราไม่ควร ไคร้เข้าไป
 สู้เสียแล้ว เพราะ

เป็นคนควรรอบรู้ ส้มาคม
 สองประการนั้ยม ฉล่าวไว้
 หนึ่งพาลหนึ่งอูตม นั้กปราชญ์
 สองสิ่งนั้จให้ เลือกรู้ส้มาคม
 หรือเหมื่อนหนึ่ง

ฝูงหงษ์หล่งเข้าสู่ ฝูงกา
 สั้หราชเคียงโคกถา กลาดเกล้า
 มาต้นระคนตา เลวชาติ
 นั้กปราชญ์พาลพาเตา สั้โนนงาม

แต่ถายงมสิ่งหนึ่งสิ่งใดในตน ชาติตกบกพร่องต่อการเข้าสู่

หมื่คนะเหล่านั้ ๆ ก็ควรปรับปรุงตนเอง เคื้อนตนเอง พิจารณาตนเองเสีย
 ใหม่โดยเร็ว พังตรวจค้นตัวเอง โดยความซื่อตรงต่อตน สยามอศัต
 เมื่อพบชอบบกพร่องในกรณีใด ๆ ก็ตาม ควรจะความประพฤติซึ้นนั้เสีย
 ตลอดจน สั้ระ ความเห็น อัน ไม่ถูกต้อง ตาม ทำนอง ศตองธรรม เสียให้สิ้น
 ไม่ควรมีความกิดความเห็นไปในแง่ มัจฉาทิษฐิพยายามปฏิบัติตนให้เหมาะ

ดื่มแก่หมู่คณะนั้น เพื่อตนเองตลอดจนเพื่ออนาคตของตนและหมู่คณะ ๆ
นั้นด้วย ผลที่เกิดขึ้น จาก การ ปรับปรุง ตนเอง ให้ เข้า กับ หมู่ คณะ ได้ นั้น ก็คือ
ความสุขภาพสบายใจนั่นเอง

อีกประการหนึ่ง การปฏิบัติตนก็คือการกระทำตนให้อยู่ในระเบียบ
วินัยประเพณีและธรรมเนียมของประเทศชาติแห่งตน หรือหมู่คณะแห่ง
ตน การปฏิบัติตนเป็นสิ่งสำคัญมากที่สุดสำหรับบุคคลทั่วไปทั้งชายและ
หญิง เพราะเป็นหนทางเดียว ที่จะนำให้ผู้ปฏิบัติ เขาถึง ถึงคม หรือ
ถึงมาคมแห่งใดแห่งหนึ่ง ตลอดจนเขาก็ยังอยู่ในประเทศชาติใด ๆ ก็ใด
จะเป็นคนหรือแม่สัตว์ก็ตาม ถ้าไม่ปฏิบัติตนตามหมู่คณะแล้ว ย่อมไม่
อาจจะอาศัยร่วมอยู่ในหมู่คณะนั้น ๆ ได้เลย จะเป็นผู้ที่ตกลี้จออกจากหมู่
คณะนั้นทันที ด้วยเหตุนี้เองจึงจะต้องกระทำตัวให้เป็นคนที่มีความ
ประพฤติและวัตรปฏิบัติเหมือนกับคนในหมู่ที่ตนเข้าไปอยู่ร่วมด้วย ถ้าจะ
พูดอย่างง่าย ๆ อย่างโบราณท่านกล่าวไว้ก็คือ “เขาเมืองคาหลัวต้อง
หลัวคาตาม” อย่าไปฝืนหรือขวางความเย็นใจแห่งหมู่คณะนั้น ๆ เข้า
ภยันตรายจะมาถึงตนโดยไม่บังควร

แต่ปัญหาว่า ถ้าคนเขาไปอยู่ในสังคมใดที่ถือเอาการปล้น
ชิงมาเป็นนิตยธรรมแล้วจะทำอย่างไร มีต้องออกปล้นเช่นเดียวกับโจรด้วย
หรือ สำหรับปัญหาอันเป็นปัญหาไม่ยากเลย หรือสำคัญขอให้รู้ จัก

วิชาเป็นวิชาสำคัญวิชาหนึ่งที่จะไม่รู้ไม่ได้ ควรสนใจและ
ควรรู้ไว้ว่า อย่างที่ขี้นมานี้ในทางทัศนคติกลายเป็น “เกรตริง” หรือ
ชนิดที่เรียกว่า “กางร่ม” คือถือเอาแต่ความดีตามใจคนเป็น
ประมาณ ชอบขี้ด ชอบแย่ง ชอบผาผน กิริยาเช่นพดเมองคิของประเทศไทย
เขาไม่ประพฤติปฏิบัติกันเสีย

ต่อไปนี้ คือ ที่มาของการปฏิบัติตน มีเพียง ๕ อย่าง คือ

๑. เห็นพ้องด้วย
๒. จำใจ
๓. ขวิขชา
๔. ประสงค์ด้วยตัว
๕. พดอยตาม

๑. เห็นพ้องด้วย คือเหตุการณ์อันใดที่เป็นปัญหาเกิดชน
ณะเพราะหน้า มีผู้ถามว่าดีหรือไม่ดี เราเห็นว่าดี ก็ควรตอบว่า “ดี”
ไปตามความคิดเห็นของเรา ไม่ดีก็ว่า “ไม่ดี” อย่าปากอย่างหนึ่งใจ
อย่างหนึ่งใช้ไม่ได้

๒. จำใจ คือสิ่งทำทั้งๆที่ไม่เต็มใจทำเลย ต้องจำใจ
ทำไปด้วยถูกบังคับหรือว่าเพราะอยู่ใต้อำนาจ การเช่นนี้อาจเกิดแก่

ตัวผู้โดยผู้หนึ่งได้ โดยเหตุสุดวิสัย แต่ขออย่าให้เป็นดังประจำต้นตอ จะ
 เสียคนเมอมเหตุอันงคมเกิดจนพวงหาโทษตกไปครั้งหนึ่งแล้วหาทาง
 เลี่ยงจากที่แห่งนั้นเสียโดยเร็ว

๓. อวิชา ความโง่งมง่าย ไม่รู้เท่าถึง การณ์ที่เกิดขึ้น
 หรือขาดสติขาดปัญญา มีคัมมต่อเหตุการณ์ทั้งปวง ผู้หนึ่งผู้ โดยยัง
 ตึกคนอยู่ว่า มีคัมมต่อเหตุการณ์เช่นกล่าวมาแล้ว ควรหาทางหลีกเลี่ยง
 หรือไม่ก็ควรเข้าหาความสว่างกำจัดความมืดเสีย อวิชามผลอย่าง
 เดียว คือ นำความทายนะมาดี

๔. ประสงค์วิญญู พวกรเบณพวกที่หวังผลตอบแทนในทาง
 ลาภยศเงินทองหน้าตาการงาน มีการประจบสอพลอโดยไม่คำนึงถึงอะไร
 อันหมด หวังประโยชน์ทุกสิ่งเกิดขึ้นเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น เขาแบบที่
 ใครว่าติดตัว หรือเขาเช่นกว่าไม่ ยินยอมตาม

๕. พลอยตาม พวกรเบณพวกที่จกเขาอยู่ในระดับ ที่เลวที่สุด
 คือเห็นใครติดพลอยตาม พลอยทั้ง ๆ ที่ตักเองหรือใคร ๆ ก็เห็นว่าไม่ถูก
 ไม่ได้ คนก็พลอยตาม ถ้าเห็นใครเพื่องพลัวไม่เลียดด้วย พยายามเอา
 แต่ได้ถ้ายืดงายเสียไม่ยอมละก็พลอยตามทั้ง ๆ ที่ไม่มีส่วนรู้ส่วนเห็น

ด้วยเลย คนพวกนี้โดยมากใจแถมหยิ่ง นอกจากนั้นยังปราศจากความ
เคารพนับถือผู้หนึ่งผู้ใดโดยแท้จริงอีกด้วย ถ้าจะเปรียบบอกอย่างหนึ่งก็คือ
ถูกชนพดอยพยัก ซึ่งพดอยตามผู้มั่งอำนาคโดยไม่รู้เห็นเห็นหนได้ ผล
ที่สุดของคนจำพวกนี้คือ การเอาตัวรอดและไม่ยอมเสียสละร่วมจิต
ร่วมใจด้วยใคร ๆ หมด

สรุปแล้ว การปฏิบัติตนตามหลักธรรมเป็นดังสำคัญมาก ทุกคน
พึงเลือกปฏิบัติให้เหมาะและสัมพันธ์กับกาลเทศะนั้น ๆ ไม่ใช่ถือ "เถรตรง"
หรือ "ทางร่วม" จนเกินไป จะเกิดความเดือดร้อนต่อการปฏิบัติตนไปใน
ทางที่กล่าวมานี้ภายหลัง ให้รู้ถึงประเทศและเหตุการณ์ว่า หมดคนระดม
วินัย ประเพณี และชนบ ธรรมเนียม อย่างไร แล้วควรยึดตามไปกับภูมิ
ประเทศเหตุการณ์นั้น ๆ หรือแม้ว่าไม่อาจปฏิบัติตนเข้ากับภูมิประเทศ
เหตุการณ์นั้น ๆ ได้ ก็พึงหาหนทางทดแทนโดยเสีย ยายาแผนดัดตน,
จัดวางไปตามอารมณ์ความเห็นของเรา พึงทำตนให้เป็นคนอยู่กับใคร
ได้ง่ายโดยไม่มีความเดือดร้อน คนเช่นนี้เป็นพดเมองคิตประเทศชาติ
ที่ยังการ กล่าวคือปกครองง่ายหรือแม้ว่าความเมื่องจะมีชนบประเพณี
อย่างไร คนก็เห็นอารมณ์ปฏิบัติตามไปได้ โดยปราศจากการฝืนร่วม
จิตร่วมใจกับคนหมู่นั้นประเทศนั้น หรือคณะนั้นพร้อมด้วยกายวาจาใจ
จนเกิดเป็นความสามัคคีแห่งหมู่ นำความรู้สึกความเจริญมาให้ สมดัง

นัยพุทธคำสอนสภาวะที่ว่า “**ความพร้อมเพียงของปวงชนผู้เป็นหมู่ยัง
ความเจริญให้สำเร็จ**” และอภินิหารหนึ่งกล่าวว่า

หมู่ใดรักข้อพร้อม	เพรียงกัน
ขาดคิตรีชยารัน	รุกเรา
ทำการปรึกษาหัน	หาชอบ
คงสุขหลักเสรา	โสภได้โดยสมัย

จะพึงเห็นได้ว่า ความสุขความเจริญที่เกิดขึ้นย่อมมาจากความ
สามัคคีกับการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตาม หมู่คณะเป็นมูลตั้งหนักได้บรรยาย
มาน

บทที่ ๑๐

การทำคนให้เหมาะแก่ฐานะ

การทำคนเช่นไร จึงจะเรียกว่าเหมาะแก่ฐานะนั้น ในที่นี้ควรทราบความหมายของ “ฐานะ” ก่อนว่าคืออะไร ฐานะนี้โดยรูปคำ หมายถึงถึงหลักฐานคือที่ตั้งอันมั่นคง ตลอดจนความเป็นอยู่ตามสภาพโดยพลความ หมายถึงทรัพย์สิ้นเงินทอง ศักยภาพ เครื่องอุปโภคบริโภค ฯลฯ ได้ทั้งสิ้น

เรื่องของฐานะ เป็นเรื่อง เกี่ยวพันบุคคล อันได้อบรมไว้ในปางก่อน และอุปสรรคคุณงามความดีได้กระทำไว้ ในปัจจุบันด้วย หรือคล้ายกับว่าเป็นงานด้านของคนขึ้นมาแล้วเช่นตนเอง บางคนดี บางคนชั่ว บางคนฐานะสูง บางคนฐานะต่ำ เหมือนกับคนที่เกิดมาแต่มีรูปโฉมโฉมพรรณแตกต่างกัน เรื่องนี้เป็นเรื่องไม่ควรคิด ถ้าคิดแต่ช่วยออกมาความโทมนัสมาสู่ ทางที่ถูกอย่าคิดเสียเลยดีกว่า เพราะเป็นเรื่องของภาวธรรมและธรรมชาติ พันวิสัยปฤษณจะแก้ไขอย่างหนึ่งอย่างใดได้ทั้งสิ้น

เพื่อให้การบรรยายเรื่องนี้น่าสนใจและชอบฟังใจ จึงขออธิบายคำว่า “คน” ไว้ในที่นี้ด้วย

“คน” คือ ตัวเราและ การทำคนให้เหมาะแก่ฐานะก็คือ ทำตัวของเราให้เหมาะแก่ฐานะนั่นเอง

เพราะเหตุใดจึงต้องทำตัวให้เหมาะแก่ฐานะ นี่เป็นเรื่องที่ทุกคน
ควรสนใจ คนทุกคนพึงรู้ตัวของตัวเองว่า ตัวเพียงเท่านั้นควรทำให้เหมาะสม
แก่ฐานะเพียงไร

มีคนเป็นจำนวนไม่น้อยที่ทำงานให้ผิดจากฐานะเดิม คือฐานะตัว
ต่ำ แต่แต่งตัวให้คนภายนอกเห็นว่าฐานะสูง หรือฐานะสูงแต่
แต่งตัวให้คนภายนอกเห็นว่าต่ำ เช่นนเรยกว่าทำผิดกับฐานะ อัน
ที่จริงคนทั้งหลายจะมา มลทินเป็น ๓ คือ

๑ ขวชาคบุตร

ถูกเลวถือว่าตระกูล

๒ ชาคบุตร

ถูกเลวถือว่าตระกูล

๓ อภิชาคบุตร

ถูกเลวถือว่าตระกูล

คติทั้ง ๓ นี้

เป็นคติที่คนปลดปล่อยมาแต่เด็กด่าบรรพ และเป็น

ความจริงเช่นนั้น เพราะรวมตัวอย่างที่เราท่านพอจะนำมาเทียบเคียงได้มาก

การที่เป็นไปเช่นนี้กลายกับว่าแบบเรของของกรรม

แบบเรของทเถยว

กับกุศลที่ทำได้ เพราะเหตุนี้เองที่ทำให้คนทั้งหลายขาดผลในความเป็น

ไปของดีของตน คนเหล่าตระกูลสูงต้องเสื่อมทรามหรือตระกูลต่ำกลับ

รุ่งเรือง มนุษย์จึงได้กลายมา

ด้านการทำคนเช่นไร จึงเรียกว่าเหมาะกับฐานะนั้น คือการทำ
คนให้เหมาะกับความเป็นอย่างอื่นแท้จริง คือทำตัวให้มันไปตามจริตที่
เป็นจริง สุภาษิตไทยบทหนึ่งสอนว่า

“อันตัวต่ำแล้วอย่าทำให้กายสูง
ดูเขียงยังยังมีแนวท้วงทาง ฯ”

หมายถึงให้รู้ตัวไว้เสมอ อย่าลืมนึกว่าตัวเป็นคนเช่นไร แล้วทำ
ตัวให้เหมาะกับฐานะนั้น เมื่อจะยกมาเป็นตัวอย่างได้เรื่องหนึ่งถึงความ
เป็นผู้ทำตัวเหมาะแก่ฐานะ คือ

“พระสุนทรโวหาร (ภู่) (เมื่อยังไม่ถูกถอดจากตำแหน่งใน
รัชกาลที่ ๓) เป็นเพื่อนกับพระยาชัยวิชิต (เผือก) เพราะเป็นกวดคอยกัน
เคยหมอบเฝ้ากวดนอนถวายในหลวงรัชกาลที่ ๒ เสนอ ครั้นต่อมาเมื่อ
รัชกาลที่ ๒ สวรรคต รัชกาลที่ ๓ ขึ้นเสวยราชสมบัติทรงตั้งให้พระยา
ชัยวิชิต (เผือก) ไปเป็นผู้รั้งกรุงเก่า และพร้อมกันนั้นก็ได้ถอดพระ
สุนทรโวหาร (ภู่) ออกจากตำแหน่งบรรดาศักดิ์ เพราะกลัวคอราชภัย
สุนทร (ภู่) ต้องหนีไปบวชอยู่ที่วัดราชบูรณะ (วัดเลียบ) ก่อนมาขึ้นไป
นมัสการภูเขาทองที่กรุงเก่า ต้องเรือผ่านหน้าจวนท่านผู้รั้ง (พระยา
ชัยวิชิต “เผือก”) อยากจะแวะขึ้นไปเยี่ยม ในฐานที่เคยรู้จัก เป็น
เพื่อนกันมา แต่สุนทร (ภู่) รู้ตัวว่ากำลังตกยาก จึงไม่แวะเยี่ยม

เลยไปแวะจอดเรือเล็กที่อื่น
เห็นใจว่า

สุนทร (ภ) ว่าพันใจอย่างน่าสงสารและน่า

“พอรอนรอนอ่อนแสงสุริย

ถึงตำบลกรุงเก่ายิ่งเศร้าใจ

มาทางทำหน้าจวนจอมผู้รู้

ก็คิดถึงครังก่อนมานาคาไหล

จะแวะหาท่านเหมือนเมื่อเป็นไวย

ก็จะได้รับนิมนต์ ขนบจน

แต่ยามยากถ้าหากว่าท่านแปลก

อกมิแตกเสียหรือเราเขาจะสรวล

เหมือนเชิญใจให้สูงไม่สมควร

จะต้องมานหน้ากลับอ้อมประมาด”

นี่เป็นตัวอย่างอันดีในเรื่องการทำความให้เหมาะแก่ฐานะเรื่องหนึ่ง
ผู้หนึ่งผู้ใดก็ตาม ถ้าพยายามทำตนให้ผิดฐานะที่ตนเป็นจริง ผู้หนึ่ง
เป็นผู้ที่หลุดออกตนเอง อันที่หลุดออกได้จนกระทั่งตนเอง ใครเลยจะคบค้า
สมาคมด้วยได้ เพราะหลุดออกจนกระทั่งตัวเองเสียแล้ว ที่เคยไปยิ่งกว่า
นั้น คือ พยายามบิดบังฐานะอันแท้จริงของตัวเอง เช่น บิดบังชาติภูมิ
วรรณนา บิดบังบ้านเรือนเคหะสถาน บิดบังจนกระทั่งบิดามารดาผู้ให้

กำเนิด โดยไม่ยอมบอกแก่ผู้อื่นว่าเป็นบิดามารดาของตน คนเช่นนคบ
ไม่ได้เป็นคนเลวที่สุด

มีหนุ่ม ๆ สาว ๆ ก็มากที่พยายาม เข้มแข็งฐานะให้ สูงขึ้นอีกโดย
รูปการต่าง ๆ แปลก ๆ เช่นคนค้าศกักพยายามทำตนเป็นคนสูงศักดิ์ คน
จนทำเป็นคนมี เช่นนาลังเวรมา เพราะพยายามหลอกลวงตัวเองและ
ผู้อื่นในกรณีที่ไม่เป็นจริง พยายามเอาใจเอื้อนในสิ่งที่ตนสุดปรารถนา
และสุดวิสัย ผลก็คือ ความเศร้าใจ และหมดหวัง ที่จริง ควร จะตั้งวร
ใจเสมอว่า

“อย่าเอื้อนเค็ดดอกฟ้า มาถนอม
สูงส่งมอมกัตรอม ออกไข
เค็ดเค็ดดอกพยอม ยามยาก ชมนา
สูงก็สอยด้วยไม้ อาจเอื้อนเอาถึง ๆ”

เช่นนี้จะดีกว่า

แต่ก็ไม่ใช่น้อยเหมือนกันที่คน ตั้งด้วยศกักแท้จริง ที่ต้องหัก โคน
ลงด้วยอำนาจของกฎธรรมดา ทั้งนี้โดยไม่รู้จากฐานะว่า ควรทำตัว
แค่ไหนจึงจะเหมาะสม มีภาษิตบทหนึ่งเตือนไว้ว่า

“สูงอย่าสูงกว่าฐานะนานนมักล้ม
จะเรือนคมเรือนเค็ดอย่าเปิดฝัก
คนสามเท่ามีบุญญาหว่าไว้หัก
ที่ไหนหลักแหลมคำจงจำไว้ ๆ”

“การทำตนให้เหมาะแก่ฐานะ” เป็นเรื่องสำคัญมากของคนทุกคน ถ้าไม่รู้จักทำตนให้เหมาะแก่ฐานะแล้ว ย่อมลำบากในทุกแห่งเข้าไหนก็ไม่สนิท เกือบเงิน เกือบแต่ประหม่า บางทีอาจแสดงอะไรบางอย่างที่เบียดเบียนให้เห็นฐานะที่แท้จริงออกมาก็ได้ สรุปแล้ว “การทำตนให้เหมาะแก่ฐานะ” เป็นเรื่องที่ต้องศึกษา ผู้หนึ่งผู้ใดก็ตาม ถ้าหาวิธีที่ตนให้เหมาะแก่ฐานะ ได้แล้ว เท่ากับว่า ผู้นั้นยังหาไม่ ตีปรีดธรรมครบถ้วนไม่

ผู้ที่สมบูรณ์ด้วยตีปรีดธรรมนั้นตามนัยแห่งธรรมวิภาค ที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงแต่งมดง

“เป็นผู้รู้จักเหตุแห่งสุข — แห่งทุกข์

เป็นผู้รู้จักผลแห่งสุข — แห่งทุกข์

เป็นผู้รู้จักตน ว่าโดยชาติ ตระกูล ยศศักดิ์ บริวาร

ความรู้ ตลอดจนคุณธรรมของตนเป็น

อย่างไร

เป็นผู้รู้จักประมาณ ในกรณีอันควรประพฤติปฏิบัติ

เป็นผู้รู้จักประชุมชน ว่าควรมีกิริยาเช่นไร และ

เป็นผู้รู้จักบุคคลก็ควรจะคบคนเช่นไรจึงจะเหมาะ”

บทที่ ๑๑

การตัดสินใจ

การตัดสินใจย่อมมีในมนุษย์ทุกคน คือ ก่อนที่จะทำอะไรลงไปไม่ว่าจะเป็นสิ่งเล็กน้อยหรือสิ่งที่ใหญ่โตก็ตาม ต้องมีการตัดสินใจก่อน มีเช่นนี้ในการทำงานต่าง ๆ จะไม่สำเร็จลงไปได้ด้วยดี การตัดสินใจเป็นของสำคัญที่สุด การงานทุกอย่างเกี่ยวกับการตัดสินใจทั้งสิ้น แต่นอกเหนือไปความถนัดของมนุษย์บางประเภทที่ไม่มีการตัดสินใจด้วยตนเอง พยายามอาศัยสิ่งภายนอกเป็นหลักโดยตรงแล้วนำไปปฏิบัติ คนเช่นนี้กล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่ไร้ความสามารถในการบังคับใจของตน หรือถ้อยหนักเป็นคนมีหัวใจโตเถลไม่แน่นอน ประกอบการงานอื่นใดมีผิดพลาด เพราะเป็นการกระทำอย่างขาดหลัก คือ เหตุผล

ผู้ที่ตัดสินใจตนเองได้อย่างเด็ดขาด ย่อมแสดงให้เห็นอำนาจและกำลังใจของผู้ นั้นว่ามั่นคงและหนักแน่น โดยมากคนเช่นนี้ย่อมมีประสิทธิภาพในการงาน คือ เป็นคนทำอะไรทำจริงไม่ฉ้อฉล การงานทุกอย่างก็สำเร็จลงไปได้ด้วยดี ตรงกันข้ามกับคนที่ไม่มีการตัดสินใจเด็ดขาดคอยแต่อาศัยในสิ่งภายนอกโดยตรงนั้นแล้วจึงทำโดยอาศัยเหตุอันงมงายนั้น คนเช่นนี้ไม่มีความเจริญในการงาน อนาคต

ของคนจำพวกหลังนี้เปรียบเหมือนกับว่า เขาได้ซุกหมูนั่งตัวของเขาเอง
ในที่สุด

อนึ่ง ผู้ที่ขาดการตัดสินใจตนเอง มักเป็นผู้ที่ถอยถอยขยี้มและ
มันในโชคต่าง ๆ นานา คนพวกนี้จะทำอะไรครึ่งหนึ่งก็คอยหาถอย
ขยี้มและคอยสังเกตสิ่งแวดล้อมภายนอก มุ่งหน้าเสียใจยิ่งนักสำหรับ
คนพวกนี้ แม้เขาจะประกอบกิจการงานที่สำคัญใหญ่โตสักอย่างหนึ่ง เพียง
แต่จากคกตลงมาเบื้องหน้าตัวเขานั่น ก็ต้องเลิกการประกอบกิจการงาน
นั้นๆ เสียง่าย ๆ เพราะถอยมันในใจว่าถอยขยี้มไม่เหมาะเสียแล้ว

อีกประการหนึ่ง คือ การเสียสละตามสถานที่ต่าง ๆ ก็บันทึก
จิตใจสำหรับคนพวกนี้เหมือนกัน ก่อนประกอบกิจการงานอันเป็นประโยชน์
แก่ตนเอง ชอบไปเสียสละ เสียขี้นม เพื่อให้เหตุภายนอก
มันคาดแก่เขาว่า กิจการงานที่ทำงานจะสำเร็จหรือไม่ ถ้าผลของการเสีย
สละบอกตามลัทธิว่าไม่สำเร็จ เขาก็หยุดทำเสียโดยขาดเหตุผลเพียงพอ
เพียงแต่ไม่ท้อตไปเกิดคางหรือหงายขนทอง ๒ อันเท่านั้น

มีหลักตามพุทธศาสน์ภาษิตที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า
“ทำดีได้ชั่ว ทำชั่วได้ชั่ว” มันยวดยิ่งใด ๆ ก็จะเป็นผลดีหรือไม่ ย่อม
แล้วแต่เหตุ คือ การกระทำ หาใช่สิ่งภายนอกมันคาดไม่ ถ้าเหตุที่ทำดี
ย่อมได้ผลดี ถ้าเหตุที่ทำชั่ว ย่อมได้ผลชั่ว ดังพุทธศาสน์ภาษิตที่ได้
ยกมาเป็นหลักพิจารณาทางตนนั้น

หลายบทในพุทธคำสอนสุภาษิตที่ทรงประณามอุกฤษยาม และทรง
ตักเตือนผู้ที่นั่งคอยนอนคอยให้เหตุการณ์ภายนอกบังเกิด ทรงกล่าว
ว่าคนที่ถืออุกฤษยาม เป็นผู้แคล้วคลาดจากประโยชน์ที่ควรได้ ดังได้ทรง
กล่าวไว้ในเอกนิบาตชาดกฐกนิกายว่า “ประโยชน์ได้ล่วงเลยคน
โง่ผู้มัวถืออุกฤษอยู่”

และในที่แห่งเดียวกัน ทรงกล่าวไว้อีกว่า “ประโยชน์เป็น
อุกฤษของประโยชน์นั้นเอง ดวงดาว (อุกฤษ) จะทำอะไรได้” พุท
บาย ๆ ก็คือ ประโยชน์ที่จะเกิดแก่การทำความคิด เป็นตัวอุกฤษยาม
อันดีในการกระทำอยู่เองแล้ว หาใช่ดวงดาวหรืออุกฤษยามใดอะไร
บังเกิดไม่

เห็นได้ตระหนักแล้วว่า ผู้ที่ถืออุกฤษยาม คือพวกที่ขาดการตัดสินใจ
ใจตนเอง และเป็นพวกที่แคล้วคลาดจากประโยชน์ทางปวง ฉะนั้น ถ้าจะ
กล่าวถึงแบบ แบบของผูถืออุกฤษยาม ก็เป็นแบบอันต่ำสมyth ใช้การไม่
ได้ ปัจจุบันไม่เป็นตัวอย่างอันงดงามจากพึงปฏิบัติตาม ทางที่ดีที่ทุกคน
ควรมีการตัดสินใจอย่างเด็ดขาดด้วยตนเอง

แต่การตัดสินใจเด็ดขาดด้วยตนเอง พึงเป็นไปด้วยดีถา
การณอื่นใดนั้นกล่าวโดยย่อคือ จงเป็นผู้ที่ปรารภเหตุผล และมันใน
พุทธคำสอนสุภาษิตขอที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” และอีกนัยหนึ่ง การ

ตัดสินใจเด็ดขาด เป็นเรื่องที่ต้องศึกษาประกอบอยู่ด้วยเหมือนกัน ที่
 ว่าเป็นเรื่องที่ต้องศึกษานักคือว่า พึงใคร่ครอง ได้ถาม ถึงเหตุให้เห็น
 ต้องเท่านั้นในเหตุการณ์ทั้งปวง แล้วก็นำเข้ามาเป็นแบบปฏิบัติ
 หรือเทียบเคียงกับการงานที่คนจะกระทำ ถ้าชอบด้วยหลักการแล้ว ก็
 พึงทำการนั้นโดยเด็ดขาดปราศจากสิ่งใด ๆ เช่น แล้วผลดีจะไป
 ไหนเสีย

โดยมาก หลักการ ตัดสินใจ ของผู้ที่ งามาย อาศัยเหตุการณ์ภายนอก
 นอกถ้อยคำอย่างน้อย ๔ ประการ คือ

๑. เสียงไซ้
๒. หลักถ้อย
๓. ดังเด
๔. ถองตุ

๑. เสียงไซ้ ทำอย่างงามายขาดหลักวิชา มีดมนในเหตุ
 ผล ทำตุกรหงครวหนึ่งในเรื่องนั้น ๆ แล้วว่าอาจประสพคุณงาม
 ความดีเข้าบ้าง โดยอาศัยให้เหตุการณ์ภายนอกนั้นตามา

๒. หลักถ้อย มั่นใจว่า เขาทำกันมาอย่างนั้นแล้วประสพผลดี
 ก็อยากจะทำบ้าง เพื่อมุ่งหวังผลดีเหมือนเขา ไม่รู้ประมาณกำลังตัว
 กำลังใจของตนเองว่ามีความสามารถพอเพียงหรือไม่ ก่อนที่จะตัดสินใจ
 ทำลงไป

๓. ลังเล เกิดวิจิกิจฉาขึ้นในดวงใจ จะทำหรือไม่ทำดีหนอ เพราะตนไม่แน่ใจว่า ถ้าทำลงไปแล้วผลจะเกิดหรือไม่รู้ เชื่อ ครุ่นครุ่นไม่เชื่อครุ่นหนึ่ง เขวแบบเขวไปเชื่อนมา กว่าจะตกลงใจเชื่อถือนั่นเองลงไป ก็ไม่ทันเหตุการณ์เสียแล้ว

๔. ลองดู ทำโดยปราศจากหลัก แต่ก็ยังดีกว่าลังเล เพราะเป็นชนทดอง ดีกว่าไม่ทำอะไรเสียเลย เพื่อเอาผลของการทดองนั้น มาเป็นแบบฉบับสืบไป

ทั้ง ๔ ประการที่ยกมาให้เห็น ทำให้หลักการตัดสินใจที่แท้จริง ไม่ เพราะว่ ทุกข้อนั้นล้วนแต่เป็นทางที่นำไปสู่ความเสื่อม หาคความเจริญและประสิทธิภาพในการงาน และการตัดสินใจเด็ดขาดมิได้เลย

หลักการตัดสินใจเด็ดขาดที่แท้จริง ถ้าพิจารณาตามหลักธรรม แล้ว อาจแบ่งได้เป็น ๓ คือ

๑. ถือตามความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่
๒. ถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่
๓. ถือหลักธรรมเป็นใหญ่

ถือความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่

เมื่อใดใคร่ครองเห็นว่า ความคิดเห็น ของตนนั้นได้ เป็นไป ถูกต้อง ไม่ขัดต่อธรรมเนียมและศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้ว คิดจิตใจ ประกอบการนั้น ๆ โดยเด็ดขาด

ถือตามเสียงข้างมากเป็นใหญ่

เมื่อปวงชนโดยทั่วไปเราชอบนับถือและปฏิบัติตามเช่นนั้น จนกลายเป็น
เป็นดั่งทวิประเพณี ถึงแม้จะไม่ใช่เป็นเช่นใจของเราเอง เราก็ต้องอนุโลม
ตามเสียงข้างมากเป็นประมาณในการกระทำ

ถือหลักธรรมเป็นใหญ่

หลักธรรมสำคัญมากที่สุด ใน ๒ หลักข้างต้นนั้นแม้จะเป็นไปเช่นไร
ก็ยังคงอาศัยหลักธรรมประกอบอยู่ด้วย หลักธรรมหลักเดียวเท่านั้น
ที่ระบอบให้โลกก็ยังคงมีความมั่นคงอยู่ได้ การตัดสินใจเด็ดขาด เมื่อ
ปรารภธรรมเป็นใหญ่เช่นนั้นแล้ว ย่อมหาโทษมิได้ ประสพแต่ความ
เจริญกายเดียว

รวมความว่า การตัดสินใจเด็ดขาดนั้น ต้องศึกษาจากหลัก
๓ หลักเป็นเกณฑ์ และความพยายามควรใช้ให้ถูกแก่กาลเทศะ อย่า
ให้ผิดกาลสมัยหรือภูมิประเทศเหตุการณ์ได้ ผู้หนึ่งผู้ใดเมื่อปรารภเหตุ
ตัดสินใจโดยคำนึงในหลัก ๓ หลัก แล้วประพฤติปฏิบัติ ผลที่จะ
บังเกิดย่อมไม่ศูนย์ไปจากคุณงามความดี และมีผู้นับยอมนับถืออย่างไม่
เสื่อมคลายเลย

บทที่ ๑๒

ใจคอคับแคบ

บุคคลที่มีใจคอคับแคบคือ ผู้ที่ขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น
และเป็นผู้ไม่ยอมถ่อมตนกับใคร ๆ เห็นคนโดยมากเป็นผู้ที่ไม่มีความ
ประสงค์แก่ตัว อุปนิสัยใจคอคับแคบนี้เกิดจากพื้นดินดานเดิมหนึ่ง
และเกิดจากกรรมแวดล้อมภายนอกอีกหนึ่ง บุคคลประเภทนี้ ถ้าเขา
ถ่อมตนกับใครก็หมายความว่าได้คิดไว้เรียบร้อยแล้ว ตนต้องไม่เสีย
เสียเปรียบ คนใครไม่จริง เขาแต่ได้ถ่ายเดียว ไม่ยอมเสีย เขาแบบ
มิตรปฏิรูป เห็นแก่ผู้มีสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ มากกว่าคุณค่าของการถ่อมตน
และความไม่ตรึงตนตรึงภาพ

ความเป็นผู้มีใจคอคับแคบ ได้ทำให้คนพวกนี้เป็นคนที่ปราศจาก
การเจือปนเจือสีและเบญจกมลในแนวคิด เห็นโลกแต่ในแง่ต่ำช้า
ต่ำมาน้อย และเห็นว่าผู้อื่นเลวทรามไปกว่าตน มักจะเป็นผู้ที่ขาด
การพิจารณาตนเอง ทั้ง ๆ ที่คนได้สัมผัสเข้าใจแต่ความชั่วเลวทราม
ตรงกับโคลงโลกนิติบทหนึ่งว่า

“โทษท่านผู้นอนเพียง	เมล็ดงา
• ปองดินนินทา	ใบเวน
โทษตนเท่าภูผา	หนักยิ่ง
บ่องปีดลิดช่อนเรน	• เรอรายหาขุณย

โดยมากบุคคลผู้มีใจอคติคับแคบ มักจะเป็นผู้ทิ่มแทงใจเต็มไป
ด้วยความอิจฉาริษยา ไม่อยากให้ใครดีไปกว่าตน เขาจะวิตจริตใจที่จะ
สนับสนุนความดีของผู้อื่น มีแต่ปองร้าย ยิ่งเห็นใครงุ่มง่ามหรือพินาศ
นิบหนวยแล้วชอบใจดังนั้เป็นต้น

ตามหลักกล่าวไว้ว่า ที่มาของกรรมมีใจอคติคับแคบนั้น เกิด
จากเหตุ ๒ ประการ คือ

๑. นิสสัยสันดานเดิม

๒. อบรมมาตังแต่เด็ก

๑. นิสสัยสันดานเดิม หมายความว่าถึงแม้พญานาคเป็นสัตว์
โหดเหี้ยมที่มีความเป็นไปอย่างไร ก็ถ้าเขาเทอปนิสัยใจคออันนั้นมาสู่
ผู้ที่เป็นมนุษย์อย่างนั้น เรื่องเป็นเรื่องทแยงกัน เพราะเกี่ยวข้องกับ
เผ่าพันธุ์ มีหนทางเดียวกันคือ การอบรมบ่มนิสัยกับการศึกษาเท่านั้น
มีตัวอย่างที่พอจะยกมาให้เห็นในเรื่อง การอบรม บ่มนิสัย จากรายให้เป็น
คัตติงสันทร (กุ) ได้กล่าวไว้ในเรื่องสิงห์ไตรภพว่า

“เหมือนคำพระเทศนาท่านว่าชาด

ใครคบปราชญ์ก็เป็นปราชญ์ในสัณฐาน

ใครคบพาลก็จรรีตคิดเป็นพาล

เหมือนนิทานข้างทรงกษัตรา
มีโจรไพรมาอาศัยในโรงช้าง
พูดแต่ข้างหุ่นหันจะฟันมา
จนช้างพลายร้ายตามอาบโจร
ครั้นเสนาจับโจรเสียทันที
ให้ข้าพรหมณ์รามราชมาอยู่ชิด
กระทำกิจสวดสัลดพระชินสี
พระยาช้างโคสดับกลับดี
พระบาลีตรงตัวไม่กลัวใบ"

๒. อบรมมาดั่งแต่เด็ก หมายถึงบิดามารดาหรือวงศ์ญาติ
ญาติทนนทนอมมาสั่งสอนให้เห็นว่า ผู้อื่นเลวกว่าลูกหลานของตน สอน
ให้คิดนอกห่างเพื่อน ๆ ไม่ยอมให้คบค้าสมาคมด้วย เพราะเห็นว่าต่ำ
ศักดิ์ต่ำกว่าฐานะชาติกว่า บรรดาเด็กเปรียบเหมือนผ้าขาวยอมรับสี
ย้อมง่ายชนิดไร เมื่อมาได้ยินได้ฟังคำอบรมอันดีแบบเขาเช่นนั้น ก็ยอมรับ
เอาทางผิด ๆ นั้นแหละ ผลของการอบรมเช่นนั้น ก่อให้เกิดกมลสันดานชั่วเยี่ยง
จอมทอง ถูกกลืนหมมเพื่อน เห็นเพื่อนเลวกว่าตนต่ำกว่าตน และความ
คิดความอ่านเช่นนั้นหาได้หยดยังแต่เพียงว้ยอนแบบเด็กนั้นไม่ ย่อมทอ

ตามวัยและอายุขัยเสมอมา ผลที่สุดก็คือทำให้เป็นคนมีใจคอคับแคบ ขาด
การเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ดังใดก็ตามมา แล้วนี้แสดงให้เห็นผลของ
การอบรมมาแต่เด็ก ที่สอนให้เด็กเริ่มเป็นคนมีนิสัยใจคอคับแคบ

สำหรับอุปนิสัยใจคอที่เบนไปด้วยความคับแคบเช่นนั้น ทาง
ธรรมท่านสอนให้เกิดด้วยการบริจาค (กันเก็บ หมายถึงใจกอดตระหนี่ เก็บเนื้อ
เก็บตัว) คือ ฆ่าความคับแคบ ครอบงำ เห็นชอบแน่นด้วยการให้ทานหรือ
พระคุณความดีด้วยความดี

ถ้าเป็นปัญหาเกิดชนชั้นเพราะหนาในบางชนบทนั้น มโนคติจะแก้
ความมีใจคอคับแคบได้ก็โดย พยายามอย่าเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน
ทุกอย่างที่ใครเขาทำให้แก่เราพึงตอบแทนเขาด้วยสิ่งเช่นเดียวกันนั้น ที่
ผู้คนแม้กระทั่งประเทศที่เราอาศัยอยู่ ก็คงตอบแทนด้วยการเป็น
พลเมืองดีของประเทศ ตั้งนบนตนา

รวมความว่า ความเป็นมนุษย์มีใจคอคับแคบ เป็นผลร้ายต่อกันเอง
และส่วนรวม พึงพยายามเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน อย่าเอาเปรียบ
เปรียบ พึงตอบแทนแก่ผู้ที่ได้กระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้แก่ตนด้วยเจตนา
ซนดี เพื่อประสานความสามัคคีต่อกันไว้อย่างแน่นแฟ้นเป็นนิตย์ พึงกระทำ
ตนแต่บำเพ็ญใจให้ตั้งงามปราศจากอุปกิเลสโทษ เครื่องเศร้าหมองทั้งมรด
แล้ว ก็จงอาศัยอยู่ในโลกนี้ด้วยความผาสุกเป็นนิตย์อย่างยิ่ง

บทที่ ๑๓

ความคิดไม่ตรงกับคนอื่น

โดยปกติมนุษย์ทุกคนย่อมมีความรู้ ซึ่งกันก็คิด เพราะเป็น
วิสัยของวิญญาณ แต่ความคิดนั้นอาจตรงกับคนอื่นหรือไม่ตรงกับคนอื่น
ได้ คำที่ความรู้ ซึ่งกันก็คิดของคนอาจไม่เหมือนกันเสมอไป บางคน
อาจเห็นผิดเป็นชอบ ชนิดที่เรียกกันว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” ก็
มีบางคนมีความเห็นตรงตามท่านของคดองธรรม แต่เมื่อสรุปแล้ว
ความคิด เห็น ที่ ไม่ตรง กับ คนอื่น ชนิด ปลัด ย่อย ก็ ไม่รู้ สำคัญ อะไรนัก
ขออย่ามีความเห็น ไม่ตรง กับ ผู้ อื่น ซึ่ง หมายถึง ส่วนใหญ่หรือ
ส่วนรวมเข้าได้เป็นอันขาด การมีความคิด เห็นไม่ตรงกับ ส่วนรวม
ส่วนใหญ่ เป็นผลร้ายแรงที่อาจทำให้ผู้ ทดคิดเห็นผิดไปนั้นมีโทษใน
สถานต่างๆ ได้ตามแต่กรณี

ความคิดเห็นที่ไม่ตรงกับผู้อื่น ทางศาสนาจัดเข้าอยู่ในอกุศล
กรรมมก กล่าวคือ เป็นมิจฉาทิฐิ เห็นผิดไปจากคดองธรรม การมี
ความคิดเห็นผิดจากคดองธรรม นอกจากมีโทษ ในทางเป็นมอชยแห่งใจ
และเป็นที่มาปฏิบัติไม่สมควรดำเนินแต่กับ ยังเป็นอภยต พณา จมูกมโนทรม
การรังษีที่อยู่ในโลกนี้อีกด้วย

การมีความคิดเห็นไม่ตรงกับผู้อื่น มี ๒ ประการ คือ

๑. มีผู้คัดค้าน

๒. ไม่มีผู้คัดค้าน

มีผู้คัดค้าน เช่นบิดามารดา เป็นผู้สังเกตเห็นแจ้งว่าการอุทกที่
คนเข้บรพชาเป็นภิกษุในพระบวรพุทธศาสนาเป็นของดี เป็นกุศลกรรม
ที่ควรบำเพ็ญ มีความประสงค์จะให้บุตรเข้บวชเพื่อบริบอันสงัดแห่งกุก์ด
กรรมนั้น ความคิดอันนี้ เป็นความคิดส่วนใหญ่ที่ได้รับความเคารพนับ
ถือกันมาจนเป็นชนบประเพณีของชาติ แต่เราหาเห็นตรงกันกับบิดา
มารดา และส่วนรวมที่กล่าวมานี้ไม่ กลับประณามและกำหนดคติเตียนว่า
การบวชในพุทธศาสนาเป็นการประพฤติตามคติของมหาย ไม่สมควรที่
จะทั้งกระทำ (ถ้ามีความคิดเห็นไม่ตรงกับผู้อื่น มักจะมีความสำคัญตนผิดอยู่ด้วย
เสมอ) เมื่อจินตนาการเช่นนั้นแล้ว ก็ต้องไม่ยอมบวชตามผู้ใหญ่
ความคิดเห็น เช่นนี้เรียกว่า มีความคิดเห็นไม่ตรงกับผู้อื่นแม้จะมีผู้
คัดค้านให้

ไม่มีผู้คัดค้าน ขอนเป็นอนตรายแก่การดำรงชีพมาก เมื่อไม่มี
ผู้คอยคัดค้านชาติให้ ตนมีความคิดไม่ตรงกับผู้อื่นอยู่เฉย ย่อมหาตัว
เจ้าผู้หวังอวยไมโง่งายที่สุด ความคิดอันที่ปราศจากผู้คอยทักท้วงตักเตือน
อาจนำผู้ คิดเจ้าผู้อนตรายเช่นอนเมตงเมานาคาเองเจ้าผู้กองไฟระนั้น

ผลของการมีความคิดอ่านไม่ตรงกับผู้อื่น ไม่ผิดอะไรเลย นอก
จากชั่วร้าย จริงอยู่ความคิดของตนอาจผิดได้ แต่เมื่อตั้งตนเราไม่
ประพฤติบาปเพื่อกัน เราพากันไปประพฤติบาปเพื่อกันอย่างหนึ่ง ซึ่ง
ต่างกันกับความคิดเห็นของตน จะไปผ่านพ้นอยู่ในความคิดเห็น
ของตนแต่ฝ่ายเดียว อย่างไรได้ ต้องหมั่นใจไปในทางคนหมู่มากที่
ประพฤติกัน หรือเมื่อตนทนต่อการกระทำเช่นนั้นไม่ได้ ก็ควรหัดถนอ
เสียให้ห่าง อย่าขวาง ฟังถ้อยแบบ “น้ำเชี่ยว อย่าขวางเรือ”

ไม่จำเป็น ต้อง โทมนัส อุปายาส อะไร ในเมื่อ ความคิดเห็น
ไม่ตรงกับ ส่วนมาก ที่ ประพฤติ กัน เมื่อ ความคิด เห็น ไม่ตรงกับ
เขา ไม่จำเป็นจะต้องไปบังคับให้คนอื่นเห็นพ้องด้วยกับเรา การที่
วิพากษ์วิจารณ์ไปเช่นนั้น เป็นทางที่น่าให้ เกิด ความ ทุกข์ โทมนัส โดย
ใช่เหตุ อันว่าความคิดเห็นนั้น จะคิดเช่นไรก็คิดเถิด ห้ามความผิดร้าย
อะไรไม่ เพราะโทษเกิดจากความคิดไม่ แต่จะมอยู่ทางหนึ่งคือทางใจ
ความคิดอันไม่สมหวัง ย่อมทำให้ใจฟุ้งรำวน เมื่อควบคุมใจไม่อยู่
ชั่วขณะของผู้นั้นอาจจะจบลงอย่างน่าสังสารได้เหมือนกัน

ทั้งหญิงและชายที่ถือกำเนิดมาแต่ในโลกลี้ - ย่อมมีความลำบาก
เลื่อมกันหมดในการดำรงชีพ ทางคำสอนจึงกล่าวว่

“สังขาร (ที่เกิดแล้ว) เป็นทุกข์และไม่เที่ยง”

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงพระราชนิพนธ์ ว่า

“เกิดเป็นหญิงแท้จริงแสนลำบาก

เกิดเป็นชายยิ่งยากกว่าหลายเท่า”

รวมความว่า การมีความคิดเห็นไม่ตรงกับผู้อื่น ย่อมเกิดขึ้นได้ทุกระยะทั้งชายและหญิง พึงวินิจฉัยความคิดเห็นนั้นด้วยตนเองก่อนเป็นขั้นแรก เมื่อตนเองตัดสินใจไม่เด็ดขาด พึงนำความคิดเห็นไปหารือท่านผู้ใหญ่ที่เป็นผู้รู้ อีกต่อหนึ่ง เมื่อปราศจากผู้รู้ทดแทนก็ปราศเหตุผลให้พึงปรารถนาขึ้นมาอีกโดยว่า ความคิดเห็นนั้นจะขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือไม่ เมื่อได้ไตร่ตรองถวญทุกวิถีทางแล้ว เห็นว่าไม่ผิด ก็พึงปฏิบัติตามความคิดเห็นนั้นเถิด ถ้าเห็นว่าเป็นจริงจงเด็ดเดี่ยว พึงเข้าใจว่า ความดีความงามเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ที่จักอำนวยผลดีของตน ไม่ใช่ทำชั่ว แล้วความดีจะตอบแทนเลย

บทที่ ๑๔

การระงับใจ

การระงับใจ หมายถึงการรักษาดวงจิตให้เป็นปกติ เพราะ
เป็นเครื่องป้องกันความเสื่อมเสียในการกระทำกิจใด ๆ ทั้งมวล และใน
ความรู้งานกกิจใด ๆ ทั้งหมดยกด้วย ก่อนที่จะทำจะคิดกรรมมีการ
ระงับยับยั้งใจไว้เท่าที่หรือพิจารณาให้ดีกว่าก่อน แม้การกระทำนั้น
เป็นเรื่องที่อาจนำอันตรายมาสู่ ด้วยการระงับใจตนเองก็สามารถให้
พ้นจากอันตรายที่จะพึงบังเกิดขึ้นนั้นได้ เป็นอภัยของจิต ย่อมคืนวน
และไม่ย้อน ยังได้กระทบกระเทือนเข้ากับอารมณ์อื่นไม่เป็นที่พอใจ
ด้วยแล้ว ก็ยังเดือดแค้นพลุ่งพล่านเป็นทิวตวัตร ในเวลาอันคับขัน
เช่นนั้น ผู้ที่ขาดการระงับยับยั้งใจ อาจกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไปได้
อย่างง่ายดาย เพราะขาดการควบคุมระงับยับยั้งใจ
อนึ่ง อารมณ์เชิงไม่เป็นที่พอใจนั้น เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคน
จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้เพราะว่ามนุษย์ได้ถือกำเนิดมาแต่ในโลก
ย่อมเป็นไปตามโลกธรรม ๘ ประการ พูดอย่างตรงและง่าย
ก็คือ โลกนั้นถูกรอบงำด้วยโลกธรรม และโลกธรรมนั้นมียุ ๘ อย่าง
ตามลำดับดังนี้

มีลาภ

ไม่มีลาภ

มียศ

ไม่มียศ

สรรเสริญ

นินทา

สุข

ทุกข์

อธิบายความโดยย่อคือ ในโลกธรรม ๘ ประการนี้ อย่างหนึ่ง
 อย่างใดเกิดขึ้น ควรพิจารณาว่า ถึงจะเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ก็แต่ว่า
 เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรรู้ตามที่
 เป็นจริงอย่าให้ครอบงำจิตใจได้ คือ อย่ายินดีในส่วนที่ปรารถนา อย่า
 ยินร้ายในส่วนที่ไม่ปรารถนาจนเกินไป

ตามความรู้ดังกล่าวก่อให้เกิดโดยทั่วไป วิสัยคนนั้น เมื่อมีลาภก็ใจ
 เสื่อมตาก็เสียใจ มียศก็ใจ และเสื่อมยศก็เสียใจ ๑ ๒ ๓ จนกระทั่ง
 ในที่สุดประสพอนิพพาน คือ ความสุขก็ใจ แต่ควรประสพ
 อนิพพาน คือ ความทุกข์เขาก็ดำใจ ทั้งนี้เป็นปฏิกิริยาวิสัย ถ้าหวั่น
 ผู้ที่ยังคิดความเชื่อมั่นในตัวตนโดยถือว่า นี่ของเรา นั่นของเราไม่ขาด
 ครองใดที่บังเกิดความเสียใจขึ้น ครองนั้นดวงจิตย่อมไต่รบทุกข์เวทนา
 มีปฏิฆะ อุปายาส และโทมนัส ก็เมื่อดวงจิตประสพแต่อารมณ์อันไม่
 พึงปรารถนาเช่นนั้น จะหาความสุขสำราญบานใจเกิดขึ้นได้อย่างไร ใน

ทางคำสอน จึงได้ ถ้าวัดถือนให้ ระวังใจใน ยาม ประสพ ธรรม และ ทุกข์ ไว้ว่า
 “อย่ายินดีในส่วนที่ปรารถนา อย่ายินร้ายในส่วนที่ไม่ปรารถนา”

การระวังใจเป็นของยากสำหรับปุถุชน ทั้งเพราะว่าปุถุชนเป็น
 ผู้หนาด้วยกิเลส มีการระวังใจได้ยาก เมื่อประสพอารมณ์ร้าย
 อย่างไม่รู้ตัว ย่อมยินดีหรือยินร้ายไปตาม เหมือนกับลมพัดใบไม้ พัด
 มาจากทางใด ก็ไหวไปตามทางนั้น

เรื่องนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับใจ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก ธรรมดา
 ธรรมทุกอย่างที่เกิดขึ้นกับใจ อาจจะทำให้ผู้ประสพไปดั่งผู้คิดหรือทุกข์
 กติได้ทั้ง ๒ อย่าง ด้วยเหตุนี้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น กติในทาง
 พุทธศาสนาได้จัดกรรมหมวดใจไว้เป็นหมวดที่สูงสุด กล่าวคือผู้ที่จะ
 บำเพ็ญเพียรให้สำเร็จจนได้ชื่อว่า พระอรหันต์หรือพระอริยเจ้า ได้นั้น
 ต้องเป็นผู้ที่ชำระใจมาก่อนแล้วทั้งสิ้น ฉะนั้นพึงตามรักษาจิตไว้ให้ดี
 เหมือนกับคำสอนสุภาษิตบทหนึ่งที่ว่า

“พึงรักษาจิตของตน เหมือนคนประคองบาตรเต็ม
 ด้วยน้ำมัน”

บัดนี้ อัน ก่อให้ เป็น เหตุ นำดวง จิตต์ ของ มนุษย์ไป ประสพ วิชา
 กับอารมณ์อันพึงปรารถนาหรือไม่ปรารถนานั้น สิ่งนี้มีอยู่ในกายเรา

นี้เอง ทางศาสนาเรียกว่า อายตนภายใน ๖ (อินทรีย์ ๖) คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

กล่าวอย่างย่อพอเข้าใจ คือ ตาเห็นรูป หูได้ยิน จมูกได้กลิ่น ลิ้นรู้รส กายมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดถูกต้อง ใจรวบรวมคืออารมณ์ที่เกิดขึ้นเพียงเท่านั้น ยังหาได้ทำให้ผู้ประสพเกิดความรู้สึกทุกข์ สุขเวทนาไม่ ต้องประกอบด้วยปัจจัย ๓ คือ ความรู้สึกอีกหนึ่ง เช่นอาศัยรูปกระทบตา เกิดความรู้สึกว่า จักขุวิญญาณ และวิญญาณนี้ ต้องพร้อมด้วยสัมผัส คือ อายตนภายใน อายตนภายนอก วิญญาณ ๓ อย่างมากระทบกันเข้า เกิดสัมผัส เช่น จักขุสัมผัส โสณสัมผัส ฯลฯ เมื่อสัมผัสเกิดแล้ว จึงรู้สึกหรือทุกข์ตามปัจจัยนั้น จึงได้ชื่อตามสิ่งที่ถูกอายตนะว่า จักขุสัมผัสเวทนา จนถึงในสัมผัสเวทนาในที่สุด

การรับรู้ใจ เป็นองค์สำคัญของขันธ์ ๕ ซึ่งข้อสำคัญนี้เอง ย่อมรู้จักว่าการรับของใจ เหมือนหนึ่ง นายตำรวจรู้ห้ามรถในเมื่อรถได้ แฉกเร็วจนเกินขนาดไป ตรงกันข้ามกับพาดชนที่ปราศจากความรู้สึกนึกคิดในเรื่องการรับรู้ใจ ซึ่งมีความรู้สึกในอารมณ์ได้กระทำตามอารมณ์ โดยปราศจากการรับของใจ ผลที่ได้รับก็คือความทุกข์ร้อนและอันตรายแก่ตน และการรับรู้ใจนี้ใช้ว่ารับรู้แล้วจากทั้งขันธ์ ๕ นั้นหาได้ไม่ ต้องมีทางไปอีกต่อหนึ่ง ตามหลักท่านได้กล่าวไว้เป็น ๓ อย่าง คือ

๑. ระวังใจแล้วไปสู่ทางที่ถูก
๒. ระวังใจแล้วไปสู่ทางที่ผิด
๓. ระวังใจด้วยยับยั้ง

ระวังใจแล้วไปสู่ทางที่ถูก คือ ระวังใจแล้วดำเนินไปสู่ความที่ดีงาม
ไม่พยายามก่อการร้ายให้เกิดชนอีก

ระวังใจแล้วไปสู่ทางที่ผิด คือ ระวังใจชั่วขณะหนึ่งหรือขณะนั้น แต่
ยังผูกพยาบาทอยู่ พยายามหาโอกาส
อื่นปองร้ายหรือคิดร้ายต่อไป

ระวังใจด้วยยับยั้ง

คือ ระวังใจด้วยยับยั้งเสี้ยมเสี้ยมแต่เพียงไม่
พยายามรู้ถึงนึกคิดในเรื่องนั้นๆ อีก ต้อง
ถอนใจจากห้วงคิดอันชั่วร้าย เหมือน
พญาช้างถอนคอเข่งชนจากหล่มฉะนั้น

การระวังใจ ย่อมต้องอาศัยเหตุและที่มา จึงจะเกิดการระวัง
ใจขึ้นได้ คือ

ด้วยสังเวช

ด้วยสังสาร

ด้วยกตว

ด้วยเคยประสบกับความเสียหายมาแล้ว

ด้วยศรัทธาในคำเตือน

ด้วยนกกคิดชนมาได้เอง

เหตุและที่มา ๖ ประการนี้ กระจำแจ้งแจ้งอยู่แล้วโดยอรรถ
และพยัญชนะ ฉะนั้นจึงไม่จำเป็นต้องอธิบาย แต่อย่างไรก็ตามในเหตุและ
ที่มาทั้งหมดของการระงับใจนั้น ในข้อสุดท้าย คือ “ความนกกคิด
ชนมาได้เอง” เป็นข้อที่ลึกที่สุด เขาแบบเป็นผู้ ทมหรและโอดตปปะ
คือ เป็นผู้มีความละเอียดถี่ถ้วนและความเกรงกลัวต่อบาป ซึ่งคุณธรรม
๒ ประการนี้ ในอสังกตธรรมกายทุกนิบาตยกย่องได้ว่าเป็นธรรมโลกบาล
คือ กัมมครองโลก ในโลกนี้ถ้าขาดคุณธรรมทั้ง ๒ ประการเสียแล้ว
มนุษย์จะอาศัยอยู่ด้วยกันอย่างผาสุกเช่นทุกวันนี้ไม่ได้เลย

ฉะนั้น เมื่อสรุปแล้ว การระงับใจเป็นคุณธรรมอันสูง ควรที่
มนุษย์ทุกคนพยายามหมั่นนำมาให้มิได้ในตน เพื่อความเป็นผู้ทมหร—
โอดตปปะ และไว้สำหรับเตือนตนในยามหลงผิด คิดผิดเพื่อความ
สวัสดีแก่ตนต่อไป

บทที่ ๑๕

บ้านใกล้เรือนเคียง

คำว่า “บ้านใกล้เรือนเคียง” ในที่นี้ หมายถึงความถึงเพื่อนมนุษย์
ที่มีเคหะสถานบ้านเรือนอยู่ใกล้ชิดกันในบ้าน ในตำบล ตลอดจนใน
อำเภอและจังหวัด ในความเป็นอยู่ใกล้ชิดสนิทสนมเป็นเพื่อนบ้าน
ใกล้เคียงกันเอง ที่อาจก่อให้เกิดชนได้ทั้งความสามัคคีและการ
แตกสามัคคี ซึ่งแสดงคุณธรรมของเพื่อนบ้านใกล้เคียงที่จากประพฤติ
ปฏิบัติต่อกัน

ก่อนอื่นต้องรู้ไว้ว่า สามัคคีธรรมคืออะไร? สามัคคีธรรมคือ
การอยู่รวมกัน อยู่ใกล้ชิดกันด้วยความสันติอันเกิดมาโดยดี จาก
สามัคคีธรรมได้ก่อให้เกิดคุณธรรม และความหมายของวัฒนธรรม
ความเป็นค่าที่อุดมดีซึ่ง วัฒนธรรมคือทุกสิ่งทุกอย่างที่ดีงาม ใน
ระเบียบและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ประพฤติปฏิบัติกันจนเป็นวัตร
สืบจากชนวัฒนธรรมแล้ว จึงจะถือว่าชนนั้นมีอารยธรรมได้ต่อไป

การอยู่ใกล้ชิดสนิทสนมกัน ทำให้เกิดความสามัคคี ทั้ง
เกือบจะเป็นธรรมดาสอดคล้องกัน คนเราทุกคนทั้งชายและหญิง ไม่ว่า
เด็กหรือผู้ใหญ่ควรกระทำตนให้เป็นผู้มีวัฒนธรรม ด้วยการสนใจใน

ความเป็นอยู่ของเพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมค่ายด้วยการสนใจในความเป็น
 ไปของชีวิต ใครจะเจ็บไข้ได้ทุกข์ประการใดควรเอาใจช่วย คัดลอก
 ทั้งช่วยปลอบประโลมประโลมใจ ยามมีภาระงานพิธีกรรมต่าง ๆ ก็ควร
 พร้อมเพรียงกันช่วยประกอบการงานนั้น ๆ โดยไม่เห็นแก่เงินจ้าง ช่วย
 ประกอบการงานพิธีกรรมให้ ทั้งที่ไม่ได้เคยเป็นญาติวงศ์พงศาอะไร
 กันเลย ก็ช่วยงานพิธีนั้นให้สำเร็จไปด้วยดี ควรเป็นผู้ที่ไม่ดูตายใน
 ความเป็นอยู่ของเพื่อนบ้าน ถือเสียว่าเป็นประเพณี และถือว่าทุกบ้าน
 เรือนคือญาติ ทุกบ้านเรือนคือพวกเดียวกัน ไม่ถือเขาถือเราให้เป็น
 การแตกฉ้ามศึก ซึ่งเบญทมาของความเสื่อมและหายนะ ซึ่งไม่เป็น
 การสมควรที่อารยชนจะพึงประพฤติปฏิบัติ การกระทำความผิดและผิดคน
 ให้เป็นผู้มีฉนวนธรรมนั้น เป็นดังจำเป็นสำหรับคนทุกคน ไม่ควร
 ขาดความสนใจในเพื่อนบ้านผู้อยู่ใกล้ซัด ซึ่งชีวิตของผู้เรี่ยไรแล้ว
 ไม่ควรขาดความรู้จักนึกถึงคุณค่าและความสำคัญเลย

ความเป็นมาในวัฒนธรรมนั้น มีหลายทาง เช่น ในด้านชนบ
 วัฒนธรรมประเพณีตลอดจนพิธีแต่งงาน บวชนาค หรือแม้กระทั่งความ
 ตาย ผู้ที่มีวัฒนธรรมเป็นรากฐาน ย่อมกระทำอย่างระมัดระวัง
 มิได้ ในพิธีแต่งงานก็ไปช่วยกันวันเวียง ในงานบวชนาคไปร่วมกัน

ไม่ว่าที่สุด ในความตายก็ไม่ช่วยกันเศร้าโศก ๑๓ ๑ และเหล่านี้
เป็นอุปนิสัยดีเยี่ยมบ่งบอกถึงเพื่อนบ้านผู้อยู่ใกล้ชิดกัน

วัฒนธรรมและ อารยธรรม เป็นรากฐานสำคัญของเพื่อนบ้าน
ใกล้เรือนเคียงที่จะอยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข ความรู้กาละเทศะและนัก
จิตวิทยาหรือว่าเทศกวดมนต์ เป็นหน้าที่เพื่อนบ้านใกล้เคียงควรคำนึงได้
ทุก ๆ คน การแต่งตัวพริ้วเฟื่องไม่แบบมือเป็นคราฟ คมเหลาไข่มงาน
นักจิตวิทยา เทียวเล่นเฟรต ประพฤติเป็นคนใจแคบ ไม่เอาเรื่องของ
เพื่อนบ้านใกล้เคียง ทั้งนี้จะกล่าวว่าเป็นผู้ที่มีวัฒนธรรมและเป็นอารยชน
ไม่ได้เป็นอันขาด

อันสิ่งดีของเพื่อนบ้านใกล้เคียงนั้นมีมาก เช่น เพื่อนบ้าน
ใกล้เคียง ได้รู้จักเห็นใจกันดีแล้ว นำประโยชน์มาสู่ และ
ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากบ้านใกล้เคียงย่อมมีอยู่ ๒ อย่าง คือ

๑. เพื่อช่วยกำจัดภัยภายใน

๒. เพื่อช่วยกำจัดภัยภายนอก

เพื่อช่วยกำจัดภัยภายใน คือ ได้แก่การบ่มเพาะได้พยาธิหรือโรคติดต่อ

อันร้ายแรง เช่น อหิวาตกโรค กาฬโรค ต่างช่วย
กันกำจัดและป้องกัน และช่วยรักษาพยาบาลใน
เมื่อโรคขึ้น ๆ ได้เร็วขึ้นแล้ว พยายามตัดต้น

เหตุของโรคไม่ให้คิดต่อลูกตามไปสู่ที่อื่น ๆ ได้อีก
เป็นต้น

เพื่อช่วยกำจัดภัยภายนอก คือ เมื่อเพื่อนบ้านด้วยกันประสบอัคคีภัย
โจรภัยและวิบัติต่าง ๆ ที่เพื่อนบ้านผู้ประสบนั้น อาจ
ถึงหายหน้า และลืมจนได้.. ต่างพยายาม ช่วยเหลือ
เจือจุนกันด้วยไมตรีจิต มิตรภาพ ในฐานะที่อยู่
ใกล้ชิดสนิทสนมกัน

เหตุการณ์เช่นนี้ก่อให้เกิดความสามัคคีทางสัน ผดของ ความ
สามัคคีนั้นไม่ว่าในที่แห่งใดล้วนแต่มีผู้สรรเสริญ นำมาซึ่งความเจริญ
และความดีงามประโยชน์ ตรงกันข้ามกับการแตกความสามัคคี นอก
กระจำบึงทุ่งทุ่งตอของตบเม้นเหยื่อของนายพราน ก็เพราะการแตกความ
สามัคคีนั่นเอง

ใน เมื่อ มี เพื่อน บ้าน ใกล้ เรือน เคียง ขน แถว เป็น ถึง จำ เป็น
ที่เพื่อน บ้านใกล้ เรือนเคียงข้าง ต้องรู้จักเกื้อหนุน ของ การ อยู่ ใกล้ ชิด กัน ไว้
สำหรับประพฤติก่อนกันอีกด้วย และถึงที่บ้านใกล้เรือนเคียงซึ่งประพฤติก
อย่างเคร่งครัดต่อกันนั้น คือ

๒. ยิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

การยิ้มแย้มแจ่มใสเป็นสิ่งที่

มนุษย์ทุกคนต้องการ ถ้าคนใดมีหน้าตาเศร้าหมองไม่ยิ้มได้ บุคคลนั้น
ก็หาความสุขและความดีใจยาก เพราะไม่มีลักษณะอันใดที่ดูดีใจคน
ผู้พบเห็น เพื่อให้เห็นการยิ้มแย้มแจ่มใสมีความสำคัญเพียงใด ขอยก
สุภาษิตโลกนิคมมาให้เห็นดังต่อไปนี้

คนนอนหน้าซนขอย

บัวบาน

คำกล่าวล้าเฉื่อยหวาน

เพราะพ้อง

เมื่อจกส่งการงาน

ดูใจโกรธ

ตามประการนคของ

ที่โทษขบ

๓. เรียบรูนิสัยซึ่งกันและกัน

และเพราะชอบกมความสำคัญ

ไม่น้อยไปกว่า ๒ ข้อที่ได้กล่าวมาแล้ว เพราะว่าผู้ที่อยู่ใกล้ซึ่งกัน
จำเป็นอยู่เองที่จะต้องเรียวรูนิสัยใจคอกันไว้ว่า เป็นผู้มีน้ำใจเช่นไร
ซื่อสัตย์เป็นไหน ผู้ที่มีซื่อสัตย์ใจคอไม่ตรงรอยกันแล้ว จะอยู่ใกล้กัน
ไม่ได้ ฉะนั้นจึงจำเป็นอยู่อย่างยิ่งที่จะต้องเรียวรูนิสัยใจคอกันไว้

๔. มีสติคิดจิตใจสงบสยต้องทำความเข้าใจกัน

ขอยก

สำคัญมากเหมือนกัน ความเข้าใจผิดและหลงผิด ทำให้เพื่อนที่คบหากัน
ทำให้ผัวเมียที่คบของเถียงร้างกันม แล้วยากจะคืนดีกันได้ เมื่อมีสิ่งหนึ่งสิ่งใด
จิตใจของใจกันอยู่ควรไต่ถาม ไม่ควรนิ่งผู้โกรธ จะทำให้เรื่องไม่

กระจำ และอาจผูกเวรต่อกัน ผลก็คืออาจมากันตายด้วยเรื่องอันไม่
มีมูลแห่งความสำคัญเลย

๕. คุณแตรวังเต็กลูกหลานซึ่งกันและกัน ชนเป็นปัญหา
ที่ไม่สู้จะสำคัญนัก แต่ว่าเป็นสิ่งที่ชวนหาเอาความยุ่งยากใจมาสู่ได้
เหมือนกัน เรื่องเกยอกเด็ก ๆ นั้น ข้อสำคัญผู้ใหญ่อย่าไปหลงคิด
เช่นเด็กไปตีด้วย จะโกรธเพื่อนบ้านไกลเคียงเสียเปล่า ๆ เพราะเด็ก
ไม่รู้อะไร จะทำให้ความสามัคคีธรรมเหวี่ยงของโดยใช่เหตุ บางบ้านเด็ก
เล็ก อาจ จะ เข้า ไป ยุ่ม ย่าม ใน บ้าน เว้น ของ เรา และสั่งเสียข้ออาวตาม
ประจำเด็กก็ได้ พังระวงษ์ในชนบทให้จงหนัก ทั้งต้องฝายอาวชาติใจกัน
เพราะเรื่องเด็กนุ่งงายมากเหมือนกัน

๖. ระวงษ์ความรำคาญที่เกิดจาก เสียงของคน, เครื่องรับวิทยุ,
เครื่องขยายเสียง, และเสียงสัตว์ ตลอดจนการเคาะ, ตอก, ทบ, ตี และ
ระวงษ์กลั่นปฏิกูล นับเป็นเรื่องที่แจ่มแจ้งชัดเจนนอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องอธิบาย

รวมความว่า เพื่อนบ้านไกล, เว้นเคียงมีความสำคัญไม่น้อยไป
กว่าครอบครัวของเราเอง ฉะนั้นพึงทำความเข้าใจในเรื่อง "บ้านไกล
เรือนเคียง" ให้ดี อย่าถือว่าความมีศักดิ์ทางหนึ่งสูงกว่า ตั้งใจไม่ให้
เป็นเครื่องวัดความดีของคุณเสมอไป ครั้นยามศีลธรรมนั้นหรือที่
ทำให้ตนเป็นผลงาม การเอาความมีเงินทอง ยศศักดิ์ อำนาจ ประมาท

หมื่นนอกฉายหนึ่งทมิฬนและยศตำแหน่งหรืออำนาจน้อยกว่านั้น ไซ้วิสัย
 บัณฑิตและไซ้วิสัยวิญญูชน นั้นเป็นความรู้งดของพาดชนมากกว่า
 ควรปฏิบัติขอเพือนบ้านไกลเรือนเคียงด้วยความเป็นมิตร เป็นเพื่อนร่วม
 ชาติเป็นนาหนึ่งใจเดียวกันเป็นประเสริฐสุด ถ้าจะปฏิบัติในฐานะที่ศักดิ์
 หากคนเป็นผู้ใหญ่ควรทำตัวให้ผู้น้อยในแห่งหนึ่งได้ การทำตัวให้
 เป็นพรหมเกณทักทายนบนนถกกรรมอันสูง ซึ่งผู้ทมิฬนบารม
 อันชอบมโง่น้อย ไม่อาจทำได้โดย

อนึ่ง คำพูดของผู้ที่อยู่ไกล ชักนออกอย่างหนึ่ง พงจบนาคำพวง
 ให้ถนัด อย่าฟังไม้คำพวงไปกระเดียดเขาจะเกิดความ ได้ยินได้ฟัง
 สิ่งไรที่ไม่แน่ใจไม่แม่น พึงถามใหม่ การพูดกับเพือนบ้านไกลเรือนเคียง
 อย่าใช้คำพูดไม้ปดหลุดออกจงเป็นอันขาด เป็นทางนำมาแห่งความเสื่อม
 หมกคนเขื่อถือ และหมกความไว้วางใจ ถ้าพูดในทางธรรมแล้ว การพูด
 ไม้ปดมกเต็จน เป็นมตทินประจำใจ และในทางโลกก็ประมาณว่า
 คนกพูดเท็จ คือคนที่มาวระเหมวนหวดเตททยางแดงกตั้งน เปกตกษณะ
 ของทมิฬน ธรรมผู้ที่เป็นวิญญูชนพึงหมกนถกกรรมในเรือนให้ดี ความ
 เป็นผู้อยู่บ้านไกลเรือนเคียง มีความสำคัญดังที่ใดพรณนามาแต่โดยย่อ
 พอเข้าใจดังนี้

๘๖ บทที่ ๑๖

ความรู้ลึกผิดและชอบ

ความรู้ลึกผิดและชอบ ในที่นี้ หมายถึง ความรู้ลึกผิดและ
ชอบในการกระทำทุกอย่าง. ทุกคนต้องมีความรู้ลึกผิดและชอบในการ
กระทำแห่งตน คนทุกคนจะกระทำกิจการอันใดโดยปราศจากความรู้ลึก
ผิดชอบนั้นเสียไม่ได้

การมีความรู้ลึกผิดและชอบเป็นหน้าที่ของมนุษย์ทุกคน เป็น
ไปตามอายุ ตามวัย และตามสภาพที่ควร การที่จะมีความรู้ลึกผิด
และชอบในโอกาสใด ฐานะใดนั้นเป็นปัญหาที่จะพึงได้พิจารณาเป็น
เรื่อง ๆ ไป

ถ้าเป็นเด็ก ก็ไม่จำเป็นต้องมีความรู้ลึกผิดชอบในการครองชีพ เป็น
หน้าที่ของบิดามารดา เดิมหน้าที่อย่างเดียว คือ เป็นบุตรซื่อสัตย์ของ
พ่อแม่ ถ้าเป็นนักเรียนก็ไม่ควรหาหนทางอื่นว่าสอนไม่ได้ หน้าที่
ของนักเรียนคือเรียนจนกว่าหาความรู้เท่านั้น ในทุกกรณีถ้าแม้ทุก
คนมีความรู้ลึกซึ้งขึ้นได้ กลุ่มชนนั้นจะเป็นกลุ่มชนที่มั่งคั่งขึ้น
และน่าดีใจยิ่งเป็นที่สุด

ความรู้อีกผิดชอบ ตามกฎหมายอ้างจะเพราะคนที่มาเข้าเขต
บรรณคดีภาว คือเป็นพยานจากวัยเด็กเข้าด้วยความใหญ่ คนที่
เหยียบย่างเข้ามาในวัย ย่อมเป็นผู้รับผิดชอบ หรือมีความรู้
ผิดและชอบในการประกอบกิจการทุกอย่างของคนโดยสมบูรณ์

เป็นธรรมชาติของโลก ในกลุ่มของมนุษย์แต่ละกลุ่มของสัตว์ ย่อม
ต้องมีหัวหน้าเป็นผู้นำ และเป็นชนมาแถวแตกคามบรรพ มนุษย์
และสัตว์ท้ออาศัยในโลกน้อยได้ด้วยความฉลาด ก็เพราะอาศัยระเบียบ
และวินัย เป็น เครื่อง ร้อยรัดให้ มีความเป็นอยู่ อันไม่เหวี่ยง เขาเปรียบแก่ง
แย่งชิงกันและกัน ถ้าปราศจากผู้นำและระเบียบวินัยเสียแล้ว ย่อมมี
ภาวะไม่ผิดอะไรกันกับสัตว์ป่า

โดยมากผู้ที่แสดงตนอยู่เด่นอยู่ว่า เป็นคนทำอะไรทำจริง พุด
อะไรพูดจริง จะช่วยใครช่วยจริง คุยโวโอ้อวดต่าง ๆ นานาน
คนประเภทนี้หาความจริงแท้แน่นอนไม่ได้แม้แต่ตนเอง วิสัยบัณฑิตย่อม
ไม่พูดมากปากบั้ง บัณฑิตพูดน้อยแต่ทำมาก มีโคลงสุภาษิตบทหนึ่ง
กล่าวเปรียบเทียบไว้ถึงบุคคลประเภทนี้ว่า

“กินโดโง่พูดโอ้อวด	อังก
อวดว่ากล้าอย่างฟ้า	สับปลั
หมาเห่าเล่าอย่างหวัง	จักขบ ไครนา
สองเหล่าเขาใหญ่	ชาติเชื่อเดียวกัน”

คนประเภทนี้โดยมากเป็นผู้ที่เคยพูดโอ้อวด หรือ พูดยกตนเอง
 เฝ้ายจนเคยเป็นนิสัยประจำตัวคน ก่อตัวคอยพยายามพูดในสิ่งที่เป็น
 ไปไม่ได้ ช่วยใครไม่ได้ และผนึกความรู้สึกรับผิดชอบในตนเอง เข้าแบบ
 ฝนทำทั้ง ๆ ที่รู้อยู่ว่าตนผิดแต่ไม่ถ่วงรถ คนเหล่านี้เป็นบุคคลที่ไม่
 น่าจะมีการยกย่องให้ในคำพูดหรือในความรู้สึกรับผิดชอบ ในเรื่อง
 ความรู้สึกผิดและชอบ ตามลักษณะของคนโดยทั่ว ๆ ไปพอจะแบ่ง
 ออกเป็น ๕ ชนิด คือ

๑. ไม่รู้สึกผิดและชอบ เอาแต่ลำพังใจตน
๒. รู้สึกผิดและชอบชั่ว แล้วดูรูปภาพ
๓. รู้สึกผิดและชอบชั่ว แล้วไม่ดูรูปภาพ
๔. รู้สึกผิดและชอบเร็ว แล้วดูรูปภาพ
๕. รู้สึกผิดและชอบเร็ว ไม่ยอมดูรูปภาพ หาทองหรือ
 เรื่องอื่นเขาแก้

๑. ไม่รู้สึกผิดและชอบ เอาแต่ลำพังใจตน คนประเภทนี้หา
 ใจคอค้ำ ถือเอาแต่ใจตัวเป็นประมาณ
 ทั้ง ๆ ที่ใครจะว่ากล่าวขม้างสั่งสอนให้รู้สึกผิด
 และชอบ ก็ไม่ยอมรับคำสั่งจากตนนั้น เป็น
 คนมีมัจฉาทิษฐิ พูดอย่างง่ายก็คือ คนประเภท

พยายามรุดหลุมฝังตัวเอง โดยไม่ยอมฟัง
ความเห็นที่เป็นสัมมาทิฐิ อาจารย์กล่าวได้ว่า
บุคคลประเภทนี้ไม่ดี ไม่มีประโยชน์ต่อประเทศ
ชาติเลย เข้าแบบเสียชาติเกิด และเกิดมา
เป็นคนรกโลกโดยแท้ ..

๒. รู้สึกลึกและชอบซ้ำ แล้วสารภาพ คนประเภทนี้เป็นประเภทที่
มีเหตุและผล พยายามไตร่ตรองในเหตุการณ์
ทุกอย่างที่เกิดขึ้น ด้วยนัยนกว่าจะรู้สึกผิด
และชอบจึงได้ ซ้ำมาก แต่ ก็เป็น ความดี เมื่อ
รู้สึกแล้วสารภาพ คน พวกนี้พอจะนับถือได้
เพราะถึงอย่างไรก็ตาม เมื่อได้ไตร่ตรองเหตุ
ผลโดยทั่วแล้ว ยอมสารภาพ นับว่าเป็นพวก
ที่นานนับถือพวกหนึ่ง

๓. รู้สึกลึกและชอบซ้ำ แล้วไม่สารภาพ คนประเภทนี้มีความเดา
พอที่จะกล่าวได้ว่า ไม่ควรเอาเป็นแบบอย่าง
นอกจาก เป็น ผู้ที่ มีความรู้สึกผิดและชอบซ้ำ
แล้ว มีหน้าซ้ำยังไม่ สารภาพเมื่อรู้แล้วอีก

ด้วย พวกนี้โดยมากเป็นผู้ที่ปราศจากศีลธรรม
 มีน้ำใจเหี้ยมโหด หมดความละอายแก่ใจและเกรง
 กัดคอบาป เป็นผู้ที่มีความมึนเมาในอนาคต
 โดยปราศจากข้อกังขาใด ๆ ทั้งสิ้น

๔. รุสสกิดและชอบเร็ว แล้วสำรวจภาพ คนประเภทหนึ่งถือ
 เป็นแบบฉบับได้ ถ้าจะจัดให้เขาอยู่ในประเภทที่
 ก่นบวาคเหี้ยม เพราะทุกคนในโดกนยอมนม
 การผิดพลาดด้วยกันมา ทั้งสิ้น ไม่มีใครเคย
 ที่จะทำสิ่งใดไม่ผิด ส่วนแต่มีความผิดด้วยกัน
 มาทั้งหมด ความผิดเป็นครั้งที่ช่วยให้ดำเนินใน
 ทางที่ถูก ผู้ที่รูสึกผิดและชอบเร็วแล้วสำรวจภาพ
 น ประเสริฐมาก เป็นผู้ ที่ควรได้รับอภัย
 และได้ รับความกรุณาปราณีจากที่ทรงปวงด้วยความ
 เป็นผู้ ที่รูสึกผิดแล้ว แล้วสำรวจภาพเพื่อดำเนิน
 การใหม่ของเรา

๕. รุสสกิดและชอบเร็ว ไม่ยอมสำรวจภาพ หาทางหรือเรื่องอื่น
 เข้าแก่ คนประเภทนี้ร้ายกาจมากที่สุด เป็นผู้ ที่ทำผิด
 แล้วไม่ยอมสำรวจภาพผิด ส่วนมาก เป็นผู้ ที่

ปราศจากคนล้มบด มันยังโยกโยกเป็นอาชญา
 กร ชอบมีความเป็นอยู่ ชนิด ที่ไว้ ความเจริญ
 เป็นพลเมืองที่เลวของชาติ ของประเทศ ไม่
 เป็นที่พึงปรารถนาของสังคม ที่สังคมจะยุคดี
 ชีวิตลงด้วยความเป็น โหล่ท่นเต้ตามอาณาจักร

กล่าวง่าย ๆ ความรู้สึกผิดและชอบนั้น ก็คือ สติ กับ สัมปชัญญะ
 นั่นเอง คนทุกคนธรรมดาได้สร้างมาด้วยธาตุและปัจจัยอื่น ๆ เหมือน
 กัน ฉะนั้นย่อมมีความรู้สึกนึกคิดคล้าย ๆ กัน นอกเหนือไปจากที่
 รับรู้มาก หรือรู้เลวต่างทำเป็นไม่รู้ กลับผวนทำตงอกเท่านั้น ทุก
 คนที่บรรลุนิภาวจะแล้ว ย่อมมีความรู้สึกผิดและชอบ ใครจะปฏิเสธ
 ว่าไม่รู้ไม่ได้ ก่อนที่จะประกอบกรรมอันหนึ่งอันใดลงไปย่อมรู้แล้วว่า
 ถ้าทำลงไปผลที่จะเกิดจะเป็นอย่างไร ความรู้สึกเช่นนั้น เรียกว่า
 “รู้สึกในเหตุและผล” ส่วนที่เบบผลหรือชอบนั้น แล้วแต่การประกอบ
 กรรม ถ้าเป็นกรรมดี ผลย่อมดี กรรมชั่ว ผลก็ชั่ว ฉะนั้นทุกคน
 ย่อมมีความรู้สึกนึกคิดแล้ว ย่อมรู้ ตราการกระทำทุกอย่างย่อมมีความรู้
 ถึงผิดและชอบ

ความเป็นผู้ รู้สึกผิดและชอบนั้น เท่ากับเป็นผู้ ที่มีสติสัมปชัญญะ
 นั่นเอง เมื่อมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้น พึงเอาสติสัมปชัญญะเข้ามา

ไตร่ตรองดองดูให้ลึกซึ้งก่อน อย่าเพิ่งปล่อยให้ความไปตามอำนาจของ
จิตต์ ธรรมชาติของจิตต์นั้นโดยปกติย่อมคั่นร่นอยู่เสมอ หากความ
เที่ยงแท้แน่นอนมิได้ และโดยมากมักจะคั่นร่นไปในทางเสื่อม ด้วย
เหตุนี้ จึงได้มีการสอนให้บังคับจิตต์ให้อยู่ในอำนาจ โบราณบัณฑิต
สรรเสริญผู้ ที่ชำระจิตต์ยิ่งกว่าสรรเสริญผู้ ที่ชนะสงคราม เพราะจิตต์
เป็นสิ่งที่ชำระได้ยากที่สุดในโลก

ความรู้ สักสมิตและชอบก็กำหนดให้รู้วาระแห่งจิตต์นั่นเอง คอย
ควบคุมจิตต์ไว้อย่าให้ประหลดกรรมอันใดที่ไม่ดีดังได้ พึงหมั่นดัดบ
คับฟังคำสอนของท่านผู้รู้และชำระจิตต์ของตนให้สะอาด เหมือนหงส์
รักษารนไม่ยอมให้เปื้อนเบือกคม ฉะนั้น

รวมความว่า ความรู้ สักสมิตและชอบเป็นเหตุและผลสำคัญ ที่
มนุษย์ผู้อยู่ภายใต้อำนาจแห่งเหตุ พึงปฏิบัติอย่างหนักแน่นมิได้

บทที่ ๑๗

ดีใจ เสียใจ และหนักใจ

ดีใจ เสียใจ และหนักใจนั้น ส่งเคราะห์เข้าอยู่ในโลกธรรม ๘ ได้
โดยปริยาย เพราะเป็นเรื่องโลกและเป็นเรื่องมนุษย์ทุกคนที่ไม่ใคร่หัด
เฉยไปพ้นได้ ทั้งนั้นจนได้เฉพาะแต่พระอริยมรรค ซึ่งดำริ้ง มรรคผล
ดับเสียแต่ซึ่งก็เสด็จแล้วเท่านั้น

ทำไมความดีใจ เสียใจ และหนักใจ จึงส่งเคราะห์เข้าอยู่ใน
โลกธรรมได้โดยปริยาย ทั้งนั้นก็เพราะว่า ขรรณอันครอบงำสัตว์โลกอยู่
โดยทั่วกันคือ โลกธรรม ๘ ดีใจเสียใจและหนักใจส่งเคราะห์เข้าอยู่ใน
โลกธรรม ๘ ได้ ก็เพราะความทวนเวียนระเลื้อย ซึ่งเป็นของคณนตนเอง

ตามสภาพธรรม ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นของคณและทุกสิ่งทุกอย่าง
ย่อมตรงกันข้าม เช่น มรณคของมเยน มตจักคของมเสียใจ และ
มมกคคของมดีใจ หรือมสุขคคของมทุกข์ สิ่งเหล่านี้ ย่อมอยู่ภายใต้
โลกธรรม ๘ ทั้งสิ้น

ดีใจ เสียใจ และหนักใจนั้น เป็นเหตุอันหนึ่งกระทำให้ผู้
ประสพอาจถึงกับสิ้นชีวิตจิตใจได้ หรือตมเจมเป็นใจใดทุกขตาม
แต่กรณี พุดอย่างง่าย ๆ ก็คือ ถ้าดีใจมากเกินไปก็อาจจะเป็น

โรคจิตต์ เสียใจมากเกินไปก็ทำให้เกิดทุกข์ โทมนัสหรือโศกปริเทวะ
 ขณชื่อว่าโลกขรรณแล้วไม่ตงนห ทางขรรณจึงได้พยายามสอนให้มี
 การควบคุมความรู้สึกหรืออกนยสุนทเรียกว่า ขรรณารมณ ซึ่งเกิดข
 แกใจ อย่าให้เกิดลบเค็ดมหรือพุงธร้างไปกับอารมณ์ที่มากกระทบนั้น ๆ
 ได้ ตัใจเสียใจและหนักใจเป็นปกติวิสัยของผู้ที่ตัดโธระ โทษะ
 โมหะ ไม่ขาด ย่อมยินดีเมื่อประสพอิฐฐารมณ ย่อมไม่ยินดีเมื่อประสพ
 อนิฐฐารมณ ทางที่ถูกควรวางเฉยในอารมณ์ทุกชนิดที่ได้เกิดแก่ตน
 อย่าตั้งใจเสียใจไปด้วยกับอารมณ์นั้น ๆ รู้เท่าทันในสภาพขรรณว่า ตั้ง
 ทงหลายย่อมเป็นไปตามเหตุของมันเองทงสน ทาตั้งหนึ่งตั้งใดสนหรือ
 ยมยังมีให้เกิดขณไม่ได้เลย

ในทณควรทราบไว้เสียด้วยว่า ความตั้งใจ เสียใจ และหนักใจ
 นั้น คืออะไร ตามหลักจำแนกไว้ดังนี้

ตั้งใจ เกิดจากสมประสงค์ในสิ่งทีอารมณ์ปรารถนา พุดง่าย ๆ
 ก็คือ ประสงค์สิ่งใด สมมโนรถในสิ่งนั้น นั่นคือความ
 ตั้งใจบังเกิดขณแล้ว

เสียใจ ตรงกันข้ามกับตั้งใจหมดทุกอย่าง ฉะนั้นไม่จำต้อง
 อธิบาย

หนักใจ

ในชั้น ถ้าจะให้ตรงกับทางธรรม ก็คือวิตถกวิจารณ์
นั้นเอง วิตถกและวิจารณ์นำมาซึ่งความหนักใจ บังเกิด
ความตั้งเดิมถันมีโทษ และอุทัจจะถูกกษระ เข้าครอบ
งำทำให้มีความ หนักใจ คือเหตุการณ์ที่ตนจะต้องปฏิบัติ
หรือคอบเรื่องราวต่างๆ ที่จะมีขึ้นแก่ตน เหล่านี้คือลักษณะ
ของความหนักใจ

ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกล้วน ย่อมมีที่สุด เช่น เจริญที่สุดแล้วเสื่อม
ที่สุด วิบัติที่สุดแล้วดีที่สุด อีกไม่ช้าวิบัติแห่งความสว่างจะมาถึง
ด้วยเหตุนี้ ขณะที่โลกมีความดีถึงขีดที่สุด ก็คงจะประสบความเสียใจ
ในขณะชั่วจากนั้น ผู้ที่ปรารถนาธรรมเป็นเหตุ ย่อมไม่รู้สึกแปลกหรือ
ตื่นตกใจต่อภาวะเช่นทุกถาวัน ถัดมาควรตรองเห็นว่านบนเป็นโลกธรรม ๘ ซึ่ง
สัตว์โลกทุกหมู่ทุกนามย่อมต้องประสบ คอยควบคุมกำบังใจไม่ให้บังเกิด
ทุกข์ได้กปรกเวิระไปไปด้วยกับสิ่งนั้น พุทธนั้น ๆ ก็คือพยายามรู้เหตุของ
ความผันแปรเหล่านั้น ไม่ยอมให้ความมีตนมโนมายเจ้าจับจิตตนเกิด
เป็นผลคือมตทินได้

ทุกสิ่งทุกอย่างที่จะมากระทบอารมณ์ ถ้าหากว่ารู้เท่าทันและ
เตรียมตัวไว้รับเสียก่อนแล้ว ย่อมไม่สะดุ้งตื่นตื่นต่อเหตุการณ์ที่จัก
มาประสบ รับเอาเรื่องเหล่านั้นเข้ามาพิจารณาด้วยสติสัมปชัญญะ

สืบสาวหาเหตุผลให้กระจ่างแน่นอน
ในสภาพธรรมและไม่มียาย
พุทธพจน์ธรรมเจริญได้ว่า

เช่นนี้เรียกว่าผู้นั้นเป็นผู้เท่าทัน
เป็นผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจแห่งเหตุสมดัง

“คนโคยในอยู่รอบ
ใจบ่มปรีชา
เดือนเดียวเติบเกิดมา
สรรเพชญ์บัลลังก์ไว้

พรรษา
โหดไร
ใจปราชญ์
เด็กนั้นควรขอ”

ฉะนั้นทุกคนควรเป็นผู้รอบรู้ ในเหตุผล และไม่ประมาทในเรื่อง
ทั้งหลาย อย่าปล่อยให้วามมโลภมัวเมาหลอมนมาจับจิตใจให้เป็น
มตทินไปเป็นตถัสส เพราะผู้หนึ่งผู้ใดก็ตาม เมื่อมีจิตใจเป็นมตทิน
แล้วทุกคติเป็นหวังได้ สมดังพุทธคำสอนสัจฉาธิปไตยหนึ่งว่า

“เมื่อจิตตเสราหมองแล้ว ทุกคติเป็นอันหวังได้”

บทที่ ๑๘

การเปลี่ยนสภาพ

คำว่า “สภาพ” นี้ เพื่อให้เข้าใจกันให้ถ่องแท้ก่อน “สภาพ” ตามที่ผู้แปลกันได้ หมายความว่า “ความเป็นอยู่ และธรรมชาติ ธรรมชาติ ความเป็นเอง นิสัยใจคอ อารมณ์ ความประพฤติ ความจริง ความเป็นจริง” แต่ยังมีเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ๆ ได้อีกมาก ดูเหมือนใช้ได้ทั้งทางรูปวัตถุ และอรูปวัตถุ ตามควรแก่เหตุการณ์

เมื่อพูดถึงการเปลี่ยนสภาพแล้ว เกี่ยวกับพูดถึงหลักความจริง แท้แน่นอนของโลก กล่าวคือการเปลี่ยนสภาพเป็นของธรรมดาสำหรับโลก สรรพสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นย่อมมีดับ ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีการเปลี่ยนสภาพทุก ๆ วินาที มีพุทธศาสนสุภาษิต บทหนึ่ง กล่าวไว้ว่า “สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีความเกิดเป็นธรรมดา สิ่งนั้น ๆ ย่อมมีความดับไปเป็นธรรมดา”

การเปลี่ยนสภาพ เป็นไตรลักษณ์สำหรับสิ่งมีชีวิตมีวิญญาณครอง คือเป็นทุกข์ ไม่เที่ยง และไม่ใช่วัตถุของเรา ทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินไป

หาความที่ชัด คือความแตกกัน ระหว่างผู้ที่ยอมรับชาติ ต่อจากชาติ
ยอมรับชาติ พยาธิ และมรณ หามิหนะผู้ใดที่ยังไม่บันลือโมกษธรรม
หลุดพ้นจากไตรลักษณ์และความผันแปรแห่งสภาพไปพ้นไม่ ยกเสีย
แต่พระอรหันต์ผู้ได้โลกกตกรรมแล้ว

ตัวอย่างของความเปลี่ยนแปลงสภาพ หากว่ามีผู้ใดมีญาณ
ความจำได้ หมายถึง และว่าถึงถึงเหตุการณ์ที่ผ่านพ้นมาแล้วในอดีตได้
ยอมรับว่าทั้งหมดทั้งทุกอย่างได้ เปลี่ยน สภาพมาแล้ว มากมาย เพียงใด
ทุกอย่างทุกอย่างเปลี่ยนอยู่ทุก ๆ วินาที เปลี่ยนเรื่อยมาจนกระทั่งปรินิพ
พานนี้ มีอย่างเดียวกันไม่เปลี่ยนคือ ความจริง

เมื่อชีวิตยอมเปลี่ยนไปตามสภาพเช่นนั้นแล้ว เราถือแบบ
ปทัสฐานได้ว่า การเปลี่ยนนั้นคือ วิญญาณตัว การเปลี่ยนแปลงภาพนั้น
เหมือนต่อซึ่งหมุนตามรอยเท้าโค ฉะนั้นเราเป็นสัตว์ลักษณะขจรขยายนั้น
พึงประกอบประกอบองค์การขึ้นให้ดำเนินไปในทางที่ดี อย่าให้หมุนไปใน
ทางเสื่อม เพราะฉะนั้นมาของอนัตตราช

การเปลี่ยนแปลงภาพจำแนกได้เป็น ๒ ทาง คือ

๑. เปลี่ยนไปในทางที่ถูก
๒. เปลี่ยนไปในทางที่ผิด

การเปลี่ยนสภาพในทางที่ถูก คือเปลี่ยนไปในทางดี เป็นธรรมดา
 ของคนเราทุกชาติ ชน อรรณ ย่อมปรารถนาดี
 ด้วยกันทั้งสิ้น แต่เมื่อ เปลี่ยน สภาพแล้วอาจทำให้
 เดิมก็ได้ ทั้งนี้อาจด้วยตัวไม่ชำนาญการ
 เปลี่ยนสภาพอย่างเพียงพอ แม้จะขาดความชำนาญ
 ชำนาญในการเปลี่ยนแล้ว ก็ควรหาหรือหาผู้อื่น ให้
 ได้รับความรู้ดี ให้ท่านช่วยชี้ทางให้ ฟังเข้าใจว่า
 การเปลี่ยนสภาพนั้น หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต
 หรือร่างกาย หรืออิริยาบถ

การเปลี่ยนสภาพในทางที่ผิด คือการเปลี่ยนชนิดที่เห็นกงจักรเป็น
 ดอกบัว เห็นผิดเป็นชอบ เปลี่ยนจากดีไปหาเลว
 เปลี่ยนจากสุจริตไปสู่ทุจริต ทั้งนี้อาจมาจากขาดความ
 รอบคอบและเกี่ยวข้องกับวิญญูสังสาร คือ ความหมุนเวียน
 ของสัตว์โลก

ตามหลักของวิญญูสังสารนั้นได้จำแนกไว้ดังนี้

สุข	คู่กับ	ทุกข์
มี	..	จน
ใหญ่	..	เล็ก

คุณธรรมในใจกับ...
สูง ... ต่ำ

สิ่งเหล่านี้เป็นวัฏฏะซึ่งมนุษย์ทุกคนไม่อาจหลีกเลี่ยง
ไปพ้นได้ ย่อมมีผลมากหรือน้อยตามบุพพกรรมที่ได้กระทำไว้ และ
เพราะเหตุนี้จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงสภาพนี้ เป็นเรื่องของธรรมชาติดัง
ได้กล่าวมาแล้ว ทุกเวลาเวลาที่สภาพของคนและทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเปลี่ยนแปลง
ไป หลักที่ต้องเปลี่ยนแปลงสภาพนี้จำแนกไว้ดังนี้

๑. สิ่งที่เกิดขึ้นให้ผลตรงกันข้ามโดยประจักษ์แล้ว
๒. ถูกบังคับ
๓. ด้วยความจำนน
๔. โดยนึกคิดขึ้นได้เอง

๑. สิ่งที่เกิดขึ้นให้ผลตรงกันข้ามโดยประจักษ์แล้ว คือ สิ่งที่เกิดขึ้น
ว่าจะดี แต่กลายเป็นร้าย อย่าง ที่ไม่เคยคาดไปถึง
กระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปหมด ให้ผลตรง
กันข้ามชนิดขาดเป็นตา

๒. ถูกบังคับ คือ ถูกสั่งให้ทำในสิ่งที่ไม่ชอบ เช่น คนผู้หนึ่ง
ย่อมมีอาการเปลี่ยนแปลงสภาพที่ หรือเมื่อไม่ทันที่
ก็ในระยะเวลา

๓. ด้วยความจำนน ก็^๑ ~~แต่~~^๒ ~~ทุก~~^๓ ~~โอกาส~~^๔ ~~ที่จะ~~^๕ ~~ทน~~^๖ ~~รณ~~^๗ ใน
ที่สุด ~~โดย~~^๘ ~~ยอม~~^๙ ~~มลาย~~^{๑๐} ~~สภาพ~~^{๑๑} ~~ด้วย~~^{๑๒} ~~จำนน~~^{๑๓} ~~ต่อ~~^{๑๔} ~~กรรม~~^{๑๕} ~~ที่~~^{๑๖} ~~ตน~~^{๑๗} ~~ยัง~~^{๑๘} ~~อยู่~~^{๑๙}
อย่าง ~~พรอมนม~~^{๒๐} ~~มถน~~^{๒๑}

๔. โดย^๑ ~~นัก~~^๒ ~~กิต~~^๓ ~~ชน~~^๔ ~~ได้~~^๕ ~~เอง~~^๖ การ^๗ ~~เปลี่ยน~~^๘ ~~สภาพ~~^๙ ~~โดย~~^{๑๐} ~~นัก~~^{๑๑} ~~กิต~~^{๑๒} ~~ชน~~^{๑๓} ~~ได้~~^{๑๔} ~~ด้วย~~^{๑๕} ~~ตนเอง~~^{๑๖}
ก็^{๑๗} ~~เปลี่ยน~~^{๑๘} ~~ไป~~^{๑๙} ~~ใน~~^{๒๐} ~~ทาง~~^{๒๑} ~~ที่~~^{๒๒} ~~ด้วย~~^{๒๓} ~~เหตุ~~^{๒๔} ~~ประ~~^{๒๕} ~~เสริ~~^{๒๖} ~~วิ~~^{๒๗} ~~ญ~~^{๒๘} ~~นัก~~^{๒๙} เพราะ
แต่^{๓๐} ~~คง~~^{๓๑} ~~ความ~~^{๓๒} ~~เป็น~~^{๓๓} ~~อา~~^{๓๔} ~~ว~~^{๓๕} ~~ระ~~^{๓๖} ~~ชน~~^{๓๗} ~~ใน~~^{๓๘} ~~ตัว~~^{๓๙} ~~ให้~~^{๔๐} ~~ประ~~^{๔๑} ~~จักษ์~~^{๔๒} ~~แก่~~^{๔๓} ~~ตา~~^{๔๔}
โลก ~~เป็น~~^{๔๕} ~~เครื่องหมาย~~^{๔๖} ~~ของ~~^{๔๗} ~~คน~~^{๔๘} ~~ผู้~~^{๔๙} ~~มี~~^{๕๐} ~~ธรรม~~^{๕๑} ~~ความ~~^{๕๒} ~~รู้~~^{๕๓} ~~ใน~~^{๕๔}
ธรรม^{๕๕} ~~การ~~^{๕๖}

รวม^๑ ~~ความ~~^๒ ~~ว่า~~^๓ ~~ทุก~~^๔ ~~สิ่ง~~^๕ ~~ทุก~~^๖ ~~อย่าง~~^๗ ~~ใน~~^๘ ~~โลก~~^๙ ~~นี้~~^{๑๐} ~~ยอม~~^{๑๑} ~~ม~~^{๑๒} ~~เปลี่ยน~~^{๑๓} ~~แปลง~~^{๑๔} ~~มี~~^{๑๕}
เกิด^{๑๖} ~~ด้วย~~^{๑๗} ~~ยอม~~^{๑๘} ~~ม~~^{๑๙} ~~ตาย~~^{๒๐} ~~เป็น~~^{๒๑} ~~กิจ~~^{๒๒} ~~ของ~~^{๒๓} ~~สิ่ง~~^{๒๔} ~~ชาว~~^{๒๕} ~~มี~~^{๒๖} ~~ทาง~~^{๒๗} ~~เดียว~~^{๒๘} ~~ที่~~^{๒๙} ~~จะ~~^{๓๐} ~~คิด~~^{๓๑} ~~สภาพ~~^{๓๒} ~~ของ~~^{๓๓}
ความ^{๓๔} ~~เปลี่ยน~~^{๓๕} ~~แปลง~~^{๓๖} ~~เสีย~~^{๓๗} ~~ได้~~^{๓๘} ~~คือ~~^{๓๙} ~~ความ~~^{๔๐} ~~ถ่วง~~^{๔๑} ~~พัน~~^{๔๒} ~~จาก~~^{๔๓} ~~โสม~~^{๔๔} ~~ม~~^{๔๕} ~~ถ่วง~~^{๔๖} ~~และ~~^{๔๗} ~~เข้า~~^{๔๘} ~~สู่~~^{๔๙}
สถาน^{๕๐} ~~แห่ง~~^{๕๑} ~~หนึ่ง~~^{๕๒} ~~อัน~~^{๕๓} ~~เรียก~~^{๕๔} ~~กัน~~^{๕๕} ~~ตาม~~^{๕๖} ~~คำ~~^{๕๗} ~~ดำ~~^{๕๘} ~~นิ~~^{๕๙} ~~หา~~^{๖๐} ~~ว~~^{๖๑} ~~ว่า~~^{๖๒} “นิพพาน” ~~ถึง~~^{๖๓} ~~แต่~~^{๖๔} ~~จ~~^{๖๕}
พระ^{๖๖} ~~สัม~~^{๖๗} ~~มา~~^{๖๘} ~~สัม~~^{๖๙} ~~พุ~~^{๗๐} ~~ท~~^{๗๑} ~~เจ้า~~^{๗๒} ~~ทรง~~^{๗๓} ~~สอน~~^{๗๔} ~~ให้~~^{๗๕} ~~เอน~~^{๗๖} ~~ยั~~^{๗๗} ~~สั~~^{๗๘} ~~ค~~^{๗๙} ~~ว~~^{๘๐} ~~ถึง~~^{๘๑} ~~พร~~^{๘๒} ~~อม~~^{๘๓} ~~ด้วย~~^{๘๔} ~~ความ~~^{๘๕} ~~ไม่~~^{๘๖} ~~ประ~~^{๘๗} ~~มา~~^{๘๘} ~~ท~~^{๘๙}
ใน^{๙๐} ~~การ~~^{๙๑} ~~บำ~~^{๙๒} ~~เพญ~~^{๙๓} ~~ก~~^{๙๔} ~~ร~~^{๙๕} ~~ณ~~^{๙๖} ~~กิจ~~^{๙๗} เพราะ^{๙๘} ~~ความ~~^{๙๙} ~~ไม่~~^{๑๐๐} ~~ประ~~^{๑๐๑} ~~มา~~^{๑๐๒} ~~ท~~^{๑๐๓} ~~เพียง~~^{๑๐๔} ~~อย่าง~~^{๑๐๕} ~~เดียว~~^{๑๐๖} ~~เท่านั้น~~^{๑๐๗}
ที่^{๑๐๘} ~~จะ~~^{๑๐๙} ~~นำ~~^{๑๑๐} ~~คน~~^{๑๑๑} ~~ท~~^{๑๑๒} ~~น~~^{๑๑๓} ~~ท~~^{๑๑๔} ~~น~~^{๑๑๕} ~~ให้~~^{๑๑๖} ~~พ~~^{๑๑๗} ~~น~~^{๑๑๘} ~~จาก~~^{๑๑๙} ~~ความ~~^{๑๒๐} ~~เปลี่ยน~~^{๑๒๑} ~~สภาพ~~^{๑๒๒} ~~ได้~~^{๑๒๓} ~~ใน~~^{๑๒๔} ~~กาล~~^{๑๒๕} ~~ต่อไป~~^{๑๒๖}

บทที่ ๑๙

สังขารมณ

อารมณ์ในที่นี้ หมายถึงความเป็นไปแห่งจิตใต้ใจของคนใน
ขณะหนึ่ง ๆ ซึ่งดีหรือไม่ดี หรือที่เรียกกันตามคำสันโดหารว่า หมด
จิตหรือเศร้าหมอง อนึ่ง อารมณ์ทางธรรมเพ่งเล็งว่า เป็นเครื่อง
ยึดเหนี่ยวจิตใต้ใจให้มีความข้องกังวลและคิดอยู่ในรูป, เสียง, กลิ่น, รส,
และโผฏฐัพพะ โดยอรรถาธิบายว่า เมื่ออารมณ์ได้กระจายหรือรับเอา
เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใต้ใจเหล่านี้เข้าไว้แล้ว ถ้าเป็นอริยารมณ์ คืออารมณ์ซึ่ง
เป็นทपोใจกล้าปราโมทย์ไปตามอารมณ์นั้น ถ้าเป็นอนิยารมณ์ คืออารมณ์
ซึ่งเป็นทपोใจไม่พอใจก็บังเกิดความทุกข์โทมนัส มากหรือน้อยตามปัจจัย
ที่ก่อให้เกิดอารมณ์นั้นขึ้นมา

ในขณะที่อารมณ์แห่งความพอใจและไม่พอใจเกิดขึ้นนี้ คนเรา
ย่อมมีจิตติริยา และความประพฤติที่เคยปฏิบัติอยู่เป็นนิสัยติดแนก
แตกต่างจากเดิมไปได้อย่างน่าอนาถใจ คือ ถ้าประสพอารมณ์ที่พอใจก็
ปราโมทย์อย่างถึงขนาด แต่งงิรยาอาการถึงโตสุดสุดจนเหลือที่จะ
ระับไว้ได้ และเมื่อไม่อาจระับใจถึงโตนั้นไว้ได้ ผลที่สุดของอาการ
เช่นนั้น ก็คือ เสียจริต ดังตัวอย่างที่เคยมีมาแต่มาดามาก และโดย

นับเดียวกันอีก ถ้าประสพอารมณ์ที่ไม่พอใจ ก็บังเกิดความทุกข์ โทมนัส
ถ้าระงับไว้ไม่ได้จนถึงกับได้กาละปริเทวะแล้ว อาจประหารตนเอง
หรือประจบสอสมักวิบาตกรรมได้ เพราะความคับแค้นใจที่อารมณ์อื่น
เศร้าหมองที่จิตกำลังเสวยอยู่นั้น

จิตก็ย่อมเสวยทั้งสุขเวทนาและทุกขเวทนา หรือทั้งทางดีและ
ทางชั่ว ถ้าไม่รู้จักควบคุมให้มีความสงบระงับ ย่อมนำผลภัยมาสู่
ได้ดังกล่าวแล้ว โดยเหตุนี้เองทางธรรมและทางโลกปฏิบัติ จึงสอน
ให้มีการควบคุมสงบระงับอารมณ์ไม่ให้ฟุ้งสวาม เมื่อกระทบเข้ากับความ
พอใจหรือไม่พอใจ สอนให้มีความวางเฉยในอารมณ์ที่เข้ามากระทบไม่
ดีใจ เสียใจ ในเรื่องที่เกิดขึ้น แม้ควบคุมอารมณ์ให้สงบระงับได้
ดังกล่าวแล้ว นับว่าเป็นผลดีในการรักษาศีล โดยไม่ยอมให้
อารมณ์ฟุ้งสวามเข้าจับจิตเป็นมถกนใด และนอกจากนี้ยังได้ชื่อว่า
เป็นผู้รักษาศีล ซึ่งเป็นภาระอันยิ่งใหญ่ ถ้าเล็งเห็นว่าภาระอันใด ๆ อีก
ได้ดั่งนี้ด้วย

ความรู้เท่าทันอารมณ์ เป็นสิ่งสำคัญที่คนเราจำต้องตามระมัด
ไว้ด้วยสติและสัมปชัญญะ เพราะว่าคุณธรรม ๒ อย่างนี้ • มื้ออุปการะ
มากแก่ทุกคนที่ไม่ประมาท ส่วนความไม่ประมาทมีค่ามากเพียงใดนั้น
ในขั้นนี้ไม่จำเป็นต้องกล่าว

เป็นนิสัยของอารมณ์ ย่อมยึดมั่นดวงจิตให้หันเหไปแต่ในทางต่ำ
 มากกว่าสูง เพราะการหันอารมณ์ไปในทางสูง เป็นสิ่งที่ต้องฝืนกระทำ
 ไม่เหมือนกับหันเหไปทางฝ่ายต่ำ ซึ่งอารมณ์ย่อมเป็นน่ายไปเองโดย
 ไม่ต้องมั่งคั่งไฉนหรือสรรของ การควบคุมหรือการตั้งอารมณ์จึงได้
 เกิดขึ้นเพราะเหตุนี้

การตั้งอารมณ์นั้น เหมือนกับเราประสงค์จะภาวนา ซึ่งเปี่ยม
 ด้วยสมาธิ ถ้าสมาธิไม่มั่นคง ใจไม่เที่ยง นานักกระเทือนกระฉอกหก
 เรี่ยราดนั้นใด อารมณ์ที่ควบคุมไม่มั่นคงพลุกวุ่นหวั่นไหว ใจ
 ไม่ตั้งมั่นอยู่ได้เช่นนั้น แต่สมาธิมั่นคงและใจเที่ยงแล้ว ใจใน
 ภาวนาย่อมอยู่สงบเหมือนน่านน้ำนิ่งได้มาตรึงใจที่หน้าแทนบูชา

การรักษารมณ์ให้มีความสงบเป็นของยาก โบราณจารย์
 เปรียบอารมณ์ไว้หลายอย่าง เช่น เปรียบกับสัตว์ที่เปรี้ยวบ้าง เหมือน
 กับสิ่งที่ไม่ระคายบ้าง เปรียบกับปลาที่ถูกจับโยนขึ้นมาบนบกบ้าง และ
 เปรียบกับนาที่ตกลงอยู่บนใบไม้บ้าง การรักษารมณ์ให้สงบระงับ จึง
 เป็นสิ่งยากมาก และภายใต้แห่งความยากนั้นเอง ถ้าผู้ใดพากเพียร
 ปฏิบัติจนเป็นผลสำเร็จแล้ว ผลที่เกิดขึ้นอย่างน้อยก็จะมี

๑. เพื่อพิจารณาให้เห็นในสิ่งที่ทำมาแล้ว

๒. เพื่อพิจารณาเตรียมการล่วงหน้าไว้

๓. เพื่อให้เกิด ความ คิดรู้แจ้ง แห่ง ตลอดจน ใน เหตุการณ์
ทั้งปวง

๑. เพื่อพิจารณาเห็นในสิ่งที่ทำมาแล้ว

สิ่งต่าง ๆ ที่ทำแล้ว ทำกันไม่ได้ ฉะนั้นสิ่งที่ทำไปแล้ว จึงเป็น
ตัวอย่างที่ดีสำหรับดูหรือผิดให้แก่เรา * จะศึกษาพิจารณาถึงสิ่งที่
กระทำแล้วกับสิ่งที่ จะกระทำต่อไป ได้จากตัว อย่างที่ปรากฏ อยู่ในที่นี้ เพื่อให้
ชน หรือเพื่อให้เป็นเช่นที่กระทำมาแล้วนอก คือ ไม่เคยเมยคือสิ่งที่
กระทำแล้วพยายามแก้ไข ปรับปรุงสิ่งที่บกพร่องให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็น
การกระทำที่ดีที่ควรพิจารณาไว้เหนือ ๆ

๒. เพื่อพิจารณาเตรียมการล่วงหน้าไว้

ดังได้กล่าวมาแล้ว สิ่งที่จะกระทำแล้วเป็นตัวอย่างอันดีสำหรับ
สิ่งที่จะกระทำในกาลต่อไป ดังนั้นในการกระทำสิ่งใด ถ้าได้มีโอกาส
พิจารณาด้วยความรู้เท่าทันและรอบคอบแล้ว ผลจากการกระทำนั้น
ย่อมมีแต่ความเจริญอย่างเดียว เพราะว่าสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยความระมัด
ระวังย่อมระมัดระวังหรือที่เรียกกันว่า “ทำดีได้ ดี” นั่นเอง การกระทำสิ่งใดถ้า
ทำด้วยปัญญาพิจารณาเตรียมการล่วงหน้าไว้ทุกครั้งแล้ว ก็จะมีผลพวง
นั้นขึ้นทันที นอกจากเหตุอันสุดวิสัยได้เกิดจนขาดความเท่าทัน ฉะนั้นใน

ข้อหนึ่ง จำ เป็นที่ ต้อง เตรียม ถ่วงหน้าไว้ ด้วยความรอบคอบและความคิดที่
ถี่ถ้วน

๓. เพื่อให้เกิดความคิดริเริ่มแรงเต็มที่ตลอดในเหตุการณ์ทั้งปวง

อารมณ์เมื่อได้ถูกรังรับ หรือควบคุมจน อยู่ภายใต้อำนาจ แห่งจิตต์
คือเมื่อได้ชำระ อารมณ์แล้ว จิตต์ใจ ย่อมผ่องใสปราศจากมลทิน
หรือหลุดพ้นมาแผ้วพานให้เกียรติก จิตต์ ใจระคนย่อมแจ่มใส รู้แจ้ง
เห็นจริงในสิ่งต่าง ๆ ด้วยว่าจิตต์ ใจที่ปราศจากความเศร้าหมอง ย่อมมี
โอกาส คือ มีแสงสว่างยิ่งกว่าแสงสว่างใด ๆ ความคิดอ่านในระย
นี้เป็นความคิดอ่านที่ประเสริฐ เป็นกุศลจิตต์แท้ประกอบสิ่งใด ๆ ลง
ไปในขณะนั้น ย่อมประกอบแต่สิ่งที่ดีงามหาโทษมิได้เลย

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า การสงบอารมณ์เป็นบันไดขั้นต้นที่ทำให้คนเรา
ก้าวไปสู่ความเป็นผู้มีสติ จิตต์ คือ ความเป็น ผู้มีหัวใจ อันแน่วแน่
ไม่แปรผัน จากความเป็นผู้ มีหัวใจแน่วแน่มิบัญญัติย่อมเกิดตาม ก็เมื่อ
บัญญัติได้เกิดในขณะจิตต์ ใจกำลังแจ่มใสเช่นนั้นแล้ว กรรมอันใดที่
ประกอบด้วยดวงบัญญัติอันโอกาส กรรมนั้นย่อมบริสุทธิ์ และมีผล
บริสุทธิ์ด้วยเดี๋ยว การสงบอารมณ์มีคุณานถึงดังได้บรรยายมาด้วย
ประการนี้

บทที่ ๒๐

การทำนายดวงหน้า

เหตุการณ์ ที่คงบังเกิดขึ้นในภายหน้า คนที่มีความรู้ ถึงกับ
คิด ย่อมอยากหรือยากเห็นรูปการณ์นั้นว่า จะเป็นไปเช่นไร และด้วย
ความอยากหรือยากเห็นนั่นเอง จึงได้ ให้การทำนายดวงหน้า โดยการ
เดาบ้าง โดยการคาดคะเนบ้าง และโดยอาศัยคัมภีร์โหราศาสตร์ซึ่งมี
หลักพยากรณ์ที่ไต่เรียบเรียงไว้ตั้งแต่โบราณกาลนั้นมา มาเป็นเครื่อง
ประกอบการทำนายดวงหน้าในความเป็นอยู่ของคนหรือสิ่งต่าง ๆ

การทำนายดวงหน้าดูเหมือนจะมีเกือบทุก ประเทศชาติ และศาสนา
การทำนายดวงหน้าด้วยอาศัยปัจจัยภพจรณแวดล้อม หรืออาศัยเหตุ
อันเกิดขึ้นในปัจจุบันซึ่งย่อมมีผลสืบเนื่องไปได้ ในอนาคต ฉะนั้นเพราะการ
ทำนายดวงหน้าในกรณีนี้ ผู้ที่ประสงค์สัมปัญญา โดยสมบูรณ์ย่อมทำนาย
ดวงหน้าได้ โดยไม่ผิดพลาด เพราะเหตุได้บังคัมอยู่ในเรื่องนั้น ๆ แล้ว
ว่า ผลที่เกิดขึ้นจะต้องมีเช่นไร

แต่ถ้าหากผู้ที่มีปญญาหยั่งรู้ เหตุการณ์ อันใดควรหรือไม่ควรแล้ว
ผู้ผู้นั้นย่อมไม่คิดถือการทำนายดวงหน้าเป็นสาระสำคัญ ทั้งนี้เพราะ
ประโยชน์อันดังมาจากเกิดขึ้นได้ ย่อมเป็นผลดีที่สืบมาจากประโยชน์เอง
ในตัวอยู่แล้ว ซึ่งต้องกับทุกศาสนาสันนิษฐานกันมาว่า

“ประโยชน์เป็นฤกษ์ของประโยชน์เอง ดวงดาวจักทำอะไรได้”

ตามนั้นจะเห็นได้ว่า ประโยชน์ได้รับไม่ใช่เกิดจากดวงดาวหรือ
อำนาจภายนอกมันเกิด แท้จริงย่อมเกิดจากตัวประโยชน์เอง ผู้มี
ปัญญาเมื่อได้หยั่งรู้เท่าทันการณเช่นนี้แล้ว การพึ่งคำทำนายดวงหน้า
จึงไม่เป็นสิ่งพึงปรารถนาอีกสำหรับผู้นั้นนัก

ความเป็นไปของโลกนี้ เป็นไปตามไตรลักษณ์คือ ทุกข์ไม่
เที่ยงและไม่ใช่อัตถ์ โดยเพราะความเป็นไปของโลก ย่อมเกิดอันไหน
และก็เป็นไปตามอำนาจของสุริยจักรวาล หรือเป็นไปตามอำนาจของ
ดินน้ำลมไฟ หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกวินาที การที่จะรู้
แจ้งโลกด้วย อุตตภาพ ของผู้ กำนาย ซึ่งเพียง แต่เป็น ปุถุชนที่ยัง หนาด้วย
กิเลส จึงยังเป็นสิ่งที่ไม่ควรรับฟังและเชื่อถือ เพราะจะกระทำให้เป็น
การพินาศไป

เรื่องของโลกเป็นเรื่องไม่ควรคิด และเป็นเรื่องที่รู้ ได้ว่าโลก
ใดเปลี่ยนแปลงเช่นไร ก็คือเมื่อผู้นั้นเป็นอริยบุคคล คือบุคคลผู้ข้าม
พ้นการศึกษารูจักแล้วเท่านั้น คำว่ารูจักในที่นี้ หมายถึงรู้แจ้งเห็น
จริงในพระอริยสัจเป็นอัมพณฺณ คือสำเร็จเป็นพระอรหันตแล้ว ถ้าเป็น
ปุถุชนธรรมดาหรือยังเป็นอริยบุคคลอยู่ตราบใด ผู้นั้นจะรู้แจ้งโลกไม่
ได้เลยเป็นอันขาด ก็เมื่อเรื่องของโลกเป็นอุจจฺจนโดยถึงปานนั้น การ

ท่านายต้องหน้าจะเป็นสิ่งที่ควรยอมนำมาให้มีไว้ในตนนั้น เป็นการสมควรแล้วหรือ?

ตามปกติวิสัย มนุษย์ทุกคนมีความคิด มีศีลสัมปธานะ ย่อมพิจารณาตนเอง แล้วถึงเกิดตนเองสำหรับภาวการณ์กันต่อไปในอนาคต ได้ถูกว่า ควรต้องเป็นเช่นไร การท่านายต้องหน้าไม่ใช่เป็นเรื่องของนักโหราศาสตร์ ไม่ใช่เป็นเรื่องของหมอดูคนใด เป็นเรื่องของคนผู้นั้นเอง โดยเฉพาะ คนเราควรรู้ตัวของเราเองมากกว่าผู้อื่นจะมารู้ และเมื่อตัวเองรู้ตัวเองไม่ถูกเท่านั้นเองแล้ว ผู้อื่นจะมาท่านายกรวดหน้าให้แก่เราอย่างไรได้

ความเป็นไปทั้งหลายย่อมเป็นไปแค่นี้ มนุษย์จึงจารึกเหตุผลที่ปรากฏพระปฐมเจดีย์ ซึ่งจารึกไว้เป็นอักษรขอมว่า ราว พ.ศ. ๓๕๐๐ ว่า

“ธรรมเหล่าใด เกิดแต่เหตุพระตถาคต ตรัสเหตุของธรรมเหล่านั้น และความดีของธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณ ทรงมวาทะอย่างนั้น”

จากจารึกนี้ จะเห็นได้ว่าการท่านายต้องหน้าไม่จำเป็นสำหรับเหตุ และผลที่จะเกิดขึ้น เพราะภาวการณ์ทุกอย่างย่อมมีเหตุเป็นปัจจัย ก่อให้เกิดผลทั้งดีและทรามดังได้กล่าวมาเช่นแล้ว

แต่มนุษย์ทุกคนไม่เหมือนกันทั้งหมด มีทั้งทบและฉลาด ที่ฉลาด
ก็ไม่ต้องการคำนายล่วงหน้าเป็นเจ้าปัญญา เพราะเขารู้ตัวเองและ
รู้ตัวของตัวเองอยู่เสมอ ส่วนผู้ที่ทบก็ปล่อยให้คนอื่นไปตามเหตุการณ์
ภายนอกนั้นต่าง และบุคคลประเภทนี้ย่อมต้องการคำนายล่วงหน้า
เป็นเครื่องปลอบใจ หรือเป็นเครื่องเตือนให้ตนรู้ และโดยมาก
คนประเภทนี้ มักจะเป็นผู้ที่ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง เป็นผู้
ที่มัวหมองไม่แน่นอน ขาดการตัดสินใจที่สมบูรณ์ และมักจะ
เป็นผู้ที่มัวหมองทบทวนก่อนการตัดสินใจบ้างแล้ว ซึ่งถ้าจะรวบรวมที่มา
ของความเสื่อมแห่งจิตใจของคนพวกนี้ พอจะอนุมานได้ ทั้งส่วนดี
และทรมาน ดังนี้

๑. ไม่เชื่อความดีมารยาทในตน
๒. ใจไม่แน่นอน
๓. รู้เท่าไม่ถึงการณ์
๔. ก่อเหตุชั่วไว้แล้ว หาทาทางระงับเหตุขึ้น เพื่อให้
กลับเป็นดี
๕. ใคร่ยกคนอื่นให้เกินฐานะหรือให้เท่าเทียมกับคนอื่น
๖. กัดใจในสิ่งที่ดีคิดว่า ไม่ควรปรากฏ แล้วปรากฏ
ขึ้น (ลางร้าย)

๒. ด้วยรู้และเห็นมามาก แล้วมาคิดประกอบเพื่อ
การทำงาน

๔. เกิดสังหรณ์

อาศัยเหตุที่พบมา รวม ๔ ประการนี้ ทำให้คนผู้มาตั้งจิตตั้งใจ
เสื่อม จากการควบคุมอารมณ์ หันเข้าหาผู้ทำนายทายทัก เพื่อให้
แจ้งเหตุการณ์ภายหน้าของตน และหลีกเลี่ยงการทำนายของผู้พยากรณ์นั้น
ตามคติซึ่งอาจจำแนกออกได้เป็น ๒ ประการ คือ

ก. ทำนายโดยสุจริต

ข. ทำนายโดยทุจริต

ก. ทำนายโดยสุจริต คือ ผู้ทำนายได้ได้ไปตามเหตุการณ์ต่างๆ
ที่เกิดขึ้นกับคนผู้มารับคำทำนาย เพื่อให้ตนฟังก่อน
เพื่อจะได้คาดคะเนเรื่องราวที่จะบังเกิดขึ้นในภายหน้าของ
ผู้นั้นว่าเป็นอย่างไร ? การพยากรณ์โดยสุจริตย่อมมี
ผลไม่สิ้น ทำให้ผู้ได้รับฟังคำทำนายตั้งอยู่ในความ
ไม่ประมาท กัดกับความคิดเห็นผิดให้เป็นนุก เหมือน
กับสอนให้รู้เรื่องของการทำดียอมได้ผลดี ซึ่งต้องเป็น
การเน้นหนักเกิดขึ้น ถ้ามายก. ไปฆ่าคนตาย แล้วมาหา

ผู้ทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้า ผู้ทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้า
 หน้าทำนายโดยสุจริต ต้องทำนายว่า จะพ้นอาชญา
 แผ่นดินไปหาได้ไม่ อักฤทธาหรณฺหุณง ผู้ต้องการรับ
 คำพยากรณ์ต้องการดู โรคเคราะห์ ของตนว่าจะมีหรือไม่
 ในขณะนี้ • ผู้ทำนายที่สุจริตต้องพยายามไต่ถาม
 ถึงความเป็นอยู่ สภาพประพฤติ การประกอบกร
 ของผู้ให้ คดอดจนดังเหตุให้รอบคอบก่อนจึงพยากรณ์
 ว่าจะมีโรคภัยจากผลของการกระทำอย่างไร หรือมี
 เคราะห์ร้ายจากผลของการกระทำร้ายอย่างไร คน
 ที่อยุติ ๆ แล้วจะได้เงิน หรือตก สักการะมาอย่างดอย ๆ
 นั้นไม่เคยปรากฏ แม้ที่สุดจะเป็นสิ่งของที่มีผู้มาให้
 ก็ต้องให้ด้วยตนเองได้ประกอบกรรม ทำดีมาแต่ในกาล
 ก่อน

ข. ทำนายโดยทูลสุจริต คือทำนายโดยเห็นแก่อาณัติปฏิการ เป็น
 การทำนายที่ไม่ตรงต่อความเป็นจริง พยายามกลบร้าย
 ให้กลายเป็นดี เป็นการทำนายที่ขาดเหตุผล เขาใน
 เรื่องเคราะห์-ฤกษ์-ยาม คดอดจนโรคช่วยไว้ได้
 แม้ผู้รับคำทำนายซึ่งได้กระทำความผิดมาแล้ว ก็จะไม่

ต้องได้รับผลแห่งการกระทำชั่วใด ๆ เลย ถูกขู่ เกรงหวั่น
และดวงความนึกคิดถูกขู่ต่าง ๆ ชั่วสยวไปได้

การทำนายล่วงหน้าด้วยความทศจริตเช่นนั้น เป็น
การทำนายที่เห็นแก่ลาภสักการะ หรือแม้แต่ได้พบเห็น
เค้าหน้าของผู้มารับคำทำนายดูศรีวิหมอง ก็ละละละเล
เรื่องให้ เป็นไปในทำนองถูกเทพยดาอารักษ์ให้โทษให้
เคราะห์ด้วยอุปเท่ห์ต่าง ๆ เรื่องน้อยแต่งปดูลูกเด็กให้
เป็นเรื่องใหญ่ เอะพยายามซ้ำเติมให้ผู้มารับคำ

พยากรณ์บอกสั้นขวัญหายยิ่งจน แต่ทว่าผู้รับทำนายจะ
พ้นจากโทษเคราะห์ที่เกาะกุมเหล่านั้นได้ ถ้าให้ตนเป็นผู้
กระทำผิดเสียเคราะห์ให้ ด้วยการเสียเงินให้แกตน
เพียงเล็กน้อย หรือออกอุทาหรณ์หนึ่ง ผู้ทำนายการ
ล่วงหน้าบังอาจสนับสนุนให้ คนกระทำชัวยิ่งจน ด้วยการ
ทำนายของตน เช่น มีผู้มารับคำทำนายล่วงหน้าใน
การจะไปประกอบกรรมทำชั่ว แทนที่ผู้ทำนายจะห้าม
ปรามมิให้กระทำชั่ว หรือให้รับภพการร้ายเสีย

กลับทำนายฉันมีฉันให้ถูกขี้นาม เพื่อให้การกระทำชั่วร้ายเร็วขี้นม
เช่น นมเป็นการทำนายในทางทูลจิต

ฉันผู้ทเขามารับการทำนายต้องหนานนเตา ได้กล่าวแต่ว่า
คนคำพดณโดยมากเป็นผู้ ทมก่าถึงจิตใจเสื่อม ขาดการเคารพแต่
เช็ดถิตตนเอง และด้วยอำนาจของอารมณ์ทกระชานอยากบังคับให้เป็น
ไปตามอารมณ์นั้น ๆ คนเหตุที่คนประเภทนี้ต้องหันเข้าหาผู้ทำนายการ
ต้องหน้า พอละอธิบายได้ว่า ความเสื่อมโทรมแห่งก่าถึงจิตใจของ
คนคำพดณนี้อย่างไรบ้าง ดังต่อไปนี้

๑. ไม่เชื่อความสามารถในตน คือ เป็นคนขาดความเชื่อดิ
ตนเองทั้ง ๆ ที่รู้ตนดีว่า คนควรจะทำกิจอันนี้ให้ลุต้องไปได้แต่
ไม่กระทำ เพราะไม่เชื่อดิตนเองว่าทำได้สำเร็จ ต้องไปอาศัยให้
คนอื่นช่วย ชะงะงะนำให้ ความมั่นใจแก่ตน คดอดจน มากระทำกิจ นั้น ๆ
ให้แก่คนอื่น คนเช่นนี้เป็นผู้ ไม่เชื่อดิความสามารถตนเอง
จึงต้องเป็นผู้ ทชราคประ โยชน อันควรมิ ควรได้ ตามฐานะรูป เสมอไป และ
อนาคคิหาความเจริญรุ่งเรืองได้ยาก เพราะเป็นผู้ ที่ไม่เชื่อดิตนเอง
ว่าจะประลอบถึงกิจการงานต่าง ๆ ให้ลุต้องไปได้

๒. ใจไม่แน่มั่น คือ คัดสินใจไม่เด็ดขาด ประเดียดทำ
ประเดียดไม่ทำ ถึงเดียดวินิจฉัยคิยังเกิดแก่ตน ทำให้วิคคิไปต่าง ๆ

หา ๆ ... สุดท้ายเลยไม่ได้กระทำดังใดลงไปให้เป็นชนเป็นอัน ... และขาด
ผลอันควรได้ควรมีเช่นเคยกับการไม่เชื่อถือความสามารถของตนเอง

๓. รู้เท่าไม่ถึงการณ์ คือไม่รู้ในเรื่องราวต่างๆ ถ้าจะเปรียบ
ก็เหมือนนักเรียน เป็นผู้โง่งมง่าย ไม่รู้จักคิด ไม่รู้จักจับจับ และ
ไม่รู้จักอนาคต และไม่รู้จักกาลเทศะ ว่าเหมาะสมแก่ตนอย่างไรบ้าง ?
คนประเภทนี้ไม่อะไรที่จะต้องพูดกันมาก ... เปรียบเหมือนดอกบัวอยู่ใน
เบ้ออกตม ... ระวังจะเป็นเหยื่อแก่เตาปลาตั้งไปเท่านั้น

๔. ก่อเหตุชั่วไว้แล้ว หาทางระงับเหตุนั้น เพื่อให้กลับ
เป็นดี คือ ออกุศลกรรมที่ตนได้กระทำแล้ว ย่อมให้ผลร้ายตอบแทน
ตามกฎกรรมตา แต่พยายามให้ผู้อื่นทำนุผลภายหลังที่ตนจะได้รับให้
กลายเป็นผลดี หรืออย่างน้อยก็เพื่อไม่ให้ตนต้องประสบผลแห่งการ
กระทำชวนทน ทน เป็นเรื่องที่ไร้สาระอย่างหน้าเศร้าใจ เพราะการกระทำ
ชวนยอมได้รับผลชวนทนเอง ซึ่งเป็นกฎกรรมตาโดยทั่วไป ก่อการชั่ว
แล้วผลชั่วจะไม่พ้นของยังไม่เคยได้พบเห็นแม้ในปภังค์ใด ๆ เลย

๕. ใฝ่รักคนให้เกินฐานะเพื่อให้เท่าเทียมกับคนอื่น คือ
ด้วยกำลังกาย, วาสนาและสติปัญญาของคนมีเพียงเล็กน้อย ... ยังไม่
เท่าเทียมกับผู้อื่น ... ซึ่งอุดมสมบูรณ์ด้วยศักดิ์ศรี อัครฐาน ตลอดจน
จนทรัพย์สมบัติ ... คนมีความทะยานอยากใคร่มีความสูงด้วยการให้

สมัครคน ๆ ประสงค์แก่คนบ้าง จึงพยายามจะรู้การในอนาคตในเรื่อง
นั้นด้วยไปหาผู้ทำนายการล่วงหน้า ว่าคนจะเข้าถึงฐานะเช่นผู้ว่า
นั้นเมื่อไร ? ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้ประกอบการกระทำอะไรเลย ให้ทำนาย
ล่วงหน้าด้วยการนอนรอคอยโชคตามที่ว่าจะมาบังเกิดแก่คน คนเช่น
เป็นคนเปล่าประโยชน์

๖. กลัวในสิ่งที่กลัว ไม่ควรปรากฏ แล้วปรากฏขึ้น
(กลัว) คือเป็นผู้เชื่อโชคกลาง และถือนิมิตรต่าง ๆ ถ้าไม่เหมาะ
สัมพันธ์ถูกขั้วยามแล้ว คนพวกนี้ไม่ยอมทำอะไรเลย และโดยนัยอัน
ตรงกันข้าม ถ้าผู้ทำนายล่วงหน้าว่า คนดี โชคดีแล้ว ให้ทำกิจการ
ต่าง ๆ เกิด ทั้ง ๆ ที่การที่ทํานั้น ถ้าทำแล้วผลร้ายจะบังเกิดก็ตาม
คนพวกนี้ทำได้โดยไม่ขอคำแนะนำถึงหรือถึงหาใด ๆ เพราะนิสัยเชื่อ
โชคกลางเสียเต็มอารมณ์หมดแล้ว คนพวกนี้เป็นอกประเภทหนึ่งที่ยอม
ขาดจากมรรคผลที่ตนควรได้ควรมี

๗. คว้าใคร่และเห็นนามาก แล้วมาคิดประกอบ
เพื่อกำหนดทำนาย สำหรับข้อนี้เป็นข้อที่ประโยชน์อยู่บ้าง เพราะว่า
เป็นไปด้วยความไม่มั่งงาย คนได้เคยดับดับทั้งและรู้เห็นมาอย่างไร
ก็ย่อมมาเอาความคิด และทำนายผลที่จะเกิดขึ้นคือการกระทำนั้น ๆ การ

ปฏิบัติเช่นนั้นก็ไม่ค่อยจะพลาดลงไปทางผิด เพราะตัวอย่างที่เป็น
จะปรากฏให้เห็นอยู่ ถ้าเป็นผู้ที่ไม่มองมายาคือเหตุผลแล้ว สำหรับข้อ
นี้ยอมอำนวยความสะดวกสำเร็จประโยชน์

๘. เกิดสังหรณ์ คำว่า "สังหรณ์" นี้ ตามรูปคำแปลว่า การ
คลุ้มคลั่งเครื่องจูงใจให้หัดหุ หรือฟูใจบิบัติ ตามที่สื่อภายในภายนอกที่มา
กระทบเข้ากับจิตใจ ถ้าเป็นไปในทางดี ก็มีใจบังเกิดบิบัติใฝ่มนต์ ถ้าเป็น
ไปในทางไม่ดี ก็ย่อมมีจิตใจเหี้ยมเหี้ยมโทมนัส สังหรณ์ คำนี้เป็นคำ
กตางทีอาจเป็นไปได้ทั้งดีและไม่ดี เช่นคนจะได้จักอันใหญ่หลวงหรือ
สำเร็จความปรารถนาในมนุษย์สมบัติ ก็ย่อมมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดบังเกิดให้
เห็นเป็นสังหรณ์ ดังเช่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงนิมิตรสังหรณ์
ซึ่งโหราจารย์ถวายคำพยากรณ์ว่า ด้วยเทพยดาสังหรณ์จะให้ชัยชนะ
ชนช้างมหาอุปราช ในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส
ทรงไว้ดังนี้

“เหตุแสดงแห่งราชพอง	ภักชลา
ไต่แก่อุปราช	เชษฐผู้
สงครามซึ่งเสด็จครา	ใหญ่ หลวงแฮ
แท้งถึงยุทธสู	ศึกข้างสองชน

ซึ่งผจญอริราชด้วย

เคษะ

เพื่อพระเดโชชนะ

ศกนา

คือองค์อมิตร์พระ

จักมอด เมื่อเฮย

เพราะพระหัตถ์หักหา

หนด้วยขอคม

เบองบรมขัตติยท้องท้อง

แถวธาร

พระจักไล่ลุยผลาญ

เล็กใส่

วิปรีตอรรณ

ฤทธิราช เล็บพ้อ

พระจักฆ่าญชเชศได้

คังท้าว ฝืนน."

หรือตั้งหรรณในทางร้าย ก็คือ เมื่อเกิดตนแคว้นพาดันตรของ
มหาวชิราวุธทุก แต่คงให้ไว้ว่า จิตของพ่ายแพ้การจรรจงสงคราม
แก้สมเด็จพรนเรศวรมหาราชเป็นต้น

สรุปแล้ว การทำนายดวงหน้าเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง

วิญญูชนต้องคำนึงไว้ด้วยจดหมายนี้ เพราะการทำนายดวงหน้าเป็น
ได้ทั้งสุจริตและทุจริต คงโลกดาวมาแฉฉฉ และพึงรู้ไว้ว่าการ
ทำนายดวงหน้าเป็นเรื่องที่ควรสนใจ แต่โดยละเอียดในกรณีทมิฬเทศ
ตลอดตลอดของกันอย่างแท้จริงเท่านั้น อย่าเชื่อผู้ทำนายดวงหน้าจนเป็น
การมั่งาย เพราะเหตุการณ์ภายหน้าไม่มีใครหยั่งรู้ได้ ด้วยการ

หมื่นเวียนเปลี่ยนแปลงอยู่เป็นนิจ ยกไว้แต่ผู้ที่ได้บรรดาศักดิ์ธรรมพิเศษ
ซึ่งอาจหยั่งรู้ ได้ด้วยอำนาจของเจโตปริยญาณ ทั้งเหตุการณ์ทุกอย่าง
ย่อมเป็นไปตามเหตุของตัวเองตลอดจนภพชาติที่ย่อมเป็นไปตามกาสระงมัย
ซึ่งผู้หนึ่งผู้ใดจะฝืนให้เบี่ยงค้ำทำนายไม่ได้ ถ้าจะเบี่ยงก็ย่อมเป็นไปตาม
กฎของมัจจุ พึงมโนการอยู่ด้วยการกระทำได้ดี กระทำชั่วได้ชั่ว เป็น
ประเสริฐสุด เพราะประโยชน์ย่อมเป็นตัวถูกของประโยชน์จึงได้กล่าว
มาแล้วว่า ดวงดาวจะบรรลาคให้เป็นอย่างหนึ่งอย่างใดหาได้ไม่

บทที่ ๒๑

การฟังกรรม, การตัดสินกรรม

สัตว์ โลกใดใด ถอดกำเนิดมาเป็นคน มีการพูดเป็นคนธรรมดาพิเศษ
และการใด อันเป็นเครื่องจำได้ หมายถึง ซึ่งนอกเหนือไปกว่าสัตว์
ธรรมดาอัน จัดว่าเป็นสัตว์ อันประเสริฐหรือวิเศษสัตว์ เพราะมี
คุณธรรมเป็นสมบัติ ผิดแตกต่างกว่าสัตว์ธรรมดาที่ไม่มีปัญญา
และคุณสมบัติ ด้วยเหตุนี้ จึงถือกันว่า มนุษย์เป็นสัตว์อัน
ประเสริฐกว่าสัตว์ โลกใด ๆ

จากการพูดของมนุษย์ ที่ใช้ภาษาเปล่งออกมา แทนเครื่องจำได้
หมายรู้นี้เอง ได้ทำให้มนุษย์ทุกคนมีความพูดแตกต่างกัน โดยความถนัด
ข้อแตกต่างนั้นโดยสปีกและโวหาร ซึ่งจะได้อธิบายต่อไปข้างหน้าใน
บทนี้ จักได้จำแนกถึงการพูดออกเป็น ๒ คือ
วจีหจจริต มี ๔ อย่าง คือ

๑. พูดเท็จ
๒. พูดโอ้อวด
๓. พูดกำหยาบ
๔. พูดเพ้อเจ้อ

วิธีสุจริตวิธี ๕ อย่าง คือ

๑. ไม่พูดเท็จ

๒. ไม่พูดส่อเสียด

๓. ไม่พูดคำหยาบ

๔. ไม่พูดเพ้อเจ้อ

ณ ที่แห่งนี้ จะ ยก อุดาหารณ์ ของ วรจุจจริต ๔ อย่าง มา ให้
เห็นพอเป็นตัวอย่าง เพื่อให้เห็นผลร้ายของวจจุจจริตว่า มีโทษหนัก
เพียงไร ดังต่อไปนี้

๑. พูดเท็จ คือ พูดตรงกันข้ามกับความจริง ในทุกๆ กรณี ตัว
อย่างในวรรณคดีไทยมีมาก ในที่แห่งนี้จะยกเรื่อง
รวมเกียรติมาให้เห็น ทศกัณฐ์ได้ไปลักนางสีดามาจาก
พระราชมณเฑียรมาทวงนางสีดาคืน ทศกัณฐ์
ไม่เกรงกลัวจนเกิดรบกัน ฝ่ายทศกัณฐ์ได้เสียเปรียบ
ในการรบครั้งนี้ ได้ทำให้วงศ์ศาคณาญาติ ตลอดจนมิตร
สหาย ล้มตาย เพราะมาร้ายตน ทำสงคราม มาก คือมาก
ถึงตายเห็นทำตัวจะสู้ ไม่ไหว ได้ไปเชิญท้าวผาดูร
ซึ่งเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม มาช่วยความ ทศกัณฐ์ได้ให้การ

แก้ทำมาดีว่า "นางด้วคนไม่ได้รักพามาจาก
พระราม คนเก็บตกได้โน่น" เพราะเห็นนางด้วหลง
ทางอยู่" คำให้การเท็จของทศกัณฐ์ครั้งนี้ แม้นกนาง
คือ นางด้ว ก็ยังยืนยันว่า "ทศกัณฐ์ได้ไปลักตนมาจาก
พระราม" ทศกัณฐ์พยายามรับไม่ คงยืนกรานคำเท็จ

อยู่นั่นเอง ๑ ผลสุดท้ายเลยถูกทำมาดีว่าสาปแช่ง
ให้มีความอับคิ และในที่สุดก็ต้องตายเพราะการกดขี่เท็จ
ที่ได้ไปลักนางด้วมานั้น เพราะว่า ถ้าคนให้แก้

พระรามเสียโดยที่แท้ การณรังสีสงครามก็จะยุติแต่
เพียงเท่านั้น หากติดตามไปจนถึงตัวเองก็ต้องถูกขยี้ดวงใจ
ตายคาถัมภภูมิไม่เลย ๑๕๕ ผลสุดท้ายของการพูดเท็จ

๒. พูดส่อเสียด คือ พูดยบให้แตกวาทกัน ตัวอย่าง

๗๑ พระเจ้าอชาศศัทรุ เป็นพระมหากษัตริย์ครองเมืองราชฤทธิ แห่ง
แคว้นมคธ มีอรรคมหาฤทธิคุณดำกัญประจำพระองค์คนหนึ่งชื่อ วิสัณการ
(พราหมณ์) เป็นผู้เชี่ยวชาญในวิทยาการและเจนจบศิลปศาสตร์ เป็นที่สับ
พระราชอักษรของพระเจ้าอชาศศัทรุยิ่งนัก

๗๒ ดมยพันธุ พระเจ้าอชาศศัทรุทรงพระราชดำริจะแผ่พระราชอำนาจ
ให้ปรากฏด้วยการกรีธาทัพไปรบบรรดากษัตริย์แห่งแคว้นวัชชี แต่ทรง

พระดำริว่าบรรดาภคทรย์แห่งแควนฉนวนชนนิต่างองค์ดำรงมั่นอยู่ใน
อธิปไตยธรรม ๗ ทุกองค์ คือ

๑. มกฉาโตพร้อมกันปรึกษา
๒. เด็กประทุมพร้อมกัน
๓. ถิ่นมั่นในสัมมาจารีต
๔. ใครเป็นใหญ่ร่าเริงก็เชื่อง
๕. ไม่ร่วมเหิงใคร ๆ
๖. เคารพในสิ่งที่ควรเคารพ
๗. คัมภีร์ของมอญกับพระอรหันต์

ด้วยเหตุนี้จึงทูลพระทัยไม่ว่าจะบรรดาพระหรือแพะ พระองค์ได้
ปรารภเรื่องนั้นกับวงศ์การพราหมณ์ ๆ จึงทูลว่า “ควรทำอุบายโดยให้ทรง
แสร้งทำพิโรธ เขียนจดหมายแล้วให้เฝ้าเพ่งเคียด” พระเจ้าอชาตศัตรู
ก็ทำตาม เขียนจดหมายพราหมณ์ในท้องพระโรงต่อหน้ามามาตย์มนตรี
ทั้งมอญ โดยทรงหาว่า จดหมายพราหมณ์ทุกฉบับก็กลั่นไม่ยอมให้ยักทัพ
ไปรบเมืองฉนวน ซึ่งพวกภคทรย์ ดัจฉาครองนั้น

เมื่อจดหมายพราหมณ์ถูกเขียนจดแล้ว ก็ไปอาศัยอยู่กับภคทรย์
เมืองฉนวน ซึ่งภคทรย์เหล่านั้นได้รบไว้ในตำแหน่งครูสอนก็ปล้ำสังคร
สังครจุ่มกุ่มทั้งหลาย

วิธัสการพรหมณ์ได้รับราชการมาด้วยความอดุสาหะเนดิยวณดาด
 ต่อมาจนกระทั่งจนหนึ่งเห็นว่าสมควรแก่เวลาแล้ว ก็เรียกราชกุมารองค์หนึ่ง
 เข้าไปในห้องลับ ถามว่า “คนเขาคำนานะ เราเอาโค ๒ ตัวมา
 เทียมไถไร่ไหม ?” วิธัสการพรหมณ์ได้ฉวยราชกุมารตั้งนทกองค์
 จนกระทั่งราชกุมารทั้งหลายทรงระแวงกันไปด้วย อาจารย์คงจะบอก
 วิชาการพิเศษแก่องค์อื่นบนแท่น

ต่อมาอีกวาระหนึ่ง ก็เรียกราชกุมาร องค์อื่น เข้าไปในห้องลับแล้ว
 ถามอีกว่า “วันนี้ เธอเสวยกระยาหารด้วยกับอะไร ๑ ขว่ใยไหม ?”

ด้วยอุบายดังนี้เอง วิธัสการพรหมณ์ได้ทำให้เหล่าราชกุมาร
 เกิดความแตกแยกถ้ามัคคกันขึ้น ต่างก็นำเอาความไปพูดแก่ราชบิดา
 แห่งตนซึ่งได้ผลคือ ทำให้กษัตริย์ ตระหนักถึงเหตุแห่งพระทัยในกันและ
 กัน ทั้งนี้วิธัสการพรหมณ์ได้ใช้เวลาถึง ๓ ปี

เพื่อทดลองว่าจะได้ผลแน่หรือไม่ วิธัสการพรหมณ์ได้ลองคิด
 กตยงนิตประชุมเช่นเคยมาชนนคหนึ่ง ก็ห้ามกษัตริย์ ตระหนักถึงค โดมาเข้า
 ประชุมไม่ โดยเกียงกันว่า ตนเป็นผู้น้อยไม่ควรเข้าประชุม และยังข้อ
 ขัดข้องต่าง ๆ

วิธัสการพรหมณ์เห็นว่า เป็นผลต้องแพ้นอนแล้ว จึงให้
 คนจูงราชการลบน้ำความไปพูดแก่พระเจ้าอชราคัตถุ ขอให้ให้รักษาทัพ

มาถึงเมืองโดยเร็วจะเป็นผลสำเร็จ พอพระเจ้าอชาตศัตรูทรงทราบก็
 เกิดโทษพยุคนาเมืองอชิตมณฑล ฝ่ายชาวกรุงอชิตพอรบราชมารชาก็
 ขกทัพมาประชิดเมือง ถิ่นความไปบอกแก่ว่ามาชัย ๆ ผู้ใหญ่ก็คัดกอง
 ประชุมชนตามทนาย แต่ไม่มกษตรย ดจจว.ชาประชุมตั้งกองเคียด
 เพราะต่างแยกแยะความสามัคคีกันเสียแล้ว ในที่สุดก็เสียเมืองแก่พระ
 เจ้าอชาตศัตรู ด้วยมเหสีอันมาจากวงศ์การพราหมณ์ ผู้ใดได้พาหุคยของ
 ต่อเสียให้แตกความสามัคคีซึ่งเคยมีมาแต่กาลก่อนเป็นเหตุ

๓. พุคคำหยาบ คือ พุคคำที่ไม่ใช่ภาพ คำที่เลวทรามต่ำช้า โดย
 ทั่วไป หมายถึงการทะเลาะวิวาท คำทอ ซึ่งกันและกัน
 ด้วยการเล็ดลวง คำหยาบหมายความว่า คำหยาบนั้นหมาย
 ถึงการพูดจาพาทที่ไม่สุภาพออกได้หนึ่งด้วย เช่น คำ
 มึง, กู, เอง, แก, โวย, อะไรเหล่านี้ซึ่งเคราะห์เข้าอยู่
 ในคำหยาบได้ทั้งนั้น ผู้ใดพูดคำหยาบมีผลร้าย คือ
 ขาดคนเมตตาภรณ์ เพราะผู้พูดคำหยาบมีแต่ถูกเขา
 รังเกียจ คำหยาบเป็นคำที่ไม่ใครปรารถนาฟัง ไม่
 เป็นมงคลแก่หู ในสังคมในสังคมไม่ใคร่ปรารถนา
 ติชอบผู้ที่มีคำหยาบเข้าไฉน มีตัวอย่างคำหยาบที่
 เกี่ยวกับการกล่าวประภาษคำหยาบคาย ที่ควรนำมาเป็น

ตัวอย่างในต้น คือ เมื่อพระพันวส์ดำ ตรัสปรึกษา
นางวันทอง เมื่อคราวทรงซักถามนางวันทองว่า “จะเลือก
เอาข้างขุนแผนหรือขุนช้าง?” นางวันทองประหม่าใน
พระบรมเดชาภาพ ไม่อาจกราบทูลสนองพระดำรัสให้
ตรงกับททรงถาม กลับกราบบังคมทูลโพรงออกไปว่า
“ขุนช้างก็ตั้งแค่อยู่นาไม่คอยทำให้เข้าใจ ขุนแผนก็
ด้วยความรักนางมากเหลือ” เมื่อสมเด็จพระพันวส์
ได้ทรงฟังดังนั้น ก็ทรงพระพิโรธ ตรัสปรึกษาว่า
“จะเลือกเอาข้างไหนไม่เลือกได้”
น้ำใจจะประคองเข้าทั้งสอง
ออกนบนเขานมถำรอง
เหมือนกับท้องสมุทรอันสุดลึก
จอกแหนแพเสาลำเภาใหญ่
จะทอดลมสักเท่าไรไม่รู้ลึก
เหมือนมหาสมุทรสุดซึ้ง
น้ำลึกเหลือหยั่งกระหนังคิน”

๔. พูดเพื่อเจต คือ พูดเหลวไหล พูดไม่เป็นประโยชน์ เป็นการพูด
 ด้วยความขาดสติสัมปชัญญะควบคุม หรือ เรียกว่า
 คำพูดหลุดปากออกไปโดยไม่ทันคิด หรือคิดเหมือนกัน
 เกิดขึ้น ๆ เห็นว่าไม่เป็นเรื่องราวแรงอย่างไร หรือ
 คิดว่าตนเองเห็นอสังคาง ๆ จึงที่พูดออกไป คำพูด
 นั้น เป็น ภัยแก่ตนเอง ดังเช่นที่เรากล่าวว่า
 “โง่เขลา” เป็นที่น่าเสียดายยิ่งนักที่ผู้หนึ่งผู้ใดหลง
 ว่าปัญญา คือ การพูดเพื่อเจตนั้นของดี การพูดเพื่อเจต
 นั้นผลร้าย เหมือนเด็กเลี้ยงแกะ ที่ถูกสุนัขบ้า กัด และ หอมค ทั้งฝูง
 และ เพราะการพูดเพื่อเจต เปรียบเสมือนกับปลาหมอต
 ที่ตายเพราะปาก คำพูดใด ๆ ที่พูดออกไปโดยไม่ไว้ประโยชน์
 และไม่นำมาซึ่งความดีงามแล้วพูดกันว่า ทำให้หมด
 คนเข็ดถือ เพราะทุกคนจะเข้าใจว่า คำพูดที่พูดออกไป
 นั้น เป็นคำพูดที่เหลวไหล เข็ดถือไม่ได้ เป็นคำ
 พูดของทาสคนพาลที่พูดไม่อยู่กับร่องกับรอย ฉะนั้น
 ที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ควรพูด พุทธศาสนสุภาษิต
 บทหนึ่งว่า

“ไม่ควรเปล่งวาจาชั่วเลย”

“ควรเปล่งวาจาไพเราะที่มีประโยชน์”

การพูดเพื่อเจตนาจะยกตัวอย่างในประวัติศาสตร์หรือวรรณคดีมา
ให้เห็นก็มีอยู่มาก ในที่นี้จะยกตัวอย่างในวรรณคดีให้เห็นสักเรื่องหนึ่ง
คือ พระราชนิพนธ์ เรื่องสังข์ทอง

ท้าวมืดมดเป็นพระมหากษัตริย์เสวยราชย์ อยู่ในเมือง
สามด. ทรงเป็น พระมหากษัตริย์ ที่ มพระชนมายุ
มาก และมีราชธิดาถึง ๘ องค์ กอปรทั้งพระ
นิศสัยชอบตรัสโอ้อวด และ ชอบ ตรัส แท้ถ้อยคำที่ไม่เป็น
ประโยชน์ ซึ่งไม่เป็นความจริง เมื่อครั้งพระอินทร
ลงมาทำาศัพธนั้น ท้าวมืดมดศกพระทัยมากที่คิด
แต่สิ่งชั่ว ให้เห็นเป็นไมกตว ซึ่งทแท้ “ความกตว
ตัวฉันงนก เพื่อพกดจาเหมือนบ หดง ค่อยกระซิบ
ถามเมษแยยพวง แลยอะไรตงตงเหมือนบบ เอะก
อยู่เดวณะเด็น เห็นไพรจระมากมายหลายหม่น นหาก
จากกต หาญพาดยงชน จึงไม่คืนครระหนกตกใจ” และ
อีกตอนหนึ่งแจ้งกตาวเพื่อให้ หม่อมาตย ราชเดวกเห็น
ใจว่า “เสียบเราราชราหุจามว ทั้งกตจเก็บปวดบ้วยไร
กาหม่นเนนเนนเหมือนแต่ก่อนไร จะ เกรงกตว
อะไรกับไพร” นเป็นตัวอย่างของการพูดเพื่อเจตนาไม่
เป็นประโยชน์

คำหยาบของคำจารึกอย่าง มีเพียงไรนั้น พึงทราบได้ โดย
ปฏิบัตินัย กับวจุทจาริต หรือพูดง่าย ๆ ก็คือ จดไว้ในทางที่
หมิ่นหาไปถึงความเสื่อมหมิ่นทุกประการ

แต่ที่ได้อารกยกถ้อยอย่างมาให้เห็น เป็นแต่เพียงได้ชี้ให้เห็น
ทางดีหรือไม่ของคำพูดเท่านั้น ด้วยการพิเคราะห์สมควรอย่างไร และ
การที่เรียกกันว่า เจ้ากรรมเนนคนมณปากโวหารดีเป็นอย่างนั้น จะได้
อธิบายเป็นลำดับต่อไป

ก่อนอื่นควรทราบคำว่า "กรรม" เดิมก่อนว่า มีความหมาย
อย่างไร "กรรม" ในที่นี้คือ ผลปากหรือโวหารของถ้อยคำอันหมิ่น
ผู้พูดออกมา ฉะนั้นการฟังกรรม, การคิดค้นกรรม ก็คือ การฟังผู้พูด
แล้วคิดค้นหรือวินิจฉัยคำพูดนั้น ด้วยสติปัญญาของผู้ฟังเอง

ในที่นี้จะไม่กล่าวถึงคำพูดว่า มนถกษณะเป็นจาริตหรือ
ทุจจาริต จะกล่าวถึงคำพูดกลาง ๆ ที่หมิ่นหาได้จนทนน่าปราศัยกันอยู่
โดยทั่วไปเท่านั้น

การฟังกรรม หมายความว่า เมื่อได้ยินได้ฟังผู้ ที่มาสนทนากับเรา
พูดจาแนะนำ หรือว่าถ้อยคำหรือจำไมเรื่อในเหตุผลของผู้ที่มา

เด่านั้ แล้วดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดได้ขาดลงไป ตามความ
รู้สึกนึกคิดที่ใดคิดสนใจเมื่อใดฟังสารนั้น ๆ แล้ว

การพูด กับ การฟังสำคัญอย่างยิ่ง จะอ่านฉดต็ดผลร้ายให้
แก่ผู้พูด ผู้ฟัง ได้ทั้งดั่งอย่าง และตัวอย่างของการพูดที่ดี หรือไม่ดี
นั้นมอ้มมาก ทั้งในประวัติการศึกษาระวณคดี ตลอดจนหนังสือคดี
โลกคดีธรรมต่าง ๆ อีกอนกอนันต์

หลักสำคัญสำหรับผู้ฟังคำพูด คือ เมื่อใดฟังแล้ว ควรค้นคว้า
หาเหตุผลจากคำพูดที่ได้ยินนั้น และสืบค้นให้ประจักษ์ชัดเท็จจริง ด้วย
การพิจารณาอย่างรอบคอบ คิดให้ถี่ถึงทั้งทางตรงและทางอ้อม ว่า
คำพูดที่ตนได้ ยินได้ ฟังมาเป็นคำพูดที่แท้ ส่อเสียด พยายาม และเพ้อเจ้อ
หรือไม่ ควรจะเชื่อถือได้เพียงใด

ส่วนหลักสำคัญสำหรับผู้พูด ก็คือ พยายามพูดแต่ในสิ่งที่
เป็นประโยชน์ด้วยการไม่กล่าวเท็จ ไม่กล่าวส่อเสียด ไม่กล่าวคำพยายาม
และไม่กล่าวเพ้อเจ้อ อันนี้ดั่งธงของการพูดดีนั้น ย่อมดำรงประโยชน์ใน
ที่ทุกแห่ง มีพุทธศาสนสุภาษิตบทหนึ่งกล่าวว่

“ปลงวาจาจนยังประโยชน์ให้สำเร็จ”

โดยนัยนี้ดั่งทำให้ คิดเห็นสืบไปได้ว่า ถ้าเป็นการเปล่งวาจาที่
ไม่งามแล้ว จะยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ดั่งยประการใดน ?

ฉะนั้นต่อไปนี้จะได้นำจากระของนักปราชญ์ราชบัณฑิตต่าง ๆ ที่
ได้กล่าวถึงคุณละโทษของการพูดมา เพื่อให้เห็นเป็นอุทาหรณ์ พอสัมควร
แก่รูปการณ

คำพูดที่ผิดได้ ยืนโตฟังแล้ว เจ็บใจจนตายนั้น คือ คำที่พูดที่เห็น
แนมด้วยปากอันคม ตันทรภักต์กล่าวไว้ว่า

“อันอ้อยตาลหวานลิ้นแล้วสิ้นทราก

แต่ลมปากหวานหูไม่รู้หาย

แมนเจ็บอนหม่นแสนจะแคลนคลาย

เจ็บจนตายนั้นเพราะเห็นบโห้เจ็บใจ”

“จะรักซึ่งทงสนเพราะลิ้นพลอด

เป็นอย่างยอดแล้วพระองค์อย่าสงสัย”

จากเพลงยาวถวายโอวาท

คำพูดที่หวาน ๆ นั้น เปรียบเหมือนยาพิษหรือเปรียบเหมือนมด
ที่กัดให้เจ็บทรวง ในนิราศพระบาทของสุนทรภู่ได้กล่าวไว้ว่า

“เจ้าของตาลรักหวานจนเป็นต้น

ระวิงคณคณมอระมคณ

เหมือนคณคณคำหวานรำคาญครัน

ถเพลงพลันเจ็บอกเหมือนคณคณตาล

เหมือนเทพีหมานลงราน้ำใบโอ่งหนึ่ง

เปรียบเหมือนคำคนพูดไม่อ่อนหวาน

เห็นกงกรดมดพร้าเขาราน

ถึงหนามกรานก็ไม่เห็นให้เจ็บทรวง ฯ”

พูดตกเป็นสรวลเฝ้า และพูดชักชวนความตายมาสู่ เหมือน

ถึงปลาหมอตายเพราะปาก เช่น นินาญเขาทองกล่าวไว้ว่า

“ถึงบางพูดพูดก็เป็นศรีศักดิ์

มีคณกรสลอยอรรธจิตต์

เมื่อนพูดชั่วตัวตายทำลายมิตร

จะชอบผิดในมนุษย์เพราะพูดจา”

พูดปดนั้นถึงกับกล่าวสาธยาย ในคณังคโคมบุตร กล่าวประนาม

ผู้พูดปดไว้ว่า

“อันมนุษย์สุดเชื่อมั่นเหลือปิด

พูดสบกแล้วสับดีไม่ขัดสน

เพราะแต่คำนาจัตถ์คิดประจัญ

ปากเป็นผลใจเป็นพาลเหลือมารยา

ใครหลังสันกีนลูกขอกก็พอม้วย

ต้องตายด้วยปากมนุษย์ทุมสา

คนที่ทวีนันมีขอล้อสัจจา

สู้ตัวบ่ได้ใจล้าพอง ๆ "

คำพูดที่เป็น ไหวหรรษาทำให้ ผ่องไม่อาจทนเฉยอยู่ได้ ดังเช่น

พระราชดำรัสของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ครัดกับมหาอุปราช

ไทรสั่นทนแรง เมื่อคราวถูกล้อมอยู่ตามกลางพลพระมาตังแก่น พระราช

ดำรัสความดังนี้

“อ้อไท้กูเรศหล้า แผลงเตลลงโลกฤา

เผยพระยศอันเข่ง

ข้านักเลง

สิบทิศทั่วภาแลวง

ห้วนเดช ทำนนา

ไปเรือนร่อฤทธิแล้ว

เผือกกล้า แก่สนั่น

พระพิพริศผู้ผ่าน

ภพอุด คมเขย

ไปชอบเขยฐขึ้นหยุด

ร่มไม้

เชิญราชร่วมคชยุท

เผยเกียรติ ไว้แฮ

สู้กว่าสองเราไ้

สุดสิ้น ฤาณี ๆ "

บทนี้บันทึกพระราชดำรัสเมื่อได้ พงศ์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ครัดชวน

ชนข้างคั่น

เมื่อกำลังครั้นคร้ามพระหัตถ์ในพระองค์พระนเรศวร

มหาราชจะมีอยู่มากแต่แรก แต่ด้วยรักศิษย์มานะ มหาอุปราชาไม่
อาจทนฟังอยู่ได้ ในที่สุดพ่ายแพ้ไว้อย่างไพเราะดังนี้

“ดำเนินพจนพาทย์พรอง พรรณา

องค์อรรคอุปราชา ท่านแจ้ง

กอบเกิดชัศติสมา เนนิก หาญเฮย

ขับขับเข้ายุทธ์แย่ง ด่วนด้วยโดยถวิลฯ”

และในที่สุดพระมหาอุปราชาก็ได้เสียที่ พระองค์ชาตตะพ่ายแพ้โดย

เบืองขวาแก่พระแสงของ้าวของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ชบองค์ สิ้น

พระชนมายุเห็นออกหว่างพระทนต์นัยเอง

กษัตริย์ ดลจิตต้องเสียกรุงวชิระแก่พระเจ้าอชาตศัตรู ก็เพราะ

เชื่อคำพยุขของวงศ์การพราหมณ์ปโรหิตของพระเจ้าอชาตศัตรู ได้

พยายามยุยงให้แตกความสามัคคีภายในเวลา ๓ ปี ในสามัคคีเภทคำฉันท์

แต่งไว้ว่า

“ครั้นสามปีประมาณมา คณะชัศติยประดา

ลิจฉวีรา ชะหังหลาย

สามัคคีรั้มมะทำลาย มิตระกัณณะกระชาย

สรรพะเส้อมหายน ก็เป็นไป

ค่างองค์ต่างแคลงระแวงใน พระหฤทัยนิสสัย

ผู้พิโรธใจ ระวังกัณฐ์”

คำพูดที่ได้ยินแล้วทำให้หายทุกข์ โศรกได้ก็มี เช่นคำของพระ
เวสสันดร กล่าวแก่พระมัทรี เมื่อได้ให้คนหาชาติไปกับชู้รักแล้ว พระ
เวสสันดรทรงเห็นว่า การหมอกแก่พระมัทรีตามตรงว่า ได้บริจาคลูกทั้ง
สองไปเป็นทานแก่ชู้รักแล้วกล่าวพระมัทรีจะทนต่อความ อาดัยรักในโลก
ไม่ได้ จึงแต่งทำนองเพลงร้องด้วยโศกเศร้ามาว่าเสีย ในมหาชาติ
คำหุดวงมดง

“ ครนเข้าหั่วเข้า	ชายบ่เต้าไปตามชาย
ลูกไม้บ่ทันวาย	จ้างบราชอดบั้น
เป็นโรจคนคลา	จรรว้อต่อเทียงคน
เห็นกนโหล่น	จรรว้อไปหนใด?”

และในมหาชาติฉบับเจ้าพระยาคลังทูลว่า

ภทเท เจ้าผู้ผูกสร้อยผูกฟอง ฯลฯ เออเจ้า
เทียวพเนจรนอนตามสนุกใจ ชมนกชมไม้ในไพรวัน
สารพันที่จะมี ทั้งฤๅษณ์วิธวิทยาจรคนธรรพ์ เทพารักษ์
ผู้ผูกสร้อยเจริญเห็นแล้วเพลินไม่เมินได้ ฯลฯ อุปมา
เหมือนกมณีนบิณวะว่อน เทียวขับซาบเอาเกษรสุน
ธมาเลศ พบดอกไม้วิเศษต้องประสงคฺ์ หลงเคล้าคลึง

จนเต็มวัง เขาก็ถอนเจ้าเดิมพรา ได้หน้าแล้วกลับหลัง
 ไม่หันหลังกลับ

จากคำที่พระเจดีย์นครครีตถึงจดกัน ทำให้พระมเหสีที่ระแวงโศก
 ในเรื่องถูกได้ พระเจดีย์ในน้ำคำที่ถูกกล่าวหาว่า
 แปลงจากหาญเป็นเด็กที่รักของ

กฤษณาอันจิรประภาผู้ของดำ

“เตาแก๊ซแม่หมู	ถ้ามันผู้ใดโคทำ
ควรโทษพิโรธ	อย่าเคียดขังให้เกรงโครม
พวงหงส์ รวมโขน	พรตโทษทูลลอบโถม
เสวยสรอินทรีโยธม	ศฤงคารณพักตรหมอง”

เจตบุตรพราหมณ์ ปล่อยให้บรรดาเขาไปขอต้องกุมารผู้เป็น
 ราชโอรสแต่ราชบิดาพระเจดีย์นครได้ ก็เพราะล้าคนผู้ในคาพูด ซึ่ง
 ชุบทได้กล่าวเท็จให้ฟังว่า

นี่เป็นนายเจตบุตรเอ๋ย พึงคำเราว่า
 เราผู้ลือราชสารตราตรงมาถึงนี้
 หมายจะไปให้กระทั้งถึงที่ค้ำหนักโพธิ์
 ถึงว่าทางจะไกลเท่าไกลก็ไม่คิด
 จะไปให้สำเร็จราชกิจการรับสั่ง

จะไปให้กระทั่งถึงหิมเวศ
 จะได้เชิญพระศรีวิสุทธิเมธมกุฏโมลี
 ให้ลาพรตทั้งสี่พระองค์
 นำเสด็จจากพงผ่านพิชัยเขตดุร ฯ”

ด้วยคำพูดที่เห็นให้เจ็บใจ พระยาก็คิดว่า ประหารกันด้วย
 ดนนั้น เป็นความจริง นางวารีใช้คำพูดให้อุศเรนร่าเิดอกตาย ในเรื่อง
 พระอภัยมณี ที่นางวารีทราบ ว่า พระอภัยจะปล่อยอุศเรนให้กลับไม่
 ยงบานเมือง ซึ่งนางไม่เห็นด้วย เพราะกรรมดาศาศ์กนหมจบได้ดวง
 คองชาตย์ ซึ่งนางคิดเห็นว่า

“ประเพณีดังโหลหลังหัก
 มันก็มักทำร้ายเมอภายหลัง
 จรเข้าใหญ่ไปถึงน้ำมูกำลัง
 เหมือนเสื่อขึงเข้าถึงคอกก็คงร้าย
 อันแม่ทัพจับได้แล้วไม่ฆ่า
 ไปภายหลังจะใหญ่จนใจหาย
 ต้องคำหับจับใหม่มันคืนให้ตาย
 จะทำภายหลังยากลำบากครัน

จะพลิกพลั้วชีวหาเป็นอาวุธ

ประหารบุตรเจ้าลังกาให้อาสน์

ต้องตัดศกฉกฉาที่สำคัญ

นางหมายมั่นมุ่งเห็นจะเป็นการ

จึงกลับเกิดงแค้นกายเป็นนายทัพ

เห็นบงกชคร่ำคร่าตามระดับสำหรับทหาร

ถือนนุทีตะลิตะลาน

มากราบกรานทูลพระอภิขันธ์

ว่าองค์ท้าวเจ้าเกาะลังกานี้

ถูกเกาทัณฑ์สามดอกแล้วออกหนี

คงบรรลัยไม่ข้ามสามราตรี

ขอตามตีให้กระทั้งเมืองลังกา

พระทรงฟังสั่งว่าอย่าเพื่อยก

ยังวิตกอยู่ด้วยรักกันหนักหนา

ส่งสารสุดอุสเรนพระน้องยา

จะรบราฆ่าฟันกันไป

นางวารีปรีชาปัญญาเข้

ทำเงยเงยเหมือนจะดูว่าอยู่ไหน

แล้วท้าวถ้ำจะโปรดยกโทษไว้
ก็ปล่อยให้ไปรักษาบิดาเธอ”

ด้วยถ้อยคำท้าวถ้ำถ้วนนั้น เมื่ออุกเรนได้ฟัง ถิ่นนั้นก็
ตบยักตบค้อนก็ปรากฏดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

“ฝ่ายลูกท้าวเจ้าสรวงอยู่บนแท่น
ไห้แสนแค้นคำพรองสนองเสนอ
แต่ฮึดฮัดกัดฟันคันคะเขอ
บึงหวาเรือโรครุมกลุ้มอุรา
ด้วยตัวเราเขาจับอภัยศ
ทั้งเสียบศเสียบศักดิ์เสียนักหนา
แล้วมีหน้าเข้าสมเด็จพระบิดา
แก่ชราที่มาถูกลูกเกาทัณฑ์
แสนระกาซาอกเหมื่อนตกลเหว
อหุยังเลวแถมเหมื่อนเงาเมาเขาะหับัน
ยังคึกคึกพิชลมระคัมกัน
สะออนอันนอกแบกแตกทำลาย
ชักชะงากรากเลือดเป็นลุ่มลุ่ม
ถึงปัจฉิมชีวิตมกษาดหาบ

เป็นวันพุธอุทิศเรณูถึงเวรตาช
ปัสจายรื่องกองท้องพระโรงฯ"

นางแก้วกิริยา พุดล้อมตัวของนางแก้วขุนแผน หนีขุนแผน
เข้าหานางวันทอง แต่ผิดห้องกลายเป็นห้องนางแก้วกิริยาไป นาง
แก้วกิริยาพุดกับขุนแผนด้วยความรัก โฟเพราะว่า

"กิดแล้วจึงว่าช่างน่าหัว"

มาหลงตัวหลงห้องไม่เห็นสม

แค้นนักที่มามีลูกมาลอบชม

มาขกขอให้นิยมเหมือนเคยกัน

แต่เดชะดอกบ้าย่าต่อให้ตื่นสูง

มิใช่บู้งจะมาข้อมไม่เห็นชั้น

หึงห้อยฤจะแข่งกับแสงจันทร์

อย่าบ่นนาให้หลงตะลึงเงา

ข้าทานดอกมิใช่เจ้าวันทอง

คุแต่ห้องน้อยนอนเถิดคนเจ้า

มิใช่ที่ประสงค้อย่าหลงเตา

ข้าเจ้าลูกท่านสุโขทัย ฯ"

เกี่ยวกับการที่นำฟังของผุ้ประจักษ์กันในบทเสภา ขุน
แผนมอยู่หลายแห่ง ณ ที่นั้นมาให้เห็นพอเป็นอุทาหรณ์ อีกสัก ๒-๓
บท เช่น คำนางวันทองพูดกับขุนแผนว่า

“ความสลับสารพัดจะส้าง
ที่แท้ถึงดอกหาใช่สัดไม
น้ำลายคายจากจากปากไป
กลับกลากถนใดเจ้าจริง ๆ”

ขุนแผนตอบนางจันทร์ทองว่า

“เมื่อกว่าใครไม่มสัด
สารพัดเห็นบแนมแกมขยัน
แสนงอนก่อนว่าสารพัน
สัดยทลอมอมนึ่งพลาดพลัด
อันตัวเจ้าแลเสยสัดยวบคึกค
พจตตตามทวนมาสวนสัด
เจ้าเจนตวงทั่วทั้งที่คี่สันทัด
บ้องบัดปาดหมุนละมุนตา ฯ”

นางวันทองตอบขุนแผนว่า

“วันทองหมองคำที่ก่อนแก่น
เหลือแสนเจ็บแสบสมองหัว

ว่าได้ว่าไปให้ใครกลัว

ดีกว่าชั่วเจ้าจึงหากระหน่ำเน้น
นเส้นผมกลมน้อยเสียนักก็
ชกเคียวเจ้ายังจักได้เจ็ดเส้น ๆ”

และ

“—นี่ลาวทองจากห้องไปแล้วฤา
จึงตงตอเคอออกมาเวลา
ไม่ตามใจจัดใจจึงเพอพา
นอดนาแล้วสเลขวามากนตม—”

ขุนแผนว่า

“—ชีวิตชะใจวันทองเอ๋ย
กะไรเลยตัดได้ไปเป็นปลิด
ขาดเมตเต็ดเรือไม่เผือก
มาพาเล็ดลิดอยู่อลวน
จากเบยเสยสองเพราะต้องคาด
พันฟาดเบยหางกระจายบน
มำกาวยาวไว้ก็เหลือทน
เมื่อพจนแล้วจะไล่แต่ตบโคน”

คำเท็จเป็นเครื่องหมายของคนเดียว ไม่มีบาปอันใดหนักไปกว่า
การกล่าวคำเท็จ พุทธศาสน์ภาษิตบทหนึ่งมีอยู่ว่า

“นรชนผู้ใด ถูกอ้างเป็นพะยาน เบิกความเท็จ
เพราะตนกลัว เพราะผู้อื่นกลัว เพราะทรพภัย
เพราะกลัวผู้อื่น เป็นคนเลว”

วาจาเป็นเครื่องวัดตระกูล เพียงแต่พูดออกมาเท่านั้น ผู้ที่เบียดเบียน
วิญญูชนจักทราบได้ทันที มีปรากฏหลักฐานในเรื่องนี้จากคัมภีร์ โถกนิตีว่า

“วัดช้างเบืองบาทรู จักสาร
วัดอุทกขัฏกกระมุทมาลัย แม่ไม่รู้
ตุครุสดับโวหาร สอนศิษย์
ตุตระกุลเล่าผู้ เพื่อดูด้วย เจริญ”

เมื่อมารผู้ มีบาปได้ทราบว่าสมเด็จพระบรมโพธิสัตว์ จะเสด็จออก
มหาพิเนศกรรม กล่าวว่าจะพ้นจากบ่วงมารเสียด้วยความเพียร
ใหญ่ จึงมาประดิษฐาน ณ อากาศมีอาการประหนึ่งว่า จะปรารภนาให้
เป็นประโยชน์ กล่าวห้ามออกไปว่า

“ตุกรท่านผู้มีเพียรใหญ่ นับแต่ไปนี้อีก ๗ วัน
ทิพย์รัตนจักรจักปรากฏแก่ท่าน ท่านอย่าเพิ่งออกบรรพชา
ก่อนเลย ท่านจะได้เสวยจักรพรรดิไอยสวรรคสมบัติ
ในทวีปใหญ่ทั้งสี่ มีทวีปสองพันเป็นบริวาร”

แต่ความของอดีตมารคนนั้น ไม่สำเร็จประโยชน์อย่างไรเลย
เพราะสมเด็จพระบรมโพธิสัตว์ทรงรู้เท่าทันและได้ทรงตอบขุนมารว่า

“วิสสวดีมาร ท่านยอมเป็นไปในอำนาจแห่งกามตัณหา
เราทราบแล้วว่า ทิพยรัตนจักรได้นั่งเกิดแก่เรา ท่านจงไปเสียเถิด
อย่าอยู่ในที่นี้เลย เรามีได้ประโยชน์ ต้องการในจักรพรรดิรัตน
ซึ่งเป็นโลกียะสมบัติมิได้เที่ยงแท้ถาวรณ”

คำพูดที่เจริญด้วยโद्यาทปัญญา ยิ่งได้ใช้ ประหัตประหารกับผู้
มีโद्यาทปัญญาด้วยกันแล้ว มีผลทั้งร้ายและดีอย่างละเท่า ๆ กัน จุก
เหลียง (จงเบ้ง) เมื่อได้พบกับจิวคนดำคิ้วของขุนกวน ขงเบ้งพูดเสีย
พักเดียว จิวถึงกับรากแตกตาย นอกจากนั้นยังพูดเรื่องร้ายที่สุดให้
กลายเป็นดีอีกด้วย และพูดเขาเมืองไหนก็แตกไปได้เป็นเมือง ๆ อีกด้วย

คำพูดเพียงอย่างเดียวเท่านั้นจะทำให้มนุษย์ตาย เช่น

“เป็นมนุษย์สุดคืออยู่ที่ปาก

จะได้ปากโหยหิวเพราะชีวหา”

ด้วยذنทมอยู่เพียง ๒ นวแทนพ

จะทำให้มนุษย์จนดวรค

หรือตงนรกได้ทั้ง ๒ ประการ

ถ้าหากผู้ฟังคำพูดซึ่งตนได้ ยินได้ ฟังมา หากว่าตนเห็นผู้เข้าใจ
 ความที่ฟังมานั้นผิดพลาดหรือขาดความพึงพอใจเพราะเหตุใด อาจมีผลถึงกับ
 ก่อให้เกิดการแตกความสามัคคีกันได้ ทั้งนี้เพราะผู้ฟัง

๑. นักคิดอยู่แต่ตัว และมุ่งมาพูดในเรื่องตามที่ตนคิดไว้
๒. เห็นมาแล้วจำไว้ และมุ่งมาพูดในเรื่องตามที่เห็นมา
๓. ฟังมาแล้วจำไว้ และมุ่งมาพูดในเรื่องตามที่ฟังมา
๔. ด้วยพยายาม
๕. เห็นเขาแล้วขาดศรัทธา ฟังแล้วขาดศรัทธา
๖. ทำตามผู้พูด
๗. ใจเร็วและขาดความขยั้งคืด

ทั้ง ๗ ประการนี้เป็นเหตุที่ก่อให้เกิดการแตกความสามัคคี ก่อ
 ให้เกิดความกาหลงผิดกันได้ในที่ทุกแห่ง ซึ่งผู้คิดค้นความคิดหรือผู้ที่มา
 พูดให้ฟังเป็นผู้ที่เข้าใจในตัวเองว่าฉลาดกว่าผู้อื่น พูดฟังด้วยใจเป็น
 เพื่อเจตนา และขยายเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ ผิดร้ายแห่งการฟัง
 ความไม่เข้าใจอย่างทราบซึ่งพอ มีแต่หาหยนรอยอย่างเดียว หากความเจริญ
 แม้แต่อย่างหนึ่งใดไม่ได้เลย

อนึ่ง ผู้พูดเป็นผู้ ทมความประจบสอพลอและดื้อเดียด คำพูด
 ของคนเช่นนี้ย่อมนำมาซึ่งการแตกความสามัคคี อุปนิสัยใจคอของผู้
 พูดประเภทชอบประพฤตินี้นับแต่ในสิ่งที่เบบอบอกสักรวมหมด เช่น

๑. มีนิสัยหยาบความดีได้ดั่ง หาคำว่าดีได้ผู้อื่น

๒. ประจบสอพลอ

๓. ชอบนินทา

๔. ผสมเรื่องต่าง ๆ รวมเป็นเรื่องเดียวได้คล่องแคล่ว

๕. รู้นิสัยผู้ฟังและผู้คัดค้านการพูด

นอกจากนั้นผู้พูด ยังเป็นผู้ มีนิสัยทราม ประจำ ดันตาดอก หาดาย

อย่าง เช่น

๑. เอาเปรียบ

๒. เขว้างโหมบ่อนแตกทนน

๓. พยายามระงับโทษได้ดี (เพราะจะเอาเรื่อง)

๔. ชอบดื้อเถียงและวิวาทกัน

๕. หวงหวง

๖. มีฝีมือพูดเล่นกฬาท่าง ๆ ได้ (เพื่อเข้าสมาคม)

๗. มักจะหาเบบอบทไม้ออกดเบบครวงเบบครวง ถาถวงครวง

ถอดครวง เขา ถอดครวง บ่นหน้า ถอดครวง ถอดครวง ถอดครวง ถอดครวง ถอดครวง

ตนเองนึกว่าดีหนักแน่น

“ท่านทั้งหลายจงสดับคำแห่งเราสักคำหนึ่ง พระบรมโลก
 นาถย่อมทรงตรัสเทศนาซึ่งฉันคิดว่า เป็นธรรมประเสริฐซึ่งท่าน
 ทั้งหลายจักมาอุทฺธนาการประหารซึ่งกันและกันในที่ พระบรมสารี
 ริกธาตุอันพระบรมศาสตราจารย์ปรีนิพพานนี้มีบังควร คุกก่อน
 ท่านทั้งหลาย จงอดกลั้นเสียซึ่งโทษะจิตต์กิตฺติปราณประนอม
 พร้อมทุกข์ด้วยกัน เราจะแบ่งปันพระบรมธาตุออกเป็น๘ส่วน
 จะให้แก่องค์บพิตรทั้งปวงองค์ละส่วนๆ เสมอกัน จะได้อัญเชิญ
 ไปก่อพระสถูปไว้ทุกพระนคร เป็นที่ระลึกไว้กราบกรานบูชา
 สักการแห่งมหาชนทั้งหลายต่าง ๆ”

ก็ทำให้ภิกษุทั้งหลายต่าง ๆ ที่กระทำพละมาเพื่อจะรุมรบเอาพระบรม
 สาริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านครุฑสินาราย ให้ออ
 ยจากถ้ำเมืองใต้ โดยไม่ต้องรบเลย และสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรง
 เป็นสมุห พระมรรดาจาอ้อนหวานในราชคฤ์ ๕ ข้อ ที่ สรรเสริญพระเกียรติ
 บทหนึ่งกล่าวไว้ว่า

“เอมโอรชอมฤตอัน	โองการ ท่านฤา
ในอเนกคณะบริพา	ทุกหน้า
บ่หมิ่นประมาณฐาน	พฤติภาพ เขาเลย
การบิคุลุนา	หนังสือฉบับนี้

อนึ่ง ในสุภาษิตหรือคัมภีร์สอนไว้ในเรื่องไม่ให้เชื่อคำพูดของ
ดังเดิมว่า

“แต่เสนาเห็นแปดสอกดอกเป็นหลัก
คนไปปลักมาปลักรู้จักไหว
จงฟังหูไว้หูกอบคุไป
แม่ปลั่งไซ้ร้อยหน้าอย่าเชอ
หญิงเรียกแม่ชายเรียกพ่อยกกันไซ้
เขาชอบใจแต่ข้างปลอบไม่ชอบคุ
ที่เป็ดปดที่มิดไซให้ทะลุ
คนจักขุเหล่เหล่หมักปลิวปลัก ฯ”

รวมความว่า การฟังการ และ การตัดสินใจนั้น เป็นเรื่อง
สำคัญซึ่งควรพิจารณาให้มาก จากการฟังการและการตัดสินใจ
ถ้าเป็นไปในทางถูกต้องความเจริญมาสู่ตน หมู่คณะตลอดจนประเทศ
ชาติ แต่ถ้าเป็นไปในทางผิด ก็นำเอาความหายนะมาสู่เช่นเดียวกัน
ฉะนั้นควรพูด ควรฟัง และ ควรตัดสินใจ นั้น ๆ ด้วย ความ เป็น ผู้ มี สติ
สัมปชัญญะอันไม่ประมาท อาวุธใด ๆ ที่ว่าคมแสนคมก็ยิ่งคมน้อยกว่า

คนมนุษย์ที่ตายร้อยหลายพันเท่า หวานอะไรในโลกนี้ ก็ไม่หวานเท่า
วาจา และหวานอื่นกินไม่ตาย แต่หวานดินนั้นกินตาย ตมเจริญภามหา
วาตะทีมนับว่าพิศนแรงที่สุดแต่ก็ยังไม่แรงเท่าตมปาก ถ้อยคำดีเปรียบ
เทียบได้ ทงน เกยวแกเรองความร้ายแรงของความทงตัน ความฮา
น้ำให้ ไปสู่สุคติหรือทุกคเให้

บทที่ ๒๒

หลักการบริหารงาน

กิจการทุกอย่างที่ดำเนินอยู่เท่าที่สังเกตได้ ย่อมเจริญขึ้นหรือเสื่อมลง ทั้งนี้เป็นปกติวิสัย แต่โดยมากแล้วผู้บัญชาการตั้งหรือมีอำนาจบริหาร มักจะกล่าวว่า “กิจการในหน้าที่ ๆ คนส่งคนบริหารนั้น เจริญขึ้นและก้าวหน้าไปมาก” บางครั้งอาจพูดออกมาตรง ๆ หรือโดยทางอ้อมว่า “หาตัวจับยากที่จะบริหารได้ ดีเท่า” การที่กล่าวเช่นนั้นเป็นธรรมชาติของบุคคล จะเปรียบเป็นเสียหรือนั้นไม่ถนัด เพราะว่าการบริหารนั้นผลดีผลล้นใจนึกหรือทนตาเห็น หรือคาดการณ์ล่วงหน้าว่าคงได้ผลดีใจ จึงได้กล่าวออกมาเพื่อให้คนอื่นเห็นว่า คนที่ทำการเหมาะ และอาจนึกคิดต่อไปอีกว่า อยากจะให้คนอื่นทำตามตน ซึ่งคนเห็นว่าเหมาะดังกล่าวแล้ว ถ้ากิจการที่ทำงานเป็นกิจการที่ใหม่ ยังไม่เคยมีหรือไม่เคยทำกัน หรือเป็นกิจการที่ผู้อื่นนั้นกว่าจะสำเร็จได้ยาก ถ้าได้ทำหรือบริหารสำเร็จเขายิ่งเกิดความภาคภูมิใจมาก และถ้ายิ่งมากเกินความคาดหมาย ย่อมทำให้ผู้นั้นเข้าในขั้นที่เรียกว่า “ดีเยี่ยม” ดุจดังทฤษฎีและวิชา ถ้าไม่เช่นนั้นหรือบุคคลใดทำให้ซึ่งเกิดความด้อยไปได้ มักจะทำให้จิตใจแปรปรวนมากจน ถ้ากิจการที่ตนทำหรือ

บริหารนั้นไปกลับได้ผดตรงกันข้ามกับความหวัง หรือการ ที่คนได้ แต่ง ผด
ไว้ ก็จะทำให้ผู้นั้นจิตใจแปรไปในทางต่ำ ไม่คิดที่จะแก้ไขหรือคิด
แปลงสิ่งที่เสียให้กลายเป็นดี กลับไปโทษสิ่งแวดล้อมว่าทำให้เสียผล โดย
ขม่น้อยว่าตนทำดีที่สุด การทำกิจการหรือบริหารงานย่อมมีพลาดพลั้ง
เป็นธรรมดา ในความพลาดพลั้งที่เกิดขึ้น ถ้ากิจการนั้นทำไปหรือดำเนิน
ไปโดยมีระเบียบบอมนั้นหลักฐานมั่นคงแล้ว ก็อาจพิจารณาหาทางแก้ไข
ได้ง่ายและอาจจะได้ผลดีขึ้นได้หรือดียิ่งขึ้นกว่าที่คาดหมายไว้ แต่ข้อ
สำคัญที่สุด ผู้รับดำเนินการต่อ หรือผู้รับดำเนินการแทน
หน้าที่ซึ่งมาใหม่ จะอย่าทิ้งหลักฐานเดิมเป็นอันขาด เว้นเสียแต่จะได้
พิจารณาด้วยความยุติธรรมแล้วเป็นเรื่อง ๆ ไป

ตามนัยที่กล่าวข้างต้นว่า ผู้มีอำนาจสั่งหรือมีอำนาจบริหารมัก
จะกล่าวว่า ในหน้าที่ ๆ คนตั้งคนบริหารนั้น เจริญหรือก้าวหน้าไปมาก

ผู้รับดำเนินการต่อ หมายความว่า ผู้ที่อยู่ได้บังคับบัญชา
ของคนเดิม หรือผู้ที่อยู่ในวงการอันเดียวกัน เดือนชนแทน

ผู้รับดำเนินการแทนหน้าที่ซึ่งมาใหม่ หมายความว่า ผู้
ที่มาแทนคนเดิม โดยมีได้อยู่ในวงการนั้นมาแต่เดิม

ซึ่งคาดเดาเช่นนั้น ถ้าพูดหรือฟังผิด ๆ ก็เห็นเป็นสิ่งที่ง่าย แต่ที่แท้เดา
ยากมาก คำที่ไม่ใช่สิ่งที่ยาบเป็นสิ่งที่ละเอียด จำต้องใช้ความพิถี
พิเคราะห์อย่างถี่ถ้วนถึงจะพอเหมาะพอควรตามการพิจารณา เจริญแต่เพียงผิว ๆ
หรือเจริญจริงจัง (คุณภาพหรือปริมาณ) ตามหัวข้อข้อต่อไปนี้

๑. ดำเนินไปด้วยความจริงใจหรือจำใจ หรืออาศัยทำ
ชั่วคราว
๒. เกิดขึ้น หรือเกิดขึ้นอย่างไร
๓. คิดหาวิธีประกอบการให้เจริญจริงหรือไม่
๔. รับไปแต่เงื่อนไข หรือช่วยให้ผู้อื่นทำและตรวจความความ
ถูกต้องหรือไม่เพียงใด
๕. รับผิดชอบในกิจการนั้น โดยบริสุทธิ์ใจหรือไม่ หรือ
รับแค่ชอบ
๖. มีความรู้ความสามารถในกิจการนั้นหรือไม่ หรือ
ไม่มีความสามารถในกิจการนั้น แต่เป็นผู้เอาใจใส่จริงจัง
พอที่จะควบคุมกิจการนั้น ให้ดำเนินไปได้ โดยราบรื่น
ได้หรือไม่
๗. จะไว้วางใจได้เพียงไร

๑. กิจการที่ดังไปเดวนั้น ได้วางระเบียบบทกบฏปฏิบัติ
การในวงงานอย่างไวบ้างหรือถ่วงถายกัน
เมื่อพบข้อบกพร่องนั้น ได้พยายามแก้ไขหรือรายงาน
ให้ผู้ตั้งทราบหรือกลับเกิดข้อบกพร่องขึ้นน่สืบ เพศ
เอาใจผู้ตั้ง

ผู้ดำเนินการ

ผู้ดำเนินการที่รับบัญชามาแต่ในกตัตละกตทาน ขอมรับไป
ปฏิบัติทง ๆ ทคนไม่เห็นด้วยซึ่งแทนที่จะชี้แจงให้ทราบข้อบกพร่อง กลับ
ไปแจ้งข้อบกพร่องต่อผู้อื่นซึ่งไม่ใช่หน้าที่ ทำให้ผู้อื่นขาดความเคารพ
คนละผู้ตั้งในทางจิตใต้ เพราะกลัวไม่กล้าแสดงกิริยา ข้อบกพร่องก็แพร่
หลายขยายตัวออกไปกลายเป็นข่าวอปลมกค เมื่อผู้ตั้งทราบข่าวอปลมกค
เขาก็สอบสวนเรื่องราว ถ้าไม่ได้ต้นคอ หรือหัวเหตุของข่าว ผู้ตั้งก็จะ
ต้องเอาเรื่องให้ได้ เลยต้องไปวิงวอนปลากตางหนอง กลับกลายเป็น
เรื่องเดือดร้อนกันยกใหญ่ ต่างประหวอนพรมพรงกตอความผิด คิดหาทาง
เอาตัวรอดด้วยวิธีต่าง ๆ ตลอดจนกระทั่งวิธีลอบตอ วิธีลอบตอใน
การจะมามากกว่าวิธีอื่น เลยทำให้ผู้ทมความเที่ยงตรง ผู้งาน ทรงคัด
เลืขวิธีปฏิบัติออกอยเอาตัวออกห่าง กิจการเริ่มเกิดข้อบกพร่องที่วิ

คงกล่าวแล้ว หรือจะเหตอเกาะอยู่ด้วย ก็คงเปลี่ยนนิสัยคล้อยตาม
ไป จังจะเอาตัวรอด

ผู้มานาจสังหรือบริหาร

ผู้มานาจสังหรือบริหารเรียกว่า “ผู้สั่ง” เมื่อผู้สั่งได้สั่งไป
แล้ว มักจะเข้าใจเสียว่า ผู้ดำเนินการได้ทำไปด้วยความรอบคอบ
พอดีกะเหตอเกาะเรื่องที่ได้สั่งไปนั้น ถ้าหากผู้ดำเนินการไปทำเกิน
เหตอหรือไม่รอบคอบพอดีกะ เป็นเรื่องหนักใจจนแก่ผู้สั่ง ถ้าผู้สั่ง
ผู้ดำเนินการยิ่งเกรงใจกันอยู่ด้วยแล้ว ก็จะต้องท้อความหนักใจให้แก่
ผู้สั่งตามส่วนแห่งความเกรงใจมากแฉะน้อย บางทีเกิดเรื่องแตกหัก
หรือที่เรียกกันอย่างสามัญว่า “เกิดแตกกัน” คือไปก็ไม่ตรงรอยกัน
ได้ จะทำอะไรก็คอยระแวงสงสัยกันอยู่เสมอ ผู้สั่งไม่กล้าสั่งให้ทำอะไร
ผู้ดำเนินการเกิดท้อถอยเสียใจ ถ้าผู้ดำเนินการใจคอหนักแน่นพอดีกะไม่
ยึดถือเป็นอารมณ์ ถ้าไม่หนักแน่นพอดีกะต้องระบายนความรู้ออกออกคือผู้
ที่ตนคิดว่าพอจะระบายนความรู้ออกได้ ข้างนั้นก็เริ่มพรวดออกไปที่ด้นน้อย ๆ
จนกระทั่งกลายเป็นชาวอปลิงคลาน ในระหว่างที่ชาวขยาบตัวออก
จึงเกิดมีคนกลางเข้าแทรกแซง ถ้าคนกลางเป็นคนที่มีจิตใจมั่นคง
หวงดีด้วยความบริสุทธิ์ใจ เรื่องจะค่อยบรรเทาจนเย็นไปอย่างคณ
กะทบผิง ถ้าตรงกันข้ามเรื่องจะตกละพอส่อจนจนเคอตรอน ดังที่
ได้กล่าวแล้วข้างต้นในเรื่องผู้ดำเนินการนั้นแล้ว

ความที่โลกกว้างขวาง เป็นอภินิหารที่ยิ่งใหญ่กว่าสิ่งใด
 ส่วนที่กล่าวถึงเรื่องความงามยิ่งมามากหลาย
 เพื่อที่จะให้กิจการดำเนินไปได้เท่าที่เป็นอยู่หรือเจริญยิ่งขึ้น ผู้ตั้ง
 จักต้องทำตนดังต่อไปนี้

๑. ให้ผู้รับความรู้ ทราบ ถึงนิสัยใจคอ และความประ
 ดั้งของตนได้อย่างถูกต้อง
๒. พึงเคารพตามนิสัยคนทั่วไปได้ โดยใจอันหนักแน่น
๓. รับพิจารณาความเห็น โดยบริสุทธิ์ใจ
๔. อย่ารับความคิดความชอบของผู้อื่น
๕. พึงอะไรให้พูดตรง ๆ พูดตามความจริง
๖. ระวังการให้รางวัล, ความชม และปราศรัยให้เสมอกัน
๗. อย่าเห็นประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ
๘. แพ้เป็นชนะเป็น
๙. รักษาระเบียบที่ตราไว้ให้เคร่งครัด
๑๐. รักษาตัวโดยมิให้ผู้ที่อยู่บังคับบัญชา มีความลำบาก
 ใจของคุณ

บทที่ ๒๓

รายได้, รายจ่าย, หนี้

๑. รายได้ แบ่งออก ๓ ชนิด คือ

ก. รายได้ธรรมดา เช่น เงินเดือน, ค่าจ้าง, ค่าเช่า, กำไร
ในการค้าขาย, ค่านายหน้า, หรือรายได้อื่นใดที่ได้
มาโดยทางสุจริต เช่น มรดกผู้ยกให้ ฯ

ข. รายได้ดอกเบี้ย เช่น ดอกเบี้ยเงินกู้ตามกฎหมาย
ดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร, ดอกเบี้ยเงินฝากออมสิน ฯ

ค. รายได้ทุจริต เช่น เงินกู้ทำสัญญาเกินกว่าจำนวนเงิน
กู้จริง, เงินกู้โดยทำสัญญาเป็นยืมสิ่งของ, เงินกู้
โดยให้ผู้กู้ปลอมตาย ม้อชื่อผู้ค้าประกัน ตกตงดอก
เบี้ยผิดกฎหมาย, รับชื่อของโจร, ค่าจ้างที่ผิดศีล

ธรรม ฯ (คำว่า ค่าจ้างที่ผิดศีลธรรมในที่นี้หมายถึง ค่าจ้างที่ก่อ
ให้ผู้อื่นเดือดร้อนด้วยประการต่าง ๆ คือ ด้วยเลือด ด้วยน้ำตาและ
ด้วยเหงื่อ)

๒. รายจ่าย แบ่งออก ๓ ชนิด คือ

ก. รายจ่ายประจำ เช่น การจ่ายเพื่อดำรงชีพ, ค่าบำรุง
ประจำ ฯ

ข. รายจ่ายจร คือ จ่ายโดยผู้จ่ายมิได้นัดหมาย ซึ่งเหตุจ่าย
นั้นเกิดขึ้นทันที เช่น เงินประกันตัว, จ่ายเพื่อลด
ภัยต่าง ๆ หรือจ่ายเพื่อบำรุงองค์การต่าง ๆ

ค. รายจ่ายในการสมาคม รายจ่ายนี้หมายถึง การจ่ายด้วย
ตัวจ่าย เช่น ในวงการสมาคมการพนัน, เดียงค
เพื่อนฝูงโดยไม่หักเกณฑ์ประมาณ, พากันเที่ยว
เตรเเมนเอนงนจ สัมคณกันทำถึงทชว ๑

๒. หนี แบ่งออกเป็น ๔ ชนิด คือ

- ก. หนีบำรุงฐานะ
- ข. หนีการพนัน
- ค. หนีฟงเพอ
- ง. หนีการค้า

คำว่า "หนี" นี้หมายความว่า ผู้ก่อหนี้ไม่สามารถชำระ
หนี้ได้ภายในเวลาหรือจำนวนที่คิดไว้ ซึ่งตกถึงกับเจ้าหนี้ด้วยฉาวหรือ
เฮกฮารเป็นเหตุฐาน

ก. หนีบำรุงฐานะ หนีชนิดนี้เป็นหนี้ควรให้อภัย เพราะ
เป็นความจำเป็นแห่งฐานะ เพื่อบำรุงเกียรติยศพอ

สมควร ตัดออก จน การ ทำ หน ในการ ช้อของ เพอของชพ
 หนนอาจแยกเหตุซึ่งก่อให้เกิดเบบหนนออกได้ คือ

๑. ช้อของเพอรับประทานล้มเกิดศตภาพ
๒. ถูกเงินทำน, ช้อทเพออยู่, หรือเพอทำ
 มาหาเดยงชพ

๓. ค่าประกันหรือ ช้อยเหตุช ญาต ทันบถหรือ ฌม
 ขุปการะคุณ

๔. เกิดเจ็บไร, ตาย ในวงศญาต

๕. พระสัพภ

๖. หนการพะนัน ไม่จำเป็นชบาย ช้อมทรวนกันดัดแล้ว
 แต่ชอกดาวใจ ในทพวา หนเกิดจากการพะนัน โดย
 มากไม่เพียงแคทรวนชบแทน ฌม ๗๘๗ ๕.
 ช้อมสละชวดเกยรตยศ, ช้อเตยง, ครอบครว ตัดออก
 จนควของตนเอง

๗. หนพุงเพอ ฌม ๗๘๗ ๕. ฌม ๗๘๗ ๕. โดยมากเกิดจากนัสสัยเดิมหรือ
 เกิดชใหม่ก็ได้ แต่ถาเกิดชใหม่ฌม ๗๘๗ ๕. ฌม ๗๘๗ ๕.
 ในการพุงเพอริกวาเกิดจากนัสสัยเดิม ถาเกิดจาก

นิตยเคมเทแดง มกเบมคตตชวค ถึงหากจะหัก
ใจยังคบใจก็เบมไปได้อวดราว ตัวนจิตคใจยังคง

ครุ่นคิดอยู่เสมอ

เหตุเกิดหนองเพอมนักเกิดจาก

๓. ซึ่งสืบเชื้อสายแต่เด็ก
๔. เป็นผู้อยู่ในตระกูลมั่งคั่ง แด้วจนลง
๕. ได้ดีเร็วเกินไป
๖. ได้โรคตามแด้วจนลง
๗. ตั้งแควคด้อม
๘. ทะเยอทะยาน

[illegible]

เพียงแต่เท่านั้น โดยมากมักไม่ยอมหยุดเพราะหมาย
 นามอหิชา ซึ่งจะได้เข้ามาแก่ ใจที่ต่างหน หรือ
 หวังว่าจะมีกำไรหรือพอจะพ้นคดีนอก จุดสำคัญ
 ของการคบค้ากับผู้อื่นนั้น กัดขุดใจตนเอง ที่จริงเรื่อง
 ขนหรือถมจะตาย จุดนี้ให้ ชื่อว่า "จุดความคิด
 หมุน" ผู้ใดคนใดตกอยู่ในจุดนี้แล้ว จิตใจไม่ปกติ
 เมื่อผ่านจุดนี้ไปแล้ว โดย รวบรวม สัมประสงค์ ด้วย วิชิต
 ก็ตามก็จะหายเป็นปกติ หากไม่รวบรวมสัมประสงค์
 ขาจะมีอาการหนักหนา แต่ถ้ามุ่งใจแข็งแรงพอ
 ก็พอบรรเทาได้บ้าง

